

Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа
«Інститут освітньої аналітики»

**ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЛЯ РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ»**

**ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЛЯ РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

За редакцією В. В. Гапон

Київ – 2024

Автори:

В. В. Гапон (вступ, 2.1–2.5, 3.1–3.3, 4.2, висновки); О. А. Барабаш (1.1, 1.2, 2.3, додатки); К. Г. Читаєва (1.1, 1.2); Т. О. Ханюк (1.1, 1.2); М. І. Шараєвська (2.1, 2.2, 3.2, 3.3, 4.2); Т. С. Дерєпа (2.1, 2.2, 4.2); Л. Л. Чимбай (2.4, 2.5, 3.1, 3.3, 4.1); Л. В. Попкова (2.5, 4.1).

Рецензенти:

- А. Є. Буряченко* – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана» (КНЕУ);
- Н. І. Версаль* – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
- Т. Г. Затонацька* – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики»
(Протокол № 10 від 30 грудня 2024 р.)*

О-93 Оцінювання ефективності використання ресурсного забезпечення для розроблення стратегії розвитку загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / за ред. В. В. Гапон ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2024. 250 с.

ISBN 978-617-8421-16-8

Монографію присвячено пошуку шляхів ефективного використання ресурсного забезпечення, головними складовими якого є фінансові, кадрові й матеріально-технічні ресурси. Автори дослідження розглянули низку актуальних питань, як-от: розроблення інструментальних засобів опрацювання та аналізу ефективності використання ресурсного забезпечення у сфері загальної середньої освіти, створення й використання показників та індикаторів Цілей сталого розвитку, дослідження та аналіз статистичних показників для обчислення індикаторів досягнення Цілей сталого розвитку за результатами діяльності системи загальної середньої освіти, розроблення інформаційного й методологічного забезпечення для розрахунку індикаторів і проведення їх порівняльного аналізу в регіональному розрізі, порівняльний аналіз показників доступності загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти різних типів.

Монографічне дослідження орієнтоване на широке коло читачів, сферою професійної діяльності яких є освіта, освітня статистика та аналітика, освітня політика й менеджмент у середовищі інформаційного суспільства та економіки знань, а також на державних службовців, представників органів місцевого самоврядування і науковців.

УДК 373.5.014.5

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ АНАЛІЗУ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Міжнародний досвід надання освітніх послуг для здобуття загальної середньої освіти.....	7
1.2. Міжнародні системи індикаторів Цілей сталого розвитку.....	23
2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	45
2.1. Мережа закладів, учнівський контингент, форми здобуття освіти та профілі навчання.....	45
2.2. Педагогічні кадри.....	53
2.3. Фінансове забезпечення (на прикладі освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників за 2023 рік).....	65
2.4. Матеріально-технічне забезпечення	85
2.5. Вивчення іноземних мов і мов національних меншин у закладах загальної середньої освіти України.....	100
3. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ОСВІТНІХ ПОКАЗНИКІВ.....	119
3.1. Прогнозування чисельності учнів та педагогічних працівників у закладах загальної середньої освіти із застосуванням трендових моделей.....	119
3.1.1. Прогнозування чисельності учнів перших класів у закладах загальної середньої освіти із застосуванням трендових моделей.....	121
3.1.2. Прогнозування чисельності учнів у закладах загальної середньої освіти із застосуванням трендових моделей	132
3.1.3. Прогнозування чисельності педагогічних працівників і вчителів, які викладають предмети, із застосуванням трендових моделей	135
3.2. Прогнозування чисельності учнів і педагогічних працівників методом побудови сценаріїв	140
3.3. Порівняльний аналіз прогнозів, розрахованих із застосуванням різних методів і моделей	162
4. СТАТИСТИЧНІ ПОКАЗНИКИ ДЛЯ ОБЧИСЛЕННЯ ІНДИКАТОРІВ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2023 РОЦІ.....	170
4.1. Створення сучасного освітнього середовища для надання рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами... ..	170
4.2. Порівняльний аналіз показників доступності загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти різних типів.....	189
ВИСНОВКИ	209
ДОДАТКИ	215

ВСТУП

В умовах воєнного стану в Україні важливим завданням у сфері загальної середньої освіти є забезпечення права учнів на якісну освіту. В основу стратегії якості освіти закладено ефективне використання ресурсного забезпечення, головними складовими якого є фінансові, кадрові, матеріально-технічні ресурси. Для досягнення поставлених цілей необхідне реформування освітньої галузі, що передбачає оновлення стандартів освіти; забезпечення рівного доступу до освіти уразливих груп учнів, насамперед осіб з особливими освітніми потребами (ООП), учнів з інвалідністю; оновлення змісту навчання шляхом упровадження сучасних методик і засобів навчання; раціональне споживання ресурсів; забезпечення принципу відповідності освіти потребам суспільного розвитку.

Пріоритетними питаннями кадрової політики є: заохочення педагогічних працівників із високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання й новими освітніми технологіями; формування кадрового резерву працівників, що виявляють бажання працювати на деокупованих територіях України; своєчасне забезпечення кадрами закладів освіти, післявоєнне відновлення системи освіти в регіонах, де велись активні бойові дії та які були тимчасово окуповані країною-агресором; підготовка, перепідготовка й підвищення фахової компетентності педагогічних працівників для роботи з особами з ООП.

У напрямі розвитку інклюзивної освіти на період до 2030 р. визначено пріоритетні завдання, насамперед такі: створення інклюзивного середовища; забезпечення надання особам з ООП якісних освітніх послуг відповідно до індивідуальних потреб і можливостей; облаштування в закладах освіти укриттів з урахуванням особливих потреб учасників освітнього процесу; відновлення зруйнованих закладів освіти та мережі інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ); удосконалення системи фінансування інклюзивного навчання з метою раціонального використання державних коштів.

Індикатори досягнення Цілей сталого розвитку 4 «Якісна освіта» (ЦСР 4) на період до 2030 р.¹ розроблено на основі показників, дані для яких на постійній основі збираються, обробляються в рамках офіційної освітньої статистики відповідно до встановлених стандартів та методологій, показників адміністративної звітності Міністерства освіти і науки України, місцевих органів виконавчої влади, закладів освіти й науки.

Для планування розвитку всіх рівнів освіти та прийняття виважених управлінських рішень щорічно проводяться моніторинг і оцінювання індикаторів досягнення ЦСР, що ґрунтуються на доказовій базі та даних із високим рівнем дезагрегації: *рівень закладу освіти* (заклад дошкільної освіти (ЗДО), заклад загальної середньої освіти (ЗЗСО), заклад позашкільної освіти (ЗПО), заклад професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), заклад фахової передвищої освіти (ЗФПВО), заклад вищої освіти (ЗВО)); *рівень*

¹ Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-%D1%80#Text>.

територіальної громади (міська, селищна, сільська); рівень області; рівень МОН; державний рівень. Це сприяє підвищенню політичної підтримки впровадження освітніх реформ, стимулює вироблення рекомендацій щодо розвитку шляхів мобілізації додаткових ресурсів у відповідних напрямках.

У процесі підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів для вироблення стратегічного бачення тенденцій розвитку освітніх рівнів запроваджується в практику щорічне прогнозування ключових показників у системі освіти на середньостроковий період, зокрема прогнозне оцінювання чисельності учнів перших класів, учнівського контингенту, кількості випускників 9-х – 11(12)-х класів, кількості учнів 9-х класів, які продовжать навчання в 10-х класах, чисельності педагогічних кадрів, чисельності учителів-пенсіонерів тощо.

Реформи у сфері освіти впродовж останніх років були спрямовані на: створення сучасного, безпечного та інклюзивного освітнього сегмента в ЗДО і ЗЗСО; розроблення проєкту Концепції розвитку дошкільної освіти; забезпечення рівного доступу до якісної загальної середньої освіти (упровадження Нової української школи), яка базується на цінностях компетентісно орієнтованого навчання та передбачає реальну автономію закладів освіти і справедливе фінансування; розроблення та схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти); створення національної платформи «Всеукраїнська школа-онлайн»; удосконалення мережі ЗП(ПТ)О відповідно до потреб регіональних ринків праці; розвиток центрів професійного розвитку педагогічних працівників; удосконалення системи ІРЦ і забезпечення закладів освіти засобами для навчання дітей з ООП; створення умов для залучення бізнесу до популяризації професійно-технічних та робітничих професій; запровадження нової системи фінансування ЗВО тощо.

До завдань ЦСР 4, що повинні бути виконані до 2030 р., віднесено²:

4.1. Забезпечення всім дівчаткам і хлопчикам доступу до якісних систем розвитку, догляду та дошкільного навчання дітей молодшого віку, щоб вони були готові до здобуття початкової освіти.

4.2. Забезпечення всім дівчаткам і хлопчикам рівного доступу до здобуття безкоштовної, рівноправної та якісної загальної середньої освіти, що дозволить домогтися затребуваних і ефективних результатів навчання.

4.3. Зменшення освітніх втрат та освітніх розривів серед різних груп здобувачів освіти, що виникли, зокрема, у зв'язку з епідемією COVID-19 і збройною агресією РФ проти України.

4.4. Забезпечення для всіх жінок і чоловіків рівного доступу до якісної професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти, у т. ч. за формальними й неформальними формами навчання.

4.5. Сприяння збільшенню числа молодих і дорослих людей, які володіють базовими цифровими компетентностями, необхідними для їх професійної самореалізації.

² Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-%D1%80#Text>.

4.6. Створення в закладах освіти сучасного інклюзивного освітнього середовища.

4.7. Забезпечення доступу дітей до позашкільної освіти в закладах позашкільної освіти та їхніх структурних підрозділах публічного й приватного права.

4.8. Сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, зокрема шляхом упровадження програм громадянської освіти.

Метою цієї наукової роботи є розроблення інструментальних засобів опрацювання та аналізу ефективності використання ресурсного забезпечення у сфері загальної середньої освіти.

Для досягнення мети поставлено такі завдання науково-прикладного дослідження:

1. Проаналізувати міжнародний досвід розроблення й використання показників та індикаторів ЦСР у сфері загальної середньої освіти з метою надання якісних освітніх послуг.

2. Дослідити та проаналізувати статистичні показники для обчислення індикаторів досягнення ЦСР за результатами діяльності системи загальної середньої освіти у 2023/2024 н. р.

3. Розробити інформаційне й методологічне забезпечення для розрахунку індикаторів та здійснити їх порівняльний аналіз у регіональному розрізі.

4. Проаналізувати особливості використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників у закладах освіти за 2023 р.

Для розв'язання поставлених завдань застосовано такі методи дослідження: системний і порівняльно-зіставний метод, що дав змогу проаналізувати міжнародний досвід розроблення показників та індикаторів ЦСР; економіко-статистичні методи, за допомогою яких виконано комплексне дослідження динаміки найважливіших показників у сфері ЗСО; графічні методи, що уможливили візуалізацію результатів наукового дослідження.

Інформаційною базою аналітичного дослідження слугували закони України, Бюджетний кодекс України, нормативні акти, що регулюють фінансову політику України в галузі освіти, звітно-аналітичні дані Державної казначейської служби України, оперативна інформація, отримана від департаментів / управлінь освіти і науки обласних та Київської міської військових / державних адміністрацій щодо використання територіальними громадами коштів освітньої субвенції та власних надходжень із місцевих бюджетів на утримання ЗСО.

1. ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ АНАЛІЗУ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Міжнародний досвід надання освітніх послуг для здобуття загальної середньої освіти

З 2000 р. загальна середня освіта (ЗСО) України зазнає трансформації з метою максимального охоплення нею всіх громадян, забезпечення їх рівним доступом до базової й повної ЗСО, оволодіння ними певним обсягом знань, умінь, навичок, необхідних для набуття фахової освіти та можливості працевлаштування, соціалізації в умовах ринкової економіки, самореалізації в суспільстві з високими науково-технічними й культурно-освітніми засадами розвитку. Через повномасштабну війну, розв'язану РФ проти України, процес загальмувався, бо майже наразі всі фінансові, кадрові та матеріально-технічні ресурси спрямовані на посилення обороноздатності нашої країни. Так, у 2022 р. обсяг освітньої субвенції було зменшено на 10 % від запланованого, а в 2023 р. – на 19 %, або на 20,52 млрд грн, порівняно із запланованим на 2022 р. У 2024 р. обсяг освітньої субвенції було заплановано в обсязі 103,162 млрд грн, що на 17,9 % більше порівняно з 2023 р.³ Наприкінці 2024 р. до 22 обласних бюджетів (за винятком бюджетів Донецької й Луганської областей) та бюджету м. Києва за рішенням Кабінету Міністрів України було додатково спрямовано 1,02 млрд грн⁴.

Питанням фінансування ЗСО в Україні та зарубіжних державах присвятили свої праці А. Рамський, А. Юрченко, К. Краус, Н. Краус, Г. Сидор, І. Вербіцька, У. Савків, О. Дем'янишина, Н. Гвоздей, О. Кірдан та ін.

А. Рамський⁵ проаналізував зарубіжний досвід фінансування ЗЗСО, використовуючи три основні моделі фінансування таких закладів: «вільний ринок», «суспільний ринок» і антиринкову модель. Проаналізувавши системи освіти таких країн, як Німеччина, Польща, Чехія, Болгарія та ін., дослідник дійшов висновку, що в більшості країн Європи підтримується модель «суспільний ринок». Також він зауважив, що в розвинутих країнах існують як державні (фінансування за рахунок бюджетних коштів), так і приватні ЗЗСО, особливо в секторі третього ступеня повної освіти (гімназії, ліцеї, професійні училища, технікуми, професійні школи), а це позитивно впливає на формування

³ Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>.

⁴ Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству освіти і науки на 2024 рік, розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2024 році: розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.12.2024 № 1324-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-2024-%D1%80#Text>.

⁵ Рамський А. Аналіз зарубіжного досвіду фінансування закладів загальної середньої освіти та перспективи його застосування в Україні. *Economic and Financial Innovation*. 2023. № 1 (11). С. 238–246. DOI: <http://doi.org/10.32750/2023-0120>.

конкурентного середовища в системі освіти й дає можливість споживачам освітніх послуг здобути більш сучасну та якісну освіту.

Дослідженню світового досвіду та української практики управління фінансовим забезпеченням закладів освіти присвятили свою статтю А. Юрченко, К. Краус і Н. Краус⁶. Проаналізувавши нормативно-правові акти та концептуальні засади фінансового забезпечення сфери освіти в Україні, науковці розробили структуру джерел фінансування ЗЗСО. Вони запропонували оптимізувати фінансово-господарську діяльність шляхом: збільшення добровільних пожертв і внесків для проведення кампанії щодо залучення некомерційних організацій у місті; розширення автономії закладів освіти, що дасть змогу скоротити бюрократичні процедури отримання фінансування, заробляти безпосередньо закладу освіти та здійснювати ефективніше фінансове планування; доопрацювання законодавства в галузі фінансування закладів освіти; активної підготовки до участі в громадському бюджеті.

Досліджуючи міжнародні системи освіти, автори звернули увагу на те, що в більшості країн ОЕСР витрати на освіту становлять понад 5 % ВВП, при цьому найнижчий показник спостерігається в Ліхтенштейні (2,1 % ВВП), а найвищий – у Молдові (9,1 % ВВП). США в середньому щороку витрачають на розвиток системи освіти близько 8 % ВВП.

Г. Сидор, І. Вербіцька, У. Савків⁷ досліджували способи фінансування ЗСО в промислово розвинутих країнах – США, Великій Британії, Польщі, Іспанії та Італії. Вони узагальнили зарубіжний досвід управління середньою освітою та її фінансування в цих країнах. Ці автори запропонували органам місцевого самоврядування розробити й реалізувати нову систему фінансової підзвітності (шкільного менеджменту) за фінансові асигнування; закріпити на рівні законодавства частку сукупного доходу міського бюджету, що має бути спрямована на розвиток освіти (фінансування адресних проєктів і програм); збільшити самостійність шкіл щодо напрямів використання коштів, які вони отримали з бюджету, а також власного фандрайзингу (виділення стипендій та грантів здібним учням на реалізацію наукових проєктів).

О. Дем'янишина, Н. Гвоздей, О. Кірдан⁸ у своїй праці дослідили міжнародний досвід фінансування ЗЗСО крізь призму ринкових відносин. На думку дослідників, для вдосконалення системи фінансування ЗЗСО необхідно зосередитися на сучасних механізмах фінансового менеджменту для ефективного використання коштів, що, у свою чергу, забезпечить підвищення якості освітніх послуг і можливостей рівного доступу до їх отримання впродовж усього життя. Також науковці запропонували розробити уніфіковану систему показників і процедур для вдосконалення розподілу освітньої субвенції для

⁶ Юрченко А., Краус К., Краус Н. Інституційні засади управління фінансовим забезпеченням закладів освіти: світовий досвід та українська практика. *Economic and Financial Innovation*. 2022. № 1 (9). С. 15–32. DOI: <http://doi.org/10.32750/2022>.

⁷ Сидор Г., Вербіцька І., Савків У. Впровадження зарубіжного досвіду фінансування загальної середньої освіти. *Економічний дискурс*. 2020. № 4. С. 97–103. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-4-10>.

⁸ Дем'янишина О. А., Гвоздей Н. І., Кірдан О. П. Система фінансування закладів загальної середньої освіти: міжнародний досвід для України. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 3 (17). С. 27–39. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-3\(17\)-27-39](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-3(17)-27-39).

ЗСО, враховуючи територіальне розміщення та матеріально-технічну базу закладу, рівень економічного розвитку регіону, наявність системи громадського контролю щодо розподілу коштів із місцевого бюджету.

Співробітники Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики» у науковій праці проаналізували не лише міжнародні системи освіти, а й фінансове забезпечення закладів освіти, що надають ЗСО, за рахунок міжбюджетних трансфертів із державного бюджету та коштів місцевих бюджетів за 2021–2022 рр. У процесі аналізу автори звернули увагу на проблемні питання, пов'язані з накопиченням залишків коштів освітньої субвенції, що може свідчити про нерівномірний розподіл цих коштів за допомогою формули, невраховані чинники, які впливають на витрачання коштів, або про так звану економію коштів місцевими органами самоврядування. Перехід на індивідуальну, деперсоніфіковану інформацію про педагогічних працівників та здобувачів освіти, створення на цій основі інформаційних баз даних статистичних і аналітичних показників дасть змогу поліпшити розподіл коштів освітньої субвенції та зменшити залишок її невикористаних коштів⁹.

У кожній країні Європейського Союзу функціонує власна система освіти з національними особливостями. Але це не означає, що в ЄС не намагаються привести системи освіти до єдиного стандарту. Наразі всі країни ЄС користуються «Рекомендаціями щодо ключових компетенцій для навчання впродовж життя»¹⁰, які визначають вісім ключових компетенцій, необхідних людині для повноцінного життя, як-от: грамотність; багатомовність; обчислювальні, наукові та інженерні навички; цифрові й технологічні компетенції; комунікативність і здатність приймати нові компетенції; активна громадянська позиція; підприємливість; культурна обізнаність та самовираження. Набуття цих компетенцій кожною людиною і є результатом роботи системи освіти в кожній державі.

Країни ЄС при формуванні своєї структури повної ЗСО опираються на Міжнародний стандарт класифікації освіти (МСКО/ISCED)¹¹, відповідно до якого виокремлюють три рівні освіти: початкова освіта (МСКО 1), базова середня освіта (МСКО 2) і профільна середня освіта (МСКО 3). Існує багато варіантів поєднання цих освітніх ланок між собою.

У більшості країн ЄС навчальний рік починається з вересня: у 15 країнах – з 1 вересня, ще в 14 країнах – протягом вересня. Пізніше від усіх починають навчатися на Мальті – наприкінці вересня. У восьми країнах навчання розпочинається в серпні, а в Німеччині та Нідерландах – як у серпні, так і у вересні. На відпочинку (канікулах) учні перебувають від 100 до 120 днів

⁹ Гапон В. В., Барабаш О. А., Читаєва К. Г. Вплив євроінтеграційних процесів на перспективи реформування фінансової системи у сфері загальної середньої освіти України. *Освітня аналітика України*. 2022. № 4 (20). С. 98–117. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-4-98-117>.

¹⁰ Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.189.01.0001.01.ENG.

¹¹ International Standard Classification of Education (ISCED-F 2013) 2013. URL: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>.

на рік. Найвищим цей показник є на Мальті (135 днів), а найнижчим – у Данії, Нідерландах та Норвегії (87 днів)¹².

У 2020 р. у країнах ЄС на освіту витрачалося в середньому 4,7 % ВВП, що становило приблизно 10 % загальних державних видатків. Менше 4 % ВВП витрачалося в Ірландії (3,2 %), Угорщині (3,2 %), Латвії (3,7 %), Італії (3,9 %), водночас понад 6 % – у Швеції (6,2 %), Ісландії (6,3 %), Німеччині (6,4 %) та Норвегії (7,6 %)¹³.

Ключовою рисою національної системи освіти у **Фінляндії** є рівність – рівність шкіл, учнів, предметів, учителів, батьків, прав усіх учасників процесу для забезпечення однакових можливостей для всіх громадян країни. Застосовуються індивідуальні заходи підтримки, які гарантують, що кожен учень може повністю розкрити свій потенціал. Відмінності між школами невеликі, а якість навчання висока по всій країні.

Освіта у Фінляндії фінансується державою. У системі обов'язкової освіти на приватну освіту припадає лише 2 %, а на дошкільну, базову й профільну загальну середню освіту – лише 1 %. Навчання від дошкільної до середньої освіти безкоштовне. Шкільне харчування та всі навчальні матеріали надаються безкоштовно, а доступ до віддалених і малонаселених районів забезпечується безкоштовним шкільним транспортом.

Обов'язкова базова освіта надається за одноструктурною системою й розрахована на дев'ять років (ISCED 1-2). Повну середню освіту (ISCED 3) можна здобути, закінчивши загальноосвітні (академічні) або професійно-технічні заклади. Загальний вік для участі в старших класах середньої школи становить від 16 до 19 років.

Влада у Фінляндії базується на принципі децентралізації. Освітню політику визначають парламент і уряд. Найвищим органом влади, що визначає освітню політику та відповідає за підготовку освітнього законодавства, є Міністерство освіти та культури (МОК). Розробленням освітніх цілей, змісту й методів дошкільної, базової, профільної середньої освіти та навчання дорослих займається Фінське національне агентство з питань освіти, яке ще називають національним агентством розвитку. Агентство також відповідає за розроблення й затвердження національних базових навчальних програм і вимог до кваліфікацій для дошкільної та базової освіти, загальної й професійної середньої освіти, а також контролює та розвиває видатки на освіту, надані державою субсидії.

На регіональному рівні за завдання МОК відповідають Regional State Administrative Agencies (AVIs) та Centres for Economic Development, Transport and the Environment (ELY). AVIs сприяють виконанню правового захисту учнів і студентів та оцінюють доступність освітніх послуг. ELY планують, контролюють і розвивають освіту дорослих, відповідають за розвиток професійно-технічної освіти, займаються міжнародними проєктами,

¹² European Commission, European Education and Culture Executive Agency, Balcon, M., The organisation of school time in Europe – Primary and general secondary education – 2022/23, *Publications Office of the European Union*. 2022. DOI: <https://data.europa.eu/doi/10.2797/08384>.

¹³ ECD.Stat / Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://stats.oecd.org/#>.

пов'язаними з European Social Fund (ESF) та ЄС. Регіональні ради розробляють плани регіонального розвитку в співпраці з місцевими й державними органами влади, а також представниками економічного життя та неурядовими організаціями.

На місцевому рівні за завдання МОК найчастіше відповідають муніципалітети або спільні муніципальні органи влади, які мають самоврядування та право встановлювати податки. Місцеві органи влади несуть відповідальність за організацію дошкільної й базової освіти на місцевому рівні. Головне завдання місцевої влади – запропонувати всім дітям, у т. ч. із розумовими чи фізичними вадами, можливість навчатися. Крім того, місцева влада займається наданням фінансування, наймом персоналу, забезпеченням шкіл необхідними матеріально-технічними засобами, а також може делегувати повноваження з прийняття рішень школам. Муніципалітети та самі школи мають право розробляти власні навчальні програми в рамках національної основної навчальної програми. До того ж вони відповідають за організацію практичного навчання, ефективність і якість наданої освіти.

Учитель у Фінляндії може вільно вибирати власні методи викладання та навчальні матеріали в класі. Крім того, дуже мало зовнішнього контролю, наприклад перевірок шкіл чи підручників, а якість освіти забезпечують самі заклади. На рівні держави проводиться вибіркове оцінювання знань учнів, відповідно до національного плану оцінювання. Перший національний іспит проводиться наприкінці загальної старшої середньої освіти.

Середні витрати на одного учня в цій країні у 2020 р. становили: початкова освіта – 11 212 дол. США за середнього показника ОЕСР 10 658 дол.; загальна середня освіта – 12 849 дол. за середнього показника ОЕСР 11 942 дол. США¹⁴.

З усіх державних видатків у 2021 р. 10,2 % було використано на освіту, переважно на базову. Найбільшим компонентом видатків є навчання, але в базовій освіті витрати на одного учня також включають харчування, шкільний транспорт, медичні й соціальні послуги. Фінансування основних послуг розподіляється між державою та муніципалітетами приблизно в такій пропорції: муніципалітет – 75 %, держава – 25 %.

Основою державного фінансування є середня вартість підготовки одного учня / студента на кожному рівні освіти. Середня вартість формується за певною математичною формулою та регулярно доопрацьовується на підставі реальних витрат. Щороку уряд своєю постановою затверджує середню вартість підготовки одного учня / студента.

На суму державних коштів, отриманих кожним муніципалітетом, впливають певні фактори, а саме: частка жителів віком від 6 до 15 років; віддаленість; демографічні чинники, такі як густота населення, віковий діапазон і захворюваність населення в кожній місцевості.

Система освіти **Естонії**, згідно з результатами моніторингового дослідження PISA-2018, також є однією з найкращих систем шкільної освіти ЄС.

¹⁴ Education at a Glance 2023: OECD Indicators. OECD Publishing. Paris. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>.

Принципи її організації визначено в Законі Естонської Республіки про освіту. Освітньою системою Естонії керує Міністерство освіти та досліджень. Вона має такі рівні: дошкільна освіта (ISCED 0), базова освіта (ISCED 1 і 2), загальна середня освіта (ISCED 3), вища освіта (ISCED 6, 7 і 8). Обов'язкове відвідування дітьми школи починається у віці 7 років і триває до здобуття базової освіти або до досягнення 17 років. Система освіти має децентралізований характер із чітко поділеними сферами відповідальності між державою, місцевою владою та школою.

Дошкільна освіта зазвичай здобувається в дитячих закладах (*lasteae*), які відвідують діти у віці з 18 місяців до 7 років. Хоча така освіта не є обов'язковою, дошкільні заклади відвідує близько 95 %. Навчання в таких закладах зосереджене на розвитку соціальних навичок, мовлення, самостійності.

Базова освіта – це мінімальна обов'язкова загальна освіта, що здобувається в основній школі (*õhikool*) та дає право продовжувати навчання на рівні загальної середньої освіти. До основної школи входять 1–9-й класи. Умовами здобуття базової освіти є успішне виконання навчального плану і складання випускних іспитів.

Загальна середня освіта ґрунтується на базовій освіті та поділяється на академічну, яку здобувають у старшій середній школі (*gümnaasium*) – це 10–12-й класи, і професійну, яку здобувають у професійно-технічних закладах (*kutseõppeasutus*) та яка залежно від програми може тривати 3–4 роки. Після завершення освіти видається сертифікат загальної середньої освіти (*Gümnaasiumi lõputunnistus*), що надає загальний доступ до програм вищої освіти.

Вища освіта (*kõrgharidus*) включає бакалаврат, магістратуру й докторантуру. У державних університетах для студентів, що навчаються естонською, освіта здебільшого безкоштовна.

Фінансування закладу освіти в Естонії залежить від форми власності (державна, комунальна або приватна). Витрати державних закладів покриваються з державного бюджету. Муніципальні заклади освіти фінансуються з місцевих бюджетів, яким центральна влада надає підтримку. Крім того, заклади можуть надавати платні послуги для отримання додаткових коштів. Витрати приватного закладу освіти покриваються його керівництвом, а в окремих випадках надається підтримка органами місцевого самоврядування чи державою. У 2018 р. було внесено поправку до Закону про приватні школи, згідно з якою держава виплачує власникам приватних шкіл субсидію на експлуатацію в розмірі 100 % середньої вартості діяльності муніципальних шкіл.

У 2020/2021 н. р. 90 % учнів шкіл навчалися в муніципальних школах, 6 % – у приватних, 4 % – у державних¹⁵. При цьому муніципальні школи становлять 83 % всіх шкіл, приватні – 11 %, державні – 6 %.

Щоб гарантувати всім учням право на безкоштовну загальну освіту, держава надає цільову підтримку для покриття витрат на виплату заробітної плати вчителям і керівникам шкіл, підвищення їхньої кваліфікації, закупівлю підручників та навчальних посібників, забезпечення учнів шкільними обідами, а

¹⁵ Eurydice / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu>.

також на покриття інвестиційних витрат. Окрім того, держава фінансує заходи, пов'язані із функціонуванням інтернатів, створених при школах. При визначенні обсягів фінансування враховуються такі статистичні показники, як чисельність учнів і класів у школах, розташування, тип школи й особливі освітні потреби. Усі витрати, що перевищують державну підтримку, покриває власник школи. У 2020 р. в Естонії на загальну середню освіту (ISCED 1 to 4) було використано 7,1 % загальних державних видатків¹⁶, державні видатки на загальну освіту відносно ВВП становили 2,7 %¹⁷.

Головною особливістю освіти в Естонії є її цифрова складова. Усе навчання переведено в електронну форму. З 2008 р. у країні діє цифрова платформа eKool, яка заміняє школяру щоденник, а вчителю – класний журнал. До платформи мають доступ усі зацікавлені сторони освітнього процесу: учні, учителі, батьки. Учителі в естонських школах є самостійними, авторитетними одиницями, що мають право розробляти власні програми навчання. Вони можуть відвідувати різні курси й тренінги для здобуття нового досвіду та знань.

З 2005 р. у переліку фахівців, які працюють в естонських школах, з'явився освітній технолог. Це своєрідний провідник між учителем і сферою технологій, який може інтегрувати в освітній процес усі інновації. Також освітні технологи займаються навчанням учителів, прокачують їхні знання й адаптують їх під сучасні виклики.

Освітня система **Німеччини** є однією з найкращих класичних систем, де відповідальність розподілена між Федерацією й землями. На федеративному рівні за систему освіти відповідає Постійна конференція міністрів освіти та культури земель (Kultusministerkonferenz), до складу якої входять представники міністерств освіти, культури й науки кожної із 16 федеральних земель. Також у федеральному уряді є Федеральне міністерство освіти та досліджень (Bundesministerium für Bildung und Forschung – BMBF), що відповідає за політику, координацію та законодавство щодо позашкільної професійної підготовки й безперервної освіти, фінансової допомоги учням і студентам, а також надає фінансову підтримку для проведення досліджень у всіх галузях.

Відповідно до Основного закону, освітня політика є справою федеральних земель, тому шкільною системою землі зазвичай керує власне міністерство, сфера управління якого включає школи, вищу освіту, наукові дослідження, бібліотеки, архіви, освіту дорослих, мистецтво й культуру, відносини між державою та релігійними чи ідеологічними спільнотами (відомі як Kultusangelegenheiten), збереження пам'яток і місць, а в окремих землях – також спорт і захист дітей та молоді. Міністерства освіти відповідають за організацію, планування, управління та нагляд за всією шкільною системою. Таким чином, програми навчання та їхні компоненти, період навчання, терміни канікул, правила прийому тощо в землях відрізняються. За зовнішню шкільну діяльність відповідають державні органи, що утримують школи. Такими органами, як правило, є міста й муніципалітети, сільські райони чи муніципалітети зі статусом

¹⁶ The organisation of school time in Europe – Primary and general secondary education – 2022/23. Publications Office of the European Union, 2022. DOI: <https://data.europa.eu/doi/10.2797/08384>.

¹⁷ Eurydice / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu>.

району, а також певною мірою землі. До зовнішніх шкільних справ відносять шкільні будівлі, внутрішнє наповнення шкіл (обладнання, навчальні матеріали, ремонт та ін.), при цьому адміністрація навчального закладу несе витрати, пов'язані з непедагогічним персоналом. Також цей орган відповідає за організаційну структуру школи, пов'язану зі створенням, зміною статусу та закриттям шкіл.

Згідно із законом федеральних земель, шкільний нагляд здійснюється в трьох напрямках: нагляд за персоналом державних шкіл, або службовий нагляд (Dienstaufsicht); академічний нагляд, або технічний (Fachaufsicht); юридичний нагляд (Rechtsaufsicht). Шкільний нагляд вирішує всі фундаментальні питання, тобто з організації й розвитку школи, та відповідає за дотримання нормативних актів щодо змісту навчання й функціонування школи. Разом із центральним / регіональним управлінням шкільний нагляд консулює та допомагає школам у виконанні їхніх завдань, зокрема в реалізації шкільної автономії, розробленні шкільних програм, внутрішньому й зовнішньому оцінюванні, підвищенні кваліфікації вчителів. Юридичний нагляд передбачає моніторинг законності управління зовнішніми шкільними заходами. Академічний нагляд слідкує за навчально-виховною роботою, а службовий – займається питаннями персоналу, який працює в школі. Уся шкільна система в Німеччині перебуває під наглядом держави, адже контролюючі органи вповноважені перевіряти школи на дотримання встановлених навчальних програм, розкладів і правил проведення іспитів, відвідування учнями школи й занять, та, у разі порушень, вживати необхідні заходи.

У жовтні 2020 р. було прийнято «Угоду про загальну базову структуру шкільної системи та національну відповідальність земель у центральних питаннях освітньої політики» (Vereinbarung über die gemeinsame Grundstruktur des Schulwesens und die gesamtstaatliche Verantwortung der Länder in zentralen bildungspolitischen Fragen), яка почала діяти у 2021 р. із метою приведення системи освіти до більшої уніфікованості та порівнянності. Угода охоплює найважливіші питання забезпечення якості освіти, її головні принципи навчання й виховання в землях, загальні положення, права та обов'язки тих, хто працює в школах, зокрема правила відпусток, структуру й організацію шкільної системи та питання підготовки вчителів. Угода між землями також передбачає створення органу Постійної наукової комісії конференції міністрів освіти та культури земель, який призначений для консулювання із питань розвитку системи освіти, забезпечення й підвищення якості освіти. Варто зауважити, що дошкільна та вища освіта не є обов'язковою, а навчання в школі обов'язкове й безкоштовне.

Навчальні заклади в Німеччині поділяються на державні, приватні, релігійні та комунальні. Державні школи – це здебільшого державні / місцеві школи, які спільно утримуються землею й місцевими органами влади. Релігійні школи утримуються Католицькою чи Протестантською церквами, що фінансують свої школи власним коштом, але інколи стягується невелика плата за навчання. Приватні школи отримують певну фінансову підтримку від земель у різних формах. Усі землі гарантують стандартну фінансову підтримку шкіл у

вигляді одноразового внеску, що розраховується на основі статистичних даних, або у вигляді субсидій. Окрім плати за навчання та стандартної фінансової підтримки, є інші форми фінансової допомоги, зокрема внески на будівництво, на безоплатне надання навчальних посібників, на пенсійне забезпечення вчителів за віком. Батькам і опікунам може бути відшкодовано плату за навчання дітей і транспортні витрати. Кошти переважно надаються землями, але незначну їх частину надають також місцеві органи влади.

Політична та адміністративна ієрархія в Німеччині має три рівні: Федерація; землі; місцеві органи влади (Kommunen), тобто райони, муніципалітети зі статусом району й муніципалітети, що входять до складу районів. Фінансування освіти здійснюється з кожного рівня управління, але найбільший відсоток державних видатків припадає на землю та місцеві органи влади. Витрати на педагогічний персонал несе земля, а інші витрати на персонал чи матеріальні витрати – місцева влада.

З 2008 р. Федеральне статистичне відомство (Statistisches Bundesamt) готує щорічний звіт про фінансування освіти від імені Федерального міністерства освіти та наукових досліджень (BMBF) та за погодженням із Постійною конференцією міністрів освіти та культури, який містить найважливішу інформацію про бюджет освіти. Згідно зі звітом про фінансування освіти у 2020 р., державний сектор витратив на утримання загальноосвітніх і професійно-технічних шкіл 76,8 млрд євро. Варто зазначити, що частка земель становила 80,7 % (62 млрд євро); місцевих органів влади – 18,1 % (13,9 млрд євро); федеральних витрат – 1,2 % (0,9 млрд євро). Для збалансування шкільних витрат місцева влада отримує відшкодування чи одноразові асигнування із земельного бюджету, надані зазвичай Міністерством освіти та культури або Міністерством фінансів. Земля також підтримує місцеву владу за допомогою одноразових грантів чи певних субсидій.

До початкової школи (Grundschule) діти йдуть із 6-річного віку та навчаються в ній 4 роки (у деяких федеративних землях до 6 років). Наступним етапом є середня школа, що характеризується поділом на різні освітні напрямки з відповідними сертифікатами про закінчення та кваліфікаціями, за які відповідають школи різних типів, або школи, що пропонують один курс освіти, або такі, що пропонують кілька курсів освіти. Традиційно це основна школа (Hauptschule), реальна школа (Realschule) і гімназія (Gymnasium). Два перших типи шкіл існують лише в п'яти землях (Баден-Вюртемберг, Баварія, Гессен, Нижня Саксонія, Північний Рейн-Вестфалія), а гімназії – у всіх землях. Окрім того, у більшості земель є кооперативні (kooperative Gesamtschulen) або інтегровані загальноосвітні школи (integrierte Gesamtschulen). Кооперативна загальноосвітня школа об'єднує освітні напрямки всіх шкіл під одним педагогічним і організаційним управлінням.

Основна школа (Hauptschule) (5–9-й класи) надає своїм учням базову загальну освіту, при цьому, якщо провчитися в 10-му класі, можна отримати ще одне свідоцтво про закінчення, наприклад кваліфікаційний чи розширений Hauptschulabschluss.

Реальна школа (5–10-й класи) надає своїм учням більш розширену загальну освіту, яка дає їм можливість продовжувати навчання для отримання професійної кваліфікації або здобуття вищої освіти.

Гімназія забезпечує інтенсивну загальну освіту, курс навчання в ній охоплює усі рівні середньої школи (5–12(13)-й класи). Після закінчення учень отримує Abitur, що дає право на навчання в будь-якому закладі вищої освіти, а також забезпечує шлях до професійної підготовки.

Трансформація системи освіти **Польщі** відбувалася протягом 2017–2023 рр. та призвела до створення нової структури освіти. Реструктуризація здійснювалася на основі Закону про шкільну освіту (Law on School Education) від 14 грудня 2016 р. Початкова освіта (ISCED 1 і 2) є обов’язковою для дітей віком від 7 до 15 років. Наприкінці 8-го класу учні початкової школи складають обов’язкове ЗНО. Результати іспиту разом із успішністю в школі впливають на вступ до середньої школи.

Середня освіта (ISCED 3) не є обов’язковою, але переважна частина учнів продовжують навчання в середніх школах. Структура середньої освіти включає школи таких типів:

- 4-річна загальноосвітня середня школа (liceum ogólnokształcące);
- 5-річний технікум;
- 3-річна галузева професійно-технічна школа I ступеня (branżowa szkoła I stopnia);
- 2-річна галузева професійно-технічна школа II ступеня (branżowa szkoła II stopnia).

Післясередня освіта вважається частиною середньої освіти (szkoła policealna) та призначена для випускників загальноосвітніх шкіл, які бажають отримати диплом, що підтверджує професійну кваліфікацію / професійний диплом. Школи пропонують курси тривалістю від 1 до 2,5 років.

Освіта в Польщі фінансується переважно з державних джерел. За оцінками, державні кошти становлять близько 89 % фінансування шкільної освіти. Державне фінансування надається не лише державним навчальним закладам. Гранти також виділяються недержавним установам, які надають допомогу дітям, дитячим садкам, школам і закладам вищої освіти, якщо вони відповідають вимогам національного законодавства.

Органи місцевого самоврядування (ОМС) мають конкретні завдання шкільної освіти, які охоплюють освіту та догляд, зокрема спеціальну освіту й запобігання соціальним проблемам. Фінансування таких завдань здійснюється відповідно до Закону про фінансування завдань шкільної освіти (ustawa o finansowaniu zadań oświatowych) та Закону про доходи одиниць місцевого самоврядування (ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego).

Фінансування шкільної освіти, у т. ч. заробітної плати педагогічних працівників і діяльності дошкільних закладів, шкіл та інших навчальних закладів, забезпечується у складі доходів ОМС.

Шкільна освіта фінансується переважно з таких джерел:

- частина загальної субвенції з державного бюджету на шкільну освіту;

- цільові дотації з державного бюджету (наприклад на дошкільну освіту, придбання підручників і навчальних ресурсів, дотації на утримання здобувачів освіти в рамках матеріального забезпечення);
- власні ресурси ОМС.

З огляду на всі свої надходження й завдання, ОМС визначають у своїх бюджетних постановах загальний обсяг видатків на шкільну освіту та їх розподіл. Як органи управління школами, що забезпечують фінансування діяльності шкіл та інших навчальних закладів, вони відповідають за підготовку доходів і видатків для всіх установ, якими керують.

Ясла-садки, школи та інші навчальні заклади, що створені й перебувають у підпорядкуванні ОМС, є бюджетними одиницями. Таким чином, вони є організаційними одиницями сектора державних фінансів, які не мають статусу юридичної особи та покривають свої витрати безпосередньо з бюджету відповідної місцевої влади й перераховують будь-які доходи назад до цього бюджету. Коштами, передбаченими фінансовим планом, що погоджується з радою навчального закладу, розпоряджається керівник закладу, який несе відповідальність за їх цільове використання.

Як і всі інші підрозділи державного сектора, державні навчальні заклади зобов'язані управляти державними коштами відповідно до правил, викладених у Законі про державні фінанси (*ustawa o finansach publicznych*). Частина загальної субвенції з державного бюджету на шкільну освіту є основним джерелом фінансування шкільної освіти, що виконують ОМС на рівні гміни, району (повіту) та воєводства.

Визначення розміру й розподілу субсидії здійснюється у два етапи. Розмір частини загальної субсидії на шкільну освіту для всіх ОМС щорічно встановлюється в Законі про бюджет (*ustawa budżetowa*). Законодавство гарантує, що сума фінансування ніколи не може бути нижчою, ніж визначена в законі попереднього року, і вона скоригована, щоб включити суму для інших витрат, пов'язаних зі змінами в шкільній освіті. У 2022 р. частина загальної субсидії на шкільну освіту для ОМС (комун, районів і органів місцевого самоврядування на регіональному / провінційному рівні) загалом становила майже 53 млрд злотих (близько 11,2 млрд євро).

Міністр, відповідальний за шкільну освіту, встановлює своїм розпорядженням алгоритм розподілу частини субвенції на шкільну освіту між окремими ОМС, який враховує спектр завдань шкільної освіти, крім завдань, пов'язаних із транспортуванням учнів; забезпеченням виховання й догляду за учнями віком до 5 років у дитячих садках та інших дошкільних навчальних закладах, що не охоплені спеціальною освітою й не проводять реабілітаційно-просвітницькі заняття; фінансуванням «надбавки для новачків» (*świadczenie na start*) (запроваджено у 2019 р.) для вчителів-початківців (учителів-стажерів у системі професійного просування вчителів, яка діяла до кінця 2021/2022 н. р.). При цьому слід зазначити, що завдання, пов'язані з дошкільною освітою, підтримуються цільовими дотаціями з державного бюджету з 2013 р., а дошкільна освіта дітей 6-річного віку включена в алгоритм з 2017 р.

При розподілі фінансування враховуються такі критерії: типи шкіл, що перебувають у підпорядкуванні ОМС; професійність учителів; кількість учнів у школах та інших навчальних закладах.

З 2017 р. кошти, що виділяються на дітей дошкільної освіти та дітей і молодь на денній та заочній формі обов'язкового навчання, відрізняються залежно від типу навчального закладу й розміру населеного пункту (місто / село), де він розташований. Окрім того, з 2019 р. фінансування, призначене для учнів закладів професійно-технічної освіти, змінювалося залежно від прогнозованого попиту (надлишок або нестача) на працівників певної професії на національному чи регіональному ринку праці відносно кількості кандидатів, які шукають роботу. Також зараз обов'язковим є врахування фінансового стану ОМС.

У 2020 р. було запроваджено нову вимогу щодо диференціації сум для учнів закладів професійно-технічної освіти, які готуються за професіями, що мають особливе значення для національної культури та спадщини (до переліку входять, наприклад, тесля, шкіряник, сажотрус, пічник або пасічник). У 2020 р. алгоритм розподілу частини загальної субвенції на шкільну освіту було змінено, щоб уперше охопити учнів II ступеня галузевих професійно-технічних училищ. Зміни, запроваджені впродовж 2021–2022 рр., передбачали, зокрема, розширення фінансування так званих малих шкіл і незаможних ОМС, збільшення видатків на спеціальні навчальні центри та зміну схеми фінансування освіти дорослих.

Алгоритм розподілу субсидії, запроваджений у 2000 р., удосконалювався, але його загальна структура не змінилася. Загальна субвенція на шкільну освіту включає таких чотири компоненти: непередбачена частина, базовий обсяг для шкільних заходів, доплата за шкільні заходи, кошти на позашкільні заходи.

Відправною точкою в алгоритмі є так званий стандарт, тобто кошти, які ОМС отримує на навчання одного учня. У 2022 р. цей стандарт дорівнював 6 118 злотих (1 300 євро). Алгоритм ґрунтується на фактичній чисельності учнів, збільшеній за допомогою системи вагових коефіцієнтів та індексу коригування, метою якого є забезпечення кращого пристосування розміру субвенції до реального масштабу завдань шкільної освіти.

Вагові коефіцієнти враховують специфічні умови в школі та ОМС (сільська місцевість, малі міста, малокомплектні школи тощо); різноманітність і специфіку завдань школи (спеціальна й інтегрована освіта, професійно-технічна освіта для окремих галузей економіки, спортивні школи, освіта національних і етнічних меншин, мистецька освіта та ін.); різноманітність і специфіку позашкільних завдань (інтернати; спеціальні дитячі садки; дошкільна освіта для дітей, які досягли 6 років; заклади дозвілля, центри опіки й молодіжні гуртожитки).

Кількість вагових коефіцієнтів, які використовуються в алгоритмі, зросла з 21 у 2000 р. до 76 у 2021 р. Наразі алгоритм включає 53 вагових коефіцієнти для шкільних завдань і 23 вагових коефіцієнти для позашкільних завдань, що становить досить складну систему.

Індекс коригування враховує оцінки професійного просування вчителів та дає змогу надавати більші суми із частини загальної субвенції на шкільну освіту для ОМС, де частка вчителів з найвищими оцінками професійного рівня є більшою, ніж у середньому по країні, оскільки це передбачає вищі витрати на зарплату вчителів в окремих ОМС.

Описаний механізм фінансування завдань шкільної освіти стосується ОМС на всіх рівнях, включаючи гміну, район і воєводство. Таким чином, він охоплює етапи освіти від початкової до післяшкільної освіти.

Відповідно до Закону про доходи одиниць місцевого самоврядування (*ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*), орган місцевої влади, що приймає рішення, визначає, як будуть використовуватися кошти, отримані як частина загальної субсидії. Отже, місцеві органи влади не зобов'язані виділяти субвенцію на освіту, а також дотримуватись алгоритму розподілу у своїх подальших рішеннях про розподіл. Проте Закон про фінансування завдань шкільної освіти (*ustawa o finansowaniu zadań oświatowych*) передбачає один важливий виняток із загальних правил, і він стосується мінімального обсягу фінансування, що надається ОМС на виконання завдань спеціального навчання й реабілітаційно-виховних класів. Сума виконання таких завдань не може бути меншою за суму, виділену в рамках частини загальної субвенції на шкільну освіту певній ОМС для учнів або учнів, які навчаються в реабілітаційно-виховних класах у дитячих садках, школах та інших навчальних закладах, що перебувають в управлінні зацікавленої ОМС.

Дотримуючись цих вимог, комуни, округи й провінції визначають рівень своїх витрат на шкільну освіту залежно від діапазону та видів усіх завдань, які необхідно виконати (не лише тих, що стосуються шкільної освіти), свого загального бюджету й усіх доходів. Однак на практиці головну роль тут відіграє цільова дотація на шкільну освіту, що спрямовується на виконання конкретних державних завдань.

Окрім фінансування із частини загальної субвенції на шкільну освіту, ОМС можуть отримувати цільові дотації з державного бюджету на виконання своїх статутних завдань, наприклад для фінансової підтримки чи інвестиційних проєктів у школах та інших навчальних закладах, але для цього часто потрібен їхній власний внесок. До того ж із 2013 р. ОМС отримували цільові гранти на виконання завдань дошкільної освіти. Водночас встановлено ліміти плати, що стягується з батьків. У минулому дошкільна освіта не була обов'язковою, за винятком кількох випадків, і тому система фінансування завдань шкільної освіти, описана вище, не враховувала витрати на дошкільну освіту. Розмір такої субсидії для певної ОМС розраховується як річна сума, помножена на кількість учнів, що досягли 5-річного віку або менше в обліковому році та відвідують дошкільні навчальні заклади, які підпорядковані ОМС і для яких ОМС є органом реєстрації (тобто органом, що веде реєстр закладів дошкільної освіти у відповідній юрисдикції). Дотація пропорційно зменшується в разі, якщо певна ОМС не забезпечує всіх дітей дошкільними місцями відповідно до потреб. У 2022 р. річна допомога на одного учня, незалежно від тривалості його перебування в дошкільному закладі, становила 1 506 злотих (331 євро). Ліміт

видатків на ці потреби у 2020 р. становив близько 1,63 млрд злотих (350,3 млн євро). З 2014 р. місцеві органи влади отримують додаткову цільову дотацію з державного бюджету на покриття витрат на підручники й освітні ресурси. Ліміт видатків на ці потреби у 2022 р. – близько 273 млн злотих (57,8 млн євро).

Система освіти у **Франції** характеризується сильною центральною присутністю держави в організації та фінансуванні освіти й регулюється Департаментом національної освіти, вищої освіти та досліджень. Цей орган керує в рамках, окреслених парламентом, який визначає фундаментальні принципи освіти. За давньою традицією французька система освіти є централізованою, тобто держава відіграє важливу роль в управлінні й визначає зміст навчальних програм на всіх рівнях освіти, організовує процедуру прийому вчителів, забезпечує підвищення їх кваліфікації, набирає та навчає інспекторів, відповідальних за контроль якості системи освіти.

Освіта є обов'язковою для дітей у віці від 6 до 16 років. Можна виокремити такі її рівні:

- дошкільна освіта (ISCED 02), яка надається в дитячих садках та охоплює дітей віком від 2 (3) до 6 років;
- початкова освіта (ISCED 1), що надається в початкових школах і приймає дітей віком від 6 до 11 років. Вона знаменує початок обов'язкового шкільного навчання, є світською й безкоштовною, якщо надається в державних школах. Наприкінці цього 5-річного курсу учні автоматично отримують доступ до середнього рівня освіти (немає ні стандартизованих тестів, ні процедур орієнтування);
- базова середня освіта (ISCED 2), яка надається в коледжах протягом 4 навчальних років (дітям від 11 до 15 років). Навчання в коледжах є обов'язковим і загальним для всіх учнів. Закінчення початкової середньої освіти підтверджується дипломом National du Brevet (DNB);
- середня освіта (ISCED 3), що надається в загальних і технологічних ліцеях або в професійних ліцеях;
- вища освіта (ISCED 5 до ISCED 8).

У Франції фінансування освіти здійснюють держава, місцева влада, родини та компанії. У 2019 р. державні видатки на освіту становили 56,2 % загальної суми (41,2 млрд євро), виділеної на державну дошкільну й початкову освіту. 48,8 млрд євро було надано на державну середню освіту. Дуже велика частина державних видатків припадає на оплату праці працівників освіти: учителів, керівного персоналу тощо. Менший обсяг коштів спрямовано на допомогу сім'ям у вигляді стипендій.

У 2019 р. місцеві органи влади профінансували 38,6 % національних витрат на дошкільну й початкову освіту та 20,6 % витрат на середню освіту. У початковій і середній освіті за рахунок цих коштів покриваються витрати на оплату праці непедагогічного персоналу, на харчування учнів та шкільний транспорт і майже всі операційні й інвестиційні видатки.

Муніципалітети фінансують дитячі садки та початкові школи (ISCED 02 і ISCED 1); департаменти – початкові середні школи (ISCED 2), коледжі;

регіони – старшу середню школу (ISCED 3), а саме загальноосвітні й технологічні ліцеї, професійні ліцеї та регіональні адаптовані навчальні заклади (EREA); регіони беруть участь у фінансуванні професійної підготовки.

Розглянемо механізми фінансування французької системи освіти. Державний бюджет країни побудовано на принципах місії і програми. Зокрема, місія об'єднує набір програм, які сприяють визначеній державній політиці. Кожна місія є підрозділом для голосування парламентом щодо бюджету. Програма, визначена на міністерському рівні, об'єднує асигнування, спрямовані на виконання конкретних завдань загальнодержавного характеру, з визначеними термінами, цілями та очікуваними результатами за показниками ефективності, що забезпечує ретельний контроль із боку парламенту й прозорість використання бюджетних коштів.

Місцеві та регіональні органи влади беруть участь у фінансуванні освіти через свої бюджети. Зокрема, вони виділяють кошти на виконання зобов'язань відповідно до законів про децентралізацію (витрати на функціонування, обладнання та будівництво початкових шкіл, коледжів і ліцеїв; видатки на оплату праці непедагогічного персоналу тощо). Частина коштів іде на виконання добровільних зобов'язань, наприклад участь у фінансуванні шкільних підручників для учнів ліцеїв.

Фінансування компаній спрямовується на податок на учнівство, доходи від якого сприяють рівному доступу дітей до освіти. Податок на учнівство базується на заробітній платі за попередній рік, ставка податку – 0,68 %.

Зауважимо, що у 2020 р. внутрішні витрати на освіту становили 161 млрд євро, або 7 % ВВП. При цьому 58,8 % загальної суми – це державне фінансування; 22,4 % – кошти місцевої влади (оплата праці непедагогічного персоналу, інвестиції, фізична експлуатація шкіл, підвезення учнів та ін.); 6,5 % – витрати домогосподарств (видатки на харчування й позашкільні заходи); 9,1 % – кошти компанії (податок на учнівство та податок на безперервну освіту)¹⁸.

Система освіти в **Іспанії** характеризується децентралізацією, освітні повноваження розподіляються між Генеральною державною адміністрацією (Міністерство освіти та професійної підготовки) й органами влади автономних громад (департаменти освіти), причому центральне управління освіти виконує загальні завдання уряду щодо освітньої політики та регулює основні елементи або аспекти системи, а регіональні органи управління освітою розробляють державні нормативні акти й мають виконавчі та адміністративні повноваження щодо управління системою освіти на власній території. Школи наділено педагогічною, організаційною та управлінською автономією щодо їхніх ресурсів.

Базова освіта є обов'язковою та надається безкоштовно в державних установах. Вона триває 10 років і має такі рівні:

¹⁸ 161 milliards d'euros consacrés à l'éducation en 2020: 7,0% du PIB. URL: <https://www.education.gouv.fr/161-milliards-d-euros-consacres-l-education-en-2020-70-du-pib-325936>.

- початкова освіта, що надається в дошкільних і початкових школах; триває 6 навчальних років, як правило, для дітей віком від 6 до 12 років;
- обов'язкова середня освіта (ESO), яка надається в середніх школах дітям віком від 12 до 16 років. Наприкінці цього етапу учні отримують свою першу офіційну кваліфікацію та диплом про закінчення обов'язкової середньої освіти (Graduado en Educación Secundaria Obligatoria), що дає їм доступ до старшої середньої освіти або до ринку праці;
- цикли навчання базового рівня, що пропонуються в старших школах середньої освіти дітям віком від 15 до 17 років. Учні, які закінчили ці курси, отримують диплом випускника обов'язкової середньої освіти та кваліфікацію базового техніка за відповідною спеціалізацією.

Старша середня освіта також переважно надається в середніх школах. Вона триває 2 академічних роки, зазвичай курс відвідують діти віком від 16 до 18 років. Студентам пропонується дві можливості:

- bachillerato (загальний варіант) – після закінчення середньої школи учні отримують диплом bachillerato;
- середнє професійне навчання (професійний варіант) – пропонується в ліцеях професійної підготовки, інтегрованих центрах професійної підготовки та національних довідкових центрах; після завершення студенти здобувають звання техніка професійного навчання.

Більшість інвестицій в освіту є державними, у 2019 р. вони становили 87 % загальних видатків на освіту в початковій, середній і післясередній освіті та 65 % у вищій освіті. Приватні видатки складаються переважно з коштів домогосподарств: 12 % у початковій, середній і післясередній освіті (із загальних 13 % приватних витрат) та 30 % у вищій освіті (із загальних 33 % витрат)¹⁹.

На державному рівні суми, що надаються на освіту, та їх розподіл між різними освітніми ступенями щорічно встановлюються в державному бюджеті (PGE). Громади розпоряджаються отриманими державними коштами й приймають рішення про суми, що виділяються на освіту, та їх розподіл між різними видатками, які щорічно встановлюються в їхніх бюджетах. Такі кошти надходять із податків та інших надходжень, а також через державні трансферти (суми, встановлені для кожної автономної спільноти, визначаються різними параметрами, особливо чисельністю населення). Місцеві адміністрації, хоча вони не мають статусу органів управління освітою, співпрацюють із центральними й регіональними органами влади в розробленні освітньої політики, зокрема у створенні, будівництві та утриманні приміщень для державних навчальних закладів. Їхні кошти надходять від збору податків та інших доходів, а також від трансфертів від держави й відповідного автономного співтовариства.

Державні видатки на освіту в Іспанії у 2020 р. сягали близько 55 175,6 млн євро, або 4,94 % ВВП, та здебільшого розподілялися між дошкільною й початковою освітою (30,5 %), середньою освітою та професійною підготовкою (29,9 %) і університетською освітою (18,4 %).

¹⁹ Eurydice / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu>.

Державні витрати на освіту також включають трансферти, які здійснюються приватними школами, що фінансуються державою, у формі освітніх грантів і освітніх угод. У 2020 р. на фінансування приватних шкіл державою було виділено близько 6 977 млн євро. Щороку загальні державні бюджети та бюджети громад встановлюють суму економічного модуля, яка має бути не нижчою від суми, зазначеної в загальному державному бюджеті. У 2020 р. державні видатки органів управління освітою в приватних школах сягнули 6 914 млн євро, що було розподілено головним чином між дошкільною й початковою освітою (3 407 млн євро; 49,3 %), середньою освітою та професійним навчанням (3 067 млн євро; 44,4 %) і спеціальною освітою (410 млн євро; 5,9 %) ²⁰.

Початкова та середня освіта надається безкоштовно в державних школах. Сім'ї покривають лише витрати на шкільні матеріали, підручники та додаткові послуги, такі як харчування чи транспорт. При цьому передбачено гранти, що допомагають їм покрити ці витрати. У багатьох громадах було розроблено системи забезпечення безкоштовними підручниками й навчальними матеріалами, щоб гарантувати повністю безкоштовну базову освіту.

Проведені дослідження показали, що в країнах ЄС загальна середня освіта є обов'язковою й безоплатною та забезпечується на рівні держави через субвенції, цільові дотації й гранти. У низці країн ЄС школам надано повну автономію в питаннях використання коштів, а функції розподілу й контролю передано на рівень місцевого самоврядування (децентралізація), що наразі реалізується й в Україні. Також варто звернути увагу на досвід європейських країн у сфері пошуку додаткових джерел фінансування ЗЗСО.

1.2. Міжнародні системи індикаторів Цілей сталого розвитку

У вересні 2015 р. на засіданні Генеральної асамблеї ООН було ухвалено план досягнення найкращого майбутнього всіх країн світу, який підтримали всі 193 члени ООН. План розрахований на 15 років, до 2030 р., та базується на 17 Цілях сталого розвитку (рис. 1.2.1), 169 завданнях і 248 індикаторах. ЦСР спрямовані на забезпечення довгострокової стабільності, збереження довкілля, більш рівний розподіл ресурсів і стимулювання економічного зростання з урахуванням потреб інших поколінь. Для досягнення ЦСР уряди країн залучають бізнес, громадянське суспільство та громадян своїх країн.

²⁰ Eurydice / European Commission. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu>.

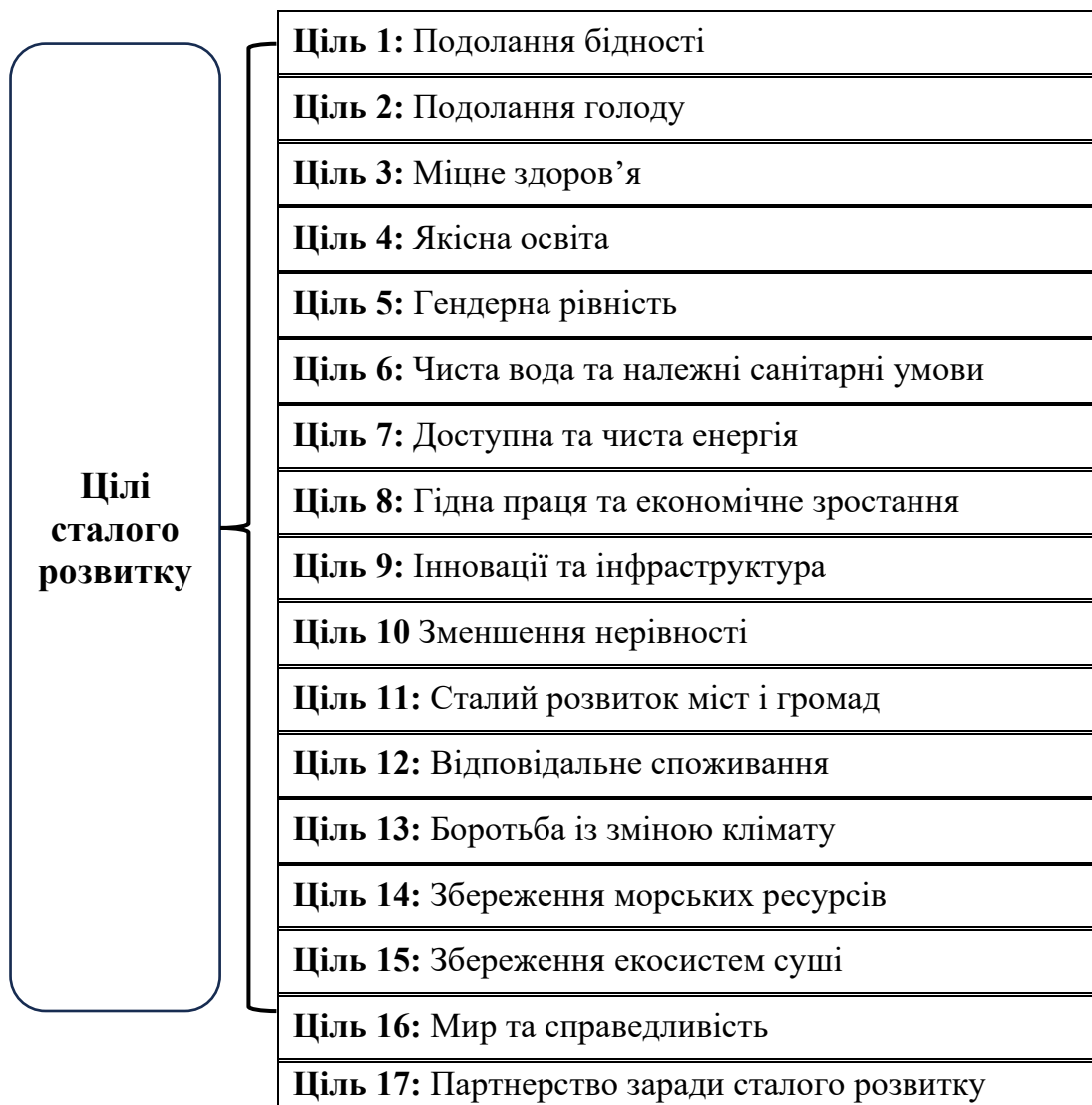

Рис. 1.2.1. Цілі сталого розвитку

Побудовано авторами.

Для кожної із 17 цілей можна визначити такі завдання:

Бідність: зменшення відсотка людей, які живуть за менш ніж 1,9 дол. США на день. Збільшення доступу до якісної освіти та працевлаштування.

Голод: забезпечення безперервного доступу до безпечних, поживних і достатніх харчів для всіх людей, особливо вразливих груп.

Здоров'я: забезпечення універсального доступу до якісної медичної допомоги та покращення громадського здоров'я.

Освіта: забезпечення доступу до якісної освіти та підвищення рівня грамотності для всіх, незалежно від статі чи економічного статусу.

Гендерна рівність: зменшення відмінностей між чоловіками й жінками у сфері праці, освіти та участі в політичному процесі.

Чиста вода: забезпечення доступу до безпечної та доступної води для всіх.

Доступна та чиста енергія: зростання використання відновлювальних джерел енергії та підвищення енергоефективності.

Гідна робота та економічне зростання: забезпечення повної й продуктивної зайнятості для всіх, а також рівного доступу до ресурсів та можливостей для економічного розвитку.

Інновації та інфраструктура: розвиток інфраструктури і стимулювання інновацій для сталого розвитку та поліпшення якості життя.

Зменшення нерівностей: зменшення внутрішньо-національних та міжнаціональних нерівностей відповідно до доходів, ресурсів і можливостей.

Сталі міста та спільноти: зростання сталості й резильєнтності (здатності) міст та громад щодо складних ситуацій, зокрема щодо забезпечення доступу до житла, транспорту та інфраструктури.

Стале споживання та виробництво: зменшення негативного впливу споживання й виробництва на довкілля шляхом підтримки сталого виробництва та використання ресурсів.

Заходи щодо боротьби з кліматичними змінами: зменшення викидів парникових газів та адаптація до неминучих змін клімату.

Життя під водою: захист морських і океанічних екосистем та забезпечення сталого використання морських ресурсів.

Життя на суші: захист екосистем суші, боротьба зі знищенням ґрунтів та втратою біорізноманіття.

Мир, юстиція та сильні інституції: забезпечення стабільності, миру й ефективного управління на рівні країни та світу.

Партнерство для досягнення цілей: сприяння глобальному партнерству для розвитку, включаючи співпрацю між урядами, громадським і приватним секторами.

Для оцінки економічного, соціального та екологічного здоров'я суспільства з погляду сталого розвитку використовуються показники, або індикатори. Вони допомагають визначити, чи розвивається суспільство в напрямку, що забезпечує його поточні потреби, не підриваючи здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Індикатори сталого розвитку можуть охоплювати різні сфери:

Економічні: національний дохід на одну особу, ВВП у розрахунку на одну особу, рівень безробіття, інвестиції в інфраструктуру, індекс людського розвитку (ІЛР) та ін.

Соціальні: рівень освіченості, доступ до медичних послуг, індекс розвиненості громади, рівень злочинності, рівень бідності та ін.

Екологічні: рівень забруднення повітря, рівень використання водних ресурсів, кількість викидів вуглекислого газу, стан різноманітності видів та ін.

ІЛР допомагають урядам, дослідникам, громадським організаціям та іншим зацікавленим сторонам відстежувати прогрес у досягненні сталого розвитку та вживати заходи для подолання проблем, що можуть постати на цьому шляху.

Глобальну структуру індикаторів для ЦСР розроблено Міжвідомчою та експертною групою з індикаторів ЦСР і погоджено на Статистичній комісії ООН (березень 2017 р.), а 6 липня 2017 р. Генеральна асамблея ООН прийняла

Резолюція про роботу Статистичної комісії, що стосується Порядку денного сталого розвитку до 2030 року²¹. Головна мета цього документа – забезпечити ефективний механізм моніторингу та оцінки прогресу в досягненні ЦСР до 2030 р.

У контексті вказаної резолюції Статистична комісія відіграє ключову роль у зборі, аналізі й поширенні статистичних даних, які стосуються прогресу в досягненні ЦСР. Вона відповідає за розроблення методології та інструментів для оцінки такого прогресу й забезпечення стандартизованого підходу до збору даних. Зазначена резолюція також може включати підтримку країн-членів ООН у побудові їхніх власних статистичних систем, що відповідатимуть міжнародним стандартам, та сприяти обміну даними й найкращими практиками між різними країнами.

Глобальна система індикаторів включає 231 унікальний індикатор, а загалом їх налічується 248²². Це пов'язано з тим, що 13 індикаторів повторюються за двома чи трьома різними цілями. Список індикаторів щорічно уточнюється та всебічно переглядається Статистичною комісією^{23, 24}.

Резолюція визначає важливість ролі статистики в моніторингу прогресу в досягненні ЦСР та закликає всі зацікавлені сторони, зокрема уряди, міжнародні організації й громадянське суспільство, до співпраці в забезпеченні доступу до якісних і надійних даних для прийняття належних рішень із метою забезпечення сталого розвитку.

Для нас найбільший інтерес становить ЦСР 4, яка спрямована на забезпечення доступної, якісної, рівної та справедливої освіти для всіх, а також на стимулювання можливостей навчання протягом життя. Для вимірювання прогресу досягнення ЦСР 4 використовуються такі індикатори:

- рівень загальної освіти, що може включати такі показники, як рівень доступу до освіти в усіх країнах, кількість дітей, що ходять до школи, та відсоток дорослих із базовим рівнем освіти;
- рівень якості освіти, що охоплює рівень грамотності, навичок учнів, якість викладання та навчальні результати;
- рівень участі в освіті, що охоплює такі показники, як участь дітей і молоді в навчальних програмах, доступ до вищої освіти та професійної підготовки для дорослих;
- рівень рівності в освіті, що включає доступ до освіти різних груп населення, зокрема гендерних, етнічних груп та осіб з обмеженими можливостями;

²¹ Resolution adopted by the General Assembly on 6 July 2017. Work of the Statistical Commission pertaining to the 2030 Agenda for Sustainable Development / United Nations. 2017. URL: <https://undocs.org/A/RES/71/313>.

²² Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development / United Nations. 2017. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global-Indicator-Framework-after-2024-refinement-English.pdf>.

²³ United Nations. Department of Economic and Social Affairs Statistics. URL: <https://unstats.un.org/wiki/display/SDGeHandbook/Goal+4>.

²⁴ Metadata for the global and thematic indicators for the follow-up and review of SDG 4 and Education 2030 / UNESCO Institute for Statistics. 2017. URL: http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/metadata-global-thematic-indicators-sdg4-education2030-2017-en_1.pdf.

- міжнародне співробітництво в галузі освіти, що може включати показники міжнародного обміну студентами, співпрацю в галузі наукових досліджень та розвиток глобальних освітніх стандартів.

Ці індикатори допомагають визначити, наскільки успішно країни досягають ЦСР 4 і вживають заходи з метою поліпшення освітнього середовища для всіх груп населення.

Згідно з Глобальною системою індикаторів²⁵, для здобуття якісної освіти необхідно досягти таких цілей:

Ціль 4.1: до 2030 р. забезпечити здобуття безкоштовної, справедливої та якісної початкової й середньої освіти всіма дітьми та хлопчиками, що призведе до відповідних і ефективних результатів навчання.

Індикатор 4.1.1 – частка дітей і молоді в 2–3-му класах, наприкінці початкової школи (рис. 1.2.2), наприкінці неповної середньої школи (рис. 1.2.3), які досягли мінімального рівня знань із читання та математики.

Мета цілі 4.1 полягає в тому, щоб кожна дитина досягла мінімального рівня знань до 2030 р., що передбачає середньорічний прогрес приблизно на 2,7 %. Наразі зрозуміло, що досягти цієї цілі неможливо, бо COVID-19 мав руйнівний вплив на освіту, призвівши до втрати знань у 80 % зі 104 досліджуваних країн. Останні розрахунки, наведені у звіті Євростату²⁶, свідчать, що без додаткових заходів лише кожна шоста країна досягне цільового показника завершення загальної середньої школи до 2030 р. Це означає, що близько 84 млн дітей і молодих людей усе ще не відвідуватимуть школу або не зможуть її закінчити. Крім того, майже 300 млн учнів не матимуть базових навичок лічби й грамотності, необхідних для успіху в житті. 79 країн із низьким і нижчим від середнього рівнем доходу досі стикаються з дефіцитом фінансування в середньому 97 млрд дол. США на рік.

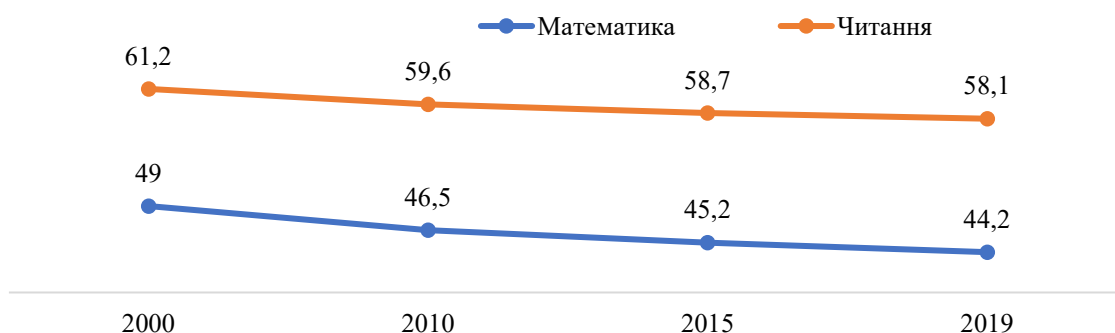

Рис. 1.2.2. Частка дітей та молоді у світі, які досягли мінімального рівня володіння читанням і математикою у початковій школі протягом 2000–2019 рр., %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

²⁵ Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development / United Nations. 2017. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global-Indicator-Framework-after-2024-refinement-English.pdf>.

²⁶ Supplementary information to the Report of the Secretary-General (Special edition): Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. 2023. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

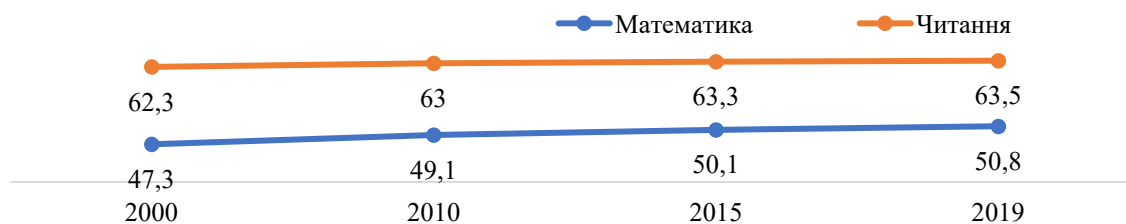

Рис. 1.2.3. Частка дітей та молоді у світі, які досягли мінімального рівня володіння читанням і математикою у неповній середній школі протягом 2000–2019 рр., %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

З рис. 1.2.2 видно, що частка дітей та молоді у світі, які досягли мінімального рівня володіння читанням і математикою в початковій школі, знижується. Так, відсоток дітей, що вміють читати, у період 2000–2019 рр. зменшився на 3,1 %, а тих, які мають мінімальні знання з математики, – на 4,8 %. Якщо розглянути ці показники в розрізі географічних регіонів, визначених відповідно до стандартних кодів країн, або регіонів для статистики²⁷, то побачимо, що в найбільш розвинутих країнах вони зростають. Так, у Європі та Північній Америці показник з математики підвищився із 71,7 до 77,3 %, а з читання – із 95,2 до 96,9 %. Найнижчі показники за цей період зафіксовано в Африці на південь від Сахари. Там спостерігається зменшення частки дітей, що вміють читати, із 33,7 до 30,2 %, а тих, які вміють рахувати, – з 15,6 до 11,1 %.

Частка дітей та молоді у світі, які досягли мінімального рівня володіння читанням і математикою, закінчивши неповну середню школу (див. рис. 1.2.3), за цей період, навпаки, зросла – на 1,2 та 3,5 % відповідно. У розрізі географічних регіонів спад спостерігався в Східній і Південно-Східній Азії (з читання – на 4,2 %, з 59 до 54,8 %; з математики – на 2,1 %, із 49,2 до 47,1 %) та в Океанії (з читання – на 7,3 %, з 88,5 до 81,2 %; з математики – на 12,7 %, з 89,1 до 76,4 %).

Індикатор 4.1.2 – рівень закінчення початкової освіти, неповної середньої освіти та повної середньої освіти за статтю (рис. 1.2.4–1.2.6).

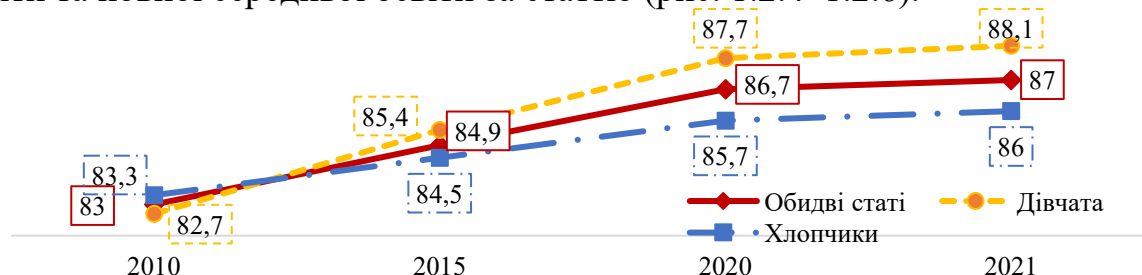

Рис. 1.2.4. Частка дітей у світі, які закінчили початкову школу протягом 2010–2021 рр., %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

²⁷ Standard Country or Area Codes for Statistical Use / United Nations. URL: <https://unstats.un.org/unsd/methodology/m49/>.

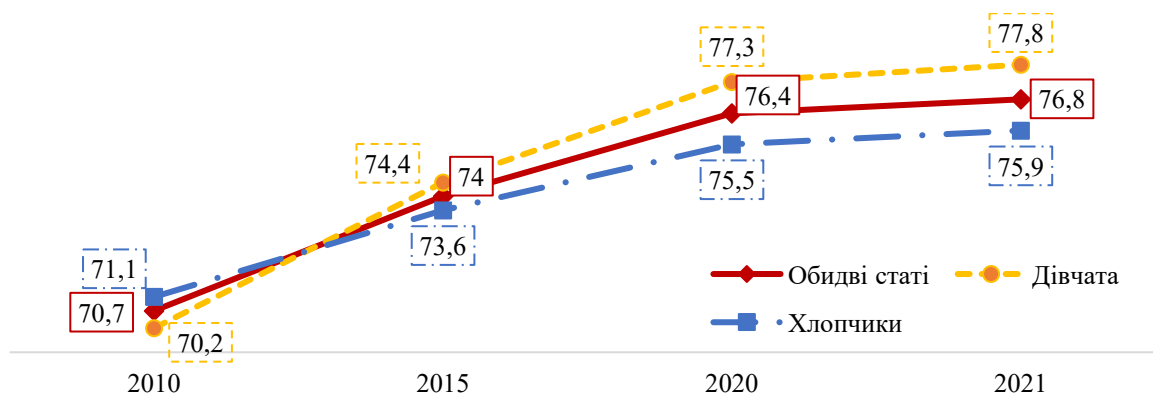

Рис. 1.2.5. Частка дітей у світі, які завершили неповну середню освіту протягом 2010–2021 рр., %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

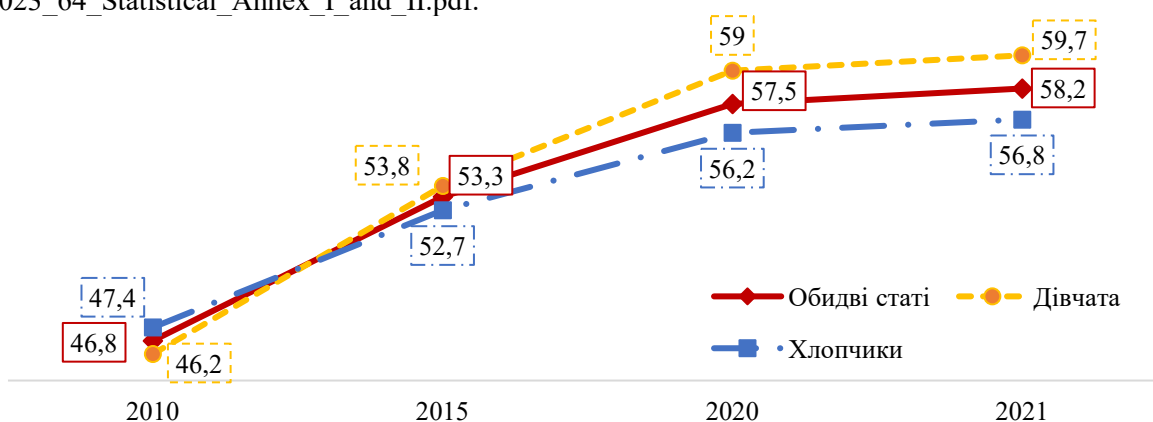

Рис. 1.2.6. Частка дітей у світі, які завершили повну середню освіту протягом 2010–2021 рр., %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

З рис. 1.2.4–1.2.6 видно, що за період 2010–2021 рр. частка дітей, які завершили навчання, у початковій школі зросла на 4 %, у неповній середній школі – на 6,1 %, у повній середній школі – на 11,4 %. На розглянутих етапах навчання розбіжність між хлопчиками й дівчатами менша за 3 %. Чим вищий рівень освіти, тим менше дітей її закінчує.

У 2021 р. за рівнем закінчення початкової освіти найнижчий показник (62,6 %) спостерігався в країнах, які не мають виходу до моря, що розвиваються, та в найменш розвинутих країнах; трохи вищий показник (63,9 %) – у країнах Африки на південь від Сахари; найвищий (99,7 %) – в Європі та Північній Америці.

За рівнем закінчення початкової середньої освіти найнижчий показник (41,6 %) зафіксовано в найменш розвинутих країнах, а найвищий (97,9 %) – в Європі й Північній Америці.

Рівень закінчення повної середньої освіти у світі нижчий за 60 %, оскільки в деяких країнах він не досягає й 30 %. Так, у найменш розвинутих країнах цей

показник дорівнює 21 %, у країнах Африки на південь від Сахари – 27,2 %, у країнах, які не мають виходу до моря, що розвиваються, – 29,4 %.

Ціль 4.2: до 2030 р. забезпечити доступ дітям до якісного догляду, раннього розвитку та дошкільної освіти, щоб вони були готові до початкової освіти.

Індикатор 4.2.1 – частка дітей віком 24–59 місяців, які мають правильний розвиток щодо здоров'я, навчання та психосоціального благополуччя.

Цей індикатор допомагає визначити ефективність програм та ініціатив у сфері дитячого розвитку й благополуччя, а також виявляти можливі гендерні чи соціокультурні відмінності в цьому процесі. Дані для цього індикатора збирають такі міжнародні організації, як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), ЮНІСЕФ, Світовий банк і національні уряди. Однак, за 2022 р. є дані лише від 74 країн, що охоплюють 33 % населення світу, тому їх слід тлумачити з обережністю. За цими даними, близько 70 % дітей мають правильний розвиток, і цей показник майже однаковий як для хлопчиків, так і для дівчат. Важливо враховувати, що частка дітей із правильним розвитком може значно відрізнятися по країнах через відмінності в доступі до медичних та освітніх послуг, рівні життя, стані системи охорони здоров'я тощо.

Індикатор 4.2.2 – рівень участі в організованому навчанні (за рік до офіційного віку вступу до початкової школи) за статтю (рис. 1.2.7). Організоване навчання може включати передшкільні програми, ясла, дитячі садки, групи розвитку тощо.

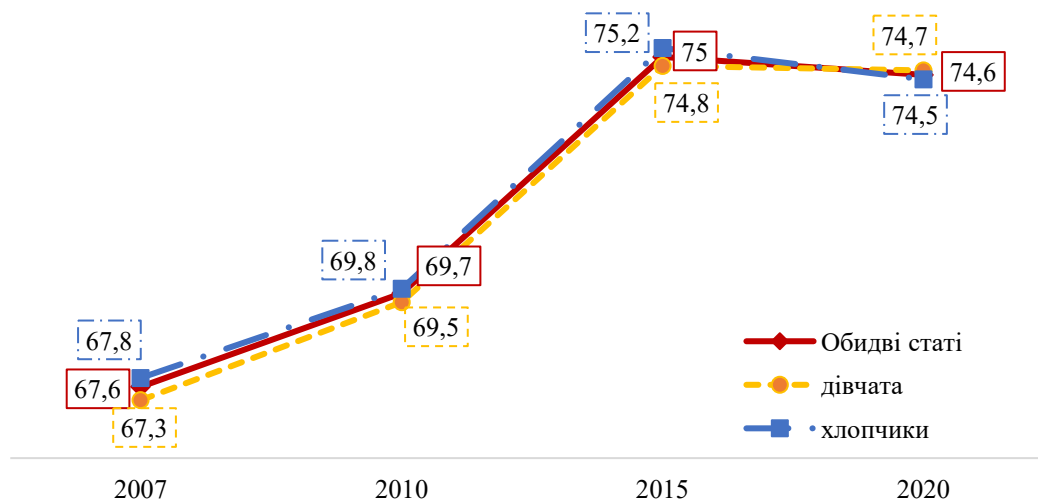

Рис. 1.2.7. Рівень охоплення навчанням дітей у світі за рік до офіційного віку вступу до початкової школи протягом 2007–2020 рр., %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

Цей індикатор підкреслює значення передшкільної освіти та важливість збільшення доступності й участі дітей у ранньому навчанні. Як видно з рис. 1.2.7, багато регіонів досягли істотного прогресу в цьому напрямку протягом останніх десятиліть, і, незважаючи на уповільнення темпів прогресу через пандемію та

наявність диспропорцій по країнах, необхідні подальші зусилля. Найбільші зміни відбулися в країнах Океанії, де рівень охоплення навчанням малих дітей підвищився з 59,3 до 79,2 %, та в найменш розвинутих країнах – з 31,5 до 50,9 %. У світі досі є країни, де майже половина дітей за рік до офіційного віку вступу до початкової школи не охоплені навчанням, і більшість із них проживають у країнах, які не мають виходу до моря, що розвиваються (46,9 %); у країнах Африки на південь від Сахари (48 %) і Західній Азії (49,9 %). Найвищий рівень охоплення таких дітей навчанням – в Європі (95,5 %).

Збільшення участі дітей у передшкільній освіті може мати численні позитивні результати, як-от: покращення підготовки до шкільного навчання, зменшення нерівності доступу до навчання, підвищення рівня грамотності та зниження відсотка дитячої праці. Тому важливо, щоб уряди й міжнародні організації продовжували працювати над підвищенням доступності та якості передшкільної освіти, звертаючи увагу на найбільш проблемні в цьому плані регіони й країни.

Ціль 4.3: до 2030 р. забезпечити рівний доступ усім, незалежно від статі, до доступної та якісної професійно-технічної й вищої освіти.

Індикатор 4.3.1 – рівень участі молоді та дорослих у формальній і неформальній освіті та навчанні за попередніх 12 місяців, за статтю.

У 2021 р. у більшості країн, які надали дані²⁸, середня участь у навчанні та освіті становила приблизно одну шосту частину молодих і дорослих людей у віці від 15 до 64 років, тобто близько 17 %. Найвищі показники зафіксовано у Швеції (42,23 %), Фінляндії (38,83 %), Нідерландах (35,69 %), Данії (32,41 %), Ісландії (32,35 %), Норвегії (30,74 %). Найнижчі – у Сент-Люсії (6,05 %), ОАЕ (8,53 %), В'єтнамі (9,06 %), Республіці Кореї (9,54 %), Таїланді (9,56 %), Пакистані (9,59 %), Камбоджі (9,77 %). Європа виступає лідером за цим показником, що може вказувати на високу цінність освіти й навчання для європейців. Водночас низькі показники в азійських регіонах можуть бути пов'язані, зокрема, з економічними умовами, доступністю освіти, культурою тощо. У розрізі статі дані майже збігаються з даними без розподілу за статтю. Найбільша різниця між навчанням жінок і чоловіків спостерігається у Швеції (48,01 % жінок і 36,7 % чоловіків), Фінляндії (44,02 і 33,8 %), Ісландії (37,2 і 27,85 %), Естонії (30,38 і 22,52 %), Данії (36,06 і 28,82 %), Ефіопії (17,8 і 24,51 %), Афганістані (7,1 і 13,29 %).

Рівень участі в навчанні та освіті серед молоді віком від 15 до 24 років вищий порівняно з дорослими у віці від 25 до 55 років у всіх досліджуваних регіонах. Зазначимо, що в середньому в усіх регіонах участь молоді в навчанні наближається до 50 %, а в Європі – до 70 %. Це свідчить про те, що молодь має більшу мотивацію та можливості для отримання освіти й навчання порівняно з дорослою категорією віком від 25 до 55 років.

²⁸ Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/participation-rate-in-formal-and-non-formal-education-and-training?tab=table&time=2010>.

Ціль 4.4: до 2030 р. збільшити чисельність молоді та дорослих, які мають технічні й професійні навички, для отримання гідної роботи та підприємницької діяльності.

Індикатор 4.4.1 – частка молоді та дорослих із навичками інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), за типом навичок.

Існує кілька типів навичок ІКТ, які можна врахувати під час оцінки рівня компетентності молоді й дорослих у цій сфері:

- основні навички комп'ютерної роботи, що включають знання про операційні системи, роботу із файловою системою, уміння встановлювати та використовувати програмне забезпечення;

- інтернет-навігація та дослідження, що зумовлюють уміння шукати інформацію в Інтернеті, використовуючи пошукові системи, оцінювати достовірність джерел і працювати з вебресурсами;

- кібербезпека та приватність, що охоплюють знання про загрози кібербезпеки і способи їх уникнення, використання паролів та інших методів захисту особистих даних;

- електронна комунікація, що потребує вміння використовувати електронну пошту, месенджери та інші засоби комунікації для спілкування й обміну інформацією;

- використання цифрових інструментів і платформ, що включає знання про роботу із соціальними мережами, онлайн-платформами для навчання, відеоконференціями тощо.

Ці типи навичок можуть варіюватися залежно від контексту та цілей оцінки, але вони являють собою загальні питання компетентності у сфері ІКТ.

У 2021 р. лише 78 країн надали дані, які не завжди стосуються всіх п'яти типів навичок. Високий рівень користування Інтернетом у країнах, що подають дані (86 %), контрастує зі зниженим рівнем цифрових навичок, що не дає можливості багатьом користувачам повною мірою використовувати всесвітню мережу. Навички спілкування є найпоширенішими, із загальним середнім показником 50 % і середнім показником, який становить від 31 до 65 % для більшості країн. За ними йдуть навички розв'язання проблем, безпека та створення контенту. Інформаційна грамотність даних значно відрізняється по країнах. Серед 74 країн, що надали дані принаймні про три сфери навичок, лише п'ять повідомили про середні показники понад 75 % у кількох сферах.

Ціль 4.5: до 2030 р. усунути гендерну диспропорцію в освіті та забезпечити рівний доступ до всіх рівнів освіти й професійної підготовки всіх вразливих верств населення, включаючи людей з особливими потребами, корінні народи та дітей у вразливих ситуаціях.

Індикатор 4.5.1 – індекси паритету (жінки / чоловіки, сільська / міська місцевість, статус інвалідності, корінні народи та постраждалі від конфлікту тощо) для всіх показників освіти, які можна дезагрегувати.

Зазвичай індикатор 4.5.1 вимірюється як співвідношення жінок і чоловіків у різних сферах життя, таких як робочі місця, політична участь, доступ до освіти тощо. Він використовується для оцінки прогресу в досягненні гендерної рівності.

На рис. 1.2.8 відображено скоригований індекс гендерного паритету для частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в дошкільній освіті у 2020 р. порівняно з 2015 р.

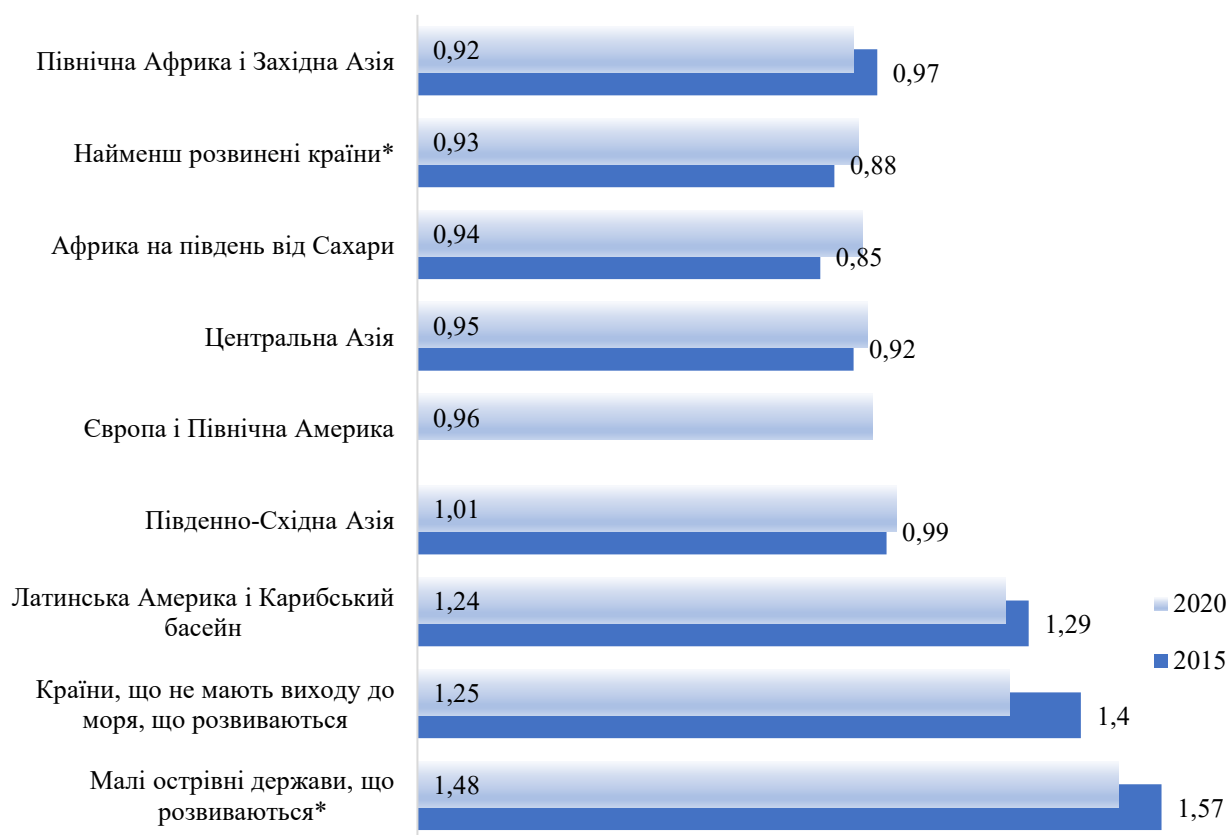

Рис. 1.2.8. Скоригований індекс гендерного паритету для частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в дошкільній освіті, коефіцієнт співвідношення

* Дані за 2019 р.

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

Як видно з рис. 1.2.8, найвищий індекс гендерного паритету для частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в дошкільній освіті у 2020 р. (1,48) зафіксовано в малих острівних державах, що розвиваються; трохи нижчий (1,25) – у країнах, які не мають виходу до моря, що розвиваються; у Латинській Америці та країнах Карибського басейну – 1,24; в інших досліджуваних регіонах – близько одиниці.

З 2015 р. до 2020 р. у більшості країн відбулося коригування гендерного паритету до одиниці. Чим далі від діапазону 0,97 і 1,03 індекс паритету, тим більшою є різниця між двома групами інтересів.

На рис. 1.2.9–1.2.12 відображено скоригований індекс гендерного паритету для частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в початковій та середній освіті у 2020 р. порівняно з 2015 р.

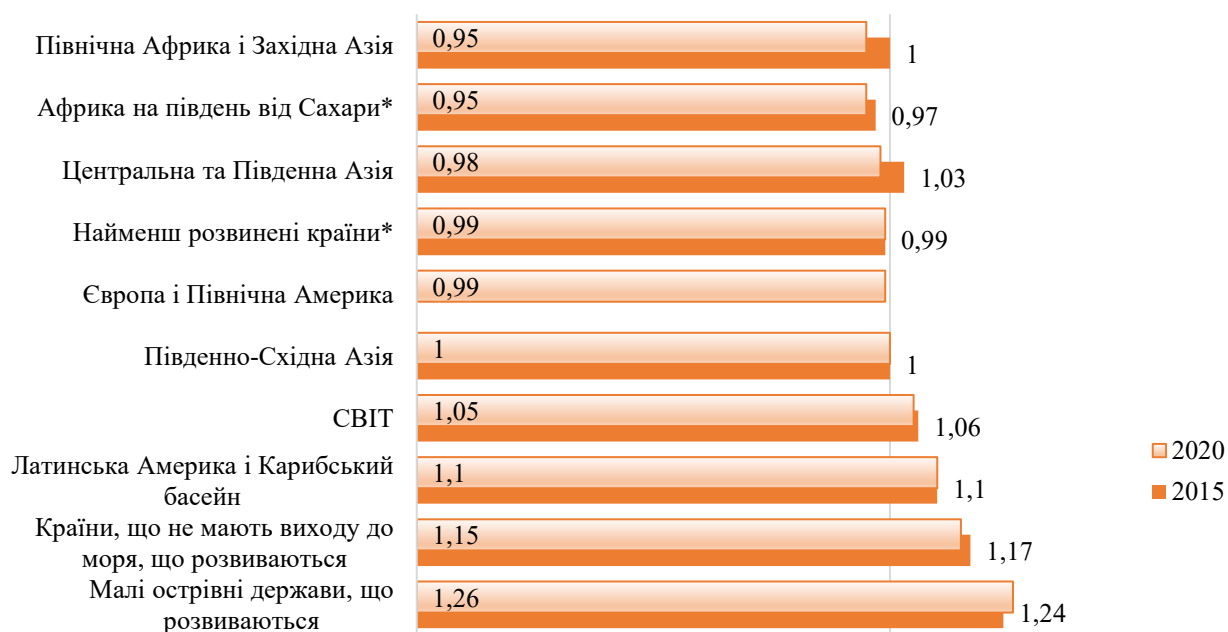

Рис. 1.2.9. Скоригований індекс гендерного паритету для частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в початковій освіті, коефіцієнт співвідношення

* Дані за 2019 р.

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

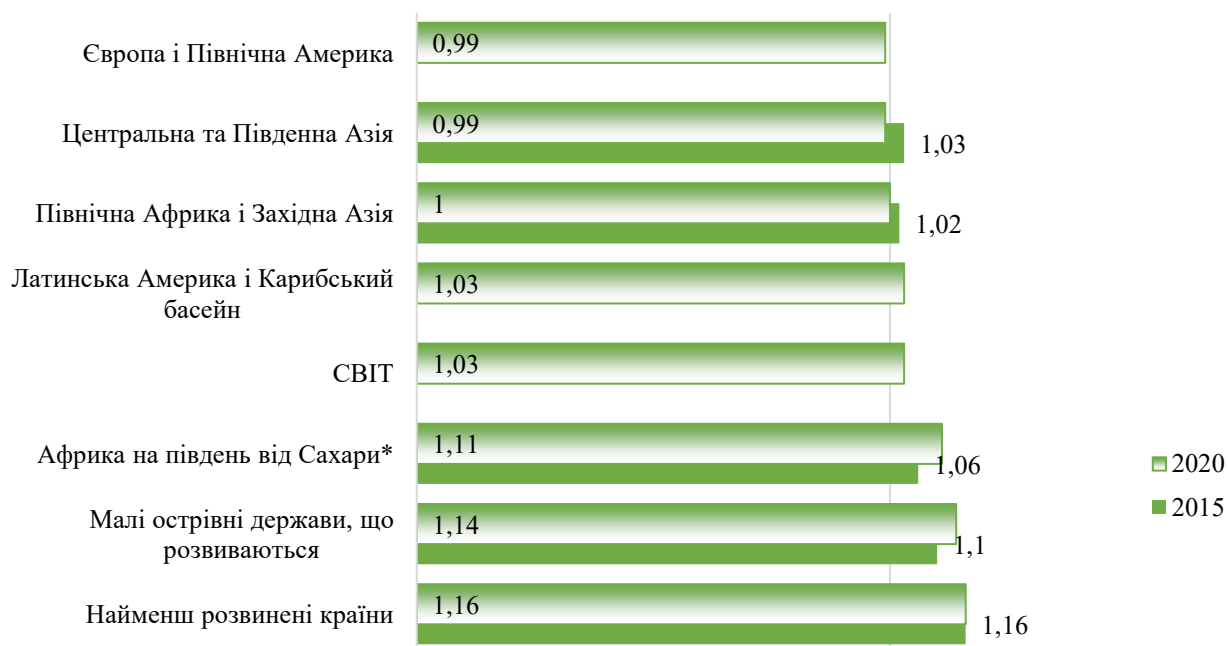

Рис. 1.2.10. Скоригований індекс гендерного паритету для частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в неповній середній освіті, коефіцієнт співвідношення

* Дані за 2019 р.

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

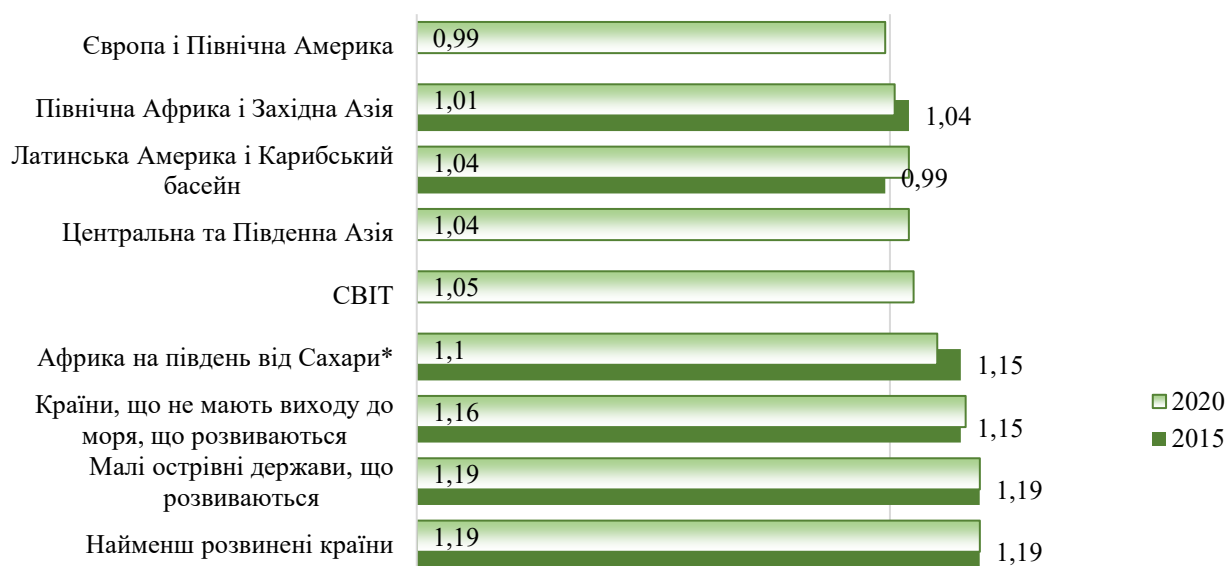

Рис. 1.2.11. Скоригований індекс гендерного паритету для частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в середній освіті, коефіцієнт співвідношення

* Дані за 2019 р.

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

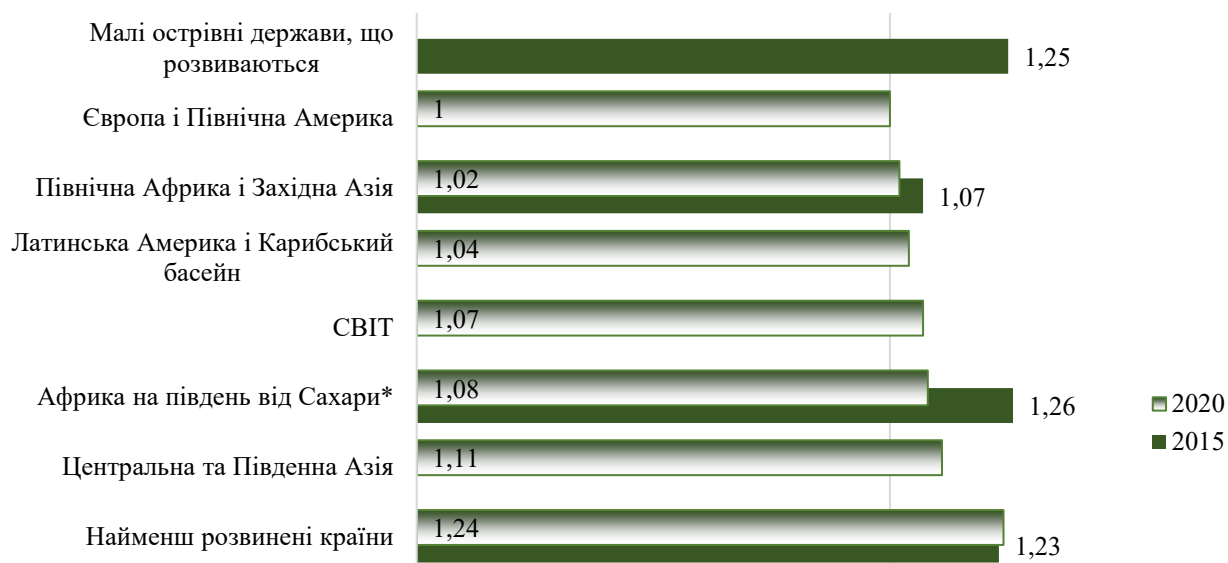

Рис. 1.2.12. Скоригований індекс гендерного паритету для частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в повній середній освіті, коефіцієнт співвідношення

* Дані за 2019 р.

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

Як видно з рис. 1.2.9 – 1.2.12, найвищий індекс гендерного паритету для частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в початковій освіті (1,26) зафіксовано в малих острівних державах, що розвиваються, а в неповній

(1,16), середній (1,19) і повний (1,24) середній освіти – у найменш розвинутих країнах.

Хоч останніми роками доступ до освіти розширився, соціально-економічні розбіжності все одно залишаються актуальними. Паритет у доступі до освіти на глобальному й регіональному рівнях може маскувати гендерні нерівності по країнах. Нерівність пов'язана з різними соціально-економічними чинниками, такими як міське / сільське розташування та рівень добробуту домогосподарств. Окрім того, диспропорції мають тенденцію до прогресивного зростання на вищих рівнях освіти, що відображає високий рівень відсіву та обмеження освітніх можливостей для незахищених груп населення.

Ціль 4.6: до 2030 р. збільшити чисельність молоді та дорослого населення, незалежно від статі й соціальної приналежності, що вміє писати та рахувати.

Індикатор 4.6.1 – частка населення в певній віковій групі, яке досягає принаймні фіксованого рівня функціональної грамотності та навичок рахування, за статтю.

Цей індикатор може вимірюватися в різний спосіб, але в загальному розумінні він оцінює рівень участі різних груп населення в суспільстві, зокрема молоді, людей з інвалідністю, мігрантів. Це може включати доступ до освіти, зайнятості, політичної участі, доступ до послуг і можливостей, що сприяють здоров'ю та добробуту. Індикатор допомагає відстежувати прогрес у забезпеченні рівних можливостей для всіх членів суспільства.

За останні десятиліття значно поліпшилися навички читання та письма, а також зменшилися гендерні розриви. Проте у 2020 р. залишалися неписьменними 773 млн дорослих, з яких 63 % становили жінки. Того року глобальний рівень грамотності серед дорослих, для населення від 25 років і старше, становив 86,3 %, а для населення віком від 15 до 24 років – 91,2 %. За даними ООН, у Південній Азії проживає майже половина (48 %) неписьменного населення світу; в Африці на південь від Сахари – 26 %; у Східній та Південно-Східній Азії – 10 %; у Північній Африці й Західній Азії – 9 %; у Латинській Америці та Карибському басейні – 4 %; у решті регіонів (Центральній Азії, Європі, Північній Америці та Океанії) – близько 3 % неписьменного населення світу.

Ціль 4.7: до 2030 р. забезпечити набуття всіма учнями знань і навичок, необхідних для сприяння сталому розвитку та сталому способу життя, права людини, гендерної рівності, сприяння культурі миру й ненасильства, глобальному громадянству та оцінці культурного розмаїття.

Індикатор 4.7.1 – ступінь включення освіти глобального громадянства та освіти для сталого розвитку в національну освітню політику, навчальні програми, педагогічну освіту й оцінювання студентів.

У табл. 1.2.1 наведено значення індикатора 4.7.1 за 2020 р. за країнами. Вибірку зроблено за кількістю поданих показників (більше двох).

Індикатор 4.7.1 за 2020 р.

Країна	Ступінь включення освіти глобального громадянства та освіти для сталого розвитку			
	у навчальні програми	у національну освітню політику	в оцінювання учнів	в освіту вчителів
Албанія	—	0,72	0,83	1,00
Алжир	0,73	0,63	0,75	1,00
Андорра	0,94	1,00	0,92	1,00
Бангладеш	0,66	0,81	0,83	0,78
Бахрейн	0,94	1,00	1,00	0,78
Бельгія	0,88	0,95	1,00	0,80
Болгарія	0,65	0,56	0,71	0,85
Боснія і Герцеговина	—	0,58	0,50	0,83
Бразилія	0,94	1,00	0,92	0,85
Буркіна-Фасо	0,88	0,88	0,83	0,85
Бурунді	0,63	0,62	0,63	0,85
Вірменія	0,70	0,88	0,83	0,65
Данія	0,68	—	0,83	0,95
ДР Конго	0,80	0,88	0,83	0,95
Палестина	0,71	0,88	0,83	—
Домініканська Республіка	0,87	0,97	1,00	—
Естонія	0,83	0,88	0,83	—
Індія	0,92	1,00	1,00	—
Ірландія	0,81	0,88	0,83	—
Іспанія	0,91	1,00	1,00	—
Італія	0,88	0,88	0,83	—
Йорданія	0,75	0,88	1,00	—
Камбоджа	0,82	1,00	1,00	0,90
Канада	0,78	0,88	0,83	0,90
Киргизстан	0,74	0,63	0,83	—
Кіпр	0,92	1,00	0,67	0,95
Колумбія	0,88	1,00	1,00	0,90
Куба	1,00	1,00	1,00	0,95
Кувейт	0,88	0,63	0,83	—
Латвія	0,86	1,00	1,00	—
Литва	0,85	1,00	1,00	—
Малаві	0,91	1,00	1,00	—
Малайзія	0,88	0,88	0,83	—
Мальта	0,72	0,84	0,92	—
Монако	0,79	0,88	0,67	—
Монголія	0,75	0,88	0,83	—
М'янма	0,90	1,00	0,83	—
Нікарагуа	0,79	0,88	1,00	—
Німеччина	0,90	1,00	0,92	—
Оман	0,73	0,81	0,83	—
Перу	0,81	1,00	1,00	—
Польща	0,80	1,00	1,00	—
Республіка Корея	0,88	1,00	0,83	—
Молдова	0,76	0,86	0,83	—
Румунія	0,97	1,00	1,00	—
Сан-Марино	0,94	1,00	1,00	—

Країна	Ступінь включення освіти глобального громадянства та освіти для сталого розвитку			
	у навчальні програми	у національну освітню політику	в оцінювання учнів	в освіту вчителів
Сент-Кітс і Невіс	0,61	0,58	0,83	—
Словаччина	0,64	0,51	0,25	—
Словенія	0,93	1,00	1,00	—
Велика Британія	0,59	0,41	0,83	—
Туркменістан	0,83	0,88	1,00	—
Туреччина	0,88	1,00	1,00	—
Угорщина	0,86	1,00	0,79	—
Україна	0,92	1,00	1,00	—
Франція	0,99	1,00	1,00	—
Чехія	0,47	0,84	—	0,95
Швеція	0,80	1,00	0,83	—

Складено авторами за: Department Of Economic and Social Affairs – Statistics Division / United Nations. URL: https://unstats.un.org/UNSDWebsite/undatacommons/goals?v=dc%2Ftopic%2Fsdg_4.7.1.

Майже всі країни, які надали дані, повідомляють, що в країні знають, що таке сталий розвиток, і відповідний матеріал включено в навчальні програми. Крім того, згідно з наданою ними інформацією, учителі та молодь можуть потребувати додаткової підготовки щодо сталого розвитку, щоб ефективно розуміти й пояснювати його наслідки.

Ціль 4.а: створені та модернізовані навчальні заклади, які будуть враховувати потреби дітей з особливими освітніми потребами (ООП) і гендерні особливості, забезпечують безпечне, ненасильницьке, інклюзивне й ефективне середовище навчання для всіх.

Індикатор 4.а.1 – частка шкіл, що пропонують базові послуги, за типом послуг.

Адекватна інфраструктура шкіл є основним чинником забезпечення безпеки та сприятливого освітнього середовища для дітей. Однак доступ до основних послуг у школах далеко не є загальним стандартом (рис. 1.2.13–1.2.17).

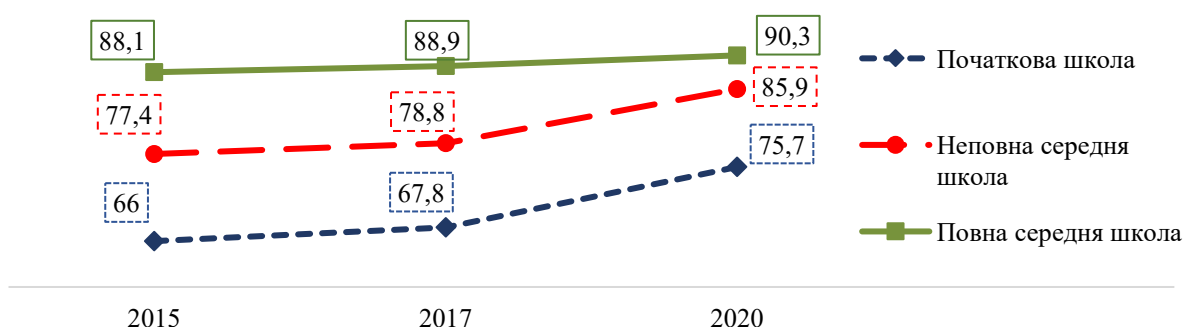

Рис. 1.2.13. Частка шкіл за рівнем освіти з доступом до електроенергії загалом у світі, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

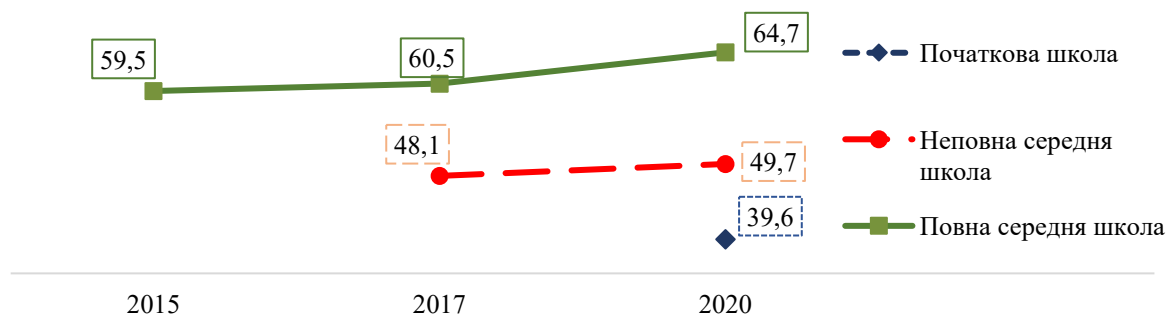

Рис. 1.2.14. Частка шкіл за рівнем освіти, які мають доступ до Інтернету для педагогічних цілей, загалом у світі, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

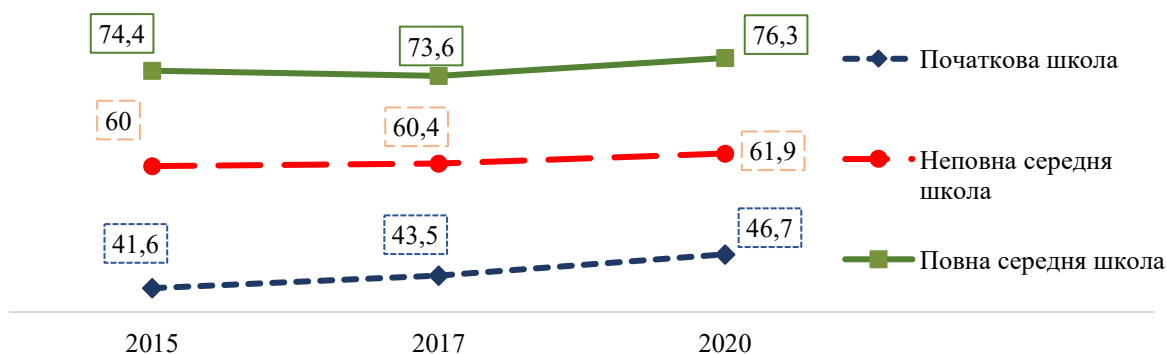

Рис. 1.2.15. Частка шкіл за рівнем освіти, які мають доступ до комп'ютерів для педагогічних цілей, загалом у світі, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

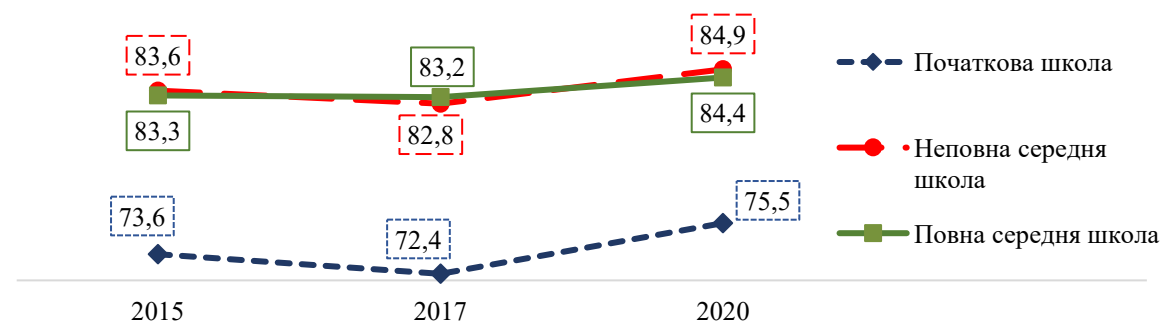

Рис. 1.2.16. Частка шкіл за рівнем освіти, які мають доступ до базової питної води, загалом у світі, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

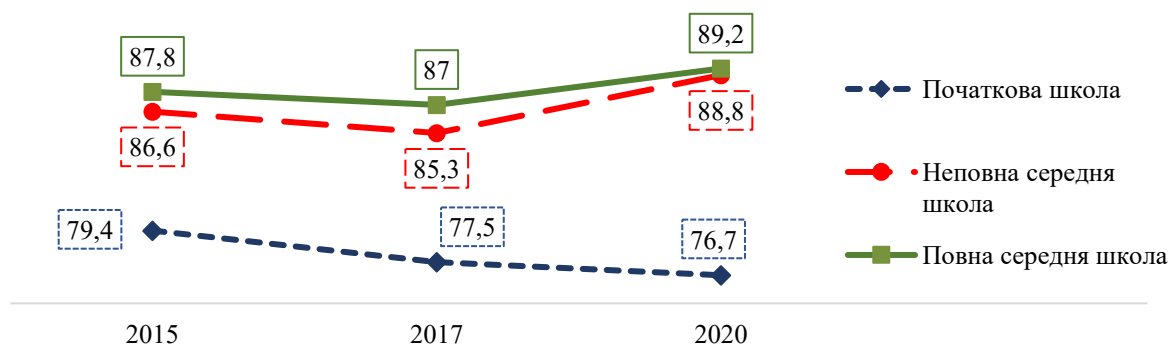

Рис. 1.2.17. Частка шкіл за рівнем освіти з основними санітарно-гігієнічними засобами для одностатевих осіб загалом у світі, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

Як видно з рис. 1.2.13 – 1.2.17, на світовому рівні кожна четверта початкова школа не має таких необхідних ресурсів, як електрика, питна вода, санітарія та засоби гігієни.

У 2020 р. найгіршим доступ до електроенергії початкових шкіл був в Африці на південь від Сахари (32,3 %); трохи кращим – у найменш розвинутих країнах (початкова школа – 41,2 %, неповна середня школа – 56,7 %, повна середня школа – 63,5 %). Найкращі показники фіксувалися в Європі й Північній Америці, де початкова школа забезпечена електроенергією на 99,5 %, а повна середня школа – на 99,2 %, а також у Північній Африці та Західній Азії (92,2 і 98,2 % відповідно).

У більшості випадків доступ до комп'ютерів для навчання, Інтернету та адаптованих засобів для осіб з обмеженими можливостями є недостатнім, особливо в початкових школах, де доступ до Інтернету є лише в 39,6 % шкіл. Порівняно зі старшими школами, доступ до цих ресурсів у початкових школах є набагато обмеженішим.

Тільки в половині початкових шкіл у найменш розвинутих країнах (56 %) і країнах, які не мають виходу до моря, що розвиваються (59,1 %), є доступ до базової питної води.

Ціль 4.b: до 2020 р. істотно збільшити кількість стипендій для країн, що розвиваються, зокрема найменш розвинутих країн, малих острівних держав, що розвиваються, й африканських країн, для вступу до закладів вищої освіти, включаючи професійну підготовку та ІКТ, технічні, інженерні й наукові програми.

Індикатор 4.b.1 – обсяг потоків офіційної допомоги розвитку для стипендій за галузями та видами навчання.

Цей показник є виплатами офіційної допомоги розвитку на стипендії, визначені як винагорода у формі фінансової допомоги окремим студентам та внески для стажистів, якщо студенти й стажисти є громадянами країн-одержувачів.

Офіційна допомога розвитку стосується країн і територій Комітету сприяння розвитку ОЕСР та багатосторонніх установ, які відповідають низці критеріїв, пов'язаних із джерелом фінансування, метою операції й пільговим характером фінансування.

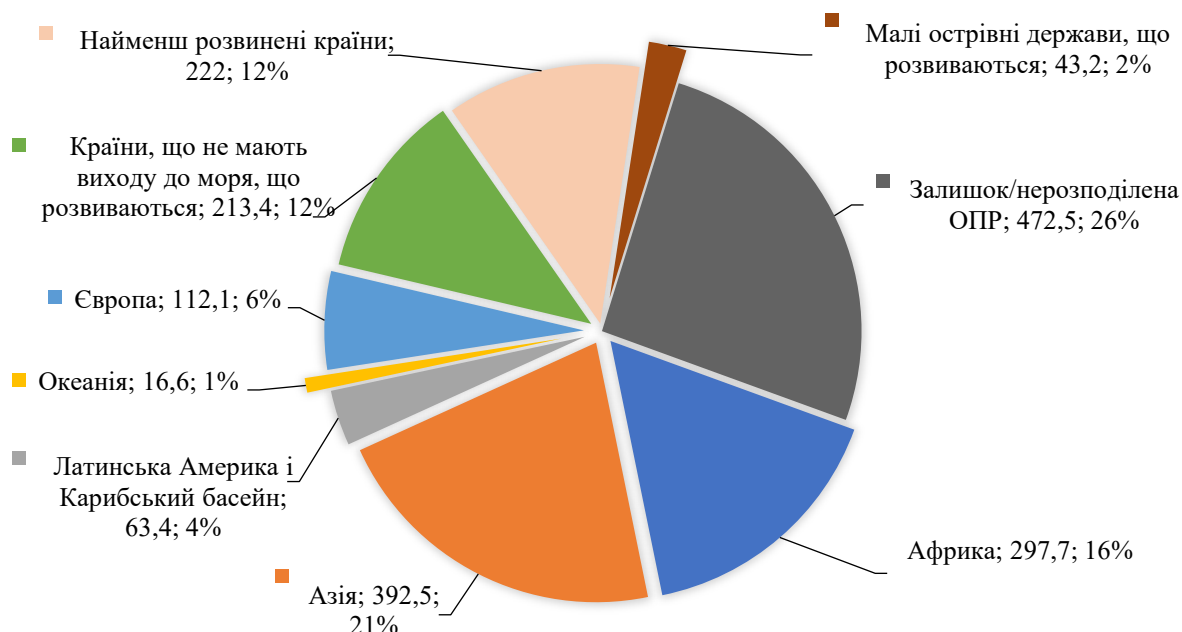

Рис. 1.2.18. Обсяг офіційної допомоги розвитку для стипендій у 2021 р.,
млн дол. США, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

Офіційна допомога розвитку для стипендій у 2021 р. становила 1,4 млрд дол. США (рис. 1.2.18). Порівняно з 2020 р. її було зменшено на 292,7 млн дол. у зв'язку з пандемією COVID-19. Більше половини суми допомоги розвитку надають п'ять країн: Франція, Японія, Туреччина, Велика Британія й Угорщина. Азія та Африка виступають найбільшими регіонами-реципієнтами, а найбільшими країнами-бенефіціарами є Молдова, Марокко, Сирія й Пакистан.

Ціль 4.с: до 2030 р. істотно збільшити пропозицію кваліфікованих учителів, у т. ч. шляхом міжнародного співробітництва, для підготовки вчителів у країнах, що розвиваються, особливо в найменш розвинутих країнах і малих острівних державах, що розвиваються.

Індикатор 4.с.1 – частка вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією за рівнем освіти.

Один із основних кроків на шляху досягнення якісної освіти для всіх полягає в тому, щоб переконатися, що вчителі мають необхідну мінімальну кваліфікацію, яка підготує їх до викладацької професії. На рис. 1.2.19–1.2.22 відображено частки вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією за рівнем освіти у 2020 р. порівняно з 2015 (2017) р.

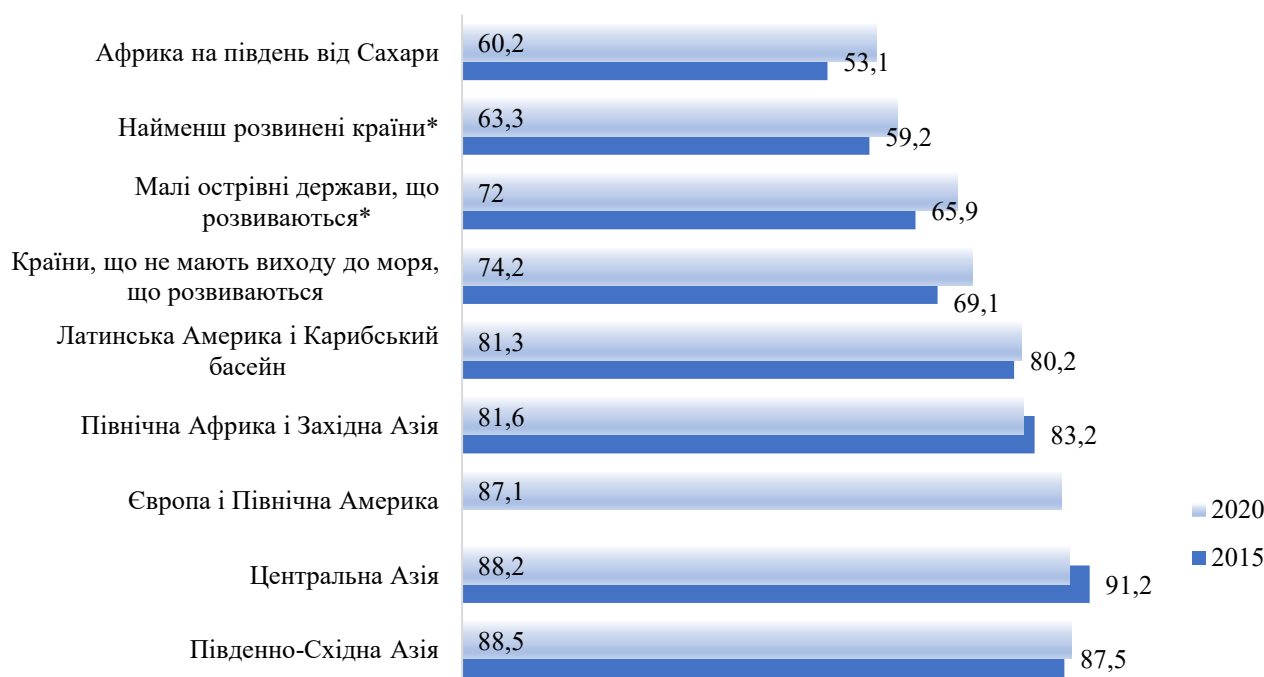

Рис. 1.2.19. Частка вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в дошкільній освіті, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

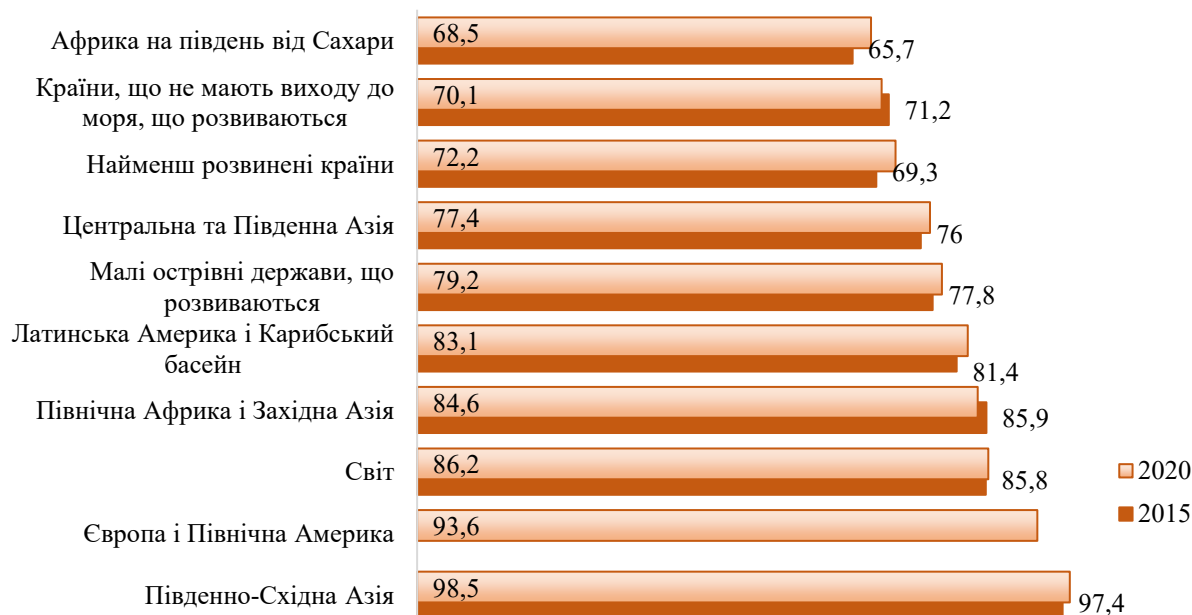

Рис. 1.2.20. Частка вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в початковій освіті, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

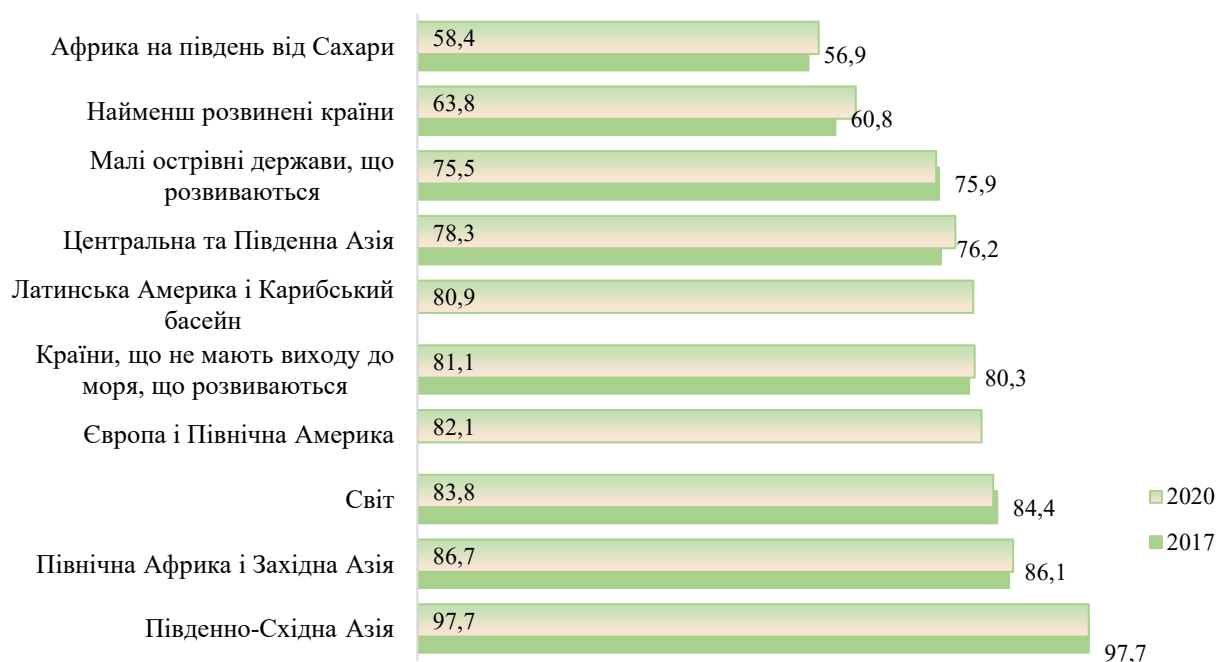

Рис. 1.2.21. Частка вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в неповній середній освіті, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

Рис. 1.2.22. Частка вчителів із мінімальною необхідною кваліфікацією в повній середній освіті, %

Побудовано авторами за: Progress towards the Sustainable Development Goals: Towards a Rescue Plan for People and Planet (E/2023/64) / United Nations. URL: https://unstats.un.org/sdgs/files/report/2023/E_2023_64_Statistical_Annex_I_and_II.pdf.

У більш ніж 14 % випадків учителі не відповідають мінімальним вимогам національних стандартів, з помітними відмінностями між країнами й регіонами. Особливо гострою є проблема в Африці на південь від Сахари, де відсоток кваліфікованих учителів для дошкільної (60 %), початкової (69 %) та середньої (61 %) освіти є найменшим серед усіх досліджуваних регіонів. Зауважимо, що найвищі показники кваліфікованих учителів спостерігаються в Південно-Східній Азії для дошкільної (88,5 %), початкової (98,5 %), неповної середньої (97,7 %) й повної середньої (91,9 %) освіти, а також в Європі та Північній Америці для початкової (94 %) і повної середньої (90,5 %) освіти.

Пандемія COVID-19 серйозно вплинула на викладацький склад у більшості країн. Багато закладів освіти перейшли на дистанційний формат навчання через закриття кампусів (університетських і шкільних містечок) та обмеження на громадські збори. Це змусило викладачів швидко адаптуватися до викладання онлайн, а для цього їм довелося оперативно освоїти нові цифрові інструменти проведення онлайн-уроків, включаючи платформи відеоконференцій, системи управління навчанням, інтерактивні дошки тощо. Також дистанційне навчання вимагає від викладачів зміни підходів до викладання. Додатково окремі викладачі стикалися з перевантаженням, намагаючись зберегти якість навчання за відсутності звичної підтримки інфраструктури. Загалом сучасні виклики, такі як пандемія, вимагають від викладачів гнучкості, творчості та адаптивності, щоб успішно виконувати свої професійні обов'язки в цих складних умовах.

Для досягнення ЦСР 4 фінансування освіти повинне стати національним пріоритетом інвестицій. Окрім того, велике значення мають заходи щодо безкоштовної та обов'язкової освіти, збільшення чисельності вчителів, поліпшення базової шкільної інфраструктури, цифрової трансформації.

2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. Мережа закладів, учнівський контингент, форми здобуття освіти та профілі навчання

Представлене дослідження виконано на інформаційній базі статистичних даних форм звітності № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», № 77-РВК «Звіт про кількість дітей шкільного віку», зведеної таблиці № Д-5 «Відомості про профілі навчання у закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО)».

Динаміку кількості ЗЗСО в сіх форм власності та підпорядкування, чисельності учнів у розрізі типу місцевості за період 2014/2015–2023/2024 н. рр. проілюстровано на рис. 2.1.1.

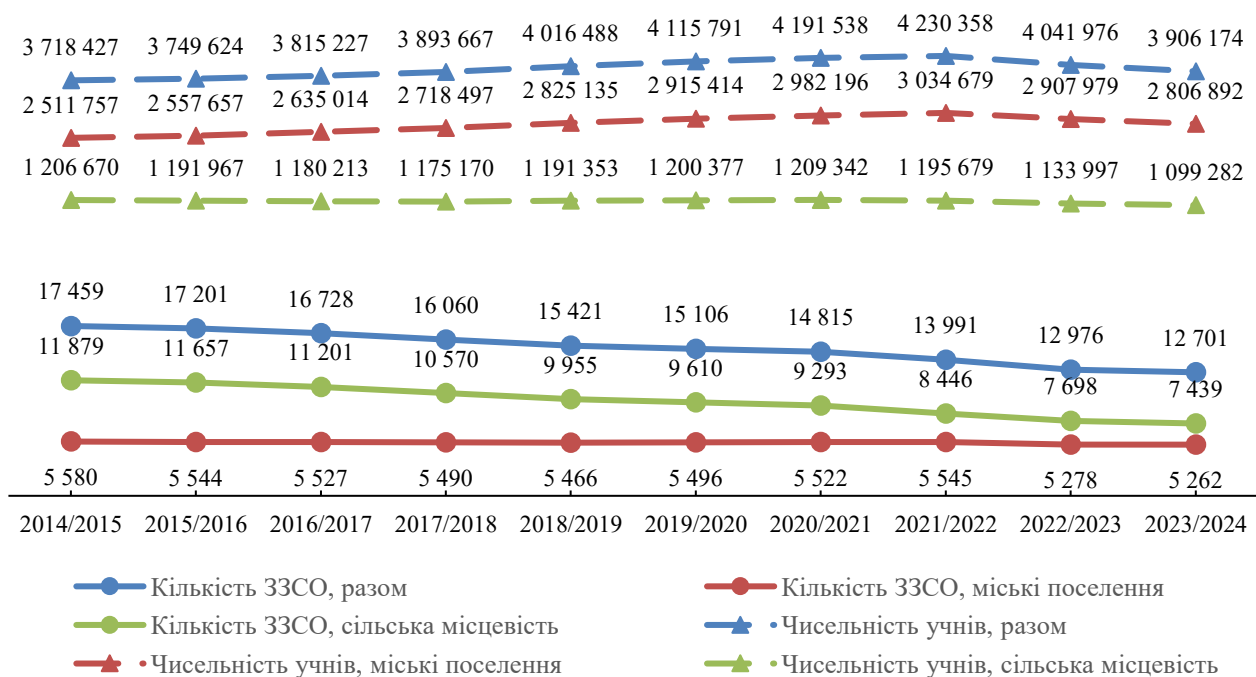

Рис. 2.1.1. Динаміка кількості ЗЗСО та чисельності учнів у розрізі типу місцевості за 2014/2015–2023/2024 н. рр., од., осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У зв'язку з реформою в загальній середній освіті та реорганізацією закладів кількість ЗЗСО за вказаний період скоротилася на 27,25 % (4 758 од.), зокрема в міських поселеннях – на 5,7 % (318 од.), у сільській місцевості – на 37,38 % (4 440 од.). Наведені дані свідчать, що найбільше скорочення відбулося у сільській місцевості, за рахунок закриття малокомплектних шкіл та створення

мережі опорних закладів. При цьому в сільській місцевості, попри меншу чисельність учнів, ЗЗСО більше, ніж у міських поселеннях.

За досліджуваний період загальна чисельність учнів зросла на 5,05 % (187 747 осіб). Учні у сільській місцевості поменшало на 8,9 % (107 388 осіб), а в міських поселеннях побільшало на 11,75 % (295 135 осіб).

На початок 2023/2024 н. р. мережа ЗЗСО всіх форм власності та підпорядкування охоплювала 12 701 од. (у міських поселеннях – 5 262 од., у сільській місцевості – 7 439 од.), в яких здобували освіту 3 906 174 учні (2 806 892 та 1 099 282 особи відповідно). Кількість ЗЗСО та учнів у них у розрізі регіонів відображено в табл. 2.1.1.

Таблиця 2.1.1

Кількість ЗЗСО та чисельність учнів у них у розрізі регіонів і типу місцевості на початок 2023/2024 н. р., од., осіб

Регіон	Кількість закладів, од.			Чисельність учнів, осіб		
	Разом	Міські поселення	Сільська місцевість	Разом	Міські поселення	Сільська місцевість
Вінницька обл.	618	165	453	163 168	106 543	56 625
Волинська обл.	537	114	423	141 568	78 444	63 124
Дніпропетровська обл.	827	559	268	322 890	281 964	40 926
Донецька обл.	275	204	71	90 436	81 482	8 954
Житомирська обл.	527	165	362	134 276	92 079	42 197
Закарпатська обл.	574	148	426	164 045	71 617	92 428
Запорізька обл.	421	254	167	138 066	115 749	22 317
Івано-Франківська обл.	562	135	427	158 127	83 100	75 027
Київська обл.	632	247	385	238 588	156 745	81 843
Кіровоградська обл.	283	122	161	94 676	69 598	25 078
Луганська обл.	85	78	7	23 408	21 927	1 481
Львівська обл.	1 102	361	741	288 337	196 868	91 469
Миколаївська обл.	431	155	276	107 398	76 855	30 543
Одеська обл.	712	317	395	265 307	184 423	80 884
Полтавська обл.	507	179	328	136 110	96 717	39 393
Рівненська обл.	541	130	411	165 873	80 785	85 088
Сумська обл.	352	153	199	92 479	73 780	18 699
Тернопільська обл.	587	120	467	106 337	61 432	44 905
Харківська обл.	629	390	239	223 525	195 494	28 031
Херсонська обл.	187	103	84	64 964	49 348	15 616
Хмельницька обл.	531	171	360	136 922	98 941	37 981
Черкаська обл.	457	158	299	116 102	78 075	38 027
Чернівецька обл.	341	100	241	106 537	49 121	57 416
Чернігівська обл.	393	144	249	90 612	69 382	21 230
м. Київ	590	590	0	336 423	336 423	0
Україна	12 701	5 262	7 439	3 906 174	2 806 892	1 099 282

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Найбільше закладів ЗЗСО функціонувало у Львівській (8,7 % загальної кількості закладів України, з них 32,8 % у міських поселеннях і 67,2 % у сільській місцевості), Дніпропетровській (6,5 %; 67,6 і 32,4 % відповідно) та Одеській (5,6 %; 44,5 і 55,5 % відповідно) областях, найменше – у Луганській (0,7 %; 91,8 і 8,2 % відповідно) та Херсонській (1,5 %; 55,1 і 44,9 % відповідно) областях. Найбільше учнів навчалось у ЗЗСО м. Києва (8,6 %), Дніпропетровської (8,3 %; 87,3 і 12,7 % відповідно) та Львівської (7,4 %; 68,3 і 31,7 % відповідно) областей. У Луганській та Херсонській областях здобували освіту найменше учнів – 0,6 і 1,7 % відповідно. Слід зазначити, що в Закарпатській, Чернівецькій та Рівненській областях чисельність учнів у сільській місцевості перевищувала цей показник у міських поселеннях на 29,1, 16,9 і 5,3 % відповідно.

У структурі мережі ЗЗСО налічувалося 11 державних закладів, де навчалось 7 088 учнів, а також 18 закладів (4 034 учні), підпорядкованих іншим міністерствам і відомствам, а саме: Міністерству охорони здоров'я (2), Державній кримінально-виконавчій службі (1), Міністерству молоді та спорту (2), Міністерству оборони (3), Міністерству культури та інформаційної політики (8), Міністерству внутрішніх справ (1), Державній службі з надзвичайних ситуацій (1). Також функціонувало 454 приватних ЗЗСО з чисельністю учнів 85 099 осіб.

Мережу ЗЗСО за типами закладів наведено в табл. 2.1.2.

Таблиця 2.1.2

**Мережа ЗЗСО за типами закладів та чисельність учнів у них
на початок 2023/2024 н. р.**

Тип ЗЗСО	Кількість ЗЗСО, од.	Частка в загальній кількості ЗЗСО, %	Чисельність учнів, осіб	Частка в загальній чисельності учнів, %
Початкові школи з дошкільним відділенням	279	2,20	18 759	0,48
Початкові школи	435	3,42	39 669	1,02
Гімназії з дошкільним відділенням та початковою школою	1 144	9,01	110 021	2,82
Гімназії з початковою школою	2 511	19,77	480 711	12,31
Ліцеї з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією	1 401	11,03	347 736	8,90
Ліцеї з початковою школою та гімназією	5 648	44,47	2 561 411	65,57
Ліцеї з дошкільним відділенням та гімназією	5	0,04	1 688	0,04
Ліцеї з гімназією	323	2,54	128 996	3,30
Гімназії	157	1,24	22 682	0,58
Ліцеї	510	4,02	156 128	4,00
Спеціальні ЗЗСО	286	2,25	38 373	0,98
Санаторні школи	2	0,02	0	0,00
Разом	12 701	100,00	3 906 174	100,00

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Згідно з наведеними в табл. 2.1.2 даними, найчисленнішими в Україні є ліцеї з початковою школою та гімназією – 5 648 од. (44,47 %), в яких навчаються 2 561 411 учнів (65,57 %); гімназії з початковою школою – 2 511 од. (19,77 %), в яких здобувають базову середню освіту 480 711 учнів (12,31 %), і ліцеї з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією – 1 401 од. (11,03 %), в яких виховуються й навчаються 347 736 учнів (8,9 %).

На початок 2023/2024 н. р. середня наповнюваність ЗЗСО (без спеціальних) становила 312 учнів. Найвища наповнюваність була в ліцеях із початковою школою та гімназією (454 учні), ліцеях із гімназією (399 учнів) і ліцеях із дошкільним відділенням та гімназією (338 учнів). Найнижча наповнюваність ЗЗСО спостерігалась у початкових школах із дошкільним відділенням (67 учнів), початкових школах (91 учень) і гімназіях із дошкільним відділенням та початковою школою (96 учнів).

Учні в ЗЗСО здобувають освіту за різними формами її здобуття. Оскільки до 2021/2022 н. р. у формах звітності не було передбачено розподілу за формами навчання, нами проаналізовано ці показники за останніх три роки (табл. 2.1.3).

Таблиця 2.1.3

Чисельність учнів за формами здобуття освіти (без спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів) за 2021/2022–2023/2024 н. рр., осіб

Форма здобуття освіти	Чисельність учнів за навчальними роками		
	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Інституційна	4 137 521	3 881 769	3 700 356
у т. ч.:			
денна	4 103 000	3 122 035	2 982 947
вечірня	9 450	6 914	6 177
заочна	7 383	4 927	4 303
дистанційна	17 688	747 893	706 929
з них			
мережева	11 561	8 786	8 633
Індивідуальна	50 882	121 404	167 445
у т. ч.:			
екстернатна	11 315	33 373	51 740
сімейна (домашня)	4 590	63 443	91 986
педагогічний патронаж	34 977	24 588	23 719
Разом	4 188 403	4 003 173	3 867 801

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Дані табл. 2.1.3 свідчать, що у 2021/2022 н. р. чисельність учнів, які здобували освіту за інституційною формою навчання, становила 98,8 % загальної чисельності учнів; за індивідуальною формою навчання – 1,2 %. Серед усіх складових інституційної форми навчання найбільше учнів навчалось за денною формою навчання (99,2 %), усі інші складові перебували в межах 0,2–0,4 %. Максимальна чисельність учнів серед складових індивідуальної форми навчання зафіксована за педагогічним патронажем (68,7 %) та екстернатною формою (22,2 %).

У 2022/2023, 2023/2024 н. рр. відбувся перерозподіл учнів між формами здобуття освіти, а саме: зменшення за інституційною та збільшення за індивідуальною формою навчання. У 2022/2023 н. р. за інституційною формою навчалося 97 % учнів, серед яких за денною формою – 80,4 %; за дистанційною – 19,3%; за вечірньою, заочною й мережевою 0,1 – 0,2 %. Частка учнів, що навчалися за індивідуальною формою навчання, становила 3 %, з яких за сімейною (домашньою) формою – 52,3 %, екстернатною – 27,5 %, педагогічним патронажем – 20,2 %. У 2023/2024 н. р. розподіл між складовими інституційної форми навчання залишився майже на рівні 2022/2023 н. р., проте зросла чисельність учнів, що здобували освіту за індивідуальною формою навчання (4,3 %), з яких навчалися за сімейною (домашньою) формою – 54,9 %, екстернатною формою – 30,9 %, педагогічним патронажем – 14,2 %.

Інформація про дітей шкільного віку, які не охоплені навчанням, наводиться в статистичній формі № 77-РВК. Динаміку чисельності дітей, що не навчаються для здобуття повної загальної середньої освіти, у розрізі типу місцевості за останніх шість років відображено на рис. 2.1.2.

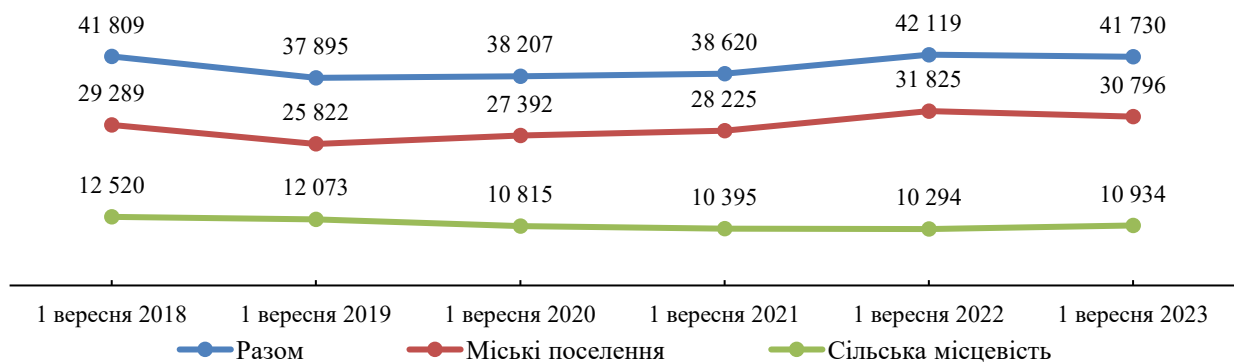

Рис. 2.1.2. Динаміка чисельності дітей, які не навчаються для здобуття повної загальної середньої освіти, у розрізі типу місцевості станом на 1 вересня 2018–2023 рр., осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Чисельність дітей, які не навчаються для здобуття повної загальної середньої освіти, за період 2018–2023 рр. майже залишилася на тому самому рівні (скоротившись на 79 осіб), причому значне зменшення чисельності цих учнів відбулось у сільській місцевості (на 1 586 осіб), водночас у міських поселеннях їх чисельність, навпаки, збільшилася на 1 507 осіб.

Станом на 1 вересня 2023 р. в Україні не навчалося для здобуття повної загальної середньої освіти 41 730 дітей, що становить 1,07 % загальної чисельності учнів. Серед дітей, які не навчалися:

- 10,6 % (4 419 осіб) не відвідували школу за станом здоров'я;
- 46,1 % (19 236 осіб) не навчалися з інших причин;
- 2,5 % (1 029 осіб) здобували професію без отримання повної загальної середньої освіти;
- 40,8 % (17 046 осіб) навчалися у спеціальних ЗЗСО.

Варто зазначити, що чисельність дітей, які не навчалися у міських поселеннях, була майже втричі більшою, ніж у сільській місцевості.

Заклади освіти можуть мати освітні програми профільної середньої освіти за академічним та/або професійним спрямуванням. Освітні програми профільного навчання за академічним спрямуванням поєднують зміст освіти, що визначається стандартом профільної середньої освіти, і поглиблене вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти.

Освітні програми за професійним спрямуванням орієнтовані на ринок праці та створені на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, й професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів.

Профільна освіта не є абсолютно новим явищем для української освітньої системи. Динаміку чисельності учнів із профільним навчанням у розрізі типу місцевості впродовж 2014/2015–2023/2024 н. рр. відображено на рис. 2.1.3.

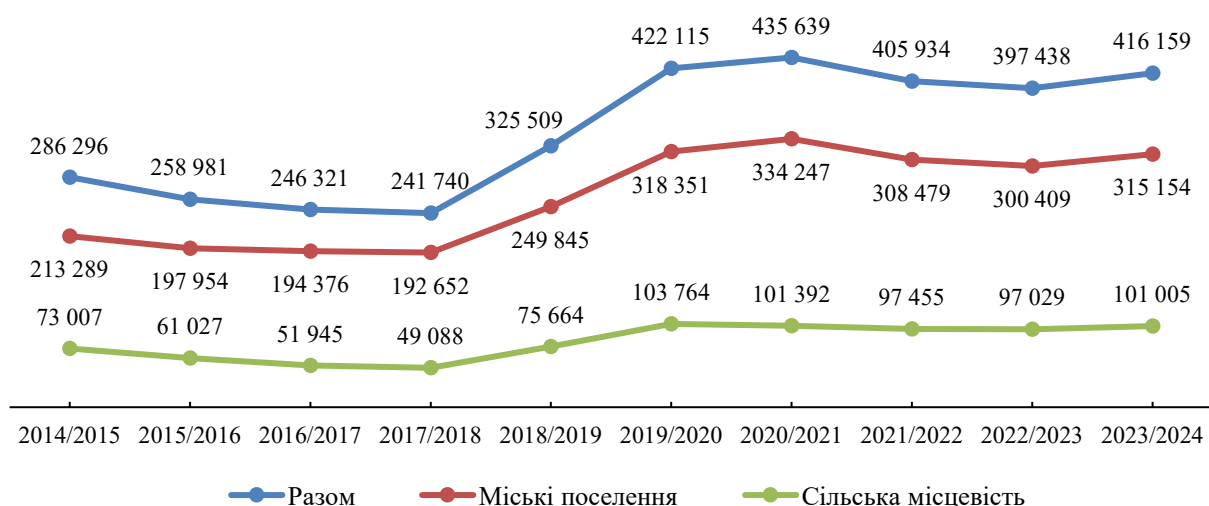

Рис. 2.1.3. Динаміка чисельності учнів із профільним навчанням у розрізі типу місцевості за 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Чисельність учнів, які здобували профільну освіту, у 2023/2024 н. р. становила 416 159 осіб, зокрема в міських поселеннях – 315 154 особи, у сільській місцевості – 101 005 осіб.

Упродовж 2014/2015–2023/2024 н. рр. збільшилася чисельність учнів із профільним навчанням – на 129 863 особи (45,36 %), у т. ч. у міських поселеннях – на 101 865 осіб (47,76 %), у сільській місцевості – на 27 998 осіб (38,35 %). Водночас у 2021/2022 н. р. чисельність таких учнів зменшилася порівняно з попереднім навчальним роком на 29 705 осіб (-7,3 %), зокрема в міських поселеннях – на 25 768 осіб (-7,7 %), у сільській місцевості – на 3 937 осіб (-3,9 %); у 2022/2023 н. р. – на 8 496 осіб (-2,09 %), зокрема в міських поселеннях – на 8 070 осіб (-2,62 %), у сільській місцевості – на 426 осіб (-0,44 %).

На початок 2023/2024 н. р. найбільша чисельність учнів, охоплених профільним навчанням, спостерігалася в м. Києві (37 551 особа), Дніпропетровській (32 723 особи) та Харківській (32 035 осіб) областях, найменша – у Луганській (3 174 особи), Херсонській (8 193 особи) і Тернопільській (8 652 особи) областях.

У статистичній звітності щодо профільного навчання налічувалося 27 профілів. Для аналізу вибрано 8 профілів із найбільшим охопленням учнів (табл. 2.1.4).

Таблиця 2.1.4

**Розподіл чисельності учнів за профілями навчання в розрізі регіонів
на початок 2023/2024 н. р., осіб**

Регіон	Української філології	Іноземної філології	Математичний	Історичний	Технологічний	Інформаційно- технологічний	Універсальний	Філологічний	Інші профілі	Разом
Вінницька обл.	4 209	1 319	875	943	299	288	1 145	1 739	1 911	12 728
Волинська обл.	4 973	1 334	1 696	1 672	1 212	442	378	1 541	3 382	16 630
Дніпропетровська обл.	7 777	4 539	4 584	3 337	440	2 446	763	1 799	7 038	32 723
Донецька обл.	4 265	1 130	2 016	997	589	857	468	876	2 252	13 450
Житомирська обл.	4 575	2 325	1 325	1 327	471	334	461	1 262	1 727	13 807
Закарпатська обл.	4 314	1 548	1 113	2 240	1 035	281	1 207	1 459	3 410	16 607
Запорізька обл.	2 987	3 085	1 454	1 487	440	732	259	1 017	2 654	14 115
Івано-Франківська обл.	5 144	1 593	741	1 310	1 790	376	902	1 922	1 722	15 500
Київська обл.	5 593	3 933	3 248	2 488	298	919	87	1 910	4 710	23 186
Кіровоградська обл.	3 364	1 317	1 275	1 592	339	591	37	191	1 955	10 661
Луганська обл.	447	285	354	351	65	83	227	568	794	3 174
Львівська обл.	3 927	4 863	2 358	1 145	665	599	1 849	1 338	2 732	19 476
Миколаївська обл.	3 245	1 231	1 044	1 254	88	804	124	1 499	1 919	11 208
Одеська обл.	9 073	4 053	3 942	3 203	674	1 244	594	3 154	4 511	30 448
Полтавська обл.	4 792	1 635	2 108	1 409	819	555	324	1 066	2 681	15 389
Рівненська обл.	8 707	1 757	2 743	3 041	630	842	0	29	2 931	20 680
Сумська обл.	3 053	1 550	1 514	1 182	357	313	326	938	1 492	10 725
Тернопільська обл.	2 222	1 311	321	1 311	604	321	829	560	1 173	8 652
Харківська обл.	10 506	4 163	3 911	3 100	218	1 187	385	2 279	6 286	32 035
Херсонська обл.	2 352	1 455	771	682	179	143	298	834	1 479	8 193
Хмельницька обл.	3 487	2 162	1 529	1 704	191	534	554	1 041	2 904	14 106
Черкаська обл.	3 827	2 064	1 347	1 498	199	461	374	1 202	1 582	12 554
Чернівецька обл.	3 540	1 129	334	1 395	1 069	453	418	1 221	2 251	11 810
Чернігівська обл.	3 762	1 699	1 164	975	638	112	285	545	1 571	10 751
м. Київ	6 401	12 321	5 134	1 920	506	1 787	689	1 822	6 976	37 556
Україна	116 542	63 801	46 901	41 563	13 815	16 704	12 983	31 812	72 043	416 164

Примітка. Кольором виділено дані за найбільш затребуваними профілями навчання (топ-5).

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У табл. 2.1.4 для кожного регіону виділено кольором комірки з даними за найбільш затребуваними профілями навчання (топ-5). Найпоширенішими

профілями навчання є: українська філологія – 116 542 особи (28 %), іноземна філологія – 63 801 особа (15,3 %), а також математичний профіль – 46 901 особа (11,3 %). Дещо меншою є чисельність учнів, що обрали історичний (41 563 особи; 10 %) та філологічний (31 812 осіб; 7,6 %) профілі, й зовсім незначною – тих, хто обрав інформаційно-технологічний (16 704 особи; 4 %), технологічний (13 815 осіб; 3,3 %) та універсальний (12 983 особи; 3,1 %) профілі.

Найвищі частки учнів, які обрали як профільне навчання українську філологію, зафіксовано в Рівненській (42,1 %), Чернігівській (35 %) та Івано-Франківській (33,2 %) областях; іноземну філологію – у м. Києві (32,8 %), Львівській (25 %) і Запорізькій (21,9 %) областях.

Математичний профіль переважав серед учнів у Донецькій (15 %), Сумській (14,1 %), Дніпропетровській та Київській (14 %) областях; історичний – у Тернопільській (15,2 %), Кіровоградській (14,9 %), Рівненській (14,7 %) областях; технологічний – в Івано-Франківській (11,5 %), Чернівецькій (9,1 %), Волинській (7,3 %) областях; інформаційно-технологічний – у Дніпропетровській (7,5 %), Миколаївській (7,2 %), Донецькій (6,4 %) областях; філологічний – у Луганській (17,9 %), Вінницькій (13,7 %), Миколаївській (13,4 %) областях; універсальний – у Тернопільській (9,6 %), Львівській (9,5 %), Вінницькій (9 %) областях.

Незважаючи на воєнний стан, реформування профільної освіти в Україні триває. Кабінет Міністрів України затвердив Державний стандарт профільної середньої освіти²⁹, що буде застосовуватися з 1 вересня 2027 р. для здобувачів освіти, які навчаються за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти. Цей стандарт передбачає можливість формувати індивідуальну освітню траєкторію, тобто навчатися за академічним чи професійним спрямуванням. Учні шкіл і студенти ЗП(ПТ)О, ЗФПВО зможуть обирати профіль навчання, який пропонуватиме навчальні предмети / інтегровані курси для поглибленого чи професійно орієнтованого вивчення, а також предмети / інтегровані курси поза профілем.

Пілотування реформи профільної середньої освіти стартує у 2025 р. у 10–12-х класах 30 ЗЗСО в різних регіонах країни, що мають бути перетворені на академічні ліцеї. Ці ліцеї будуть розробляти стратегію свого розвитку, нові освітні моделі та навчальні програми, визначати профілі навчання, а також створювати курси за вибором для учнів і застосовувати їх в освітньому процесі, щоб згодом поширити цей досвід на інші освітні заклади країни. Національний старт реформи заплановано на 2027–2029 рр.

Реформування профільної освіти поліпшить підготовку учнів до вибору майбутньої професії, адаптує загальну середню освіту до змін на ринку праці та полегшить інтеграцію в ЄС.

²⁹ Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2004 № 851. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osviti-851-250724>.

2.2. Педагогічні кадри

Динаміку чисельності вчителів та педагогічних працівників, їх навантаження, освітньо-кваліфікаційний рівень, вік у розрізі регіонів і типу місцевості за 2014/2015–2023/2024 н. рр. відображено інформаційно-аналітичними показниками за даними форм офіційної статистичної звітності з питань діяльності ЗЗСО № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти» та № 83-РВК «Звіт про чисельність та склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти».

За даними статистичної форми № 76-РВК, на початок 2023/2024 н. р. в Україні налічувалося 12 701 ЗЗСО, в яких навчалося 3 906 174 учня та працювало 390 089 учителів.

Динаміку кількості закладів, чисельності учнів, учителів і кількості учнів на одного вчителя на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр. наведено в табл. 2.2.1.

Таблиця 2.2.1

Динаміка кількості закладів, чисельності учнів, учителів та кількості учнів на одного вчителя на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр., од., осіб

Навчальний рік	Кількість закладів, од.	Чисельність учителів, осіб	Чисельність учнів, осіб	Кількість учнів на одного вчителя, осіб
2014/2015	17 459	450 428	3 718 427	8,26
2015/2016	17 201	441 324	3 749 624	8,50
2016/2017	16 728	435 197	3 815 227	8,77
2017/2018	16 060	437 471	3 893 667	8,90
2018/2019	15 421	439 173	4 016 488	9,15
2019/2020	15 106	437 961	4 115 791	9,40
2020/2021	14 815	437 981	4 191 538	9,57
2021/2022	13 991	434 755	4 2303 58	9,73
2022/2023	12 976	401 836	4 041 976	10,06
2023/2024	12 701	390 089	3 906 174	10,01

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Кількість учнів ЗЗСО в розрахунку на одного вчителя впродовж 2014/2015–2023/2024 н. рр. постійно зростала, що свідчить про успішність реформи оптимізації мережі ЗЗСО. Навантаження на одного вчителя було найбільшим у 2022/2023 н. р. (10,06 учня), найменшим – у 2014/2015 н. р (8,26 учня); у 2023/2024 н. р. воно становить 10,01 учня.

Динаміку чисельності учнів, учителів та їх навантаження в ЗЗСО в розрізі регіонів на початок 2023/2024 н. р. відображено на рис. 2.2.1.

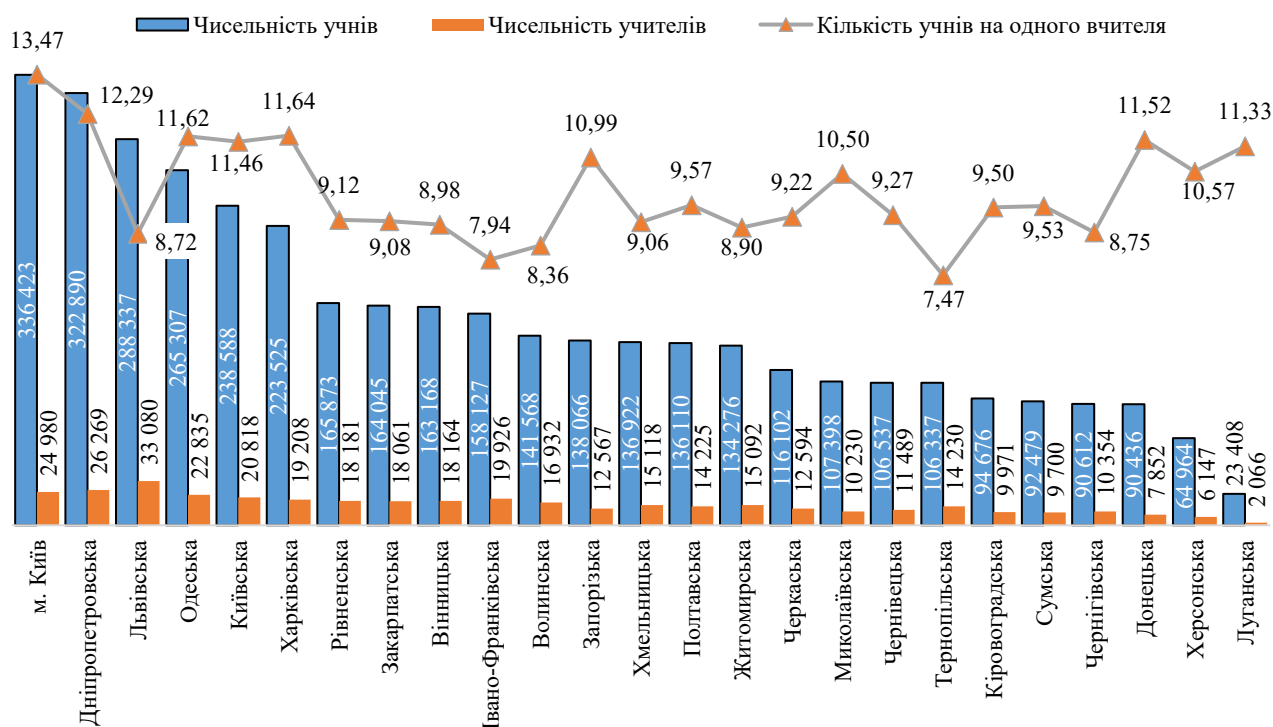

Рис. 2.2.1. Динаміка чисельності учнів, учителів та їх навантаження в ЗЗСО за регіонами на початок 2023/2024 н. р., *осіб*

Побудовано авторами за: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Найбільше навантаження на вчителя спостерігалось у м. Києві (13,47 учня) та Дніпропетровській області (12,29 учня). У 8 областях цей показник становив від 10 до 12 учнів, у 15 областях – від 7 до 10 учнів. У Тернопільській області навантаження на одного вчителя було найменшим – 7,47 учня.

За даними статистичної форми № 83-РВК «Звіт про чисельність та склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти», на початок 2023/2024 н. р. в Україні працювало 392 704 педагогічних працівники, серед яких 87,55 % жінок.

До загальної чисельності педагогічних працівників віднесено такі категорії: учителі та керівники закладів; практичні психологи; соціальні педагоги; асистенти в інклюзивних класах; вихователі, які не викладають предмети; педагоги-організатори; учителі, директори, заступники директорів, педагоги-організатори в закладах і класах для дітей з ООП; учителі в логопедичних пунктах. Надано пропозиції щодо внесення змін до форми № 83-РВК: доповнити форму показником «чисельність педагогічних працівників», вказавши, з яких рядків він складається, й додати рядки, що наразі не враховано (керівник гуртка, секції, студії, інших форм гурткової роботи тощо), згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 963³⁰.

Динаміку чисельності всіх категорій педагогічних працівників ЗЗСО на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр. наведено в табл. 2.2.2.

³⁰ Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників: постанова Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 № 963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF#Text>.

Таблиця 2.2.2

**Динаміка чисельності педагогічних працівників ЗЗСО
на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб**

Тип місцевості	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024
Педагогічні працівники, загалом										
Разом	444	436	431	435 964	440 006	443	449	445 367	402	392
Місто	234	232	235	242 107	248 107	254	261	264 566	238	233
Село	209	203	196	193 857	191 899	189	188	180 801	164	158
<i>Учителі, директори та їх заступники без сумісників</i>										
Разом	384	377	372	374 006	371 287	367	367	355 101	324	312
Місто	197	195	197	202 914	204 728	205	208	206 428	189	183
Село	186	181	175	171 092	166 559	162	159	148 673	134	129
<i>Практичні психологи</i>										
Разом	9 377	9 069	9 002	9 149	8 094	8 039	8 096	8 062	7 298	7 111
Місто	4 730	4 583	4 743	4 792	4 541	4 481	4 556	4 571	4 108	4 007
Село	4 647	4 486	4 259	4 357	3 553	3 558	3 540	3 491	3 190	3 104
<i>Соціальні педагоги</i>										
Разом	4 718	4 341	4 355	4 745	4 403	4 391	4 481	4 596	4 161	4 146
Місто	2 523	2 511	2 620	2 791	2 683	2 665	2 719	2 773	2 513	2 473
Село	2 195	1 830	1 735	1 954	1 720	1 726	1 762	1 823	1 648	1 673
<i>Асистенти в інклюзивних класах</i>										
Разом	–	–	–	–	6 761	11 145	15 602	19 546	19 469	23 662
Місто	–	–	–	–	4 129	6 765	9 548	12 298	11 906	14 518
Село	–	–	–	–	2 632	4 380	6 054	7 248	7 563	9 144
<i>Вихователі, які не викладають предмети в закладах</i>										
Разом	17 161	16 483	16 575	17 369	16 538	16 278	15 861	15 293	9 657	9 223
Місто	11 798	11 082	11 183	11 772	11 264	11 175	11 036	10 865	6 383	6 212
Село	5 363	5 401	5 392	5 597	5 274	5 103	4 825	4 428	3 274	3 011
<i>Педагоги-організатори</i>										
Разом	11 417	11 198	10 856	11 053	11 704	11 373	11 243	10 968	9 824	9 705
Місто	4 698	4 622	4 532	4 659	4 909	4 773	4 813	4 769	4 220	4 162
Село	6 719	6 576	6 324	6 394	6 795	6 600	6 430	6 199	5 604	5 543
<i>Учителі, директори, заступники директорів, вихователі, педагоги-організатори в закладах і класах для дітей з ООП</i>										
Разом	16 177	17 203	17 296	18 184	20 375	23 940	26 280	30 750	26 761	25 177
Місто	12 330	13 283	13 564	14 048	15 189	17 856	19 567	22 120	18 993	18 282
Село	3 847	3 920	3 732	4 136	5 186	6 084	6 713	8 630	7 768	6 895
<i>у т. ч. дефектологи-спеціалісти</i>										
Разом	4 486	5 053	5 169	5 472	4 938	5 307	5 357	4 679	4 260	4 257
Місто	3 659	4 113	4 268	4 480	4 033	4 373	4 480	3 821	3 468	3 493
Село	827	940	901	992	905	934	877	858	792	764
<i>Учителі в логопедичних пунктах</i>										
Разом	1 218	1 323	1 351	1 458	844	845	852	1 051	1 014	992
Місто	993	1 057	1 062	1 131	664	639	640	742	719	707
Село	225	266	289	327	180	206	212	309	295	285

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Отже, чисельність педагогічних працівників у ЗЗСО за 10 років зменшилася загалом на 11,67 % (з 444 601 особи у 2014/2015 н. р. до 392 704 осіб у 2023/2024 н. р.). Найістотніше зниження цього показника спостерігалось у 2022/2023 н. р. відносно попереднього навчального року (на 9,56 %), що пояснюється відтоком учнів та педагогічних працівників за кордон у зв'язку з повномасштабним вторгненням рф. У міських поселеннях зменшення становило 0,34 % (з 234 709 осіб у 2014/2015 н. р. до 233 910 осіб у 2023/2024 н. р.); у сільській місцевості – 24,34 %. Скорочення загальної чисельності педагогічних працівників відбулося переважно за рахунок зниження цього показника в сільській місцевості. У 2023/2024 н. р. тенденція скорочення чисельності педагогічних працівників збереглася: так, порівняно з 2022/2023 н. р. цей показник зменшився на 2,5 %, зокрема в міських поселеннях – на 2 %, у сільській місцевості – на 3,3 %.

Загалом динаміку чисельності педагогічних працівників слід розглядати в контексті навантаження на одного працівника (рис. 2.2.2).

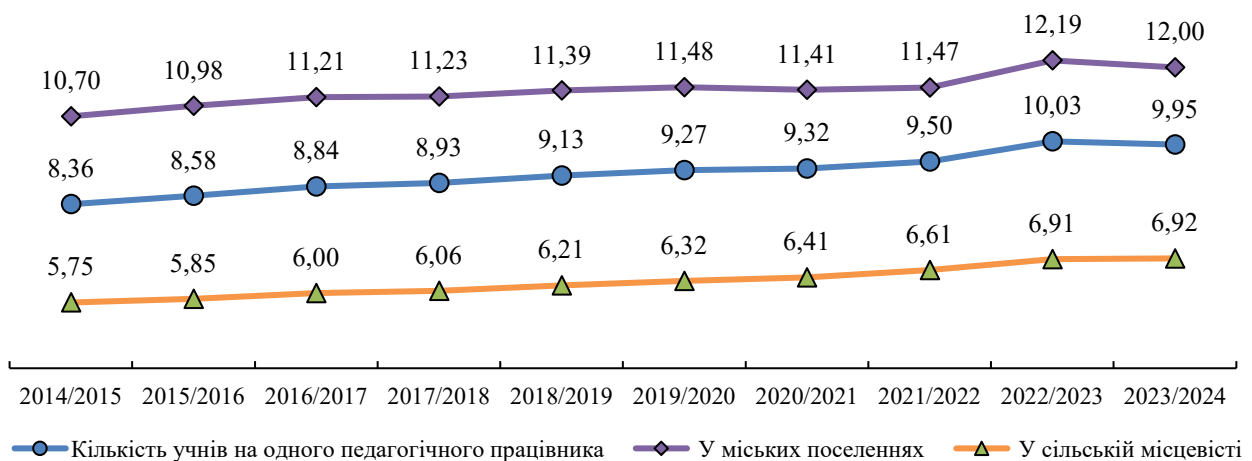

Рис. 2.2.2. Динаміка кількості учнів на одного педагогічного працівника в розрізі типу місцевості на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Як видно з рис. 2.2.2, протягом 2014/2015–2023/2024 н. рр. кількість учнів на одного педагогічного працівника зростала як у міських поселеннях, так і в сільській місцевості. Проте в сільській місцевості цей показник залишається значно нижчим, ніж у міських поселеннях. Це пов'язано з різницею в організації освітнього процесу та в наповнюваності класів між містами й селами, що впливає на якість освіти.

За досліджуваний період усі складові чисельності педагогічних працівників зазнали зменшення, за винятком категорій, пов'язаних із розвитком інклюзивної освіти. Так, на початок 2023/2024 н. р. педагогічних працівників поменшало на 10 089 осіб (2,5 %) порівняно з попереднім навчальним роком. Чисельність учителів, директорів та їх заступників (без сумісників), що є

найбільшою складовою педагогічних працівників (79,6 %), скоротилася на 11 921 особу (3,7 %). Водночас чисельність учителів, директорів, заступників директорів, вихователів (які викладають і не викладають предмети), педагогів-організаторів у закладах і класах для дітей з ООП зросла на 9 000 осіб (у містах – на 5 952 особи; у сільській місцевості – на 3 048 осіб). Максимальне збільшення, на 16 901 особу (10 389 осіб; 6 512 осіб) спостерігалось за показником «чисельність асистентів в інклюзивних класах», запровадженим у 2018/2019 н. р. Такі зміни вказують на зростання уваги до інклюзії в освітній системі, що є важливим аспектом розвитку сучасної освіти.

Розглянемо динаміку кожної складової педагогічних працівників протягом 2014/2015–2023/2024 н. рр. (табл. 2.2.3).

Таблиця 2.2.3

Динаміка структури педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр., %

Навчальний рік	Частка категорій педагогічних працівників, %							
	учителів, директорів та їх заступників без сумісників	практичних психологів	соціальних педагогів	асистентів в інклюзивних класах	вихователів, які не викладають предмети в закладах	педагогів-організаторів	учителів, керівників, вихователів, педагогів-організаторів у закладах і класах для дітей з ООП	учителів у логопедичних пунктах
2014/2015	86,4	2,1	1,1	0,0	3,9	2,6	3,6	0,3
2015/2016	86,3	2,1	1,0	0,0	3,8	2,6	3,9	0,3
2016/2017	86,3	2,1	1,0	0,0	3,8	2,5	4,0	0,3
2017/2018	85,8	2,1	1,1	0,0	4,0	2,5	4,2	0,3
2018/2019	84,4	1,8	1,0	1,5	3,8	2,7	4,6	0,2
2019/2020	82,8	1,8	1,0	2,5	3,7	2,6	5,4	0,2
2020/2021	81,7	1,8	1,0	3,5	3,5	2,5	5,8	0,2
2021/2022	79,8	1,8	1,0	4,4	3,4	2,5	6,9	0,2
2022/2023	80,7	1,8	1,0	4,8	2,4	2,4	6,6	0,3
2023/2024	79,6	1,8	1,1	6,0	2,3	2,5	6,4	0,3

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Найбільша частка серед педагогічних працівників належить учителям, директорам та їх заступникам без сумісників. За досліджуваний період вона зменшилася на 6,8 % і у 2023/2024 н. р. становила 79,6 %. Незначне зменшення, на 1,6 %, відбулося серед вихователів, які не викладають предмети в закладах. Частка практичних психологів, соціальних педагогів, педагогів-організаторів, учителів у логопедичних пунктах залишилася майже без змін.

Динаміку чисельності педагогічних працівників, які пов'язані з розвитком інклюзивної освіти, за 2022/2023 і 2023/2024 н. рр. наведено в табл. 2.2.4.

Таблиця 2.2.4

**Динаміка чисельності учителів, директорів, заступників директорів,
вихователів і педагогів-організаторів у закладах та класах для дітей
з ООП, асистентів в інклюзивних класах у розрізі регіонів
за 2022/2023–2023/2024 н. рр., осіб, %**

Регіон	Чисельність та відносне відхилення від чисельності 2022/2023 н. р.					
	учителів, керівників, вихователів, педагогів- організаторів у закладах і класах для дітей з ООП, осіб, %			асистентів в інклюзивних класах, осіб, %		
	2023/2024	2022/2023	%	2023/2024	2022/2023	%
Вінницька обл.	996	1 040	–4,2	1 115	909	22,7
Волинська обл.	1 900	2 015	–5,7	1 079	962	12,2
Дніпропетровська обл.	4 272	4 002	6,7	1 812	1 511	19,9
Донецька обл.	609	624	–2,4	424	324	30,9
Житомирська обл.	1 835	2 545	–27,9	1 235	1 012	22,0
Закарпатська обл.	443	466	–4,9	982	856	14,7
Запорізька обл.	2 357	2 852	–17,4	636	696	–8,6
Івано-Франківська обл.	971	917	5,9	1 438	1 224	17,5
Київська обл.	283	301	–6,0	1 482	1 175	26,1
Кіровоградська обл.	1 221	1 118	9,2	448	354	26,6
Луганська обл.	286	308	–7,1	86	107	–19,6
Львівська обл.	915	902	1,4	1 774	1 448	22,5
Миколаївська обл.	435	706	–38,4	450	353	27,5
Одеська обл.	708	775	–8,6	1 609	1 294	24,3
Полтавська обл.	495	484	2,3	1 069	861	24,2
Рівненська обл.	1 305	1 294	0,9	1 233	1 009	22,2
Сумська обл.	854	813	5,0	689	613	12,4
Тернопільська	294	328	–10,4	838	654	28,1
Харківська обл.	1 524	1 539	–1,0	756	614	23,1
Херсонська обл.	477	506	–5,7	260	173	50,3
Хмельницька обл.	509	518	–1,7	949	716	32,5
Черкаська обл.	699	677	3,2	614	461	33,2
Чернівецька обл.	271	282	–3,9	974	815	19,5
Чернігівська обл.	334	641	–47,9	583	475	22,7
м. Київ	1 184	1 108	6,9	1 127	853	32,1
Україна	25 177	26 761	–5,9	23 662	19 469	21,5

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Чисельність учителів, директорів, заступників директорів, вихователів (які викладають і не викладають предмети), педагогів-організаторів у закладах і класах для дітей з ООП у 2023/2024 н. р. порівняно з 2022/2023 н. р. скоротилася на 1 584 особи (5,9 %). У Чернігівській області спостерігалось найістотніше скорочення цієї категорії педагогічних працівників – 47,9 %, у 16 областях України – від 1,7 до 38,4 %, і лише в 9 областях зафіксовано незначне збільшення з відносним відхиленням від 0,9 до 9,2 %.

Чисельність асистентів в інклюзивних класах у 2023/2024 н. р. зросла на 4 193 особи (21,5 %) порівняно з попереднім роком. Найвагомніше зростання

зафіксовано в Херсонській області (50,3 %), найменше – у Волинській області (12,2 %). У Запорізькій та Луганській областях спостерігалось значне зменшення чисельності асистентів в інклюзивних класах. Це може бути пов'язано з різними чинниками, зокрема з військовими діями й нестабільною ситуацією в регіонах. У всіх інших областях України відносно відхилення чисельності асистентів в інклюзивних класах у 2023/2024 н. р. порівняно з 2022/2023 н. р. становило від 12,4 до 33,2 %.

Розподіл чисельності педагогічних працівників у розрізі регіонів та частку чоловіків серед них на початок 2023/2024 н. р. проілюстровано на рис. 2.2.3.

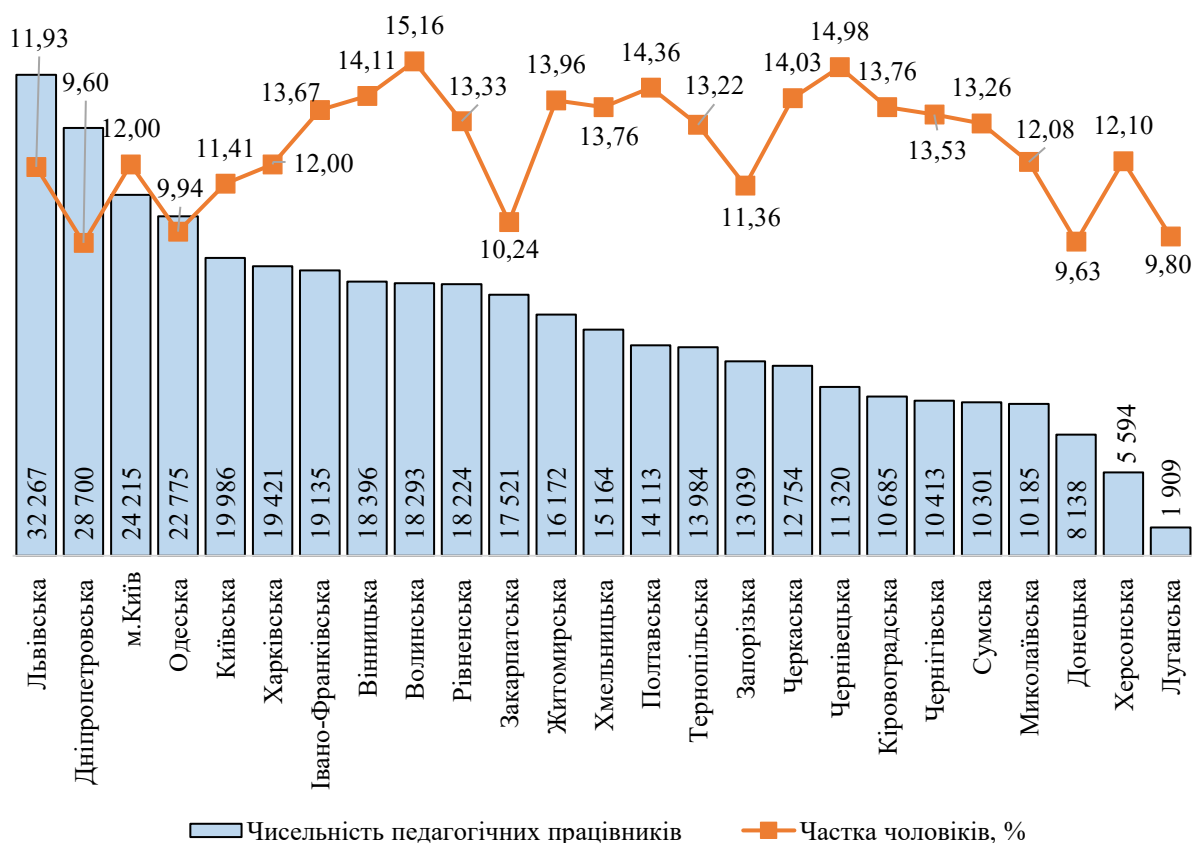

Рис. 2.2.3. Чисельність педагогічних працівників у ЗЗСО та частка чоловіків серед них за регіонами на початок 2023/2024 н. р., осіб, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Найбільшу чисельність педагогічних працівників зафіксовано у Львівській (32 267 осіб), Дніпропетровській (28 700 осіб) областях і м. Києві (24 215 осіб); найменшу – в Луганській (1 909 осіб), Херсонській (5 594 особи) та Донецькій (8 138 осіб) областях.

Частка чоловіків у загальній чисельності педагогічних працівників становила 12,45 %. Найвищою вона була у Волинській (15,16 %) і Чернівецькій (14,98 %) областях, нижчою 10 % – у Донецькій (9,63 %), Луганській (9,8 %) та Одеській (9,94 %) областях.

Розподіл чисельності педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційним рівнем за 2014/2015–2023/2024 н. рр. наведено в табл. 2.2.5.

Таблиця 2.2.5

Розподіл чисельності педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційним рівнем на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб

Навчальний рік	Спеціаліст, магістр (повна вища)	Бакалавр (базова вища)	Молодший спеціаліст	Середня загальна
2014/2015	390 373	8 119	29 773	1 127
2015/2016	385 356	7 908	27 701	1 162
2016/2017	380 565	9 230	26 125	1 173
2017/2018	383 821	10 372	25 201	1 218
2018/2019	400 339	13 790	24 455	1 422
2019/2020	404 754	13 974	23 695	1 415
2020/2021	410 670	14 718	23 019	1 558
2021/2022	402 651	17 482	23 794	1 440
2022/2023	365 768	15 556	20 301	1 168
2023/2024	355 000	16 658	19 735	1 311

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

За період 2014/2015–2023/2024 н. рр. чисельність педагогічних працівників, які мають кваліфікаційний рівень спеціаліста, магістра, скоротилася на 9,06 % (35 373 особи), молодшого спеціаліста – на 33,72 % (10 038 осіб). Чисельність педагогічних працівників, що мають кваліфікаційний рівень бакалавра, збільшилася на 105,17 % (8 539 осіб), середню загальну освіту – на 16,33 % (184 особи).

На початок 2023/2024 н. р. 392 704 педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційним рівнем розподілилися таким чином: 90,4 % мали освіту спеціаліста, магістра; 4,24 % – бакалавра; 5,03 % – молодшого спеціаліста та 0,33 % – середню загальну.

У формі № 83-РВК «Звіт про чисельність та склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» не передбачено розподіл за віком для всіх педагогічних працівників. Однак є можливість проаналізувати вікову категорію для вчителів, які викладають окремі предмети (табл. 2.2.6).

Таблиця 2.2.6

Розподіл чисельності вчителів (включаючи директорів та їхніх заступників), які викладають окремі предмети в ЗЗСО, за віком на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб

Навчальний рік	Усього	до 30 років	31–40 років	41–50 років	51–54 роки	55–60 років	понад 60 років
2014/2015	291 525	52 098	63 919	79 603	32 383	34 895	28 627
2015/2016	283 074	48 953	61 872	78 199	30 196	34 558	29 296
2016/2017	277 205	44 971	60 222	77 549	27 971	35 266	31 226
2017/2018	277 901	43 047	59 523	77 570	27 428	35 971	34 362
2018/2019	275 581	39 045	58 625	76 593	27 487	36 456	37 375
2019/2020	272 824	34 757	58 212	74 947	28 470	36 113	40 325
2020/2021	272 648	32 700	58 170	73 993	29 719	35 135	42 931
2021/2022	264 663	30 948	57 251	71 564	29 922	36 604	38 374
2022/2023	241 902	26 694	52 633	64 776	29 053	34 442	34 304
2023/2024	234 117	24 040	50 725	61 220	29 318	34 154	34 660

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Чисельність учителів, які викладають окремі предмети, за 2014/2015–2023/2024 н. рр. зменшилася на 19,69 %. Найістотніше скоротилася чисельність учителів віком до 30 років – на 53,86 % (28 058 осіб). Учителів віком 31–40 років поменшало на 20,64 % (13 194 особи), 41–50 років – на 23,1 % (18 383 особи), 51–54 роки – на 9,46 % (3 065 осіб), 55–60 років – на 2,12 % (741 особу). Чисельність учителів віком понад 60 років зросла на 21,07 % (6 033 особи). Наведена динаміка відображає скорочення чисельності вчителів до 30 років і водночас збільшення числа вчителів віком понад 60 років.

Аналіз розподілу вчителів за віком засвідчив, що загалом по Україні у 2023/2024 н. р. найбільшу частку (26 %) становлять учителі віком від 41 до 50 років, найменшу – до 30 років (10 %), що проілюстровано на рис. 2.2.4.

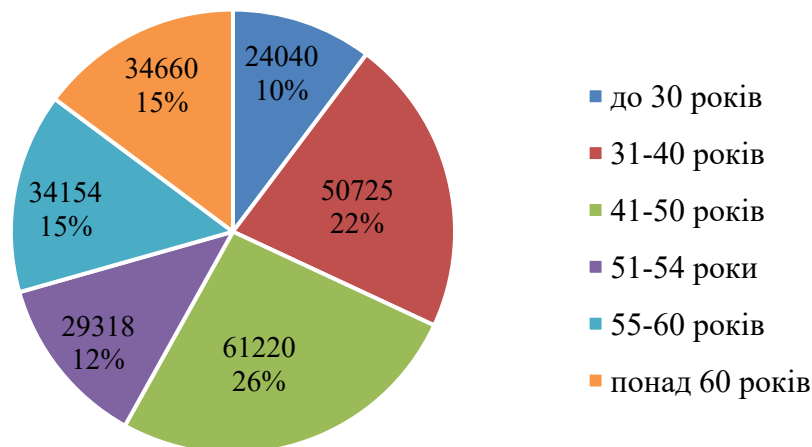

Рис. 2.2.4. Розподіл чисельності вчителів, які викладають окремі предмети (включаючи директорів та їхніх заступників), за віком на початок 2023/2024 н. р., осіб, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Розподіл чисельності вчителів, які викладають окремі предмети (включаючи директорів та їхніх заступників) у ЗЗСО, за віком та регіонами у 2023/2024 н. р. наведено в табл. 2.2.7.

Таблиця 2.2.7

Розподіл чисельності вчителів, які викладають окремі предмети (включаючи директорів та їхніх заступників) у ЗЗСО, за віком та за регіонами на початок 2023/2024 н. р., осіб

Регіон	до 30 років	31–40 років	41–50 років	51–54 роки	55–60 років	понад 60 років
Вінницька обл.	1 041	2 348	2 945	1 546	1 684	1 535
Волинська обл.	1 275	2 554	2 751	1 177	1 419	1 281
Дніпропетровська обл.	1 657	3 034	3 522	1 931	2 432	2 930
Донецька обл.	473	1 130	1 403	677	721	745
Житомирська обл.	784	1 957	2 436	1 325	1 239	1 111
Закарпатська обл.	1 360	2 870	2 444	998	1 349	1 261
Запорізька обл.	680	1 306	1 809	876	1 115	1 089
Івано-Франківська обл.	1 216	2 910	3 033	1 354	1 557	1 695
Київська обл.	1 184	2 395	2 976	1 464	1 733	2 180
Кіровоградська обл.	584	1 371	1 490	806	991	758

Регіон	до 30 років	31–40 років	41–50 років	51–54 роки	55–60 років	понад 60 років
Луганська обл.	105	250	268	120	147	167
Львівська обл.	1 972	4 127	5 416	2 543	2 898	3 300
Миколаївська обл.	572	1 393	1 548	819	1 032	1 002
Одеська обл.	1 449	2 754	3 469	1 518	2 006	2 636
Полтавська обл.	817	1 761	1 925	1 282	1 616	1 154
Рівненська обл.	1 225	2 999	3 201	1 193	1 103	926
Сумська обл.	533	1 289	1 689	906	1 066	706
Тернопільська обл.	856	1 914	2 478	1 029	1 215	1 183
Харківська обл.	1 193	2 225	3 127	1 605	1 728	2 143
Херсонська обл.	324	712	1 003	459	514	377
Хмельницька обл.	680	2 038	2 732	1 218	1 335	1 095
Черкаська обл.	642	1 448	2 122	1 176	1 274	1 033
Чернівецька обл.	913	1 687	1 730	650	869	994
Чернігівська обл.	483	1 215	1 819	1 065	1 212	733
м. Київ	2 022	3 038	3 884	1 581	1 899	2 626
Україна	24 040	50 725	61 220	29 318	34 154	34 660

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Віковий розподіл учителів, які викладають окремі предмети (включаючи директорів та їхніх заступників), є практично однаковим для всіх регіонів України. Найбільше молодих учителів віком до 30 років у м. Києві (13,44 % учителів регіону), Чернівецькій (13,34 %) та Закарпатській (13,23 %) областях. Найменше молодих учителів працює в Чернігівській (7,4 %) і Хмельницькій (7,47 %) областях. Найбільшу частку по областях (від 22,5 % у Полтавській до 30,06 % у Рівненській), як і в Україні загалом, становлять учителі віком від 41 до 50 років.

Динаміку чисельності пенсіонерів та їх частки серед педагогічних працівників у розрізі типу місцевості за період 2014/2015–2023/2024 н. рр. наведено в табл. 2.2.8.

Таблиця 2.2.8

**Динаміка чисельності пенсіонерів та їх частки
серед педагогічних працівників у розрізі типу місцевості
на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб, %**

Навчальний рік	Чисельність пенсіонерів, осіб			Частка пенсіонерів, %		
	разом	міські поселення	сільська місцевість	разом	міські поселення	сільська місцевість
2014/2015	66 771	39 937	26 834	15,02	17,02	12,78
2015/2016	64 398	38 706	25 692	14,74	16,61	12,61
2016/2017	64 188	39 046	25 142	14,87	16,61	12,78
2017/2018	65 656	40 034	25 622	15,06	16,54	13,22
2018/2019	69 204	42 154	27 050	15,73	16,99	14,10
2019/2020	70 157	42 828	27 329	15,81	16,86	14,40
2020/2021	71 317	43 553	27 764	15,85	16,66	14,72
2021/2022	66 057	41 348	24 709	14,83	15,63	13,67
2022/2023	58 901	36 812	22 089	14,62	15,43	13,45
2023/2024	59 049	37 233	21 816	15,04	15,92	13,74

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

На початок 2023/2024 н. р. серед 392 704 педагогічних працівників було 59 049 пенсіонерів (15,04 %). Найбільше пенсіонерів працювало у 2019/2020 н. р. та 2020/2021 н. р. За досліджуваний період частка пенсіонерів серед педагогічних працівників залишалася стабільно високою. У міських поселеннях спостерігалася тенденція зниження цієї частки, тоді як у сільській місцевості вона, навпаки, збільшувалася. Ці дані вказують на певну стабільність присутності пенсіонерів у системі освіти, але також підкреслюють необхідність залучення в освітній процес молодих кадрів.

У розрізі регіонів найбільше пенсіонерів зафіксовано в Дніпропетровській (5 521 особа), Львівській (5 198 осіб), Одеській (4 228 осіб) областях та м. Києві (4 059 осіб), найменше – у Луганській (276 осіб), Херсонській (663 особи) й Донецькій (1 150 осіб) областях (рис. 2.2.5).

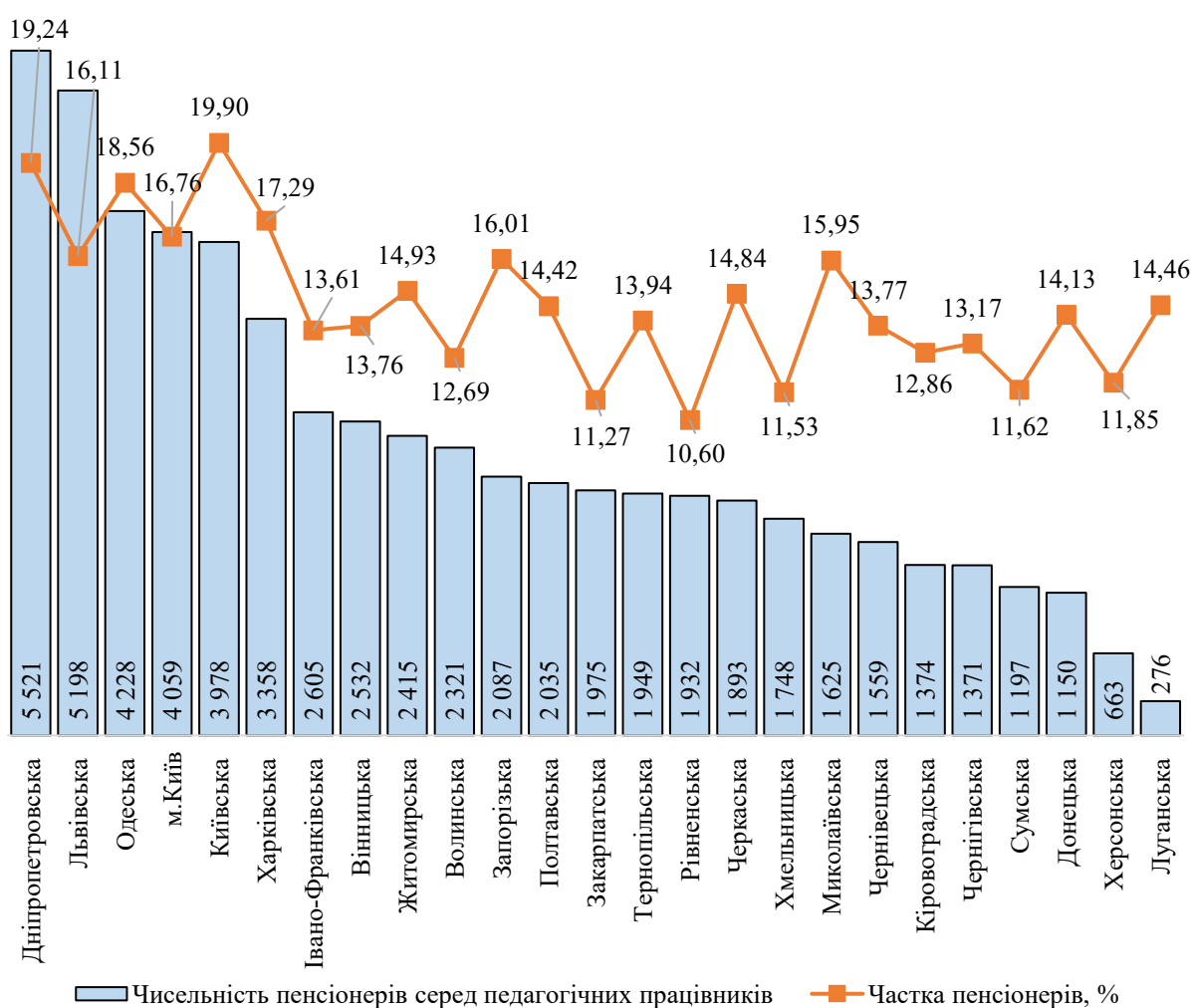

Рис. 2.2.5. Чисельність та частка пенсіонерів серед педагогічних працівників ЗЗСО на початок 2023/2024 н. р., осіб, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У восьми регіонах частка пенсіонерів вища за середню по Україні, а саме: у Київській (19,9 %), Дніпропетровській (19,24 %), Одеській (18,56 %),

Харківській (17,29 %) областях, м. Києві (16,76 %), Львівській (16,11 %), Запорізькій (16,01 %) і Миколаївській (15,95 %) областях. Найменша частка пенсіонерів у Рівненській області (10,6 %).

Для приведення форми № 83-РВК у відповідність із міжнародними рекомендаціями Євростату проаналізовано перелік показників щодо педагогічного персоналу (табл. 2.2.9).

Таблиця 2.2.9

Перелік статистичних показників Євростату щодо педагогічного персоналу

№ з/п	Назва індикатора англійською	Переклад назви індикатора українською
Teachers and academic staff (educ_uoe_perp) Учителі та викладачі (educ_uoe_perp)		
1	Classroom teachers and academic staff by education level, programme orientation, sex and age groups (educ_uoe_perp01)	Учителі та викладачі за рівнем освіти, програмною спрямованістю, статтю та віковими групами (educ_uoe_perp01)
2	Classroom teachers and academic staff by education level, programme orientation, sex, type of institution and employment status (educ_uoe_perp02)	Учителі та викладачі за рівнем освіти, програмною спрямованістю, статтю, типом закладу та статусом зайнятості (educ_uoe_perp02)
3	Classroom teachers working full-time and part-time in primary, lower-secondary and upper-secondary education – as % of total active population (educ_uoe_perp03)	Учителі, що працюють повний або неповний робочий день у початковій, неповній середній та вищій середній освіті, як % загальної кількості активного населення (educ_uoe_perp03)
4	Ratio of pupils and students to teachers and academic staff by education level and programme orientation (educ_uoe_perp04)	Співвідношення учнів і студентів до викладачів та науково-педагогічного персоналу за рівнем освіти і програмною спрямованістю (educ_uoe_perp04)
5	Ratio of pupils to teachers and teacher aides by education level and programme orientation (educ_uoe_perp05)	Співвідношення учнів до вчителів і помічників за рівнем освіти та програмною спрямованістю (educ_uoe_perp05)
Distribution of teachers and academic staff (educ_uoe_perp) Розподіл учителів та викладачів (educ_uoe_perp)		
6	Distribution of teachers at education level and programme orientation by age groups (educ_uoe_perd01)	Розподіл учителів за рівнем освіти та програмною спрямованістю за віковими групами (educ_uoe_perd01)
7	Distribution of academic staff at education level by age groups (educ_uoe_perd02)	Розподіл викладацького складу за рівнем освіти за віковими групами (educ_uoe_perd02)
8	Female teachers – as % of all teachers, by education level (educ_uoe_perd03)	Учителі-жінки як % усіх учителів, за рівнем освіти (educ_uoe_perd03)
9	Female school-management personnel – as % of total school-management personnel, by education level (educ_uoe_perd04)	Жіночий шкільний управлінський персонал як % загального шкільного управлінського персоналу за рівнем освіти (educ_uoe_perd04)
10	Teachers working part-time – as % of all teachers, by education level (educ_uoe_perd05)	Учителі, що працюють неповний робочий день, як % усіх учителів, за рівнем освіти (educ_uoe_perd05)

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Усі статистичні показники Євростату щодо педагогічного персоналу наведено у формі № 83-РВК, але не за всіма критеріями.

Для показників Євростату використовуються такі критерії:

- Education level – розподіл педагогічних працівників за рівнями освіти: початкова освіта, перший та другий етапи середньої освіти. У формі № 83-РВК представлено початкову освіту та перший і другий етапи разом.

- Working time – розподіл педагогічних працівників за статусом зайнятості: неповний робочий день, повний робочий день, загальний еквівалент повної зайнятості. У формі № 83-РВК такий розподіл відсутній.

- Age groups – розподіл педагогічних працівників за віковими групами: «25–29 років», «30–34 роки», «35–39 років», «40–44 роки», «45–49 років», «50–54 роки», «55–59 років», «60–64 роки», «понад 65 років». У формі № 83-РВК у розділі II для вчителів (директорів та їх заступників), які викладають окремі предмети, є розподіл за іншими віковими групами. У розділі I для всіх категорій педагогічних працівників розподіл за віком відсутній.

- Sex – розподіл педагогічних працівників за статтю. У формі № 83-РВК передбачено представлення за статтю.

- Sector – розподіл педагогічних працівників за типами закладів: державні / комунальні, приватні заклади, разом. У формі № 83-РВК передбачено представлення за всіма типами закладів.

Використання наборів даних модернізованої версії автоматизованого інформаційного комплексу освітнього менеджменту (АІКОМ), яка запроваджується в освіті, повинне сприяти вирішенню порушених питань щодо відповідності представлення статистичних даних у формі № 83-РВК і Євростату.

2.3. Фінансове забезпечення (на прикладі освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників за 2023 рік)

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», для цілей освітньої субвенції було заплановано видатки в розмірі 87,197 млрд грн (окрім того, резерв в обсязі 318 451,6 тис. грн), зокрема в обласних бюджетах – 7,593 млрд грн, у бюджетах міських територіальних громадах (ТГ) – 44,955 млрд грн, у бюджетах селищних ТГ – 15,443 млрд грн, у бюджетах сільських ТГ – 13,998 млрд грн, у бюджеті м. Києва – 5,208 млрд грн. Упродовж 2023 р. розпорядчими документами було розподілено 251 297,5 тис. грн резерву освітньої субвенції, а 185 245,3 тис. грн – перерозподілено між бюджетами різних рівнів.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України (КМУ) «Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році» від 16.05.2023 № 432-р³¹ із метою погашення кредиторської

³¹ Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2023 № 432-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2023-%D1%80#Text>.

заборгованості з виплати заробітної плати педагогічним працівникам, що утворилася на кінець 2022 р. у чотирьох місцевих бюджетах Харківської й Херсонської областей, розподілено 14 580,4 тис. грн із коштів резерву освітньої субвенції. Так, у Харківській області кошти отримали бюджети Кіндрашівської сільської ТГ (1 997 тис. грн) та Куп'янської міської ТГ (10 770,1 тис. грн), а в Херсонській області – бюджети Лазурненської селищної ТГ (705,1 тис. грн) і Долматівської сільської ТГ (1 108,2 тис. грн). Із цих чотирьох громад тільки Долматівська сільська ТГ Херсонської області мала планові обсяги освітньої субвенції в розмірі 10 835,2 тис. грн.

Розпорядженням КМУ «Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році» від 26.05.2023 № 472-р³² із метою погашення заборгованості, що виникла у 2022 р., із виплати заробітної плати з нарахуваннями педагогічним працівникам ЗЗСО Виноградівської сільської ТГ було виділено кошти з резерву освітньої субвенції в обсязі 3 102,9 тис. грн.

Розпорядженням КМУ «Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році» від 09.06.2023 № 503-р³³ затверджено наступний розподіл коштів резерву освітньої субвенції в обсязі 74 895,9 тис. грн між шістьма бюджетами Харківської (49 372,1 тис. грн) та п'ятьма Херсонської (25 523,8 тис. грн) областей.

Розпорядженням КМУ «Про перерозподіл обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році» від 07.07.2023 № 606-р³⁴ затверджено перерозподіл обсягів коштів освітньої субвенції між місцевими бюджетами шляхом зменшення обсягів для 11 бюджетів на загальну суму 106 970,6 тис. грн і відповідного збільшення обсягів для 14 бюджетів. Найістотніше зменшення обсягу субвенції зафіксовано для бюджетів Любешівської (20 113 тис. грн) та Колківської (20 589,3 тис. грн) селищних ТГ Волинської й обласного бюджету (15 931,6 тис. грн) Полтавської області, а найістотніше збільшення обсягів субвенції (79 813,4 тис. грн) – для обласного бюджету Херсонської області.

Розпорядженням КМУ «Про перерозподіл обсягу та розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році» від 20.10.2023 № 965-р³⁵ затверджено перерозподіл обсягів коштів освітньої субвенції: збільшення обсягу для бюджету Поліської селищної ТГ Київської області (на 1 721,1 тис. грн) за рахунок обсягів обласного бюджету Київської

³² Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.05.2023 № 472-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/472-2023-%D1%80#Text>.

³³ Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.06.2023 № 503-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503-2023-%D1%80#Text>.

³⁴ Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.07.2023 № 606-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2023-%D1%80#n8>.

³⁵ Про перерозподіл обсягу та розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2023 № 965-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/965-2023-%D1%80#Text>.

області, а також для обласного бюджету Тернопільської області (на 1 721,4 тис. грн) за рахунок обсягів, передбачених для бюджету Бережанської міської ТГ Тернопільської області. Також цим нормативним документом затверджено розподіл резерву освітньої субвенції між 30 місцевими бюджетами: Запорізької (2 бюджети, 5 369,9 тис. грн), Луганської (2 бюджети, 1 550,1 тис. грн), Миколаївської (1 бюджет, 895,1 тис. грн), Полтавської (1 бюджет, 471,6 тис. грн), Харківської (9 бюджетів, 49 267,1 тис. грн), Херсонської (14 бюджетів, 24 581,2 тис. грн) та Хмельницької (1 бюджет, 1 308,6 тис. грн) областей.

Наступним розпорядженням КМУ «Про перерозподіл обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році» від 28.11.2023 № 1086-р³⁶ затверджено перерозподіл коштів освітньої субвенції між бюджетами за рахунок зменшення обсягів для 19 бюджетів на загальну суму 37 523 тис. грн і відповідного збільшення обсягів для 30 бюджетів таких областей: Запорізької, Київської, Миколаївської, Полтавської, Сумської, Харківської та Херсонської. Найістотніше зменшення обсягів зафіксовано для бюджетів Новенської сільської ТГ Запорізької області (5 415,4 тис. грн) і Нижньосірогозької селищної ТГ Херсонської області (5 400 тис. грн), натомість найістотніше збільшення обсягів зафіксовано для Харківської міської ТГ (6 630,4 тис. грн) та Костянтинівської сільської ТГ (3 861,7 тис. грн) Запорізької області.

Розпорядженням КМУ «Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році» від 26.12.2023 № 1201-р³⁷ затверджено останній розподіл резерву освітньої субвенції в обсязі 75 274,7 тис. грн між 26 місцевими бюджетами ТГ п'яти областей: Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької та Чернігівської. Найбільший обсяг коштів отримали бюджети Городенківської міської ТГ (8 795,6 тис. грн) і Верховинської селищної ТГ (7 777,2 тис. грн) Івано-Франківської області. А найменший обсяг виділено для бюджетів Плисківської сільської ТГ (180,1 тис. грн) Чернігівської та Углянської сільської ТГ (680,7 тис. грн) Закарпатської областей.

У цілому протягом 2023 р. нормативними актами КМУ було розподілено 78,9 % коштів резерву освітньої субвенції. Результати розподілу резерву та перерозподілу обсягів освітньої субвенції між місцевими бюджетами впродовж 2023 р., наведено в табл. 2.3.1.

³⁶ Про перерозподіл обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.11.2023 № 1086-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086-2023-%D1%80#Text>.

³⁷ Про розподіл резерву освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 році : розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.12.2023 № 1201-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-2023-%D1%80#Text>.

Таблиця 2.3.1

Розподіл резерву та перерозподіл обсягів освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам у 2023 р., тис. грн

Код бюджету	Назва місцевого бюджету адміністративно-територіальної одиниці	Планові обсяги відповідно до Закону про держбюджет України на 2023 р.	Розподіл резерву відповідно до розпоряджень КМУ № 432-р, 472-р, 503-р, 965-р, 1201-р	Перерозподіл обсягів відповідно до розпоряджень КМУ № 606-р, 965-р, 1086-р (збільшення / зменшення)	Планові обсяги на 2023 р. зі змінами
Волинська область					
0351200000	Бюджет Павлівської сільської ТГ	34 676,0	1 427,4	–	36 103,4
0352200000	Бюджет Іваничівської селищної ТГ	24 760,0	1 158,3	–	25 918,3
0352600000	Бюджет Любешівської селищної ТГ	157 596,9	–	–22 113,0	135 483,9
0353000000	Бюджет Колківської селищної ТГ	106 781,8	3 341,0	–20 589,3	89 533,5
0354000000	Бюджет Затурцівської сільської ТГ	29 129,1	2 519,5	–	31 648,6
0354900000	Бюджет Старовижівської селищної ТГ	42 417,1	2 091,1	–	44 508,2
0356000000	Бюджет Локачинської селищної ТГ	43 741,4	1 764,9	–	45 506,3
0356100000	Бюджет Маневийської селищної ТГ	122 028,5	–	–14 754,4	107 274,1
Житомирська область					
0651900000	Бюджет Попільнянської селищної ТГ	37 668,7	–	3 288,9	40 957,6
Закарпатська область					
0752900000	Бюджет Вилоцької селищної ТГ	35 268,8	1 497,6	–	36 766,4
0753900000	Бюджет Колочавської сільської ТГ	47 898,5	2 100,0	–	49 998,5
0755800000	Бюджет Углянської сільської ТГ	43 934,7	680,7	–	44 615,4
Запорізька область					
0851700000	Бюджет Кам'янсько-Дніпровської міської ТГ	–	3 292,0	–	3 292,0
0852900000	Бюджет Воздвижівської сільської ТГ	9 455,4	–	381,6	9 837,0
0853500000	Бюджет Благовіщенської сільської ТГ	8 575,0	–	2 216,7	10 791,7
0853900000	Бюджет Мирненської селищної ТГ	9 694,5	–	1 553,7	11 248,2
0854100000	Бюджет Олександрівської сільської ТГ	–	2 077,9	–	2 077,9
0855100000	Бюджет Малинівської сільської ТГ	7 654,9	–	328,5	7 983,4
0855200000	Бюджет Новенської сільської ТГ	15 321,3	–	–5 415,4	9 905,9
0855400000	Бюджет Семенівської сільської ТГ	28 478,3	–	–2 926,8	25 551,5
0856400000	Бюджет Костянтинівської сільської ТГ	39 177,2	–	3 861,7	43 038,9
Івано-Франківська область					
0950100000	Бюджет Верхнянської сільської ТГ	24 452,1	1 024,2	–	25 476,3
0950700000	Бюджет Витвицької сільської ТГ	23 671,5	903,9	–	24 575,4
0952100000	Бюджет Войнилівської селищної ТГ	21 567,3	2 301,3	–	23 868,6
0954100000	Бюджет Болахівської міської ТГ	61 047,9	2 867,3	–	63 915,2
0954300000	Бюджет Верховинської селищної ТГ	114 323,5	7 777,2	–	122 100,7
0954600000	Бюджет Городенківської міської ТГ	111 631,8	8 795,6	–	120 427,4
0955900000	Бюджет Снятинської міської ТГ	111 621,1	4 680,8	–	116 301,9
Київська область					
1010000000	Обласний бюджет Київської області	322 149,5	–	–2 870,2	319 279,3
1050700000	Бюджет Узинської міської ТГ	49 777,4	–	1 149,1	50 926,5
1055800000	Бюджет Поліської селищної ТГ	20 407,7	–	1 721,1	22 128,8
Луганська область					
1251500000	Бюджет Коломийчеської сільської ТГ	–	868,3	–	868,3

Код бюджету	Назва місцевого бюджету адміністративно-територіальної одиниці	Планові обсяги відповідно до Закону про держбюджет України на 2023 р.	Розподіл резерву відповідно до розпоряджень КМУ № 432-р, 472-р, 503-р, 965-р, 1201-р	Перерозподіл обсягів відповідно до розпоряджень КМУ № 606-р, 965-р, 1086-р (збільшення / зменшення)	Планові обсяги на 2023 р. зі змінами
1252000000	Бюджет Міловської селищної ТГ	–	681,8	–	681,8
Миколаївська область					
1410000000	Обласний бюджет Миколаївської області	312 103,7	–	–1 597,0	310 506,7
1451800000	Бюджет Чорноморської сільської ТГ	12 634,2	895,1	1 154,8	14 684,1
1453200000	Бюджет Снігурівської міської ТГ	41 891,0	–	1 597,0	43 488,0
Полтавська область					
1610000000	Обласний бюджет Полтавської області	297 746,2	–	–15 931,6	281 814,6
1651000000	Бюджет Семенівської селищної ТГ	46 565,7	–	–5 902,9	40 662,8
1652600000	Бюджет Драбівської сільської ТГ	12 253,1	–	443,0	12 696,1
1653100000	Бюджет Новогалещинської селищної ТГ	10 423,2	–	–1 447,9	8 975,3
1653300000	Бюджет Петрівсько-Роменської сільської ТГ	10 600,6	–	376,4	10 977,0
1654100000	Бюджет Коломацької сільської ТГ	8 590,5	471,6	1 424,4	10 486,5
1654900000	Бюджет Гоголівської селищної ТГ	6 903,0	–	2 010,9	8 913,9
1655000000	Бюджет Зіньківської міської ТГ	70 531,7	–	–9 706,0	60 825,7
1656200000	Бюджет Комишнисянської селищної ТГ	18 047,8	–	443,0	18 490,8
Сумська область					
1810000000	Обласний бюджет Сумської області	207 082,7	–	–2 886,6	204 196,1
1851600000	Бюджет Кролевецької міської ТГ	70 905,9	–	2 886,6	73 792,5
Тернопільська область					
1910000000	Обласний бюджет Тернопільської області	197 818,1	–	1 721,4	199 539,5
1954800000	Бюджет Бережанської міської ТГ	48 893,1	–	–1 721,4	47 171,7
Харківська область					
2050300000	Бюджет Чкаловської селищної ТГ	12 528,7	7 124,5	4 214,3	23 867,5
2050500000	Бюджет Нововодолазької селищної ТГ	56 863,7	–	–170,7	56 693,0
2050700000	Бюджет Зачепилівської селищної ТГ	41 465,0	–	–1 125,0	40 340,0
2051300000	Бюджет Великобурлуцької селищної ТГ	–	24 771,5	–	24 771,5
2051900000	Бюджет Олексіївської сільської ТГ	17 912,5	–	–1 565,7	16 346,8
2052100000	Бюджет Кіндрашівської сільської ТГ	–	4 971,2	–	4 971,2
2052200000	Бюджет Курилівської сільської ТГ	–	7 312,8	292,3	7 605,1
2052300000	Бюджет Петропавлівської сільської ТГ	–	7 268,3	277,5	7 545,8
2053400000	Бюджет Вільхуватської сільської ТГ	2 800,5	–	2 597,3	5 397,8
2053500000	Бюджет Вовчанської міської ТГ	–	28 468,5	–	28 468,5
2053600000	Бюджет Дворічанської селищної ТГ	–	2 893,8	–	2 893,8
2053700000	Бюджет Дергачівської міської ТГ	91 539,0	–	–294,6	91 244,4
2054300000	Бюджет Куп'янської міської ТГ	–	26 873,4	–	26 873,4
2054400000	Бюджет Липецької сільської ТГ	17 924,3	–	–744,2	17 180,1
2054700000	Бюджет Первомайської міської ТГ	53 528,4	–	–2 500,0	51 028,4
2055000000	Бюджет Савинської селищної ТГ	16 979,5	–	–800,0	16 179,5
2055300000	Бюджет Солоницівської селищної ТГ	56 882,6	1 722,3	4 924,6	63 529,5

Код бюджету	Назва місцевого бюджету адміністративно-територіальної одиниці	Планові обсяги відповідно до Закону про держбюджет України на 2023 р.	Розподіл резерву відповідно до розпоряджень КМУ № 432-р, 472-р, 503-р, 965-р, 1201-р	Перерозподіл обсягів відповідно до розпоряджень КМУ № 606-р, 965-р, 1086-р (збільшення / зменшення)	Планові обсяги на 2023 р. зі змінами
2055400000	Бюджет Харківської міської ТГ	1 654 548,4	–	6 630,4	1 661 178,8
2055500000	Бюджет Чугуївської міської ТГ	61 098,0	–	2 476,1	63 574,1
Херсонська область					
2110000000	Обласний бюджет Херсонської області	321 288,1	–	79 813,4	401 101,5
2150200000	Бюджет Асканії-Нової селищної ТГ	–	2 076,3	–	2 076,3
2150300000	Бюджет Каланчацької селищної ТГ	30 954,3	–	–186,7	30 767,6
2150400000	Бюджет Мирненської селищної ТГ	–	818,0	–	818,0
2150500000	Бюджет Чаплинської селищної ТГ	–	1 457,7	1 500,0	2 957,7
2150600000	Бюджет Зеленопідської сільської ТГ	20 685,0	–	–1 000,0	19 685,0
2150900000	Бюджет Присиваської сільської ТГ	–	–	1 498,0	1 498,0
2151200000	Бюджет Хрестівської сільської ТГ	–	1 154,2	–	1 154,2
2151300000	Бюджет Виноградівської сільської ТГ	9 126,7	3 102,9	–	12 229,6
2151400000	Бюджет Горностаївської селищної ТГ	–	4 703,9	–	4 703,9
2151500000	Бюджет Станіславської сільської ТГ	4 774,6	10 918,8	1 500,0	17 193,4
2151600000	Бюджет Білозерської селищної ТГ	40 691,8	–	600,0	41 291,8
2151700000	Бюджет Борозенської сільської ТГ	2 120,6	6 118,3	1 000,0	9 238,9
2151900000	Бюджет Бехтерської сільської ТГ	2 818,4	2 071,1	700,0	5 589,5
2152000000	Бюджет Чулаківської сільської ТГ	5 507,3	–	1 726,2	7 233,5
2152200000	Бюджет Іванівської селищної ТГ	26 672,1	–	–2 500,0	24 172,1
2152300000	Бюджет Ювілейної сільської ТГ	7 751,1	–	700,0	8 451,1
2152500000	Бюджет Долматівської сільської ТГ	10 835,2	1 108,2	1 654,2	13 597,6
2152800000	Бюджет Новокаховської міської ТГ	71 044,7	–	1 000,0	72 044,7
2152900000	Бюджет Голопристанської міської ТГ	51 028,2	–	–4 965,5	46 062,7
2153000000	Бюджет Милівської сільської ТГ	7 219,0	3 194,9	–	10 413,9
2153400000	Бюджет Бериславської міської ТГ	22 929,6	3 442,0	800,0	27 171,6
2153500000	Бюджет Великолепетиської селищної ТГ	–	1 025,8	–	1 025,8
2153600000	Бюджет Великоолександрівської селищної ТГ	58 070,6	–	–1 000,0	57 070,6
2153800000	Бюджет Генічеської міської ТГ	13 208,1	–	1 518,2	14 726,3
2153900000	Бюджет Дар'ївської сільської ТГ	12 497,1	5 241,7	1 500,0	19 238,8
2154000000	Бюджет Калинівської селищної ТГ	–	1 959,8	–	1 959,8
2154200000	Бюджет Лазурненської селищної ТГ	–	1 956,7	800,0	2 756,7
2154300000	Бюджет Нижньосірогозької селищної ТГ	35 164,1	–	–5 400,0	29 764,1
2154500000	Бюджет Новомиколаївської сільської ТГ	–	2 842,6	500,0	3 342,6
2154700000	Бюджет Новотроїцької селищної ТГ	–	1 828,3	1 000,0	2 828,3
2154800000	Бюджет Олешківської міської ТГ	70 892,9	–	–3 000,0	67 892,9
2155400000	Бюджет Чорнобаївської сільської ТГ	16 080,4	–	2 154,8	18 235,2
Хмельницька область					
2256300000	Бюджет Теофіпольської селищної ТГ	74 311,4	1 308,6	–	75 620,0
Чернівецька область					
2451100000	Бюджет Вашківцевої міської ТГ	36 231,2	2 834,0	–	39 065,2

Код бюджету	Назва місцевого бюджету адміністративно-територіальної одиниці	Планові обсяги відповідно до Закону про держбюджет України на 2023 р.	Розподіл резерву відповідно до розпоряджень КМУ № 432-р, 472-р, 503-р, 965-р, 1201-р	Перерозподіл обсягів відповідно до розпоряджень КМУ № 606-р, 965-р, 1086-р (збільшення / зменшення)	Планові обсяги на 2023 р. зі змінами
2451700000	Бюджет Конятинської сільської ТГ	31 537,5	2 732,0	-6 145,4	28 124,1
2451800000	Бюджет Селятинської сільської ТГ	35 229,2	—	-8 675,8	26 553,4
2453100000	Бюджет Хотинської міської ТГ	51 456,9	4 526,0	—	55 982,9
Чернігівська область					
2551200000	Бюджет Коропської селищної ТГ	39 454,5	3 789,2	—	43 243,7
2552200000	Бюджет Плисківської сільської ТГ	6 906,0	180,1	—	7 086,1
2552900000	Бюджет Сосницької селищної ТГ	32 345,3	3 367,3	—	35 712,6
2553000000	Бюджет Срібнянської селищної ТГ	25 130,1	2 153,6	—	27 283,7
2553400000	Бюджет Височанської сільської ТГ	11 242,6	1 082,5	—	12 325,1
2553900000	Бюджет Новгород-Сіверської міської ТГ	46 994,6	3 635,4	—	50 630,0
2555100000	Бюджет Бахмацької міської ТГ	66 742,5	6 043,8	—	72 786,3
РЕЗЕРВ		318 451,6	-251 297,5		67 154,1

Складено авторами.

За даними Державної казначейської служби України (далі – Казначейство), на рахунках місцевих бюджетів станом на 01.01.2024 залишилося 4,074 млрд грн³⁸. На рахунках обласних бюджетів залишилось 3,075 млрд грн, що становить 75,47 % загальної суми залишку освітньої субвенції. У бюджетах міських ТГ накопичено 0,331 млрд грн (8,1 %), селищних ТГ – 0,192 млрд грн (4,7 %), сільських ТГ – 0,272 млрд грн (6,6 %), м. Києва – 0,204 млрд грн (5 %) (<https://decentralization.ua/news/17709>). Серед областей найбільше коштів залишилось у бюджетах Львівської (282,9 млн грн), Дніпропетровської (271,1 млн грн), Одеської (261,9 млн грн) областей. Найменше коштів накопичено в бюджетах Луганської (73,8 млн грн), Миколаївської (93,9 млн грн) та Харківської (95,3 млн грн) областей. Згідно з оприлюдненою Казначейством інформацією, у майже третини бюджетів ТГ (431 громада) залишки коштів субвенції становили менше 1 тис. грн.

Інформаційною базою для аналізу стану використання коштів освітньої субвенції 2023 р. слугували фінансові дані Казначейства й інформація, надана директором стратегічного планування та відновлення МОН.

Аналіз використання коштів освітньої субвенції виконано для закладів декількох типів: ЗЗСО за кодами типової класифікації видатків (КТПКВ) 1031, 1041, 1061; спеціальних ЗЗСО, учні яких потребують корекції фізичного та розумового розвитку (КТПКВ 1032, 1042, 1062); спеціалізованих ЗЗСО (КТПКВ 1033, 1043, 1063); закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинків (КТПКВ 1034, 1044, 1064); навчально-реабілітаційних центрів (НРЦ) для дітей з ООП (КТПКВ 1035, 1045, 1065); ЗП(ПТ)О, що надають повну загальну середню освіту (КТПКВ 1092, 1094);

³⁸ Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/>.

ЗФПВО, які надають повну загальну середню освіту (КТПКВ 1102, 1103, 1104); ІРЦ (КТПКВ 1152, 1153, 1154).

Стан використання коштів освітньої субвенції візуалізовано в розроблених таблицях і діаграмах (Додаток 1).

Використання територіальними громадами України коштів освітньої субвенції у 2023 р.

Аналіз забезпеченості коштами освітньої субвенції виконано загалом по Україні й у розрізі рівнів бюджетів – обласного, ТГ (міст, селищ, сіл) у 2023 р.

Нами виконано розрахунок частки використаного річного обсягу освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників, які надають освітні послуги у сфері ЗСО, отриманого місцевими бюджетами впродовж 2023 р. У середньому по Україні цей показник сягнув 97,3 %. Як свідчать розрахункові дані (Додаток 1, рис. 1.1), стовідсотково використано кошти субвенції в бюджетах селищних та міських ТГ, трохи менше – у бюджетах сільських ТГ (99,5 %) і бюджеті м. Києва (95 %), а найменше – в обласних бюджетах (64,5 %).

У Додатку 1, рис. 1.2–1.6, для регіонів України в розрізі бюджетів різних рівнів наведено графічні дані щодо обсягів використання регіонами коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників і частки використаного ними річного обсягу освітньої субвенції у 2023 р.

У зведених бюджетах областей найбільша частка використання коштів освітньої субвенції на виплату заробітної плати педагогічним працівникам спостерігалася в Закарпатській (99,2 %), Рівненській (99 %), Волинській (98,9 %), Хмельницькій (98,8 %), Тернопільській (98,7 %) та Полтавській (98,6 %) областях; найменша – у Луганській (89,2 %), Донецькій (90,5 %) і Херсонській (91,4 %) областях. У 18 регіонах цей показник перевищує середнє значення по Україні (97,3 %).

В обласних бюджетах найбільшу частку використання коштів освітньої субвенції на виплату заробітної плати педагогічним працівникам зафіксовано в Запорізькій (80,9 %), Рівненській (78,8 %), Чернігівській (78,3 %), Черкаській (75,9 %) та Полтавській (75,9 %) областях; найменшу – у Херсонській (20,7 %), Луганській (34,1 %), Донецькій (44,2 %), Київській (47,7 %) і Харківській (53,4 %) областях. У 15 регіонах цей показник перевищує середнє значення по Україні (64,5 %) для зазначеного рівня бюджету.

У бюджетах міських ТГ максимальна частка (100 %) використання коштів освітньої субвенції на виплату заробітної плати педагогічним працівникам, як і середня для цього рівня бюджету, спостерігалася у 22 областях; а найменша – лише у двох, а саме в Донецькій (98,4 %) та Дніпропетровській (99,6 %) областях.

У бюджетах селищних ТГ максимальну частку використання коштів освітньої субвенції на виплату заробітної плати педагогічним працівникам зафіксовано у 21 області; найменшу – у трьох областях – Запорізькій (94,9 %), Луганській (97,3 %) і Чернігівській (99,7 %). Середнє значення цього показника по країні для рівня бюджету становило 100 %.

У бюджетах сільських ТГ у 13 областях кошти освітньої субвенції використано на виплату заробітної плати педагогічним працівникам у повному обсязі, майже повне використання зафіксовано в Житомирській (99,9 %), Кіровоградській (99,9 %), Тернопільській (99,9 %), Полтавській (99,7 %) та Миколаївській (99,5 %) областях; найменше – у Луганській (74,8 %), Запорізькій (88,7 %), Дніпропетровській (96,7 %), Харківській (98,1 %), Одеській (98,6 %) і Черкаській (98,9 %) областях. У 18 регіонах цей показник перевищує або дорівнює середньому значенню по Україні (99,5 %) для зазначеного рівня бюджету.

Узагальнені показники для аналізу використання коштів освітньої субвенції у 2023 р.: середня кількість ставок, структура фонду оплати праці, середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників у закладах освіти, які можуть надавати середню освіту

За даними від ТГ (Додаток 2, рис. 2.1), загальна кількість ставок педагогічних працівників, які оплачуються за рахунок коштів освітньої субвенції, сягає **488 465,3 од.**, зокрема в закладах, що фінансуються з обласних бюджетів, 25 885,72 од. (5,3 %); із бюджетів міських ТГ – 264 010,59 од. (54,05 %); селищних ТГ – 90 218,88 од. (18,47 %); сільських ТГ – 77 428,33 од. (15,85 %); м. Києва – 30 921,78 од. (6,33 %).

Розподіл кількості ставок педагогічних працівників за типами закладів освіти відображено в Додатку 2, на рис. 2.2. Згідно з наведеними даними, у ЗЗСО налічується 455 373,47 таких ставок, або 93,23 % загальної кількості ставок педагогічного персоналу; у спеціальних ЗЗСО – 11 325,37 од. (2,32 %); у спеціалізованих ЗЗСО – 4 969,67 од. (1,02 %); у дитячих будинках – 182,04 од. (0,04 %); у НРЦ – 5 232,29 од. (1,07 %); у ЗП(ПТ)О – 7 146,48 од. (1,46 %); у ЗФПВО (за винятком закладів, видатки на які плануються за КЕКВ 2282) – 270,15 од. (0,06 %); в ІРЦ – 3 965,83 од. (0,8 %).

Розподіл фонду оплати праці між рівнями місцевих бюджетів відображено в Додатку 2, на рис. 2.3. Левова частка цих коштів (53,48 %) припадає на міські ТГ, майже однакові частки (18,43 і 16,46 % відповідно) – на селищні й сільські ТГ. В обласних бюджетах зосереджено 5,81 %, у бюджеті м. Києва – 5,82 % загального фонду оплати праці.

Розподіл фонду оплати праці в розрізі типів закладів наведено в Додатку 2, на рис. 2.4. На ЗЗСО припадає 92,51 %; на спеціальні ЗЗСО, учні яких потребують корекції фізичного й розумового розвитку, – 2,54 %; на спеціалізовані ЗЗСО – 1,09 %; на заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки – 0,04 %; на НРЦ для дітей з ООП – 1,09 %; на ЗП(ПТ)О, що надають повну загальну середню освіту, – 1,63 %; на ЗФПВО, які надають повну загальну середню освіту, – 0,06 %; на ІРЦ – 1,04 %.

У Додатку 2, на рис. 2.5–2.8, відображено структуру фонду оплати праці за типами закладів освіти в розрізі рівнів бюджетів (обласних, міських, селищних, сільських). Виконані розрахунки свідчать, що загалом по Україні розмір середньої заробітної плати з нарахуваннями на одну ставку педагогічного

працівника за кошти освітньої субвенції в закладах освіти дорівнював **14 509 грн.** Для закладів освіти, які фінансуються з коштів освітньої субвенції через обласні бюджети, середня заробітна плата становила 15 895 грн, через бюджети міських ТГ – 14 357 грн, селищних ТГ – 14 479 грн, сільських ТГ – 15 070 грн, м. Києва – 13 333 грн (Додаток 2, рис. 2.9).

Розмір середньої заробітної плати з нарахуваннями на одну ставку педагогічного працівника за кошти освітньої субвенції в розрізі типів закладів освіти наведено в Додатку 2, на рис. 2.10. У ЗЗСО цей показник дорівнює 14 398 грн; у спеціальних ЗЗСО, учні яких потребують корекції фізичного й розумового розвитку, – 15 891 грн; у спеціалізованих ЗЗСО – 15 598 грн; у закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинках – 14 516 грн; у НРЦ для дітей з ООП – 14 781 грн; у ЗП(ПТ)О, що надають повну загальну середню освіту, – 16 182 грн; у ЗФПВО, які надають повну загальну середню освіту, – 15 506 грн; в ІРЦ – 18 521 грн.

Найвища середня заробітна плата, що фінансується за рахунок освітньої субвенції, спостерігається в Дніпропетровській (15 597 грн), Івано-Франківській (15 404 грн), Донецькій (15 147 грн), Рівненській (15 098 грн), Одеській (15 032 грн), Закарпатській (14 961 грн) та Луганській (14 940 грн) областях (Додаток 2, рис. 2.11). Зауважимо, що дві з цих областей мають у своєму складі адміністративно-територіальні одиниці зі статусом гірського населеного пункту. Нижча від середнього значення по Україні (14 509 грн) середня заробітна плата, фінансована з коштів освітньої субвенції, зафіксована в Херсонській області (11 964 грн), м. Києві (13 333 грн), Тернопільській (13 608 грн) і Хмельницькій (13 983 грн) областях. Вища від середнього значення по Україні середня заробітна плата спостерігалася в 14 регіонах, а розкид відхилень максимальних і мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні становив 7,5 та 17,5 % відповідно.

Обласні бюджети. У закладах освіти, які фінансуються з обласних бюджетів (Додаток 2, рис. 2.12), найвища середня заробітна плата педагогічних працівників із нарахуваннями зафіксована в Київській (19 512 грн), Харківській (18 613 грн), Кіровоградській (18 276 грн), Черкаській (17 286 грн), Запорізькій (17 218 грн) і Рівненській (17 179 грн) областях, а найнижча – у Херсонській (8 724 грн), Луганській (12 617 грн), Вінницькій (14 078 грн), Одеській (14 119 грн) та Чернівецькій (14 124 грн) областях. Вища від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету (15 895 грн) середня заробітна плата спостерігалася в 16 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних значень становив 22,8 та 45,1 % відповідно.

Бюджети міських ТГ. У 12 регіонах розмір середньої зарплати перевищував середнє значення для бюджету цього рівня (Додаток 2, рис. 2.13). Найбільша середня заробітна плата з нарахуваннями спостерігалася у закладах освіти Луганської (15 638 грн), Дніпропетровської (15 544 грн), Миколаївської (15 129 грн), Донецької (15 076 грн), Кіровоградської (14 796 грн) областей, а найменша – у Херсонській (12 862 грн), Харківській (13 513 грн), Тернопільській (13 541 грн) областях. Розкид відхилень максимальних і

мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету (14 357 грн) становить 8,9 та 10,4 % відповідно.

Бюджети селищних ТГ за кошти освітньої субвенції забезпечили найвищу середню заробітну плату педагогічних працівників (із нарахуваннями) в Івано-Франківській (16 817 грн), Закарпатській (15 880 грн), Дніпропетровській (15 750 грн), Чернівецькій (15 301 грн), Рівненській (14 955 грн) областях. Найнижчими її розміри були в Херсонській (10 842 грн), Луганській (12 724 грн), Хмельницькій (13 535 грн) і Тернопільській (13 542 грн) областях (Додаток 2, рис. 2.14). Вища від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету середня заробітна плата (14 479 грн) спостерігалася в 9 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних значень становив 16,1 та 25,1 % відповідно.

Бюджети сільських ТГ. Із коштів освітньої субвенції найвища середня заробітна плата педагогічних працівників (із нарахуваннями) в закладах освіти зафіксована в Луганській (17 010 грн), Одеській (16 379 грн), Київській (16 059 грн), Дніпропетровській (16 048 грн), Івано-Франківській (15 990 грн) областях, а найнижча – у Херсонській (12 293 грн), Тернопільській (12 997 грн), Чернігівській (13 360 грн), Хмельницькій (13 638 грн) областях (Додаток 2, рис. 2.15). Вища від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету (15 070 грн) середня заробітна плата спостерігалася в 11 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних значень становив 12,9 та 18,4 % відповідно.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, профінансована з коштів освітньої субвенції у 2023 р.

Середня заробітна плата з нарахуваннями на одну ставку педагогічного працівника за кошти освітньої субвенції в ЗЗСО дорівнювала **14 398 грн**. Вища середня зарплата зафіксована в закладах ЗЗСО, що фінансувалися через обласні бюджети (16 632 грн) та через бюджети сільських ТГ (15 042 грн). Далі за ранжуванням ідуть бюджети селищних ТГ – 14 430 грн, бюджети міських ТГ – 14 295 грн і бюджет м. Києва – 13 280 грн (Додаток Б3, рис. Б3.1).

Найбільша середня заробітна плата педагогічних працівників у ЗЗСО, що профінансована за рахунок освітньої субвенції, спостерігається в Дніпропетровській (15 609 грн), Івано-Франківській (15 354 грн), Луганській (15 074 грн), Донецькій (15 021 грн), Одеській (15 018 грн) областях. Найнижча середня зарплата, фінансована з коштів освітньої субвенції, зафіксована в Херсонській (12 191 грн), Тернопільській (13 390 грн), Харківській (13 764 грн), Сумській (13 784 грн) областях та м. Києві (13 280 грн) (Додаток 3, рис. 3.2). Вища від середнього значення по Україні для цього типу закладів середня заробітна плата (14 398 грн) спостерігалася в 13 регіонах, а розкид відхилень максимальних і мінімальних значень становить 8,4 та 15,3 % відповідно.

Обласні бюджети. У ЗЗСО, що фінансуються з обласних бюджетів (Додаток 3, рис. 3.3), найвища середня заробітна плата педагогічних працівників із нарахуваннями спостерігалася в Донецькій (26 907 грн), Київській

(24 530 грн), Харківській (19 386 грн), Запорізькій (18 482 грн), Черкаській (18 390 грн) областях, а найнижча – у Луганській (12 352 грн), Херсонській (13 482 грн), Волинській (13 570 грн), Одеській (14 394 грн), Хмельницькій (15 372 грн) областях. Більша від середнього значення по Україні для бюджету цього рівня середня заробітна плата (16 632 грн) зафіксована в 9 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 61,8 та 25,7 % відповідно. У 7 регіонах через обласні бюджети ЗЗСО не фінансуються.

Бюджети міських ТГ. У 13 регіонах середня зарплата перевищувала середнє значення для бюджету цього рівня (Додаток 3, рис. 3.4). Найбільша середня заробітна плата з нарахуваннями спостерігалася у Луганській (15 609 грн), Дніпропетровській (15 516 грн), Донецькій (15 062 грн), Миколаївській (15 022 грн), Кіровоградській (14 701 грн) областях, а найменша – у Херсонській (12 786 грн), Тернопільській (13 457 грн), Харківській (13 487 грн) і Львівській (13 760 грн) областях. Розкид відхилень максимальних та мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні (14 295 грн) для цього рівня бюджету становив 9,2 і 10,6 % відповідно.

Бюджети селищних ТГ за кошти освітньої субвенції забезпечили найвищі розміри середньої заробітної плати педагогічних працівників (із нарахуваннями) у ЗЗСО в Івано-Франківській (16 787 грн), Закарпатській (15 844 грн), Дніпропетровській (15 718 грн), Чернівецькій (15 258 грн), Рівненській (14 928 грн) областях. Найнижчими її розміри були в Херсонській (10 834 грн), Луганській (12 631 грн), Хмельницькій (13 465 грн) областях (Додаток 3, рис. 3.5). Більша від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету середня заробітна плата (14 430 грн) спостерігалась у 9 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 16,3 та 24,9 % відповідно.

Бюджети сільських ТГ. Із коштів освітньої субвенції найвища середня заробітна плата педагогічних працівників (із нарахуваннями) у ЗЗСО спостерігалася в Луганській (17 010 грн), Одеській (16 359 грн), Дніпропетровській (16 037 грн), Київській (16 021 грн), Івано-Франківській (15 982 грн), Закарпатській (15 591 грн) областях, а найнижча – у Херсонській (12 293 грн), Тернопільській (12 997 грн), Чернігівській (13 300 грн), Хмельницькій (13 576 грн), Сумській (13 856 грн) областях (Додаток 3, рис. 3.6). Більша від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету середня заробітна плата (15 042 грн) зафіксована в 11 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 13,1 та 18,3 % відповідно.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціальних закладів загальної середньої освіти, профінансована з коштів освітньої субвенції у 2023 р.

Середня заробітна плата з нарахуваннями на одну ставку педагогічного працівника за кошти освітньої субвенції в спеціальних ЗЗСО становила **15 891 грн**. Більша від цього значення середня зарплата зафіксована в спеціальних ЗЗСО, що фінансувалися через обласні бюджети, – 16 089 грн, через

бюджети міських ТГ – 15 946 грн. Найменша заробітна плата для закладів цього типу спостерігалася в бюджеті м. Києва – 14 449 грн (Додаток 4, рис. Б4.1).

Найбільша середня заробітна плата педагогічних працівників у спеціальних ЗЗСО спостерігалася в Харківській (19 630 грн), Кіровоградській (18 196 грн), Донецькій (18 090 грн), Черкаській (17 891 грн), Львівській (17 550 грн), Івано-Франківській (17 275 грн) областях; найменша – у Херсонській (6 245 грн), Луганській (8 070 грн), Миколаївській (13 661 грн), Вінницькій (14 329 грн), Чернівецькій (14 370 грн) областях (Додаток 4, рис. 4.2). Вища від середнього значення по Україні середня заробітна плата (15 891 грн) зафіксована в 15 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 23,5 та 60,7 % відповідно.

Обласні бюджети. У спеціальних ЗЗСО, що фінансуються з обласних бюджетів (Додаток 4, рис. 4.3), найвища середня заробітна плата педагогічних працівників із нарахуваннями спостерігалася в Харківській (19 630 грн), Київській (19 516 грн), Кіровоградській (18 424 грн), Донецькій (18 090 грн), Черкаській (17 891 грн) областях, а найнижча – у Херсонській (5 270 грн), Луганській (8 070 грн), Миколаївській (13 406 грн), Вінницькій (14 323 грн), Чернівецькій (14 370 грн) областях. Більша від середнього значення по Україні для бюджету цього рівня середня заробітна плата (16 089 грн) зафіксована в 15 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 22 та 67,2 % відповідно.

Бюджети міських ТГ. Спеціальні ЗЗСО, що фінансуються з бюджету цього рівня, розташовані лише в 11 регіонах (Додаток 4, рис. 4.4). Найбільша середня заробітна плата з нарахуваннями педагогічних працівників спостерігалася в Миколаївській (18 711 грн), Полтавській (17 962 грн), Сумській (17 200 грн), Кіровоградській (17 009 грн), Херсонській (16 642 грн) областях, а найменша – у Київській (12 975 грн), Тернопільській (13 899 грн), Вінницькій (14 386 грн) областях. Розкид відхилень максимальних і мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні (15 946 грн) для цього рівня бюджету становив 17,3 та 18,6 % відповідно.

У *селищних і сільських ТГ* спеціальні ЗЗСО відсутні.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціалізованих закладів загальної середньої освіти, профінансована з коштів освітньої субвенції у 2023 р.

Середня заробітна плата з нарахуваннями на одну ставку педагогічного працівника за кошти освітньої субвенції в спеціалізованих ЗЗСО дорівнювала **15 598 грн**. Вища середня зарплата зафіксована в спеціалізованих ЗЗСО, що фінансувалися через міські ТГ, – 15 735 грн. Далі за ранжуванням ідуть обласні бюджети – 15 686 грн, бюджет м. Києва – 13 810 грн (Додаток 5, рис. 5.1).

Найбільшою середня заробітна плата педагогічних працівників у спеціалізованих ЗЗСО була в Кіровоградській (19 157 грн), Київській (18 685 грн), Рівненській (18 380 грн), Закарпатській (18 343 грн), Львівській (18 206 грн), Черкаській (17 660 грн) областях; найменшою – у Херсонській (11 905 грн), Миколаївській (12 727 грн), Вінницькій (13 399 грн) областях

(Додаток 5, рис. 5.2). Вища від середнього значення по Україні середня заробітна плата (15 598 грн) спостерігалася в 14 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 22,8 та 23,7 % відповідно.

Обласні бюджети. У спеціалізованих ЗЗСО, що фінансуються з обласних бюджетів (Додаток 5, рис. 5.3), найвища середня заробітна плата педагогічних працівників із нарахуваннями зафіксована в Кіровоградській (19 157 грн), Хмельницькій (18 992 грн), Київській (18 685 грн), Закарпатській (18 343 грн), Рівненській (18 309 грн), Львівській (18 206 грн) областях, а найнижча – в Одеській (11 315 грн), Херсонській (11 905 грн), Миколаївській (12 727 грн) областях. Більша від середнього значення по Україні для бюджету цього рівня середня заробітна плата (15 686 грн) спостерігалася в 14 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 22,1 та 27,9 % відповідно.

Бюджети міських ТГ. Спеціалізовані ЗЗСО, що фінансуються з бюджету цього рівня, розташовані лише в 6 регіонах (Додаток 5, рис. 5.4). Найбільша середня заробітна плата з нарахуваннями педагогічних працівників була в Рівненській (18 802 грн), Дніпропетровській (18 186 грн), Одеській (17 255 грн), Полтавській (17 232 грн) областях, а найменша – у Хмельницькій (6 921 грн) та Чернівецькій (14 163 грн) областях. Розкид відхилень максимальних і мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету (15 735 грн) становив 19,5 та 56 % відповідно.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників дитячих будинків, профінансована з коштів освітньої субвенції у 2023 р.

Середня заробітна плата з нарахуваннями на одну ставку педагогічного працівника за кошти освітньої субвенції в дитячих будинках становила **14 516 грн**. Вища середня зарплата зафіксована в дитячих будинках, що фінансувалися через обласні бюджети, – 15 273 грн. Далі за ранжуванням ідуть бюджети селищних ТГ – 13 372 грн та бюджети міських ТГ – 12 586 грн (Додаток 6, рис. 6.1).

Загалом по Україні дитячі будинки для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, розташовані у 8 регіонах. Найбільшою середня заробітна плата педагогічних працівників у цих закладах була в Кіровоградській (22 547 грн), Черкаській (20 419 грн), Хмельницькій (19 333 грн), Чернівецькій (14 730 грн), Закарпатській (14 696 грн) областях. Нижча від середнього значення по Україні середня зарплата спостерігалася в Одеській (11 436 грн), Львівській (11 496 грн), Київській (13 372 грн) областях (Додаток 6, рис. 6.2). Більша за середнє значення по Україні для бюджету цього рівня середня заробітна плата (14 516 грн) спостерігалася в 5 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 55,3 та 21,2 % відповідно.

Обласні бюджети. Дитячі будинки, що фінансуються з обласного бюджету, розташовані лише в 5 регіонах (Додаток 6, рис. 6.3). Найбільша середня заробітна плата педагогічних працівників із нарахуваннями зафіксована в Черкаській (20 419 грн) і Хмельницькій (19 333 грн) областях, а менша від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету – в Одеській

(11 815 грн), Закарпатській (14 696 грн) та Чернівецькій (14 730 грн) областях. Розкид відхилень максимальних і мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету (15 273 грн) становив 33,7 та 22,6 % відповідно.

Бюджети міських ТГ. Дитячі будинки, що фінансуються з бюджету цього рівня, розташовані лише в 3 регіонах (Додаток Б6, рис. Б6.4), а саме в Кіровоградській (22 547 грн), Львівській (11 496 грн) і Одеській (10 376 грн) областях.

Бюджети селищних ТГ. Дитячі будинки, які фінансуються з бюджету цього рівня, розташовані тільки в Київській області (Додаток 6, рис. 6.5), де розмір середньої заробітної плати педагогічних працівників за рахунок коштів освітньої субвенції становив 13 372 грн.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників навчально-реабілітаційних центрів, профінансована з коштів освітньої субвенції у 2023 р.

Середня заробітна плата з нарахуваннями на одну ставку педагогічного працівника за кошти освітньої субвенції в НРЦ дорівнювала **14 781 грн**. Вища середня зарплата зафіксована в НРЦ, що фінансувалися через бюджети сільських ТГ, – 16 218 грн. Далі за ранжуванням ідуть бюджети міських ТГ – 15 007 грн, обласні бюджети – 14 817 грн та бюджет м. Києва – 13 652 грн (Додаток 7, рис. 7.1).

Найбільшою середня заробітна плата педагогічних працівників у НРЦ була в Київській (19 091 грн), Запорізькій (18 992 грн), Закарпатській (17 949 грн), Житомирській (17 430 грн), Харківській (17 124 грн) областях. Нижча від середнього значення по Україні середня заробітна плата педагогічних працівників у закладах цього типу спостерігалася в Херсонській (5 747 грн), Вінницькій (10 659 грн), Донецькій (11 561 грн), Дніпропетровській (13 528 грн) областях (Додаток 7, рис. 7.2). Вища за середнє значення по Україні середня заробітна плата (14 781 грн) спостерігалася в 15 регіонах, а розкид відхилень максимальних і мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні становив 29,2 та 61,1 % відповідно.

Обласні бюджети. У НРЦ, що фінансуються з обласних бюджетів (Додаток 7, рис. 7.3), найбільша середня заробітна плата педагогічних працівників із нарахуваннями зафіксована в Київській (20 266 грн), Запорізькій (18 992 грн), Сумській (17 803 грн), Житомирській (17 430 грн), Рівненській (17 140 грн) областях, а найменша – у Херсонській (5 747 грн), Вінницькій (9 551 грн), Донецькій (11 561 грн), Дніпропетровській (13 379 грн) областях. Розкид відхилень максимальних і мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету (14 817 грн) становив 36,8 та 61,2 % відповідно.

Бюджети міських ТГ. НРЦ, що фінансуються з бюджету цього рівня, розташовані лише в 9 регіонах (Додаток 7, рис. 7.4). Найбільша середня заробітна плата з нарахуваннями педагогічних працівників спостерігалася в Закарпатській (17 949 грн), Чернігівській (16 368 грн), Волинській (16 256 грн)

областях, а найменша – у Сумській (9 736 грн), Київській (12 621 грн), Кіровоградській (14 358 грн), Івано-Франківській (14 408 грн) областях. Розкид відхилень максимальних та мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні для цього рівня бюджету (15 007 грн) становив 19,6 і 35,1 % відповідно.

Бюджети сільських ТГ. НРЦ, що фінансуються з бюджету цього рівня, розташовані тільки у Вінницькій області (Додаток 7, рис. 7.5), де розмір середньої заробітної плати за рахунок коштів освітньої субвенції становив 16 218 грн.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, профінансована з коштів освітньої субвенції у 2023 р.

Середня заробітна плата з нарахуваннями на одну ставку педагогічного працівника за кошти освітньої субвенції в ЗП(ПТ)О дорівнювала **16 182 грн**. Вища середня зарплата зафіксована в ЗП(ПТ)О, що фінансувалися через обласні бюджети, – 16 335 грн. Далі за ранжуванням ідуть бюджети міських ТГ – 16 157 грн та бюджет м. Києва – 14 461 грн (Додаток 8, рис. 8.1).

Найбільшою середня заробітна плата педагогічних працівників у ЗП(ПТ)О, профінансована за рахунок освітньої субвенції, була в Тернопільській (19 752 грн), Київській (18 194 грн), Сумській (17 918 грн), Чернігівській (17 909 грн), Запорізькій (17 391 грн) областях; найменшою – у Херсонській (9 167 грн), Харківській (14 584 грн), Луганській (14 928 грн) областях та м. Києві (14 461 грн) (Додаток 8, рис. 8.2). Вища від середнього значення по Україні (16 182 грн) середня заробітна плата спостерігалася в 10 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 22,1 та 43,4 % відповідно.

Обласні бюджети. У ЗП(ПТ)О, що фінансуються з обласних бюджетів (Додаток 8, рис. 8.3), найвища середня заробітна плата педагогічних працівників із нарахуваннями зафіксована в Тернопільській (21 048 грн), Чернігівській (19 124 грн), Запорізькій (19 073 грн), Київській (18 194 грн), Сумській (17 645 грн) областях, а найнижча – у Херсонській (6 804 грн), Чернівецькій (13 917 грн), Луганській (14 928 грн) областях. Більша за середнє значення по Україні для бюджету цього рівня середня заробітна плата (16 335 грн) спостерігалася в 11 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 28,9 та 58,3 % відповідно.

Бюджети міських ТГ. Найбільшою середня заробітна плата з нарахуваннями була в ЗП(ПТ)О Житомирської (19 625 грн), Закарпатської (19 155 грн), Хмельницької (19 044 грн), Сумської (18 442 грн), Львівської (18 174 грн), Тернопільської (17 569 грн) областей, а найменшою – у Полтавській (11 807 грн), Харківській (12 357 грн), Миколаївській (14 729 грн), Вінницькій (14 741 грн) областях (Додаток 8, рис. 8.4). Вища від середнього значення по Україні для бюджету цього рівня середня заробітна плата (16 157 грн) спостерігалася в 11 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 21,5 та 26,9 % відповідно.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти, профінансована з коштів освітньої субвенції у 2023 р.

Відповідно до поданої звітної інформації виконано розрахунок середньої заробітної плати з нарахуваннями педагогічних працівників ЗФПВО (за винятком закладів, видатки на які плануються за КЕКВ 2282) за рівнями бюджетів (Додаток 9, рис. 9.1). ЗФПВО Донецької, Луганської, Одеської областей профінансовано через обласні бюджети, а Тернопільської області – через міські бюджети (Додаток 9, рис. 9.2–9.4). Середня заробітна плата з нарахуваннями на одну ставку педагогічного працівника за кошти освітньої субвенції у ЗФПВО дорівнювала **15 506 грн.**

Вища середня зарплата зафіксована в Луганській (18 284 грн) і Донецькій (16 727 грн) областях. Трохи нижчим був показник у Тернопільській (14 348 грн) та Одеській (14 058 грн) областях. Розкид відхилень максимальних і мінімальних розмірів заробітної плати від середнього значення по Україні становив 17,9 та 9,3 % відповідно.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників інклюзивно-ресурсних центрів, профінансована з коштів освітньої субвенції у 2023 р.

Середня заробітна плата з нарахуваннями на одну ставку педагогічного працівника за кошти освітньої субвенції в ІРЦ дорівнювала **18 521 грн.** Вища середня зарплата зафіксована в ІРЦ, що фінансувалися через бюджети сільських ТГ (19 867 грн) та бюджети селищних ТГ (19 026 грн). Далі за ранжуванням ідуть бюджети міських ТГ – 18 662 грн і бюджет м. Києва – 10 050 грн (Додаток 10, рис. 10.1).

Найбільшою середня заробітна плата педагогічних працівників в ІРЦ, профінансована за рахунок освітньої субвенції, була в Сумській (23 004 грн), Миколаївській (21 396 грн), Одеській (21 310 грн), Вінницькій (20 936 грн), Львівській (20 740 грн), Полтавській (20 458 грн) областях; найменшою – у м. Києві (10 050 грн), Херсонській (14 654 грн), Чернівецькій (16 367 грн), Донецькій (16 551 грн), Київській (16 878 грн) областях (Додаток 10, рис. 10.2). Вища від середнього значення по Україні середня заробітна плата (18 521 грн) спостерігалася в 12 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 24,2 та 45,7 % відповідно.

Бюджети міських ТГ. Найбільша середня заробітна плата з нарахуваннями спостерігалася в ІРЦ Сумської (22 667 грн), Миколаївської (22 007 грн), Одеської (21 536 грн), Львівської (20 831 грн) Вінницької (20 361 грн) областей, а найменша – в ІРЦ Чернівецької (15 487 грн), Херсонської (15 753 грн), Київської (16 022 грн), Донецької (16 325 грн), Житомирської (16 654 грн) областей (Додаток 10, рис. 10.3). Вища за середнє значення по Україні для бюджету цього рівня середня заробітна плата (18 662 грн) зафіксована в 10 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 21,5 та 17 % відповідно.

Бюджети селищних ТГ за кошти освітньої субвенції забезпечили найбільшу середню заробітну плату педагогічних працівників (із нарахуваннями) в ІРЦ Луганської (27 710 грн), Сумської (22 391 грн), Вінницької (22 291 грн), Миколаївської (21 925 грн), Полтавської (21 041 грн), Харківської (20 885 грн) областей. Найменшими ці показники були в Херсонській (11 700 грн), Запорізькій (16 380 грн), Рівненській (16 816 грн), Кіровоградській (16 998 грн), Черкаській (17 418 грн) областях (Додаток 10, рис. 10.4). Вища від середнього значення по Україні для бюджету цього рівня середня зарплата (19 026 грн) спостерігалася в 11 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 45,6 та 38,5 % відповідно.

Бюджети сільських ТГ. Із коштів освітньої субвенції найбільша середня заробітна плата педагогічних працівників (із нарахуваннями) в ІРЦ зафіксована в Сумській (27 290 грн), Хмельницькій (23 084 грн), Одеській (22 712 грн), Полтавській (22 698 грн), Закарпатській (21 702 грн) областях, а найменша – у Рівненській (15 770 грн), Запорізькій (16 771 грн), Харківській (17 093 грн), Івано-Франківській (18 145 грн), Чернівецькій (18 340 грн) областях (Додаток 10, рис. 10.5). Вища від середнього значення по Україні для бюджету цього рівня середня зарплата спостерігалася в 7 регіонах, а розкид відхилень її максимальних і мінімальних розмірів становив 37,4 та 20,6 % відповідно.

Регіональний аналіз середньої заробітної плати (з нарахуваннями) педагогічних працівників за типами закладів у 2023 р.

У межах прикладного дослідження проведено регіональний аналіз середньої заробітної плати з нарахуваннями педагогічних працівників за типами закладів. Не забезпечили розмір заробітної плати з нарахуваннями педагогічних працівників із незначними відносними відхиленнями від середнього значення по Україні, що становить 14 509 грн, Вінницька (14 408 грн; 0,7 %), Житомирська (14 505 грн; 0,03 %), Львівська (14 188 грн; 2,21 %), Сумська (14 089 грн; 2,89 %), Тернопільська (13 608 грн; 6,21 %), Харківська (13 997 грн; 3,53 %), Хмельницька (13 983 грн; 3,63 %), Чернігівська (14 071 грн; 3,02 %) області та м. Київ (13 333 грн; 8,11 %); із більшим відхиленням – Херсонська область (11 64 грн; 17,54 %).

Дані, наведені в Додатку 11, у табл. 11.1, свідчать, що за всіма типами закладів освіти середню заробітну плату в розмірі, який перевищує середнє значення по Україні, не забезпечили Херсонська область та м. Київ.

На основі проведеного аналізу здійснено ранжування регіонів за типами закладів, в яких не забезпечено середню зарплату на рівні середнього значення по Україні:

По одному типу закладів не забезпечили 3 регіони: Закарпатська, Рівненська, Сумська області.

По два типи закладів не забезпечили 9 регіонів: Житомирська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Полтавська, Харківська, Черкаська області.

По три типи закладів не забезпечили 7 регіонів: Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Івано-Франківська, Миколаївська, Хмельницька, Чернігівська області.

Чотири типи закладів не забезпечила Тернопільська область.

По п'ять типів закладів не забезпечили 2 регіони: Вінницька та Чернівецька області.

Шість типів закладів не забезпечила Одеська область.

Обласні бюджети. Загалом не забезпечили розмір заробітної плати з нарахуваннями педагогічних працівників із незначними відносними відхиленнями від рівня середнього значення по Україні (15 895 грн) для цього типу бюджету Вінницька (14 078 грн; 11,43 %), Волинська (14 481 грн; 8,9 %), Дніпропетровська (15 169 грн; 4,57 %), Миколаївська (14 191 грн; 10,72 %), Одеська (14 119 грн; 11,17 %), Чернівецька (14 124 грн; 11,14 %) області; з більшими відхиленнями – Луганська (12 617 грн; 20,62 %) та Херсонська (8 724 грн; 45,11 %) області.

Дані, наведені в Додатку 11, у табл. 11.2, свідчать, що за всіма типами закладів освіти середню заробітну плату в розмірі, який перевищує середнє значення по Україні, забезпечили 7 регіонів, а саме: Запорізька, Київська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Харківська області; не забезпечили за всіма типами закладів 5 регіонів – Волинська, Миколаївська, Одеська, Херсонська, Чернівецька області.

По одному типу закладів не забезпечили 5 регіонів: Житомирська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області.

По два типи закладів не забезпечили 2 регіони: Донецька, Івано-Франківська області.

По три типи закладів не забезпечили 5 регіонів: Вінницька, Дніпропетровська, Закарпатська, Луганська, Хмельницька області.

Бюджети міських ТГ. Загалом не забезпечили розмір заробітної плати з нарахуваннями педагогічних працівників із незначними відносними відхиленнями від середнього значення по Україні (14 357 грн) для цього типу бюджету Волинська (14 165 грн; 1,34 %), Закарпатська (13 813 грн; 3,79 %), Запорізька (14 094 грн; 1,83 %), Київська (14 214 грн; 1 %), Львівська (13 841 грн; 3,59 %), Сумська (13 930 грн; 2,97 %), Тернопільська (13 541 грн; 5,68 %), Харківська (13 513 грн; 5,88 %), Хмельницька (14 072 грн; 1,99 %), Чернівецька (14 344 грн; 0,09 %), Чернігівська (14 244 грн; 0,79 %) області; а з більшим відхиленням – Херсонська область (12 862 грн; 10,41 %).

Дані, наведені в Додатку 11, у табл. 11.3, свідчать, що за всіма типами закладів освіти середню заробітну плату в розмірі, що перевищує середнє значення по Україні, не забезпечено жодною областю. У Запорізькій та Київській областях за всіма типами закладів середня зарплата була нижчою, ніж середнє значення по Україні.

По одному типу закладів не забезпечили 8 регіонів: Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Черкаська області.

По два типи закладів не забезпечили 9 регіонів: Вінницька, Дніпропетровська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Сумська, Харківська, Херсонська, Хмельницька області.

По три типи закладів не забезпечили 4 регіони – Кіровоградська, Одеська, Тернопільська й Чернівецька області; чотири типи закладів – Чернігівська область.

Бюджети селищних ТГ. Із цього рівня бюджету фінансувалися лише три типи закладів, а саме: ЗЗСО, дитячі будинки та ІРЦ. Загалом розмір заробітної плати з нарахуваннями педагогічних працівників із незначними відносними відхиленнями від середнього значення по Україні (14 479 грн) для бюджету цього типу не забезпечили Вінницька (14 332 грн; 1,02 %), Житомирська (13 851 грн; 4,34 %), Запорізька (14 370 грн; 0,75 %), Кіровоградська (14 306 грн; 1,19 %), Львівська (14 392 грн; 0,6 %), Миколаївська (14 177 грн; 2,09 %), Полтавська (13 833 грн; 4,46 %), Сумська (13 935 грн; 3,76 %), Тернопільська (13 542 грн; 6,47 %), Харківська (14 242 грн; 1,64%), Хмельницька (13 535 грн; 6,52 %), Черкаська (13 881 грн; 4,13 %), Чернігівська (13 568 грн; 6,29 %) області; з більшими відхиленнями – Луганська (12 737 грн; 12,03 %) та Херсонська (10 842 грн; 25,12 %) області.

Повністю забезпечили зарплату на середньому рівні по Україні за всіма типами закладів, що фінансувались із селищних бюджетів, Закарпатська, Івано-Франківська й Одеська області. За всіма типами закладів середня заробітна плата була нижчою, ніж середнє значення по Україні, у Житомирській, Запорізькій, Кіровоградській, Тернопільській, Херсонській, Черкаській та Чернігівській областях.

Дані, наведені в Додатку 11, у табл. 11.4, свідчать, що розмір заробітної плати педагогічних працівників був нижчим за середнє значення по Україні в ЗЗСО (14 430 грн) у 15 регіонах, в ІРЦ (19 036 грн) – у 13 регіонах.

Із селищних бюджетів дитячі будинки фінансувалися лише в Київській області, середній розмір заробітної плати з нарахуваннями становив 13 372 грн.

Бюджети сільських ТГ. Із цього рівня бюджету фінансувалися лише три типи закладів, а саме: ЗЗСО, НРЦ та ІРЦ. Загалом розмір заробітної плати з нарахуваннями педагогічних працівників із незначними відносними відхиленнями від середнього значення по Україні (15 070 грн) для бюджету цього типу не забезпечили Вінницька (14 542 грн; 3,5 %), Донецька (14 605 грн; 3,09 %), Житомирська (14 382 грн; 4,57 %), Кіровоградська (14 808 грн; 1,74 %), Миколаївська (14 916 грн; 1,02 %), Полтавська (14 400 грн; 4,45 %), Сумська (13 929 грн; 7,57 %), Харківська (14 870 грн; 1,33 %), Хмельницька (13 638 грн; 9,5 %), Черкаська (14 646 грн; 2,81 %) області; із більшими відхиленнями – Тернопільська (12 997 грн; 13,76 %), Херсонська (12 293 грн; 18,43 %) і Чернігівська (12 360 грн; 11,35 %) області.

Повністю забезпечили зарплату на середньому рівні по Україні за всіма типами закладів, що фінансувались із сільських бюджетів, Закарпатська, Луганська й Одеська області.

Дані, наведені в Додатку 11, у табл. 11.5, свідчать, що розмір заробітної плати педагогічних працівників був нижчим від середнього значення по Україні в ЗЗСО (15 042 грн) у 13 регіонах, в ІРЦ (19 867 грн) – у 14 регіонах.

Із сільських бюджетів НРЦ фінансувалися лише у Вінницькій області, середній розмір заробітної плати з нарахуваннями становив 16 218 грн.

2.4. Матеріально-технічне забезпечення

Освіта визнана пріоритетним напрямом для майбутнього відновлення й економічного зростання України, який матиме довгостроковий вплив на всі сфери життя суспільства. Трансформація галузі в умовах воєнного стану є серйозним викликом для держави, але й необхідністю всупереч перешкодам. Для виконання стратегічних завдань, поставлених Урядом, подолання втрат, викликаних військовою агресією РФ, реалізації положень Цілей сталого розвитку Міністерство освіти і науки України визначило дев'ять стратегічних пріоритетів і цілей, які спрямовані на актуалізацію, вдосконалення та розвиток всіх ланок освіти і науки³⁹.

Для загальної середньої освіти ключові напрями реформування торкаються змісту освіти; підходів до організації навчання й використання сучасних педагогічних практик із залученням позитивного міжнародного досвіду; встановлення партнерства між учасниками освітнього процесу; застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; забезпечення рівного доступу до навчання дітей з ООП.

Першочерговою ініціативою виконання цих завдань визнано розроблення нових моделей організації шкільного простору, що включає сучасні підходи до дизайну, ремонту, реконструкції та побудови ЗЗСО; облаштування захисних споруд для безпечного доступу до якісної освіти; оснащення кабінетів відповідно до сучасних вимог.

Успішне розв'язання окреслених завдань насамперед потребує ефективного використання наявних ресурсів, важливою складовою яких є матеріально-технічне забезпечення закладів освіти, що на законодавчому рівні визнано однією з основних умов успішного здійснення освітнього процесу⁴⁰.

Проблема впливу ресурсного забезпечення закладів освіти та, зокрема, стану матеріально-технічної бази на якість освітніх послуг уже тривалий час є предметом наукових досліджень багатьох учених.

У своїх публікаціях І. Кінаш зосередила увагу на різних аспектах оцінювання матеріально-технічного забезпечення соціальної сфери України. На основі узагальнення закономірностей і вивчення сучасних тенденцій розвитку цієї сфери дослідниця запропонувала концепцію й методологію формування

³⁹ Освіта переможців. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року / М-во освіти і науки України. 2024. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Strateh.plan.diyalnosti.MON.do.2027.roku.pdf>.

⁴⁰ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

моделі управління розвитком матеріально-технічної бази соціальної сфери України, спрямованої на забезпечення сталого зростання економіки в умовах глобалізації та євроінтеграції, що передбачає конструктивні напрями розвитку кожної її складової⁴¹.

У Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» велика увага приділяється розвитку сільських закладів освіти. Г. Іванюк дослідила проблеми формування й тенденції розвитку матеріально-технічної бази соціальної сфери в сільській місцевості протягом останніх 10 років. На початку досліджуваного періоду сільські заклади освіти поступалися міським за масштабами будівництва й ресурсної бази. Несприятлива інфраструктура, проблеми із забезпеченням навчально-наочними посібниками та засобами навчання, розподілу фінансових ресурсів стримували розвиток матеріальної бази сільських шкіл. Подальший її розвиток дослідниця пов'язує із впливом соціально-економічних чинників на культуру села, котрі сприяли покращенню умов роботи сільських закладів освіти й визначали темпи розвитку та рівень їх матеріально-технічного забезпечення, що позитивно відобразилось і на якості освіти в сільській місцевості. Головною особливістю матеріальної бази сільської школи вчена вважає її безпосередню залежність від величини закладу освіти, навчальних та виробничих площ, наповнюваності⁴².

Хоча вітчизняні науковці зробили дуже цінний внесок у вивчення розвитку ресурсного забезпечення системи загальної середньої освіти, є ще багато питань, які потребують докладного вивчення.

Запропонована нами тема вивчалася в рамках науково-дослідної роботи, присвяченої розробленню інструментальних засобів оцінювання ефективності використання ресурсного забезпечення ЗЗСО. Результати досліджень було висвітлено в аналітичних записках і статтях^{43,44,45}.

У цьому розділі пропонується аналіз стану матеріально-технічного забезпечення ЗЗСО у 2014/2015–2023/2024 н. рр. Інформаційною базою дослідження слугували опрацьовані дані зведених статистичних таблиць № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій», форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», форми 83-РВК «Звіт про чисельність та склад педагогічних працівників закладів загальної середньої

⁴¹ Кінаш І. Формування моделі управління розвитком матеріально-технічної бази соціальної сфери України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1 (175). С. 225–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apr_2016_1_27.

⁴² Іванюк Г. Матеріально-технічне забезпечення діяльності сільської школи в Україні (1958–2000 рр.). *Джерела*. 2008. № 3–4 (55–56). С. 94–100. URL: https://ippo.if.ua/images/stories/Dj_08/Ivanyuk.doc.pdf.

⁴³ Чимбай Л., Попкова Л. Проблеми матеріально-технічної бази закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Освітня аналітика України*. 2022. № 3 (19). С. 75–93. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-3-75-93>.

⁴⁴ Чимбай Л. Л., Попкова Л. В. Моніторинг матеріально-технічного забезпечення закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Освітня аналітика України*. 2023. № 5 (26). С. 64–80. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-5-64-80>.

⁴⁵ Гапон В. В., Чимбай Л. Л., Попкова Л. В. Аналіз матеріально-технічного забезпечення закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні (2022/2023 н. р.) / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2023. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/az_materialno-tehnichne-zabezpechennya-zzso.pdf.

освіти» станом на початок відповідних навчальних років, а також дані відкритих джерел.

Майно багатьох закладів, що опинилися на тимчасово окупованій території чи в зоні активних бойових дій, великою мірою було знищено або зіпсовано. Крім того, збір статистичної інформації ускладнювався внаслідок відсутності зв'язку із закладами на тимчасово окупованих або нещодавно звільнених територіях. Тому деякі показники наявності сучасного обладнання, засобів навчання, комунікаційного й комп'ютерного забезпечення в певних областях є низькими.

За даними проєкту МОН «Освіта під загрозою», станом на кінець вересня 2024 р. унаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України бомбардувань і обстрілів зазнали 3 798 закладів освіти. Із 365 повністю зруйнованих закладів освіти 55,68 % припадає на ЗЗСО, серед пошкоджених їхня частка становить 47,05 %⁴⁶. Найбільше постраждало шкіл у Херсонській (35 зруйновано, 125 пошкоджено), Харківській (48, 307), Донецькій (62, 172) областях. Частина закладів Луганської, Донецької, Херсонської областей перебувають на окупованій території.

За інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської державних / військових адміністрацій, станом на початок 2023/2024 н. р. кількість ЗЗСО (без урахування АР Крим та м. Севастополя), які здали звіти про матеріально-технічну базу, становила 12 172 од., що на 2,04 % менше порівняно з попереднім роком і на 11,03 % менше порівняно з періодом до початку повномасштабного вторгнення рф на територію України. Загалом по Україні впродовж 10 років у всіх регіонах, окрім м. Києва, спостерігається щорічне зменшення кількості ЗЗСО. Імовірною причиною цього явища є децентралізація й реформування мережі закладів. У м. Києві за цей період число закладів зросло на більш ніж 18 %. Протягом 2022/2023–2023/2024 н. рр., після початку активних бойових дій, у Харківській (на 13,71 %), Запорізькій (на 22,92 %), Донецькій (на 43,91 %), Херсонській (78,99 %) областях відзначається істотне зменшення кількості закладів, що подали звіти. Луганська область перебуває під тимчасовою окупацією, тому всі ЗЗСО, з якими підтримується зв'язок, функціонують у режимі онлайн, дані про їхню матеріально-технічну базу не надано. Переміщено лише один ліцей, що у 2022/2023–2023/2024 н. рр. надав інформацію, але всі показники по області не придатні для аналізу. Донецька, Миколаївська, Харківська, Херсонська обласні військові адміністрації надали звіти лише тих закладів освіти, які на початок 2022/2023 і 2023/2024 н. рр. перебували на зв'язку та мали безперешкодний доступ до шкільних приміщень.

Усі приміщення в ЗЗСО за функціональним призначенням поділяються на навчальні, адміністративні й допоміжні. Згідно з Державними будівельними нормами України для закладів освіти, кількість навчальних приміщень розраховується виходячи з кількості годин занять в одну зміну та їх зайнятості⁴⁷.

⁴⁶ Освіта під загрозою / М-во освіти і науки України. URL: <https://saveschools.in.ua/>.

⁴⁷ Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Заклади освіти. ДБН В.2.2-3:2018 / М-во регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Київ, 2018. URL: https://dbn.co.ua/_Id/18/1804_dbn-V223_osvita.pdf.

Протягом 2014/2015–2019/2020 н. рр. у цілому по Україні частка загальної площі, що припадала на класні кімнати, залишалася в межах 36–36,6 % і лише за останніх три роки трохи збільшилася, сягнувши 37,7 %; у міських поселеннях у 2023/2024 н. р. цей показник становив 35,8 %, у сільській місцевості – 40,9 %, що може пояснюватися меншою кількістю й площею службових приміщень, коридорів, залів.

Протягом 10 років у містах переважної частини областей відзначалося збільшення площі класних кімнат. На кінець досліджуваного періоду в міських ЗЗСО Чернівецької й Полтавської областей площа зросла більш як на 9 %, Волинської – на 11,55 %, Закарпатської – на 12 %, Вінницької – на 14,37 %, Івано-Франківської – на 15,8 %, Київської та Кіровоградської – більш ніж на 18 %, у закладах м. Києва – на 55,2 %. Істотне зменшення площі класних кімнат у Донецькій і Херсонській областях (на 43,24 і 61,35 % відповідно) відбулося за рахунок останніх двох років.

У сільській місцевості майже в половині областей спостерігається зменшення площі класних кімнат у межах 17,4–38,31 %.

Згідно з регламентованими нормами, площа класу в ЗЗСО з можливістю групового та індивідуального навчання на одного учня повинна становити 3 м². Розрахунки усередненої площі класних кімнат на одного учня, виконані на підставі даних про площу класних кімнат і чисельність учнів у ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО), дали змогу оцінити оптимальність використання приміщень закладів та дотримання санітарно-гігієнічних умов для забезпечення якості освітнього процесу (рис. 2.4.1).

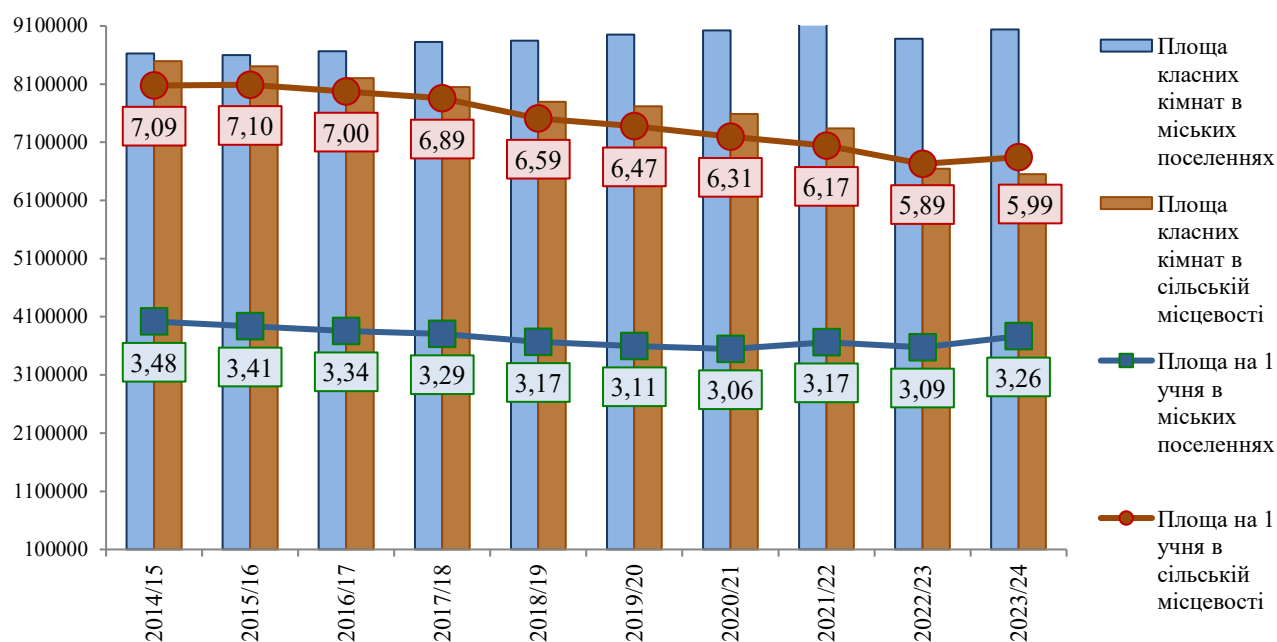

Рис. 2.4.1. Динаміка площі класних кімнат і усередненої площі на одного учня впродовж 2014/2015–2023/2024 н. рр., м²

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Аналіз отриманих даних дає підстави для висновку, що протягом досліджуваного періоду в міських поселеннях площа на одного учня коливалася в межах 3,06–3,48 м², що відповідає встановленим санітарно-гігієнічним нормам. Станом на кінець періоду порівняно з 2014/2015 н. р. по всій Україні, крім м. Києва, площа на одного учня зменшилася. Серед областей найменша площа зафіксована в Київській (2,37–2,88 м²), Рівненській (2,66–2,91 м²), Одеській (2,74–2,98 м²), Волинській (2,76–2,94 м²). У м. Києві протягом 2018/2019–2021/2022 н. рр. показник був нижчим від норми, а за останніх три роки стрімко зріс до найбільшого серед міст – 4,11 м².

У сільській місцевості наповненість закладів менша, у зв'язку з чим усереднена площа класних кімнат на одного учня є більшою. Загалом по Україні протягом десятиліття цей показник знизився із 7,09 до 5,99 м². Найбільша площа на кожного учня припадає у Вінницькій, Сумській, Хмельницькій, Чернігівській областях; найменша – у Волинській, Закарпатській, Київській, Рівненській, Чернівецькій областях.

У 2022/2023–2023/2024 н. рр. усереднена площа на одного учня в усіх областях, як у міських, так і в сільських ЗЗСО, зросла унаслідок зменшення контингенту.

Як свідчать розрахунки, приміщення ЗЗСО в містах мають вище навантаження й обслуговують більше учнів, а перевищення нормативних значень показника в сільській місцевості може бути наслідком недостатньо оптимального використання приміщень шкіл. Проте реформування мережі ЗЗСО повинне враховувати демографічну ситуацію, ґрунтуватися на прогностичних оцінках контингенту учнів, соціально-економічних умовах регіону та враховувати вибір різних типів закладів і форм організації освітнього процесу.

Для успішного засвоєння матеріалу з будь-якого предмета школярі повинні бути зацікавлені цим предметом. Для активізації їхньої пізнавальної діяльності, мотивації до творчості велике значення має навчальний профільний кабінет, який максимально формує освітній простір із певної дисципліни, відповідає меті й завданням з вивчення матеріалу та виконує роль творчої лабораторії. При цьому створюються й належні умови для вчителя, коли він має необхідний для роботи технічний і дидактичний матеріал. Відповідним наказом МОН затверджено Положення про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів ЗЗСО, що визначає загальні і спеціальні вимоги до матеріально-технічного та науково-методичного оснащення кабінетів⁴⁸. Окрім того, умови воєнного стану й необхідність створення безпечного середовища в школі, особливо в разі роботи в очному чи змішаному форматі, висувають додаткові вимоги до облаштування кабінетів: вони мають бути максимально звільнені від відкритих полиць, стендів тощо, а шафи, мобільні полички, безкаркасні меблі необхідно згрупувати так, щоб вони не перешкоджали вільному руху учнів під час евакуації.

⁴⁸ Про затвердження Положення про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки України від 14.12.2012 № 1423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0044-13#Text>.

Результати аналізу забезпеченості ЗЗСО профільними навчальними кабінетами загалом по Україні в розрізі типу місцевості протягом 2014/2015–2023/2024 н. рр. свідчать про зменшення частки закладів з облаштованими кабінетами в міських поселеннях. Лише на 2,44 % збільшило кабінетів із лінгафонним обладнанням (рис. 2.4.2).

Як видно, у сільській місцевості за досліджуваний період зросла частка ЗЗСО зі всіма предметними кабінетами, за винятком кабінетів інших мов та літератури національних меншин і української мови та літератури. Найбільше стало шкіл із кабінетами інформатики (на 10,53 %); далі за ранжуванням ідуть школи з кабінетами географії (на 2,62 %), математики (на 1,18 %), біології (на 1,07 %), лінгафонним обладнанням (на 0,99 %), хімії (на 0,62 %), фізики (на 0,27 %).

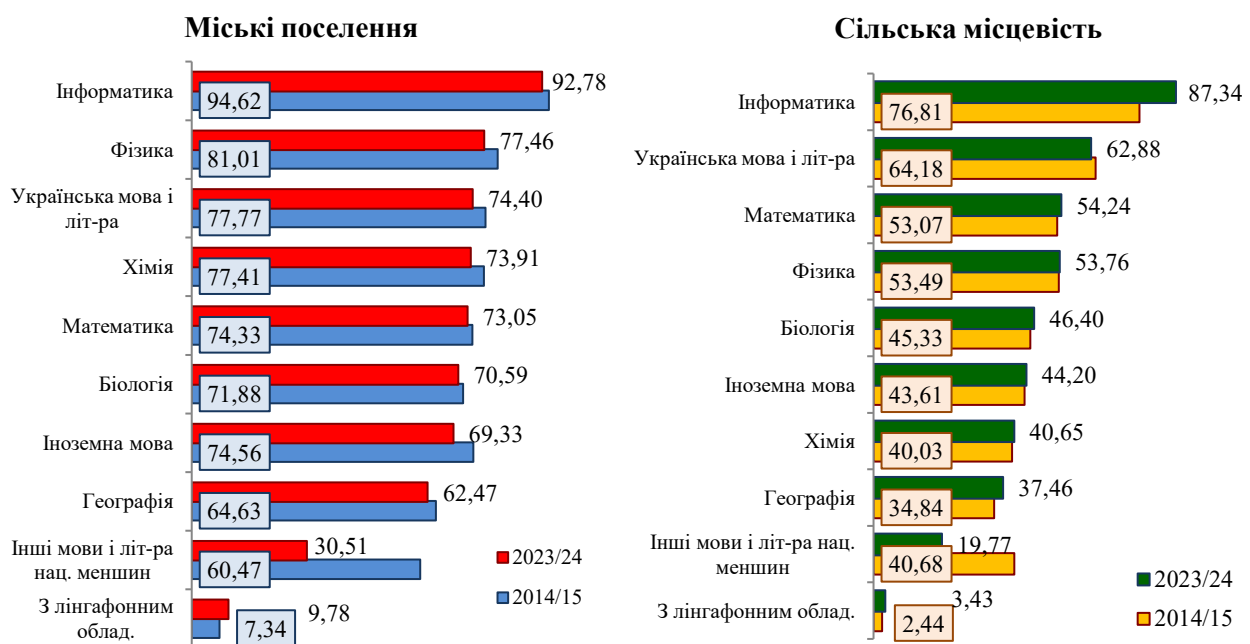

Рис. 2.4.2. Забезпеченість ЗЗСО предметними кабінетами у 2023/2024 н. р. порівняно з 2014/2015 н. р. (у містах і селах), %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Домінування ЗЗСО з кабінетами інформатики в сільській місцевості може бути результатом проведення державної політики з виконання завдань Цілей сталого розвитку⁴⁹, особлива увага в яких приділяється технічному забезпеченню сільських шкіл.

У міських поселеннях більшості областей за 10 років спостерігається зменшення частки ЗЗСО з кабінетами української мови та літератури, особливо в Київській (на 21,7 %), Чернігівській (на 14,09 %) областях, м. Києві й Одеській області (більш ніж на 9 %), Житомирській і Закарпатській областях (більш як на

⁴⁹ Цілі сталого розвитку: Україна / М-во економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=22e86f94-a9dd-421e-adcb-e38748a4b7cb>.

8 %). Проте в Миколаївській області зафіксовано збільшення частки таких ЗЗСО на 3,93 %, у Чернівецькій – на 7,09 %, у Кіровоградській – на 37,13 %. Загалом частка міських ЗЗСО з кабінетами української мови та літератури в 9 областях сягає понад 80 %, а в Чернівецькій області перевищує 90 %. За 10 років частка міських ЗЗСО зазначеної категорії знизилась із 77,77 % до 74,40 %.

У сільській місцевості спостерігаються менші кількісні значення показника. Лише в Миколаївській області 84,19 % ЗЗСО мають облаштовані кабінети української мови та літератури; у Сумській, Черкаській, Чернівецькій областях – понад 90 % ЗЗСО. Порівняно з початком досліджуваного періоду в Київській і Чернігівській областях показник зменшився більш ніж на 18 %. Загалом по Україні частка сільських ЗЗСО з кабінетами української мови та літератури за 10 років знизилась із 64,18 % до 62,88 %.

Однією з умов забезпечення доступу до якісної освіти і створення здоров'язберігаючого й безпечного середовища перебування учнів у ЗЗСО є наявність у закладі їдальні чи буфету з гарячим харчуванням.

Реформа шкільного харчування, розпочата за ініціативи Олени Зеленської, не втратила своєї актуальності в складних умовах воєнного часу та потребує подальшого розвитку. Відбудова зруйнованих закладів освіти, оптимізація їх мережі та зміна контингенту учнів, загрози енергетичній інфраструктурі, релокація постачальників продовольства й послуг з організації харчування, необхідність збалансованого здорового харчування учнів, що особливо важливо в критичних умовах, – усі ці чинники зумовлюють потребу в продовженні реформування шкільного харчування.

У 2020 р. розпорядженням КМУ затверджено план заходів з реформування системи шкільного харчування⁵⁰, а після його завершення, у 2023 р., Уряд схвалив Стратегію реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року та затвердив операційний план заходів з її реалізації у 2023–2024 рр.⁵¹, до розроблення якого долучилося Міністерство освіти і науки як один із виконавців реформи системи шкільного харчування.

Стратегія передбачає реалізацію чотирьох ключових напрямів, а саме: 1) організація якісного та безпечного харчування: закупівлі та фінансування; 2) комплексний підхід до відновлення та модернізації харчоблоків; 3) розвиток кадрового потенціалу; 4) упровадження нових норм харчування, меню, а також формування культури здорового харчування.

Аналіз забезпеченості ЗЗСО буфетами з гарячим харчуванням і чисельності дітей, що харчуються в школах, дає підстави стверджувати, що понад 90 % закладів усіх типів місцевості мають облаштовані приміщення для прийому гарячих страв. До повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави у міських ЗЗСО гаряче харчування отримували понад 60 %

⁵⁰ Про затвердження плану заходів з реформування системи шкільного харчування : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 1008-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2020-%D1%80#Text>.

⁵¹ Про схвалення Стратегії реформування системи шкільного харчування на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2024 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.10.2023 № 990-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhlvalennia-strategii-reformuvannia-sistemy-shkilnoho-kharchuvannia-na-period-do-2027-roku-ta-t271023>.

школярів, а в сільській місцевості – понад 70 %. У 2022/2023–2023/2024 н. рр. чисельність дітей, які харчуються в школах, скоротилася майже вдвічі в міських закладах і в 1,5 раза в сільських (рис. 2.4.3, 2.4.4).

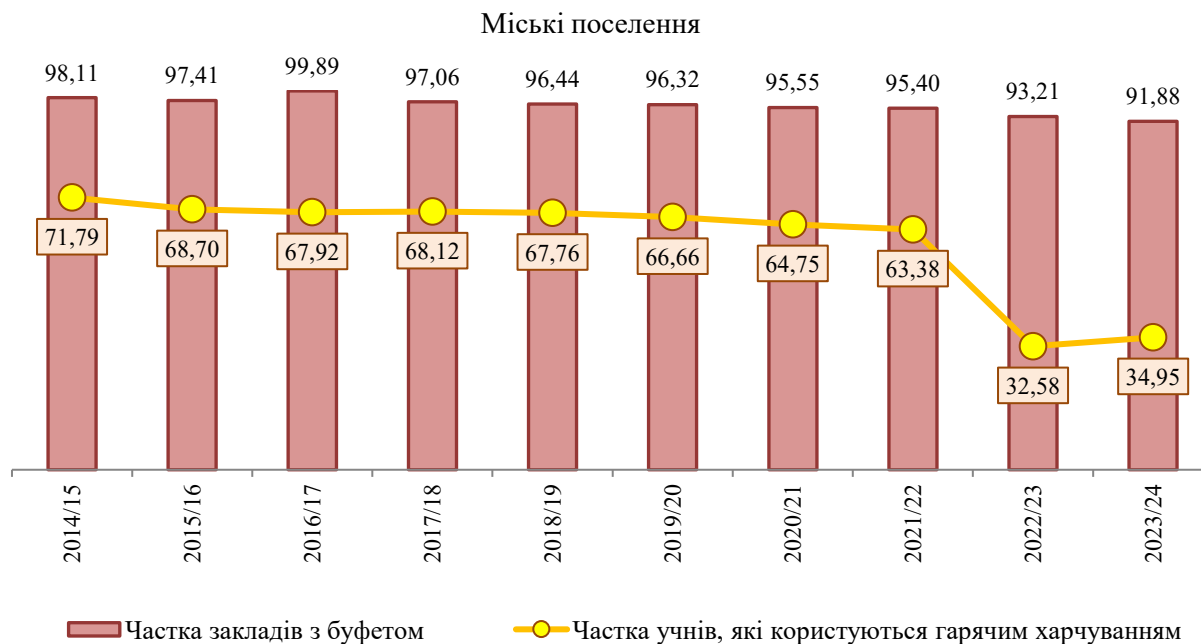

Рис. 2.4.3. Динаміка забезпеченості ЗЗСО в міських поселеннях буфетами з гарячим харчуванням та чисельності учнів, які користуються гарячим харчуванням, протягом 2014/2015 – 2023/2024 н. рр., %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

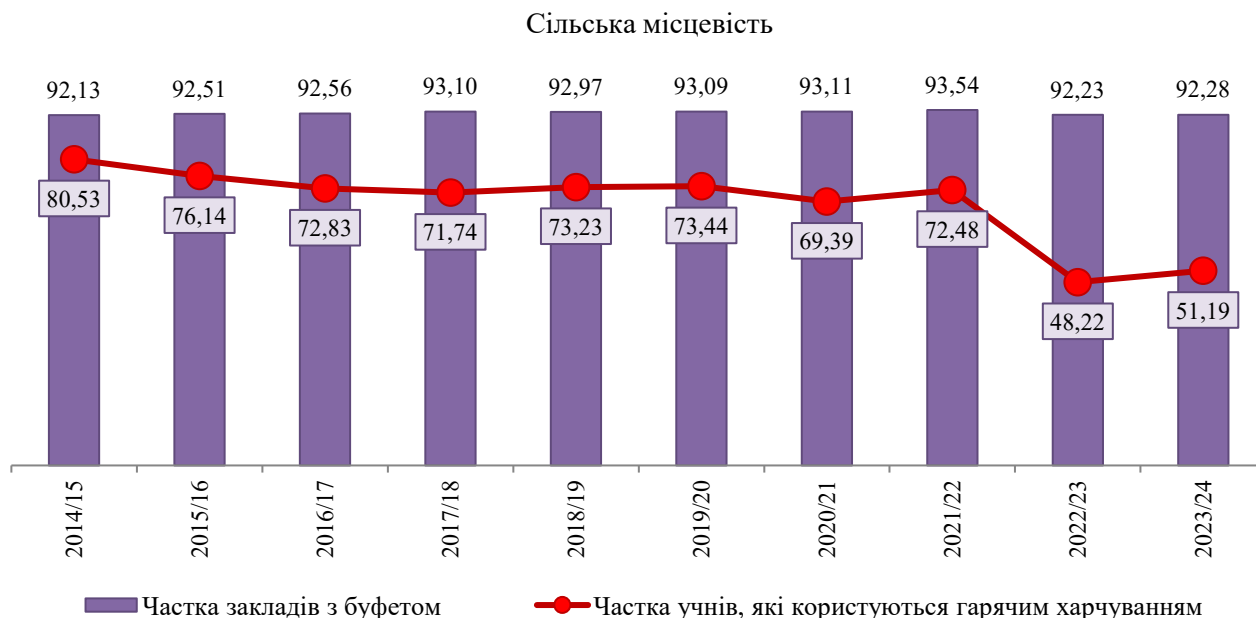

Рис. 2.4.4. Динаміка забезпеченості ЗЗСО в сільській місцевості буфетами з гарячим харчуванням та чисельності учнів, які користуються гарячим харчуванням, протягом 2014/2015–2023/2024 н. рр., %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

В умовах сьогодення, через проблеми з постачанням електроенергії та продуктів харчування, брак фінансування в місцевому бюджеті, відсутність харчоблоку, часті повітряні тривоги, не всі школи можуть організувати харчування дітей під час очного навчання. Тому може бути задіяно інші управлінські моделі організації харчування. Одним із варіантів розв'язання проблеми може бути замовлення кейтерингової послуги, коли їжа готується на потужностях кухарів (без використання матеріально-технічної бази закладу освіти) та доставляється до школи чи садочка готовою.

Дані про наявність такої послуги в ЗЗСО передбачені статистичною звітністю з 2021/2022 н. р. Тоді загалом по Україні 5,63 % шкіл користувалися послугами кейтерингу, при цьому в міських поселеннях цей показник був дещо вищий – 8,75 %, а в сільській місцевості становив 3,67 %. У 2023/2024 н. р. загалом по Україні послугою користувалися 7,63 % ЗЗСО, у містах – 12,09 %, у селах – 4,64 %.

Для забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх учасників освітнього процесу ст. 13 Закону України «Про освіту» регламентує забезпечення підвезення до закладу освіти та у зворотному напрямку осіб, які здобувають повну загальну середню освіту, проживають у сільській місцевості й потребують підвезення, за кошти місцевих бюджетів, у т. ч. із забезпеченням доступності відповідного транспорту для осіб із порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення⁵². Місцеві органи управління освітою приділяють велику увагу вирішенню питань підвезення учнів і педагогічних працівників, але треба враховувати серйозні виклики, що постали перед ними (інтенсивні бойові дії в певних регіонах, що становить небезпеку для учасників освітнього процесу; знищення та пошкодження транспортних засобів; викрадення їх на територію рф; перебування на тимчасово окупованих територіях).

Розрахунки засвідчили, що загалом по Україні протягом останніх 10 років частка учнів, які потребують підвезення, зросла з 8,36 до 10,07 %, у міських поселеннях – з 3,67 до 4,78 %. У сільській місцевості підвезення потребують значно більше учнів, що може бути пов'язано із заснуванням мережі навчально-виховних комплексів, опорних закладів та їхніх філій. Протягом досліджуваного періоду частка таких учнів зросла з 18,04 до 23,48 %. Найістотніші зміни порівняно з попереднім роком відзначались у 2021/2022 н. р. Так, у Вінницькій і Черкаській областях цей показник підвищився більш ніж на 4 %, у низці областей – у межах від 3,79 до 3,97 %. У сільській місцевості Харківської області через ускладнення безпекової ситуації протягом останніх двох років частка учнів, які потребують підвезення, зменшилася з 31,91 до 11,03 %.

Залежно від наявної інфраструктури, матеріально-технічної й фінансової спроможності закладу для забезпечення підвезення учнів та педагогічних працівників можуть використовуватись як шкільні автобуси (власні чи придбані

⁵² Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

на умовах спонсорської допомоги), так і орендований транспорт суб'єктів підприємницької діяльності або рад адміністративно-територіальних одиниць.

Протягом 2014/2015–2020/2021 н. рр. як для міста, так і для села спостерігається щорічне збільшення частки учнів, для яких організовано підвезення до закладів освіти, від потреби (рис. 2.4.5). У 2020/2021 н. р. показник сягнув максимального значення: 95,01 % загалом по Україні, 88,8 % для міських поселень і 97,93 % для сільської місцевості. За роки повномасштабного вторгнення рф забезпеченість підвезенням у міських поселеннях знизилася практично до рівня 2014/2015 н. р. (79,51 %), у сільській місцевості – майже на 9 %.

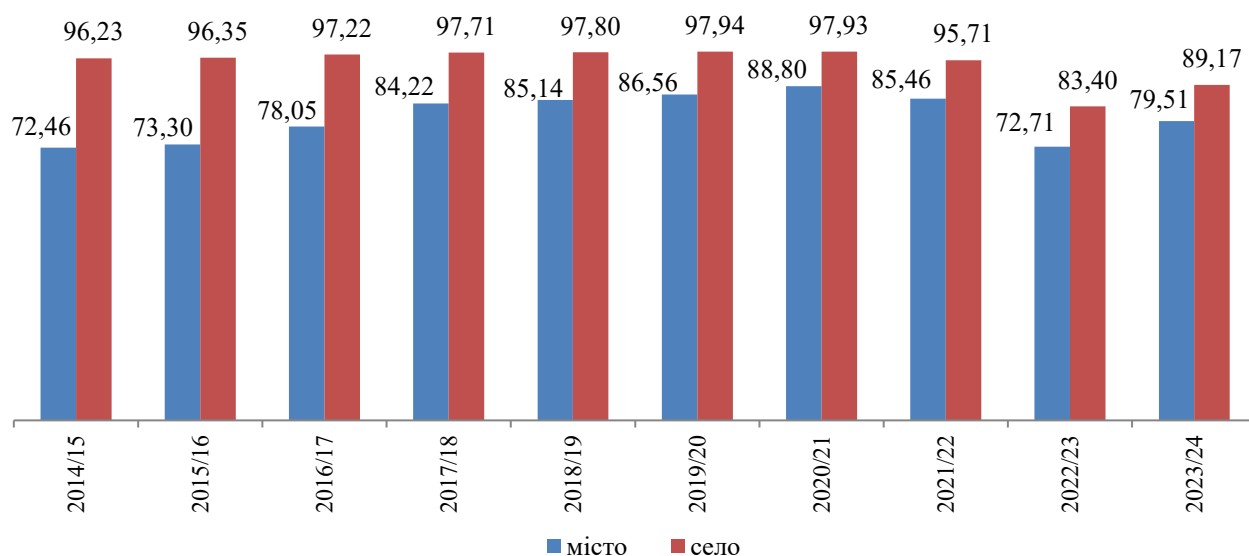

Рис. 2.4.5. Забезпеченість підвезенням учнів у 2014/2015–2023/2024 н. рр. у міських поселеннях і сільській місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Найпоширенішим засобом перевезення є шкільний автобус, який належить до спеціальних транспортних засобів для регулярних перевезень або організації екскурсійних поїздок, нерегулярних перевезень учасників освітнього процесу до місць проведення позакласних і позашкільних заходів, змагань, підвезення до пунктів проведення мультипредметного тестування тощо. Перевезення учнів шкільними автобусами здійснюється відповідно до нормативно-правових актів, що регламентують забезпечення дорожнього руху.

За інформацією обласних департаментів / управлінь освіти, станом на 1 липня 2023 р. серед транспортних засобів, що перебували на балансі ЗЗСО, для перевезення учасників освітнього процесу було задіяно 74,57 %, що на 13,6 % більше порівняно з попереднім роком, коли із 71,44 % уцілілих автобусів 3 % були пошкоджені й потребували ремонту, 11,7 % – залучені для евакуації цивільного населення.

Загалом по Україні у 2014/2015–2020/2021 н. рр. спостерігається щорічна позитивна динаміка частки підвезення учнів шкільними автобусами, з 85,79 % до максимальної 95,01 %. Станом на початок 2023/2024 н. р. шкільним

автобусом підвозилося 86,22 % учнів. У міських поселеннях протягом 10 років маємо зростання із 75,54 до 80,38 % з максимальним значенням 88,8 % у 2020/2021 н. р. У сільській місцевості шкільним автобусом за досліджуваний період підвозилося від 89,03 до 89,17 % учнів із максимальними значеннями у 2019/2020 та 2020/2021 н. рр. 97,94 і 97,93 % відповідно (рис.2.4.6).

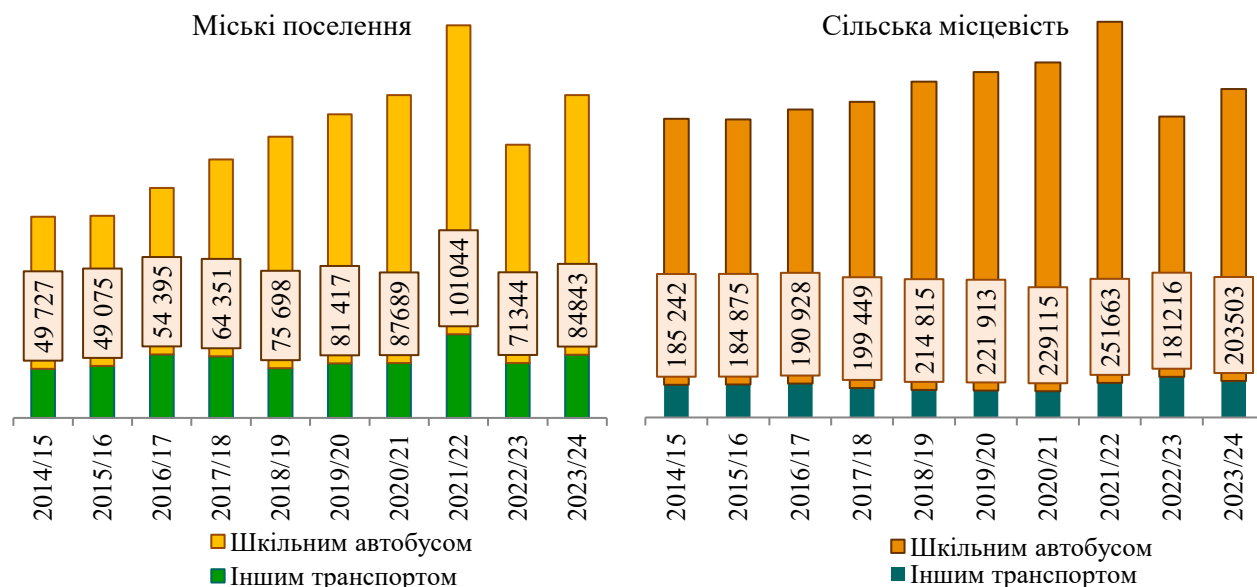

Рис. 2.4.6. Організація підвезення учнів у 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Використання власного шкільного автобуса дає низку переваг, однак його утримання потребує додаткових планових і позапланових витрат на обслуговування, паливе, плановий технічний огляд, мастильні матеріали, заробітну плату водія. У багатьох областях поряд зі шкільними автобусами впроваджується використання орендованого транспорту.

Створення в школах сучасних умов навчання, включаючи інклюзивне, на основі інноваційних підходів проголошено одним із завдань ЦСР 4 «Якісна освіта». У процесі реформування системи загальної середньої освіти в методиках навчання активно використовуються сучасні ІКТ, навички комп'ютерного моделювання, навчальна інформація, що сприяє вихованню всебічно розвиненої особистості з високим рівнем цифрової грамотності. Ключовим чинником ефективного створення інноваційного освітнього простору в ЗЗСО є наявність якісного Інтернету.

Упродовж останніх 10 років загалом по Україні частка закладів із підключеним Інтернетом зростає з 83,7 до 96,66 %, максимальне значення сягало 97,16% у 2021/2022 н. р. У міських поселеннях цей показник зростає із 97,68 % на початку періоду до максимального значення 98,74 %. Останніх два роки характеризуються його зниженням до 97,02 і 96,73 % відповідно.

Аналіз стану використання мережі Інтернет у ЗЗСО сільської місцевості засвідчив позитивну динаміку показника впродовж усіх років, із 77,4 до 97,09 %, окрім 2023/2024 н. р., коли він знизився до 96,61 %.

Для оцінки ефективності використання комп'ютерної техніки доцільно визначити чисельність учнів на один комп'ютер (навантаження). При цьому не враховуються несправні комп'ютери, ті, що використовуються в управлінсько-господарській діяльності та для ведення бібліотечного фонду (дані надавалися до 2017/2018 н. р.).

Протягом десятиліття в міських школах поліпшилося забезпечення комп'ютерною технікою, завдяки чому навантаження комп'ютерів з 2014/2015–2018/2019 н. рр. зменшилось і залишається в середньому на рівні 18 осіб на один комп'ютер (рис. 2.4.7). У сільських школах навантаження комп'ютерів з 2018/2019 н. рр. зберігається в межах 12–13 осіб на комп'ютер.

Рис. 2.4.7. Динаміка навантаження комп'ютерів у ЗЗСО впродовж 2014/2015–2023/2024 н. рр. за типом місцевості, осіб/комп'ютер

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У регіональному розрізі в міських поселеннях на початку досліджуваного періоду найбільше навантаження, вище від середнього по Україні, зафіксовано в Одеській (31 особа), Івано-Франківській, Тернопільській (по 29 осіб), Донецькій, Харківській, Херсонській, Львівській (по 28 осіб), Волинській, Закарпатській, Київській, Рівненській, Сумській (по 27 осіб) областях. У 2023/2024 н. р. У сільській місцевості на початок досліджуваного періоду, з огляду на низьку наповнюваність шкіл, у 15 областях комп'ютерне навантаження було меншим від середнього по Україні. Зокрема, у Сумській області воно становило 6 осіб на комп'ютер, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській областях – 7 осіб. На початок 2023/2024 н. р. нижчим за середнє значення цей показник був у Сумській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській областях. Найбільше навантаження на комп'ютер зберігається в Закарпатській та Рівненській (по 20 осіб), Запорізькій і Чернівецькій (по 17 осіб), Волинській (16), Львівській (15) областях.

З 2021 р., в умовах запровадження карантинних обмежень, спричинених хворобою COVID-19, а з 2022 р. із початком повномасштабного вторгнення рф на територію України, значного поширення набула дистанційна форма здобуття освіти. За період 2021/2022–2023/2024 н. рр. загалом по Україні кількість закладів із платформою для організації дистанційного навчання збільшилася на 11,63 % (із 48,99 до 60,62 %). У міських поселеннях таких закладів 68,1 % (проти

56,78 % на початку вказаного періоду), у сільській місцевості – 55,6 % (проти 44,05 %).

У регіональному розрізі спостерігається великий розкид значень цього показника як у містах, так і в селах. Так, у міських поселеннях Рівненської області всі ЗЗСО мають платформи для дистанційного навчання; у Сумській, Тернопільській, Черкаській, Чернігівській областях таких закладів від 80,2 до 98 %; у Закарпатській і Хмельницькій областях – 50,7 та 39,9 % відповідно.

У сільській місцевості налічується менше ЗЗСО з платформою організації дистанційного навчання. У Рівненській, Сумській, Черкаській областях їх частка перебуває в межах 90,88–97,78 %; в Івано-Франківській, Київській, Львівській, Полтавській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій, Чернігівській областях – 50,94–74,61 %; ще в 11 областях – 27,65–46,6 %.

У 2022/2023 н. р. 1,5 млн школярів навчалися дистанційно або за змішаною формою. За даними МОН, 516 тис. дітей і 82 тис. учителів потребують портативних засобів для доступу до навчання. З метою забезпечення найуразливіших категорій дітей девайсами МОН співпрацює з різними партнерами: бізнесом, урядовими організаціями, фундаціями та міжнародними організаціями. Пріоритетними при розподілі планшетів і ноутбуків є регіони, де переважає дистанційне навчання. Зокрема, це Чернігівська, Сумська, Луганська, Харківська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Одеська області.

Як свідчать дані рис. 2.4.8, кількість планшетів у ЗЗСО починаючи з 2016/2017 н. р., коли по всій Україні їх налічувалося 3 964 од., стрімко зростає, у 13 разів, до 52 968 од.

Відносно чисельності учнів в областях найкращою ситуація із забезпеченням портативними засобами є в Сумській, Чернігівській, Миколаївській, Донецькій, Дніпропетровській областях (рис. 2.4.9).

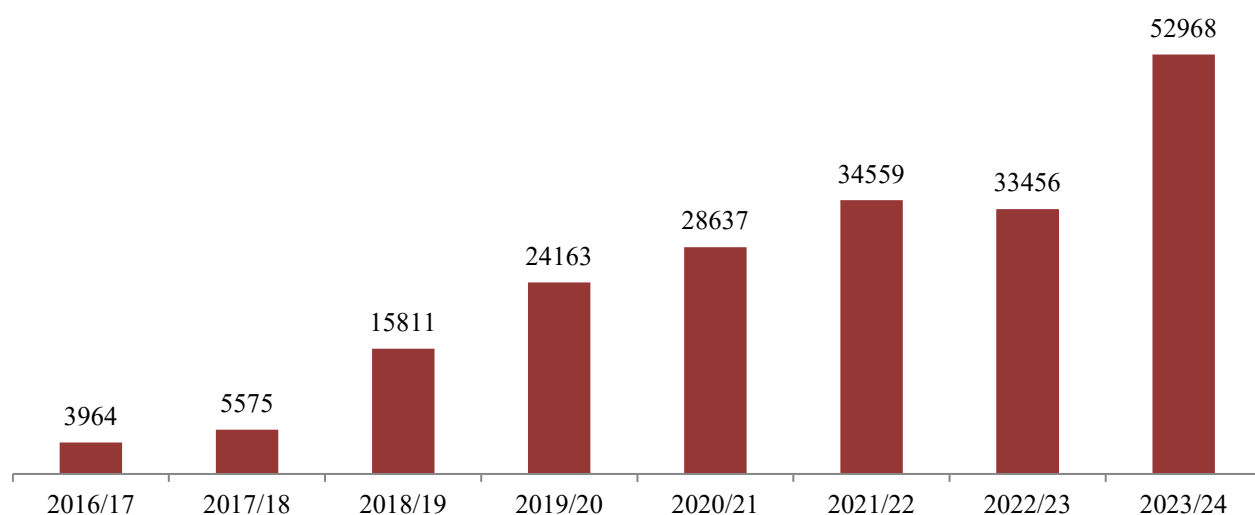

Рис. 2.4.8. Динаміка кількості планшетів у ЗЗСО протягом 2016/2017–2023/2024 н. рр., од.

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

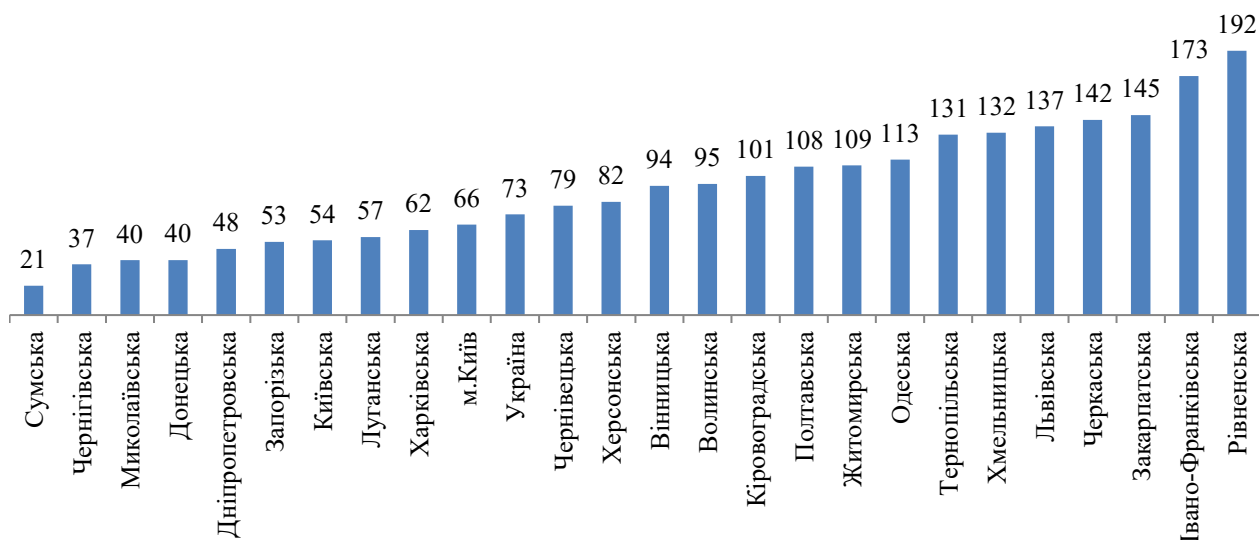

Рис. 2.4.9. Чисельність учнів на один планшет у 2023/2024 н. р, загалом по Україні, осіб/од.

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Одним із важливих напрямів, на який спрямована освітня політика України й політика у сфері науки та інновацій у контексті рекомендацій Європейського Союзу і завдань ЦСР, є інклюзивність. За статистичними даними, упродовж останніх років чисельність дітей з ООП, які навчаються в ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО і спеціальних класів), зросла з 21 316 осіб у 2016/2017 н. р. до 40 147 осіб на початок 2023/2024 н. р.

А. Обухівська, Т. Ілляшенко, Г. Якимчук дослідили процес упровадження інклюзивного навчання дітей з ООП в Україні та оцінили здобутки й труднощі цього періоду. Науковці визнають, що радикальна перебудова системи освіти дітей з ООП проходила на основі запозичення зарубіжного досвіду. Проте зіткнення з вітчизняною реальністю й необхідність подальшого розвитку інклюзивного навчання порушують питання, для вирішення яких необхідний глибокий аналіз набутого досвіду та коригування певних моментів.

Невідкладність запровадження інклюзивного навчання зазвичай аргументується ратифікацією в Україні низки міжнародних документів, спрямованих на захист прав дітей з ООП, інтеграцію їх у суспільство, на забезпечення якісної освіти, зокрема й через інклюзивне навчання. Проте загальні напрямки та положення, визначені в цих документах, скоріше повинні сприйматись як стратегічний напрямок суспільного розвитку, а не конкретний припис. На думку вчених, приймаючи рекомендовані засади, відображені в деклараціях багатьох міжнародних конференцій і відповідних наукових пошуках, кожна країна має враховувати національні традиції й досвід, який склався історично. Тому форсоване впровадження інклюзивного навчання нічим не виправдане, особливо якщо в жертву йому приноситься якість освіти та розвитку дітей з ООП. Учені переконані, що для успішності інклюзивного

навчання дітей з ООП необхідний відповідний рівень матеріально-технічного, методичного й організаційного забезпечення⁵³.

Для забезпечення доступу дітей з ООП до якісної освіти ЗЗСО в першу чергу повинен мати відповідну адаптовану інфраструктуру, а саме: пандуси та поручні, ліфти, безперешкодний доступ учнів з інвалідністю до першого й вищих поверхів, ресурсну кімнату та обладнання до неї, спеціальні засоби психофізичного розвитку осіб з ООП, спеціально обладнані туалетні кімнати для осіб з інвалідністю. Крім того, для учнів з ООП, що проживають на відстані більш ніж 2 км від закладу, має бути організовано підвезення.

За останнє десятиліття частка міських ЗЗСО, де організовано безперешкодний доступ до першого поверху, зросла на 3,35 %, сільських – на 6,46 % (рис. 2.4.10).

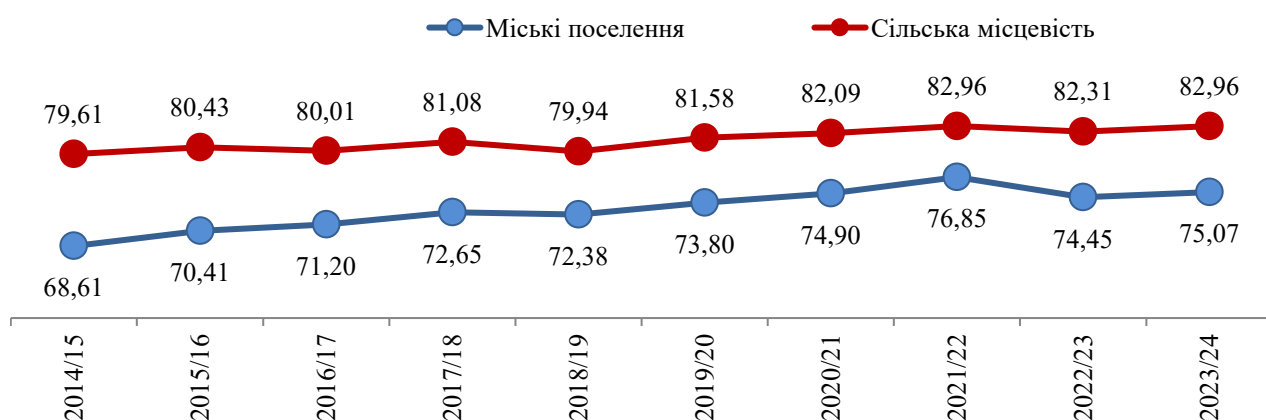

Рис. 2.4.10. Динаміка частки ЗЗСО з безперешкодним доступом учнів з інвалідністю до першого поверху впродовж 2014/2015–2023/2024 н. рр., %
Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

На початок 2023/2024 н. р. загалом по Україні мають пандуси або поручні 66,01 % ЗЗСО, із них 63,13 % – міські заклади, 67,95 % – сільські.

Найбільше шкіл у міських поселеннях мають пандуси чи поручні в Хмельницькій (93,25 %), Миколаївській (84,46 %), Житомирській (79,11 %), Вінницькій (77,22 %), Рівненській (77,05 %) областях. Найменше таких шкіл у Запорізькій (35,16 %), Львівській (44,35 %), Харківській (44,92 %), Сумській (54,48 %) областях і м. Києві (49,38 %).

У сільській місцевості найбільше ЗЗСО з пандусами чи поручнями в Хмельницькій (93,02 %), Чернівецькій (87,08 %), Миколаївській (85,29 %), Кіровоградській (83,02 %), Черкаській (82,77 %), Рівненській (79,56 %) областях.

Важливою умовою здобуття дітьми з ООП освіти на рівні з іншими учнями є облаштування в закладі ресурсної кімнати, що призначена для психологічного розвантаження, проведення індивідуальних і групових психолого-педагогічних

⁵³ Обухівська А. Г., Ілляшенко Т. Д., Якимчук Г. В. Інклюзивна освіта дітей в Україні: здобутки, втрати, перспективи. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матеріали І Всеукр. міждисциплінарної наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 8 квіт. 2021 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. С. 135–141. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18717/1/37_Obukhivska_Illashenko_Yakymchuk.pdf.

та корекційно-розвиткових занять, розвитку навичок самообслуговування. На початок 2023/2024 н. р. облаштовану ресурсну кімнату мала майже третина ЗЗСО (27,51 %). Найбільше таких закладів у Сумській (42,06 %), Вінницькій (40,83 %), Дніпропетровській (39,42 %) областях, а найменше – у Херсонській (16,46 %), Львівській (16,16 %) і Харківській (12,75 %) областях.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що на сьогодні внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України постраждало або знищено майно багатьох закладів освіти, особливо в Херсонській, Харківській, Донецькій, Луганській областях.

За досліджуваний період протягом 10 років зменшилась усереднена площа класних кімнат на одного учня, проте вона відповідає встановленим санітарним нормам. Приміщення в міських ЗЗСО мають більше навантаження. У сільських школах збільшалося кабінетів інформатики.

Понад 90 % ЗЗСО мають приміщення для прийому гарячої їжі. За період воєнного стану істотно зменшилася чисельність дітей, які харчуються в школах. Зросла частка закладів, що користуються послугами кейтерингу.

У 2014/2015–2020/2021 н. рр. на 5,72 % зросла частка учнів, для яких організовано підвезення до закладів освіти, а за роки війни повернулася майже до рівня 2014/2015 н. р.

Реформування системи освіти пов'язане з активним упровадженням сучасних інноваційних методів навчання, що, у свою чергу, не можливе без відповідного технічного забезпечення. Протягом десятиліття зменшилося навантаження на один комп'ютер у ЗЗСО всіх типів місцевості, майже в 13 разів зросла кількість планшетів, що використовуються в навчальному процесі.

У ЗЗСО створюються умови для рівного доступу до якісної освіти особам з ООП. Зросла частка ЗЗСО з безперешкодним доступом до першого поверху, пандусами, ліфтами, облаштованими ресурсними кімнатами, спеціальними туалетними кімнатами.

2.5. Вивчення іноземних мов і мов національних меншин у закладах загальної середньої освіти України

У непростий час, зумовлений повномасштабним вторгненням РФ на територію нашої держави, уряд не послаблює своєї уваги до організації здобуття гідної освіти молоддю й підростаючим поколінням.

Сьогодні освіта відіграє важливу роль у відбудові України, оскільки вона не тільки дає необхідні знання та зміцнює людський капітал у суспільстві, а й сприяє вихованню відповідальних громадян із моральними цінностями. З урахуванням реалій сучасного світу, для формування високоосвіченої, інтелектуально розвиненої особистості велике значення має досконале знання іноземних мов.

З наданням Україні статусу кандидата на вступ до ЄС постала потреба в адаптації національного законодавства до європейських критеріїв і проведенні

низки реформ, у т. ч. у галузі освіти. Зі свого боку, ЄС повинен сприяти розвитку якісної освіти шляхом заохочення співпраці між державами-членами, розроблення спільних освітніх програм, обміну інформацією та вивчення мов, щоб кожен громадянин окрім рідної досконало знав ще дві іноземні мови.

Вітчизняні науковці завжди цікавилися розвитком мовної політики як у країнах ЄС, так і в Україні, досліджували особливості впровадження загальних принципів, закладених у документах про мовну політику.

Так, П. Г. Левчук виокремлює основні цілі мовної політики ЄС, як-от: необхідність вивчення двох іноземних мов, вивчення іноземної мови з раннього віку та зниження віку початку вивчення другої іноземної мови, захист етнічних і регіональних мов та підвищення якості освіти вчителів. Науковець зазначає, що в європейських країнах вивчаються як мови держав-членів ЄС, так і інші мови, зокрема емігрантів. При цьому поза загальними мовними рекомендаціями кожна країна може вести власну мовну політику⁵⁴. Як приклад ним розглянуто впровадження мовної політики в Естонії, де національна мова є єдиною для міського самоврядування та державних інституцій, проте однією з двох найменш поширених світових мов, та в Польщі, де національна мова є не тільки державною, а й однією з поширених іноземних мов країн ЄС.

Б. М. Ажнюк зауважує, що мові, як провідній ознаці національної ідентичності, відводиться особлива роль і вона є могутнім засобом об'єднання людей у спільному національному домі. У його праці наведено «чотири основні положення, якими визначаються європейські уявлення про мовну політику, а саме: 1) провідна роль державної мови як фактор національної єдності; 2) захист і підтримка міноритарних мов; 3) двомовність з достатнім володінням державною мовою; 4) ефективний механізм дотримання мовних прав». Науковець наголошує, що одним із найважливіших знарядь мовної політики є статус мови, який має бути офіційно закріплений юридичним актом – Конституцією, законом, іншим офіційним актом. При визначенні головної мови держави вживається словосполучення «державна мова» або «офіційна мова». Офіційна мова передбачає розуміння різних рівнів офіційності: загальнодержавного (офіційна мова держави), регіонального (офіційна мова республіки, штату, автономії) тощо. На загальнонаціональному рівні офіційною може бути національна мова титульного народу, хоча найчастіше вона називається державною. Наприклад, у законодавстві країн Балтії литовська мова в законодавстві Литви називається державною, латиська, естонська у своїх країнах – офіційними. Збереження та розвиток мов, зокрема мов нацменшин, визнається одним із принципів мовної політики. При цьому необхідно підтримувати баланс між роллю державної мови та задоволенням мовних потреб етномовних меншин⁵⁵.

⁵⁴ Левчук П. Г. Мовна політика в країнах Європейського Союзу та Україна: аналіз та приклади добрих практик. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2016. Вип. 2. С. 91–102. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ee6dd3e0-f192-49f7-b598-fafbd39fce49/content>.

⁵⁵ Ажнюк Б. М. Мовна політика: національна ідентичність і європейські цінності. *Вісник Національної академії наук України*. 2021. № 6. С. 89–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2021_6_17.

Науковці Н. М. Гришина та М. І. Бігарі визначили основні критерії мови, яка претендує на отримання правового статусу державної. Це природність мови, що розвивається й функціонує разом із народом; унормованість мови як форми загальнонародної мови та її поширення або на всій території держави, або на значній її частині. Дослідники зазначають, що мовна політика припускає такі основні складові, як політика розвитку, захисту та забезпечення функціонування державної мови й захисту мовних прав, тобто мовні відносини в суспільстві та права національних меншин⁵⁶.

24 країни Євросоюзу та країни-кандидати на вступ до нього щороку надають зведені статистичні дані про стан країни за різними галузями. Тому інформація надходить ще від 7 країн (Албанії, Боснії і Герцеговини, Ліхтенштейну, Норвегії, Північної Македонії, Сербії). В ЄС узаконено 24 офіційні мови, кожна з яких є офіційною мовою відповідної країни, а решта вважаються іноземними. Для статистичної звітності про знання офіційних мов і вивчення іноземних було додано арабську, китайську та японську мови.

За даними Євростату щодо вивчення іноземних мов у закладах середньої освіти країн ЄС у 2022 р., найпопулярнішою іноземною мовою є англійська, яка вивчається в усіх країнах. Також великою популярністю користуються французька, іспанська, німецька, італійська мови. Є група «Інші», що охоплює іноземні мови, які не перелічені в загальному списку та вивчаються в закладах 20 країн⁵⁷. На рис. 2.5.1 відображено розподіл іноземних мов, які вивчалися в закладах середньої освіти країн ЄС у 2022 р.

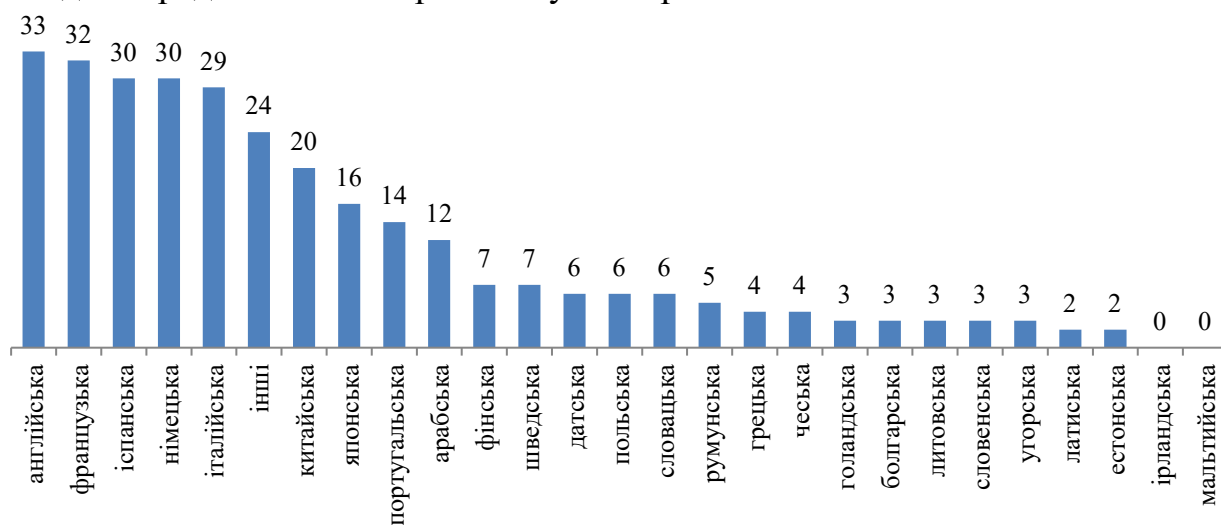

Рис. 2.5.1. Розподіл іноземних мов, що вивчаються в закладах середньої освіти країн ЄС, станом на 2022 р., за кількістю країн, од.

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Розкид кількості іноземних мов, що вивчають учні в закладах середньої освіти країн ЄС, перебуває в межах від мінімальної (2) в Ліхтенштейні, де учні

⁵⁶ Гришина Н. М., Бігарі М. І. Державна мовна політика в Україні: зміст та підходи до реалізації. *Ефективність державного управління*. 2019. № 61. С. 86–97. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.61.2019.198502>.

⁵⁷ Foreign language learning statistics / Eurostat. 2023. URL https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_lang01/default/table?lang=en&category=educ.educ_lang.educ_uoe_lang.

вивчають як іноземну англійську та німецьку мови, до максимальної (17) в Ірландії, Франції, Угорщині (рис. 2.5.2).

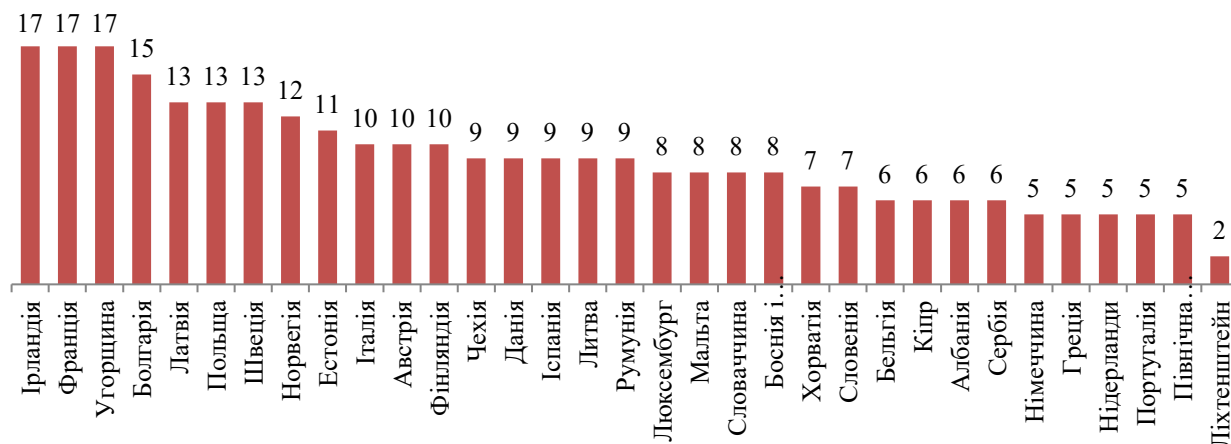

Рис. 2.5.2. Кількість іноземних мов, які вивчаються в закладах середньої освіти країн ЄС станом на 2022 р., од.

Побудовано авторами за: Pupils by education level and modern foreign language studied - absolute numbers and % of pupils by language studied / Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_lang01/default/table?lang=en&category=educ.educ_lang.educ_uoe_lang.

Положення вітчизняного мовного законодавства та відповідних статей Закону України «Про освіту» не суперечать європейським засадам мовної політики. Основним принципом цієї політики є збереження мовного розмаїття за визначальної ролі державної мови як фактора національної єдності.

Державна мовна політика в Україні здійснюється відповідно до конституційних положень, якими гарантується всебічний розвиток і функціонування української мови як державної в усіх сферах соціального життя, вільний розвиток, використання та захист мов національних меншин, що сприяє консолідації української нації, корінних народів і національних меншин України.

Відповідно до Конституції України⁵⁸, державною мовою на всій території нашої держави є українська мова, якій надано правовий статус обов'язкового засобу спілкування в публічних сферах суспільного життя.

Законом України «Про повну загальну середню освіту» регламентовано, що мовою освітнього процесу в ЗЗСО є державна мова, яка вивчається здобувачами освіти відповідно до державних стандартів. Водночас особам, що належать до національних меншин чи корінних народів України, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини або корінного народу⁵⁹.

Питання функціонування мов навчання в ЗЗСО, утвердження української мови як державної, вживання її в усіх сферах суспільного життя та підвищення

⁵⁸ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁵⁹ Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text/>.

рівня її впровадження в освітній процес на всій території України вивчалось В. В. Гапон і Є. П. Цоколенко. Аналіз динаміки мережі ЗЗСО та їх частки з навчанням українською мовою за 2004/2005–2020/2021 н. рр. засвідчив значне зростання цього показника як загалом по Україні, так і за типом місцевості⁶⁰.

Аналіз функціонування мов навчання й вивчення іноземних мов у ЗЗСО України продовжено нами на основі даних довоєнного 2021/2022 н. р. і дворічного періоду широкомасштабного вторгнення рф на територію нашої держави (2023/2024 н. р.), відображених у статистичних зведених таблицях № Д-7-8 «Відомості про мови навчання та вивчення мови як предмета у закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО)» по закладах всіх міністерств, відомств і приватних закладах на початок 2021/2022 та 2023/2024 н. рр.^{61, 62}.

Наслідки збройної агресії рф проти України для всіх галузей національної економіки та сфер життя нашої держави є руйнівними. Великою мірою це торкнулося соціальної сфери загалом й освіти зокрема. Для ланки загальної середньої освіти серйозним викликом стало знищення інфраструктури закладів, втрата та вплив кадрового складу й здобувачів, які були вимушені переміститися до безпечніших регіонів країни та за кордон.

Порівняльний аналіз даних на початок 2021/2022 н. р., тобто перед повномасштабним вторгненням рф на територію України, і 2023/2024 н. р., коли військові дії велися вже два роки, показав, що загальна кількість закладів за цей період зменшилася на 9,7 %, а чисельність учнів – на 7,65 %.

Із початком повномасштабного вторгнення російського агресора на територію України особливо гостро постала проблема ефективної організації освітнього процесу, спрямованого на формування патріотів, які шанують і поважають державну мову, дбають про її розвиток.

Тому, попри зменшення у 2023/2024 н. р. кількості ЗЗСО, де навчання проводиться державною мовою, на 6,84 %, їх частка в загальній кількості становить 98,41 % проти 95,43 % перед початком агресії рф.

Якщо у 2021/2022 н. р. навчання українською мовою в усіх ЗЗСО проводилося лише в 5 регіонах, то через два роки – уже в 17 регіонах. Найістотніше цей показник змінився в Харківській, Одеській, Луганській, Запорізькій, Дніпропетровській областях. У деяких регіонах є заклади, де учні здобувають освіту іншими мовами навчання, що визначаються як мови національних меншин. На рис. 2.5.3 показано, як змінилася частка закладів з українською мовою навчання за два роки в регіональному розрізі. Такі ж позитивні тенденції спостерігаються щодо чисельності учнів, які навчаються державною мовою. Хоча загальна чисельність таких учнів у 2023/2024 н. р.

⁶⁰ Гапон В. В., Цоколенко Є. П. Стан та розвиток мовного середовища у процесі навчання в сегменті загальної середньої освіти. *Освітня аналітика України*. 2021. № 4 (15). С. 89–104. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-4-89-104>.

⁶¹ Відомості про мови навчання та вивчення мови як предмета у закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО) Міністерства освіти і науки, інших міністерств і відомств та приватних закладах (2020/2021 н. р. та 2021/2022 н. р.): інформ. бюл. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2023. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/byuletен-d_7_8_2021_2022.xlsx.

⁶² Відомості про мови навчання та вивчення мови як предмета в закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО) (2023/2024 н. р.): інформ. бюл. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2024. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/byuletен-d_7_8_2023_2024.xlsx.

зменшилася на 6,05 %, їх частка збільшилася на 2,01 %. Регіональний розподіл зміни частки таких учнів повторює тенденцію зміни частки ЗЗСО з українською мовою навчання.

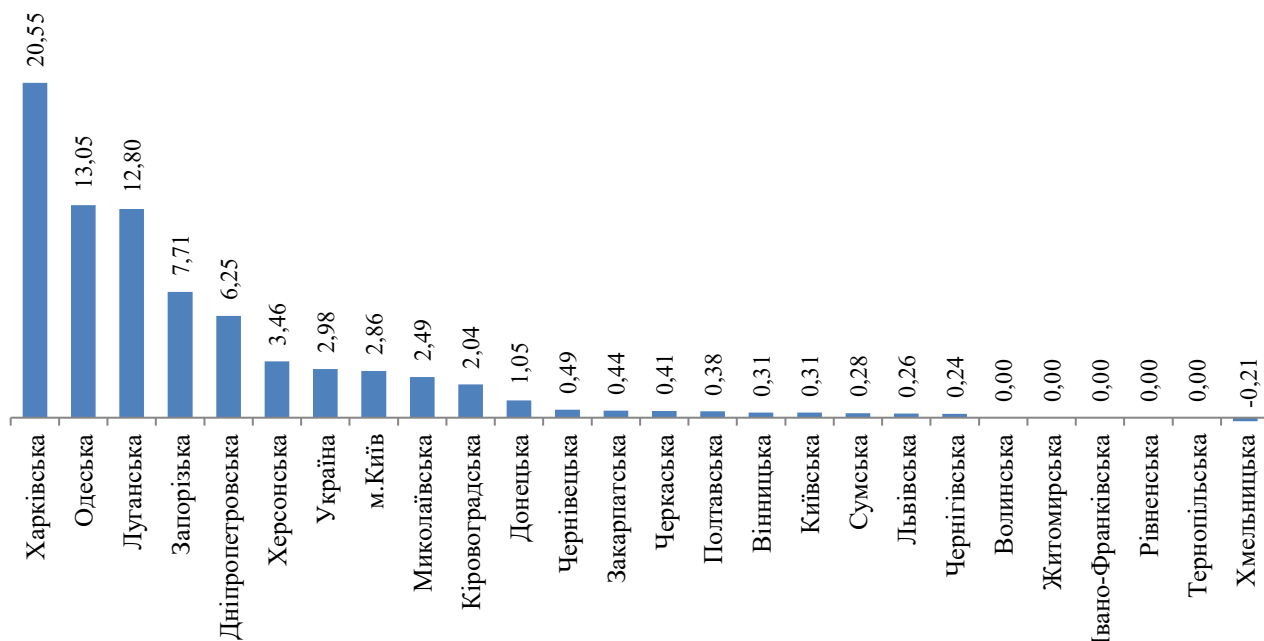

Рис. 2.5.3. Зміна частки закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання у 2023/2024 н. р. проти 2021/2022 н. р., за регіонами, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У табл. 2.5.1 наведено дані про частку учнів, що навчаються державною мовою, у регіональному розрізі на початок 2021/2022 та 2023/2024 н. рр. Окрім того, ще 33 093 учні навчаються мовами нацменшин, але всі вони обов'язково вивчають українську мову як самостійний предмет. Також 8 288 учнів вивчають українську мову в рамках вибіркового курсів (факультативно чи в гуртках) або поглиблено. Для випускників ЗЗСО досконале знання державної мови уможливило здобуття освіти вищого рівня.

Таблиця 2.5.1

Частка учнів, які навчалися державною мовою у 2021/2022 та 2023/2024 н. рр., у регіональному розрізі, %

Регіон	2021/2022	2023/2024	Різниця
Вінницька обл.	99,96	100,00	0,04
Волинська обл.	100,00	100,00	0,00
Дніпропетровська обл.	97,61	99,99	2,38
Донецька обл.	99,73	100,00	0,27
Житомирська обл.	100,00	100,00	0,00
Закарпатська обл.	87,90	89,56	1,66
Запорізька обл.	96,74	100,00	3,26
Івано-Франківська обл.	100,00	100,00	0,00
Київська обл.	99,95	100,00	0,05
Кіровоградська обл.	99,24	100,00	0,76
Луганська обл.	93,58	100,00	6,42
Львівська обл.	99,65	99,74	0,09

Регіон	2021/2022	2023/2024	Різниця
Миколаївська обл.	98,87	100,00	1,13
Одеська обл.	94,93	99,33	4,40
Полтавська обл.	99,96	100,00	0,04
Рівненська обл.	100,00	100,00	0,00
Сумська обл.	99,88	100,00	0,12
Тернопільська обл.	100,00	100,00	0,00
Харківська обл.	82,27	99,82	17,55
Херсонська обл.	98,67	100,00	1,33
Хмельницька обл.	99,90	99,83	-0,07
Черкаська обл.	99,87	100,00	0,13
Чернівецька обл.	87,70	87,97	0,26
Чернігівська обл.	99,97	100,00	0,03
м. Київ	98,99	99,98	0,98
Україна	97,14	99,14	2,01

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

В Україні, згідно з освітньою реформою, однією з ключових компетентностей є володіння іноземною мовою, тому викладання іноземних мов для учнів ЗЗСО стало обов'язковим.

Мотивація до вивчення іноземної мови може бути різною: побудова кар'єри, переїзд до іншої країни, навчання за кордоном, повернення до свого історичного коріння тощо. До того ж вивчення іноземних мов виявилось вельми корисним у психологічному й фізіологічному аспекті – для розвитку інтелекту.

У ЗЗСО України всіх форм власності та систем управління учням, окрім державної української мови, викладають 30 мов, серед яких є майже всі офіційні мови країн ЄС, Азії, а також мови корінних народів України.

За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., у нашій країні мешкали представники понад 130 національностей. М. І. Ярмоленко зазначила, що збереження й розвиток мов є пріоритетним завданням загальнодержавної політики, бо мова – це носій культури, історії і традицій народу. Від вирішення мовного питання залежить стабільність в країні, динаміка її економічного розвитку⁶³.

У травні 2003 р. Україна ратифікувала Європейську хартію, основна ідея якої полягає в захисті історичних мов національних меншин. Відтак як мови національних меншин в Україні було визначено білоруську, болгарську, гагаузьку, грецьку, єврейську, кримськотатарську, молдовську, німецьку, польську, російську, румунську, словацьку й угорську⁶⁴.

У табл. 2.5.2 наведено частку контингенту учнів, що навчаються певною іноземною мовою, вивчають мову як самостійний предмет і в рамках вибіркового та інтегрованих курсів.

⁶³ Ярмоленко М. І. Мови корінних народів та національних меншин в Україні: правничо-політична база функціонування. *Наукові записки*. 2012. № 5 (61). С. 203–215. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/yarnolenko_movu.pdf.

⁶⁴ Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text.

Таблиця 2.5.2

Частка контингенту учнів, які вивчають певну мову або навчаються нею станом на 2023/2024 н. р. порівняно з 2021/2022 н. р., загалом по Україні, %

Мова	2023/2024	Різниця з 2021/2022
Англійська	97,93	-0,11
Німецька	14,30	-0,75
Польська	2,77	0,54
Французька	2,73	-0,39
Румунська	0,50	0,06
Угорська	0,46	-0,05
Іспанська	0,45	0,02
Болгарська	0,21	-0,01
Іврит	0,13	0,01
Китайська	0,07	-0,01
Молдовська	0,07	-0,06
Словацька	0,06	0,02
Гагаузька	0,03	—
Новогрецька	0,03	-0,04
Російська	0,03	-14,88
Чеська	0,03	—
Інші	0,03	—
Латинська	0,02	-0,01
Італійська	0,02	—
Корейська	0,02	—
Арабська	0,02	—
Кримськотатарська	0,01	—
Турецька	0,01	—
Японська	0,01	-0,01

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

До групи «Інші» віднесено такі мови, як хінді, данська, норвезька, перська, шведська, фінська, албанська, що вивчаються лише в ЗЗСО м. Києва.

Розкид кількості мов, що вивчаються в ЗЗСО різних регіонів України, перебуває в межах від 3 у Луганській і Донецькій областях до 23 у м. Києві (табл. 2.5.3).

Таблиця 2.5.3

Кількість іноземних мов, які викладають у ЗЗСО України станом на 2023/2024 н. р., у регіональному розрізі, од.

Регіон	Кількість мов
м. Київ	23
Одеська обл.	15
Київська обл.	13
Львівська обл.	11
Харківська обл.	9
Дніпропетровська, Житомирська, Закарпатська області	8
Запорізька, Чернівецька області	7
Вінницька, Волинська, Полтавська, Херсонська, Черкаська області	6

Регіон	Кількість мов
Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Сумська, Хмельницька, Чернігівська області	5
Рівненська, Тернопільська області	4
Донецька, Луганська області	3

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У статистичних таблицях групування даних здійснено за закладами, де навчання ведеться однією певною мовою; за закладами, де навчання ведеться двома й більше мовами; за чисельністю учнів, що навчаються певною мовою; за закладами, де певна мова вивчається як самостійний предмет; за чисельністю учнів, що вивчають мову як самостійний предмет і в рамках вибіркових чи інтегрованих курсів.

Аналіз вивчення іноземних мов засвідчив, що найпопулярнішою серед учнів є *англійська мова*, яка є мовою міжнародного спілкування. У сучасному глобалізованому світі англійська мова стала необхідним інструментом для спілкування, освіти, кар'єрного зростання та розширення культурного розуміння. Це мова, яка з'єднує людей різних країн і допомагає їм упоратися з викликами сучасного світу.

З червня 2024 р. за англійською мовою офіційно закріплено статус однієї з мов міжнародного спілкування в Україні. Для системи освіти це означає застосування англійської в освітньому процесі в ЗДО, обов'язкове вивчення цієї мови (як першої чи другої іноземної мови) в ЗЗСО, ЗП(ПТ)О, ЗФПВО, ЗВО⁶⁵.

У 2023/2024 н. р. англійську мову вивчали 97,93 % учнів ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО), із них 24 учні в м. Києві навчаються цією мовою, решта вивчає її як самостійний предмет.

Англійська мова вивчається в 97,68 % ЗЗСО, що на 0,48 % вище порівняно з 2021/2022 н. р. Із них 41,28 % розташовано в міських поселеннях. У Луганській, Черкаській областях і м. Києві англійська мова вивчається в усіх ЗЗСО. Найменше закладів з вивченням англійської мови в Чернівецькій області (88,06 %).

У більшості регіонів частка учнів, які вивчають англійську, перевищує 97 %, а в Львівській, Волинській, Сумській, Хмельницькій, Чернігівській, Донецькій, Київській, Черкаській, Луганській областях та м. Києві вона сягає понад 99 %. Найменша частка спостерігається в Чернівецькій області – 87,71 %, проте цей показник на 1,76 % вищий порівняно з початком досліджуваного періоду (рис. 2.5.4).

⁶⁵ Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text>.

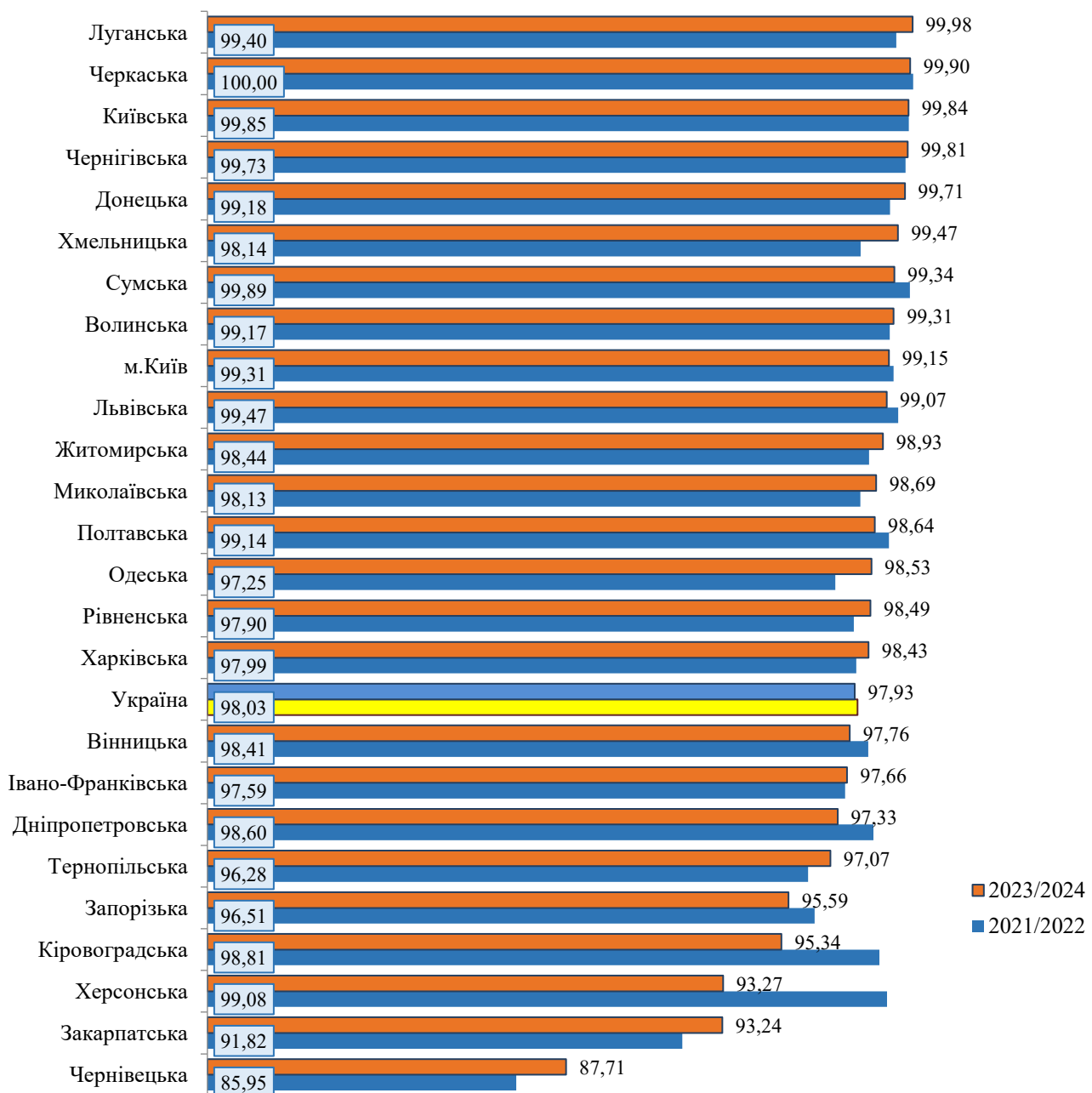

Рис. 2.5.4. Частка учнів, які вивчали англійську мову у 2021/2022 та 2023/2024 н. рр., у регіональному розрізі, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

72,41 % учнів, що вивчають англійську мову, припадає на міські ЗЗСО. У них англійську вивчають 98,86 % учнів, які живуть у міських поселеннях. У сільських школах цей показник становить 95,51 %.

Порівняно з 2021/2022 н. р. чисельність учнів, що вивчають англійську мову як самостійний предмет, збільшилася загалом по Україні на 0,2 % (рис. 2.5.5). У всіх регіонах, за винятком Запорізької й Луганської областей, спостерігається зростання показника в межах від 0,01 % в Закарпатській області до 1,17 % в Черкаській.

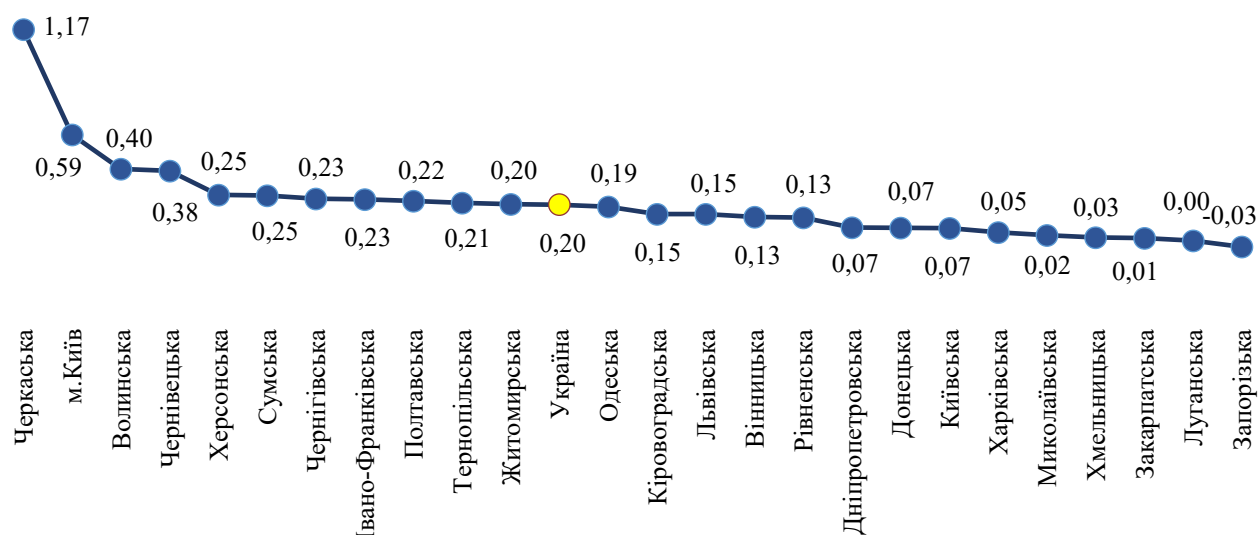

Рис. 2.5.5. Зміна частки учнів, що вивчали англійську мову як самостійний предмет, у 2023/2024 н. р. порівняно з 2021/2022 н. р., за регіонами, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Частка учнів, що вивчають англійську як другу мову, загалом по Україні становить 1,61 %, тобто на 0,21 % менше ніж на початок 2021/2022 н. р.

Друге місце за рейтингом популярності серед європейських мов посідає *німецька мова*, яка в Україні вважається мовою національних меншин. На початок 2023/2024 н. р. німецька мова вивчалась у 29,26 % ЗЗСО, 50,94 % з яких розташовані в міських поселеннях. Порівняно з 2021/2022 н. р. кількість закладів зменшилася на 10,14 %.

Німецьку мову вивчають 543 794 учні (14,27 % усіх учнів ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО)), що на 0,78 % менше порівняно з 2021/2022 н. р. У приватному закладі м. Києва для 50 учнів німецька мова є мовою навчання, решта вивчають її як самостійний предмет і в рамках вибірових курсів, із них 95 % – це учні з 5-го по 12-й класи. Для 79,06 % тих, хто вивчає мову, вона є другою іноземною.

У міських поселеннях німецьку мову вивчають 14,95 % учнів ЗЗСО, що становить 75,12 % тих, хто вивчає мову; у сільській місцевості – 12,56 % учнів. Порівняно з 2021/2022 н. р. цей показник зменшився в міських поселеннях на 0,44 %, у сільських – на 1,63 %.

Німецька мова викладається в ЗЗСО всіх регіонів. Спостерігається значний розкид частки учнів, які вивчають німецьку мову – від мінімального значення 4,06 % в Луганській області до максимального 23,25 % в Івано-Франківській (рис. 2.5.6). Порівняно з 2021/2022 н. р. зростання чисельності учнів, що вивчають німецьку мову, зафіксовано тільки в Одеській (на 0,19 %), Запорізькій (на 1,2 %), Харківській (на 1,45 %) областях. Найістотніше зменшення показника відбулося в Івано-Франківській (на 3,22 %), Тернопільській (на 3,16 %), Львівській (на 2,98 %), Волинській (на 2,48 %), Чернівецькій (на 2,41 %), Херсонській (на 2,15 %) областях.

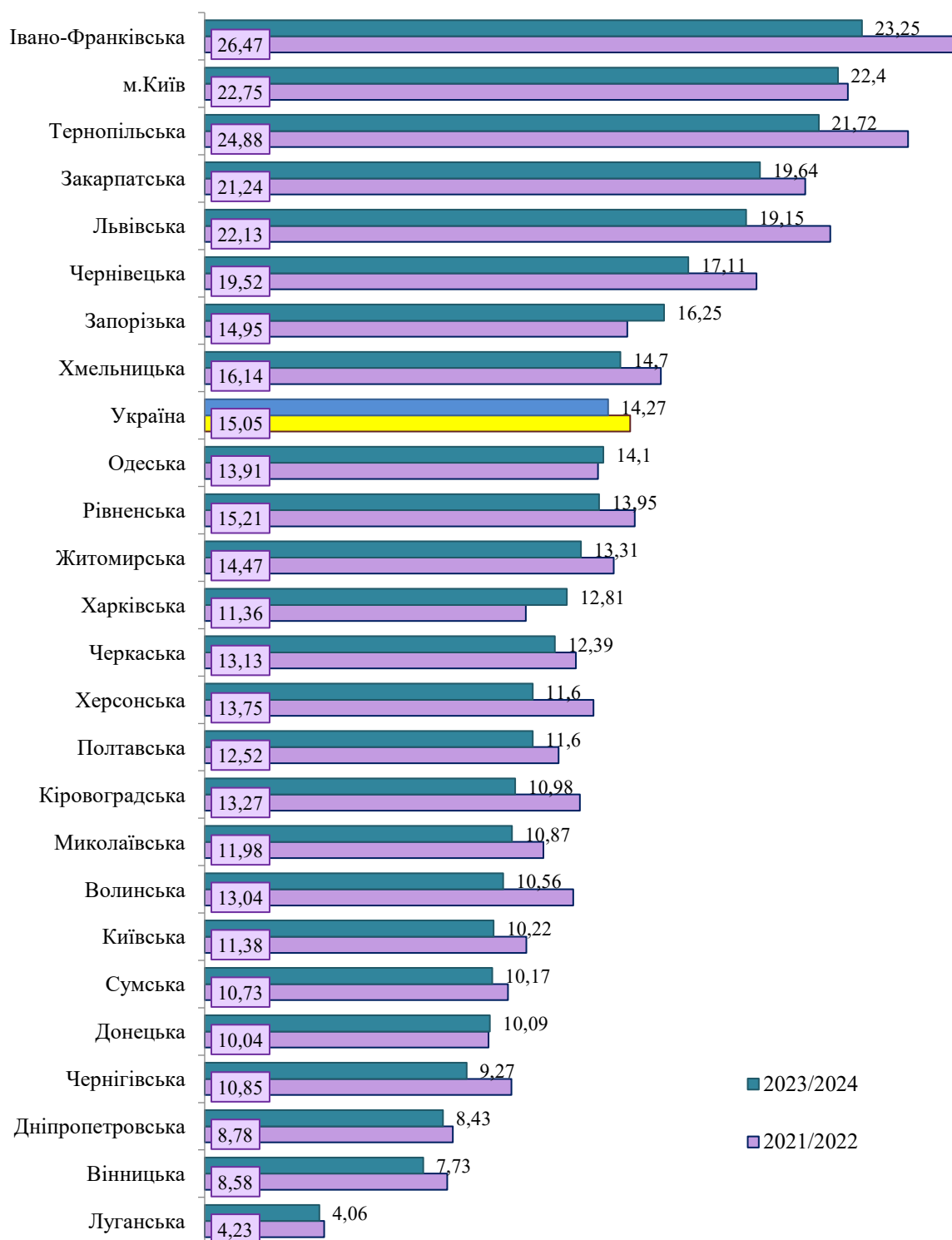

Рис. 2.5.6. Частка учнів, які вивчали німецьку мову, у 2021/2022 та 2023/2024 н. рр., у регіональному розрізі, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Третє місце за популярністю посідає *польська мова*, яку здобувачі середньої освіти обирають для вивчення, при цьому в Україні вона має статус мови національних меншин.

У 2023/2024 н. р. частка учнів, що вивчають польську мову, становила 2,77 % загального контингенту, що на 0,54 % більше порівняно з початком

досліджуваного періоду. Польську мову опановують 107 234 учні в 577 ЗЗСО, при цьому відзначається зменшення чисельності таких учнів (на 13,05 %) і кількості закладів (на 17,5 %) порівняно з 2021/2022 н. р.

У 2023/2024 н. р. польську мову вивчали 107 234 школярі. У Львівській та Хмельницькій областях 974 учні (0,91 %) використовують її як мову навчання, а українську вивчають як самостійний предмет; 8,42 % вивчають польську як самостійний предмет і в рамках вибірових курсів. Для 80,59 % учнів, що вивчають польську, вона є другою іноземною мовою.

У міських поселеннях 23 регіонів мову вивчають 3,27 % загального контингенту учнів міських ЗЗСО, у сільській місцевості – 1,52 % учнів у 16 областях. На них припадає 84,5 % осіб, які опановують цю мову

Польська мова є найпоширенішою у Волинській (11,75 % усіх учнів регіону), Львівській (8,72 %), Івано-Франківській (6,67 %), Житомирській (5,61 %), Рівненській (5,19 %), Хмельницькій (4,56 %) та деяких інших областях. Але в 12 регіонах цю мову вивчають менше 1 % учнів. Порівняно з 2021/2022 н. р. у 18 регіонах частка охочих вивчати польську збільшала з 1,6 % у Волинській до 0,07 % у Сумській області.

На початок 2023/2024 н. р. четверте місце за популярністю серед учнів в Україні посідає *французька мова*, яку вивчають 105 470 учнів (2,73 % їх загального контингенту) у 730 ЗЗСО всіх регіонів країни. Як самостійний предмет мову вчать 97,54 % тих, хто вивчає мову, решта – у рамках вибірових курсів; 69,64 % учнів вивчають її як другу іноземну.

68,22 % ЗЗСО, де вивчають французьку, розташовано в міських поселеннях, і саме в містах її опановують 77,7 % усіх учнів, що вивчають французьку. Проте в загальній чисельності здобувачів середньої освіти міських поселень ця частка є невеликою, 2,95 %, а в сільській місцевості – 2,15 %.

У регіональному розрізі спостерігається істотний розкид значень цього показника – у межах від 0,43 % у Волинській до 10,81 % у Чернівецькій області відносно загальної чисельності учнів області (рис. 2.5.7). Загалом по Україні цей показник знизився на 0,53 %.

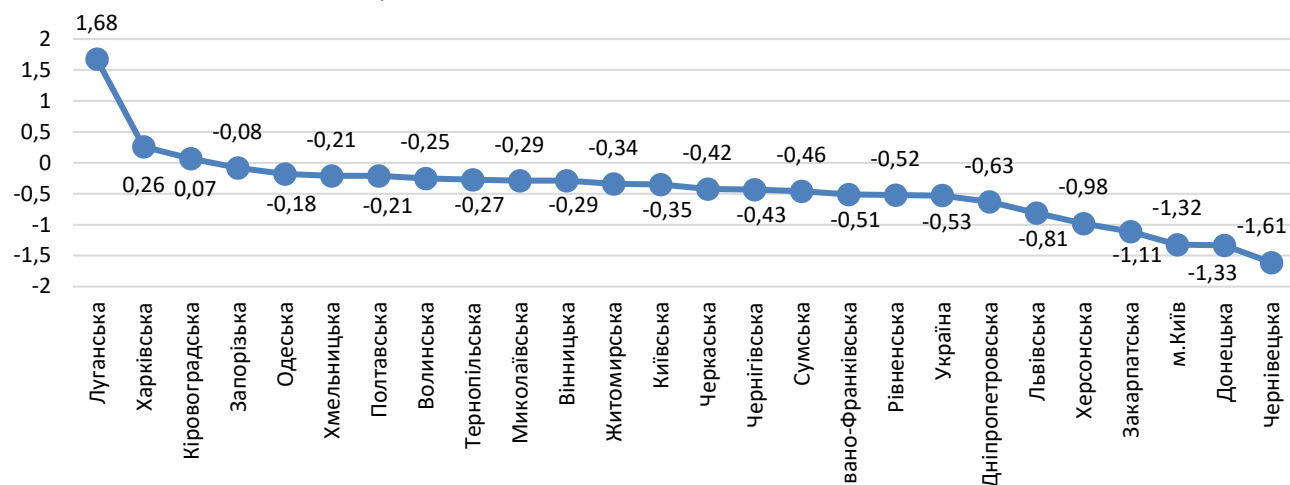

Рис. 2.5.7. Зміна частки учнів, які вивчали французьку мову, у 2023/2024 н. р. порівняно з 2021/2022 н. р., за регіонами, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Як другу іноземну мову французьку загалом по Україні вивчають 69,64 % усіх учнів, що опановують цю мову. У більшості регіонів цей показник сягає понад 70 %. У Сумській області для всіх учнів, які вивчають французьку, вона є другою іноземною мовою.

Іспанська мова також користується популярністю серед українських школярів, чисельність яких становить 0,45 % загального контингенту учнів, що на 0,02 % більше порівняно з 2021/2022 н. р.

Загалом по Україні іспанську мову викладають у 111 ЗЗСО 16 областей і м. Києва, 91,89 % таких закладів розташовано в міських поселеннях. Іспанську вивчають 17 448 учнів, при цьому як самостійний предмет її опановують 90,63 % учнів та 9,37 % у рамках вибіркового курсу. Для 74,58 % учнів це друга іноземна мова. Іспанська мова вивчається переважно в міських ЗЗСО (95,8 %), а частка учнів, що її опановують, становить 0,58 % загального контингенту місцевості цього типу.

Хоча статус іспанської мови підвищився порівняно з початком 2021/2022 н. р., кількість закладів, де вона викладається, зменшилась, і контингент учнів, які вивчають цю мову, загалом по Україні скоротився на 3,89 %. На 5,22 % поменшало тих, хто вивчає мову як самостійний предмет, натомість на 5,01 % зросла чисельність охочих вивчати іспанську в рамках вибіркового курсу.

Італійська мова як одна з мов Євросоюзу викладається в Україні в 5 ЗЗСО для 947 учнів із 5-го класу, з них 91,13 % вивчають її як самостійний предмет і 8,87 % – у рамках вибіркового курсу. При цьому 82,37 % учнів опановують цю мову як другу іноземну.

Найбільше охочих вивчати італійську мову в м. Києві (76,87 % загалу тих, хто вивчає мову), найменше – у Київській області (19 учнів).

Невелике число учнів опановують *чеську мову*. На початок 2023/2024 н. р. її вивчали з 5-го класу 1 194 учні як самостійний предмет у 4 ЗЗСО Закарпатської області виключно як другу мову та 13 учнів в одному ЗЗСО Львівської області. Усі ці заклади розташовано в міських поселеннях.

Крім іноземних мов ЄС, деякі здобувачі середньої освіти в Україні цікавляться мовами країн інших континентів, як-от китайська, корейська, японська, турецька, арабська.

На початок 2023/2024 н. р. *китайську мову* вивчали 0,07 % усіх учнів як самостійний предмет і в рамках вибіркового курсу, що на 21,27 % менше порівняно з 2021/2022 н. р. Китайська викладається у 23 ЗЗСО 7 областей та м. Києва, при цьому 22 таких заклади розташовано в міських поселеннях. Найбільшою частка учнів, які вивчають китайську, (37,25 %) є в Одеській області, у Житомирській області цю мову опановують лише 10 осіб.

Загалом по Україні *корейську мову* як самостійний предмет і в рамках вибіркового курсу вивчають 819 учнів, що на 12,21 % більше порівняно з 2021/2022 н. р.; при цьому 5,25 % вивчають її як другу іноземну мову. Найбільше таких учнів в Одеській області (57,88 %), за нею йдуть Харківська область (26,86 %) та м. Київ (15,26 %).

Українські школярі цікавляться також *японською мовою*, яку вивчають 420 осіб, що майже вдвічі менше, ніж у 2021/2022 н. р.; при цьому 59,28 % з них вивчають її як другу іноземну мову. Японська викладається в 3 ЗЗСО 3 регіонів. Найбільшим попитом вона користується у Львівській області (57,38 %); у м. Києві її опановують 139 учнів, у Київській області – 14 осіб.

Однією зі східних мов, яку вивчають здобувачі загальної середньої освіти, є *арабська мова*. На початок 2023/2024 н. р. її опановували 646 учнів у ЗЗСО м. Києва та Київської області, з них 10 учнів – у рамках вибіркового курсу. Порівняно з 2021/2022 н. р. чисельність таких учнів зменшилася на 10,4 %.

Також у 4 ЗЗСО м. Києва, Київській і Одеській областях 247 учнів вивчають *турецьку мову* як самостійний предмет, із них 208 осіб вивчають її як другу іноземну мову. Найбільше таких школярів проживають у м. Києві (74,5 %).

В Україні є регіони, де компактно проживають національні меншини та корінні народності. Тому в ЗЗСО, розташованих у таких місцевостях, організовано навчання учнів їхніми мовами.

На початок 2023/2024 н. р. *болгарська мова* як мова національних меншин викладається в 44 ЗЗСО в Одеській, Київській, Миколаївській, Запорізькій областях та м. Києві. Цю мову опановують 8 285 учнів, для 35 школярів вона є мовою навчання, як самостійний предмет її вивчають 89,44 % учнів, у рамках вибіркового курсу – 10,14 % учнів в Одеській області. При цьому для 4,7 % учнів, що вивчають мову, вона є другою іноземною.

Серед регіонів, де вивчається болгарська мова, лідирує Одеська область: там вона викладається в 39 ЗЗСО, а частка учнів становить 91,25 % усіх школярів, які її вивчають. Більшість учнів, що опановують болгарську мову, навчаються в ЗЗСО сільської місцевості (77,55 %).

Гагаузька мова входить до переліку мов національних меншин і корінних народів України та вивчається в 6 сільських ЗЗСО Одеської області. Як самостійний предмет її вивчають 1 063 учні, як і на початок 2021/2022 н. р.

Однією з найбільш компактних етнічних груп, що здавна проживають на території нашої країни, є греки. Вони розмовляють говірками *новогрецької мови*. На початок 2023/2024 н. р. новогрецьку мову вивчали як самостійний предмет і в рамках вибіркового курсу 999 учнів, що втричі менше, ніж у 2021/2022 н. р. Її вивчають переважно в м. Києві (52,95 % усіх учнів, що опановують новогрецьку) та в Одеській області (39,24 %). У Херсонській області частка таких учнів становить 2,7 %, а в Донецькій області новогрецьку вивчає тільки 51 учень у рамках вибіркового курсу.

Іврит входить до десяти найпоширеніших мов національних меншин в Україні. На початок 2023/2024 н. р. цю мову викладали у 20 ЗЗСО 10 регіонів, де її вивчали 5 009 учнів, що на 0,7 % більше порівняно з 2021/2022 н. р. Найбільшою частка учнів, які вивчають іврит, є в м. Києві (36,91 % усіх учнів, що вивчають мову), далі йдуть Одеська (15,42 %), Дніпропетровська (13,14 %), Запорізька (12,12 %) області. Найменша частка таких учнів – у Черкаській області (0,08 %).

Кримськотатарська мова є рідною мовою кримських татар. На початок 2023/2024 н. р. цю мову вивчали 37 учнів в одному ЗЗСО Київської області як

самостійний предмет і 188 учнів у Херсонській області в рамках вибірових курсів. У 2021/2022 н. р. кримськотатарська мова викладалася тільки в одному ЗЗСО Херсонської області, але опановувало її більше учнів: 344 особи вчили її як самостійний предмет та 133 – у рамках вибірових курсів.

На початок 2023/2024 н. р. *молдовська мова* офіційно входила до переліку мов національних меншин, тому в статистичних звітах інформація про неї надавалася. На той час молдовську мову вивчав 4 571 учень у 16 ЗЗСО сільської місцевості Одеської області. Із них 29,21 % навчаються цією мовою, а решта вчить її як самостійний предмет.

В Україні носії *румунської мови* переважно проживають на території Закарпатської, Одеської та Чернівецької областей. У цих областях розташовано румунські заклади освіти, а Чернівецький національний університет готує вчителів для румунських шкіл.

На початок 2023/2024 н. р. загалом по Україні румунську мову опановували 19 209 учнів (близько 0,5 % загального контингенту), з них для 80,62 % осіб вона є мовою навчання з 1-го класу, 18,5 % осіб вивчають її як самостійний предмет, 167 учнів – у рамках вибірових курсів. 85,3 % таких учнів навчаються в сільських школах.

Найбільшою частка учнів, що навчаються румунською мовою, (82,26 %) є в Чернівецькій області, де 47 ЗЗСО з румунською мовою навчання та 16 українсько-румунських шкіл. Окрім того, як самостійний предмет її вивчають 2 997 осіб, у рамках вибірових курсів – 147 осіб. У Закарпатській області румунською навчаються 15,49 % всіх учнів, для кого вона є мовою навчання, у 10 ЗЗСО з румунською мовою викладання та в одній українсько-румунській школі. В Одеській області румунською мовою навчається 2,58 % всіх учнів, для яких вона є мовою навчання, у 3 українсько-румунських школах, розташованих у сільській місцевості. Як самостійний предмет румунську вивчають 558 учнів.

Найбільша спільнота словаків в Україні проживає на Закарпатті. На початок 2023/2024 н. р. загалом в Україні *словацьку мову* опановували 2 142 учні, з них для 5,51 % учнів вона є мовою навчання в одній українсько-словацькій школі Закарпатської області. Як самостійний предмет словацьку вивчають 44,77 % учнів, найчисленніша група (1 065 осіб) вчить її в рамках вибірових курсів, а 719 осіб обрали її другою іноземною мовою. Визначено, що 67,74 % учнів, які вивчають цю мову, навчаються в ЗЗСО міських поселень, із них для 8,13 % учнів словацька мова є мовою навчання; 60,99 % вивчають її як самостійний предмет.

Порівняно з початком досліджуваного періоду у 2023/2024 н. р. чисельність учнів, які опановують словацьку мову, збільшилася на 22,33 %, зокрема на 13,19 % побільшало учнів, що вивчають її як самостійний предмет. Удвічі зросла чисельність осіб, які вивчають словацьку мову як другу іноземну.

Частка учнів, що опановують *угорську мову* як мову національних меншин, становить 0,46 %. У Закарпатській області діють 67 ЗЗСО з угорською мовою навчання та 28 українсько-угорських шкіл, більшість яких розташовано в сільській місцевості (68,66 % з угорською мовою навчання та 85,7 % українсько-угорських шкіл). На початок 2023/2024 н. р. угорську опановували 17 673 учні, з

них для 82,74 % це мова навчання, 2 648 учнів вивчають її як самостійний предмет. У рамках вибірових курсів угорську вивчають 2,27 % учнів. Для 2 152 учнів угорська є другою іноземною мовою.

У 2023/2024 н. р. кількість ЗЗСО з угорською мовою навчання скоротилася на 3 заклади, а чисельність учнів – на 16,51 % порівняно з 2021/2022 н. р. У структурі контингенту учнів, які вивчають мову, поменшало тих, хто навчається угорською, й тих, хто вивчає її в рамках вибірових курсів, на 1,03 і 2,03 % відповідно; натомість на 3,06 % зросла чисельність учнів, що вивчають цю мову як самостійний предмет.

Аналіз поширення мов нацменшин та корінних народів показав, що німецька й польська мови є найпоширенішими серед цієї категорії мов і вивчаються практично в усіх регіонах України. Для польської мови винятком є Донецька й Луганська області.

Найбільше мов вивчається в Одеській області – 8, причому гагаузька та молдовська вивчаються тільки в цій області. По 5 мов викладається в Закарпатській, Київській областях і в м. Києві, словацька й угорська мови вивчаються тільки в Закарпатській області. У Луганській області учні вивчають лише німецьку мову (табл. 2.5.4).

Таблиця 2.5.4

Кількість мов національних меншин та корінних народів України, що викладались у 2023/2024 н. р. у ЗЗСО України, за регіонами, од.

Регіон	Кількість мов
Одеська обл.	8
Закарпатська, Київська області, м. Київ	5
Запорізька, Херсонська, Чернівецька області	4
Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Миколаївська, Харківська, Черкаська області	3
Волинська, Донецька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернігівська області	2
Луганська обл.	1

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Оскільки іноземні мови набувають дедалі більшого поширення в світі, важливим питанням при викладанні мов стає урізноманітнення процесу навчання, активізація пізнавальної діяльності учнів, розширення сфери їхніх інтересів та формування позитивної мотивації до навчання. Тому необхідно використовувати нові навчально-методичні матеріали, тобто вдосконалювати й розвивати методику навчання, методи та форми – подавати матеріали уроку в абсолютно новому вигляді та із завданнями нового типу, з якими учні не стикалися раніше, відповідно до вікової категорії школярів. Також якісна мовна підготовка школярів не можлива без застосування ІКТ, навчальних комп'ютерних програм.

Одним із головних чинників створення в ЗЗСО сучасного інформаційного середовища є облаштований кабінет іноземної мови. Порівняно з довоєнним періодом загалом по Україні кількість ЗЗСО, що мають такий кабінет, зменшилася на 1,11 %, зокрема в міських поселеннях – на 2 %; водночас у сільській місцевості таких закладів стало на 3 % більше.

Додатково до кабінетів іноземної мови ЗЗСО мають спеціально облаштовані кабінети мов національних меншин. Загалом по Україні у 2023/2024 н. р. налічувалося 2 932 ЗЗСО з такими кабінетами, у міських поселеннях і сільській місцевості – 1 492 та 1 440 закладів відповідно.

Для впровадження інноваційних технологій навчання ефективно використовуються лінгафонні кабінети, обладнані аудіо-, відео- та мультимедійними засобами. Сучасні лінгафонні системи не вимагають підвищення кваліфікації персоналу й додаткових знань від здобувачів. Зазначені кабінети можна використовувати для вивчення будь-яких предметів, залежно від завантаженого на комп'ютері програмного забезпечення. Зокрема, застосування звукотехнічного, мультимедійного, акустичного обладнання створює найкращі умови для вивчення іноземних мов і вдосконалення навичок володіння ними. Оснащення лінгафонного кабінету відповідає затвердженням МОН навчальним планам та програмам і регламентується його наказом «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій» від 29.04.2020 № 574.

Загалом по Україні протягом 2021/2022–2023/2024 н. рр. частка ЗЗСО з обладнаними лінгафонними кабінетами зросла з 5,93 до 5,98 %, зокрема в міських поселеннях – з 9,73 до 9,78 %; у сільській місцевості вона зменшилася, з 3,52 до 3,48 %.

Ефективність вивчення учнями іноземної мови великою мірою залежить від особистості й кваліфікації вчителя, що є універсальним засобом розкриття всіх потенційних можливостей учня щодо оволодіння іноземною мовою. Учитель має вміти мотивувати учня: до розвитку, до знання предмета, до пізнання світу. За новою концепцією, учитель повинен бути партнером для учня, який має стати всебічно обізнаною особистістю, патріотом і новатором. Учитель, як і раніше, залишається лідером освітнього процесу, але стає невидимим організатором, щоб учні стали активними, творчими учасниками навчального процесу. Для того щоб учитель міг відповідати всім новим вимогам, бути особистістю, здатною до активної творчості та постійного самовдосконалення, необхідно змінити систему навчання педагогічних кадрів у ЗВО.

ЗВО України готують фахівців за спеціальністю «Середня освіта», які після закінчення закладу отримують кваліфікацію вчителя. Серед предметних спеціалізацій цієї спеціальності є мовні, за якими фахівці отримують кваліфікацію вчителя від української до восьми найпопулярніших мов. Аналіз чисельності фахівців, що у 2024 р. здобули вищу освіту ступеня магістра за мовними спеціалізаціями у ЗВО системи управління МОН, засвідчив, що 47,27 % загалу випускників спеціальності «Середня освіта» отримали кваліфікацію вчителя української мови, 46,13 % – англійської, 4,5 % – німецької, 1,02 % –

польської, решта, менше 1 %, – іспанської, російської, румунської / молдовської, угорської, французької.

У класифікаторі спеціальностей для підготовки фахівців із вищою освітою зазначено спеціальність «Філологія», де спеціалізаціями є розширений перелік мов за групами: германські, романські, слов'янські, східні, угро-фінські, балтійські, кельтські, а також мови: албанська, вірменська, новогрецька, кримськотатарська. Фахівці, які здобули вищу освіту за мовними спеціалізаціями спеціальності «Філологія», можуть працювати в різних напрямках, у т. ч. викладати у ЗВО або бути вчителем у ЗЗСО. Фахівці, які здобули вищу освіту ступеня магістра за спеціальністю «Філологія» у 57 ЗВО МОН, отримали диплом за 24 мовними спеціалізаціями. Найбільше випускників (53,13 %) було за спеціалізацією «Англійська мова». Далі за рейтингом ідуть «Українська мова» (17,18 %), «Німецька мова» (8,31 %), «Польська мова» та «Французька мова» (по 3,92 %), «Китайська мова» й «Іспанська мова» (по 2,43 %), «Японська мова» (1,4 %). У 2024 р. для здобуття вищої освіти ступеня магістра за спеціальністю «Філологія» абітурієнтів було прийнято за 27 спеціалізаціями.

Отже, можна констатувати, що у 2023/2024 н. р. кількість ЗЗСО України, де навчання проводиться державною українською мовою, збільшилася на 2,97 % порівняно з 2021/2022 н. р. і становить 98,41 % загальної кількості ЗЗСО. Чисельність учнів, які навчаються українською мовою, зросла на 2,01 % та становить 99,14 % загалу, решта учнів вивчають українську як самостійний предмет в іншомовних закладах.

Учні в Україні навчаються або вивчають 30 мов, серед яких є іноземні мови країн ЄС, Азії, а також мови національних меншин і корінних народів України (гагаузька, кримськотатарська). Найбільшою популярністю користуються іноземні мови країн ЄС, безумовним лідером серед яких є англійська (97,93 % загалу школярів, що вивчають іноземну мову); далі йдуть німецька (14,3 %), польська (2,77 %), французька (2,73 %).

Ефективність навчання іноземних мов залежить від майстерності вчителя, методів навчання, змісту програм, засобів управління навчальним процесом та від забезпеченості уроку інноваційними цифровими ресурсами й навчальним обладнанням.

3. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ОСВІТНІХ ПОКАЗНИКІВ

3.1. Прогнозування чисельності учнів та педагогічних працівників у закладах загальної середньої освіти із застосуванням трендових моделей

Прогнозування розвитку загальної середньої освіти зумовлюється необхідністю визначення найважливіших показників галузевого управління з метою надання якісних освітніх послуг, формування обґрунтованих обсягів бюджетного фінансування, оптимізації мережі та збільшення наповнюваності закладів учнями, забезпечення педагогічними кадрами. З огляду на динаміку розвитку загальної середньої освіти в Україні протягом останніх років, негативну демографічну ситуацію, перед органами управління галуззю й кожним ЗЗСО постало важливе завдання – визначити та реалізувати стратегію розвитку. Особливого значення це завдання набуло в період широкомасштабної збройної агресії РФ проти України, починаючи з 24 лютого 2022 р.

Якщо в попередні роки регіональні прогнози розроблялися на базі показника народжуваності дітей для прогнозування низки освітянських процесів у державі (чисельності учнів перших класів, контингенту учнів, чисельності учнів дев'ятих класів, що продовжать навчання в десятих класах, чисельності педагогічного персоналу та вчителів, які викладають предмети), то в сучасних реаліях необхідно розробити нові методологічні підходи до складання прогнозів у сфері ЗСО.

Питання теоретичного моделювання, технології та методики прогнозування входять до кола інтересів багатьох науковців.

Так, у публікаціях Л. А. Онищук обґрунтовано теоретичні підходи й доцільність застосування синергетичної методології в процесі прогнозування показників у сфері ЗСО. Дослідниця наголошує, що процес прогнозування розвитку ЗСО має передбачати реалізацію низки дослідницьких процедур, як-от: визначення функціонального змісту діяльності системи, її організаційно-управлінської структури та об'єкта прогнозування, добір і обґрунтування методологічного інструментарію щодо розроблення й використання прогнозів, забезпечення її функціонування необхідними ресурсами⁶⁶.

Колективом авторів під керівництвом І. А. Брежань опубліковано результати аналізу та обґрунтування методів демографічного прогнозування, що відповідають цілям і завданням інтегрованого розвитку територій. Науковцями визначено перелік найвагоміших чинників прогнозних оцінок. До

⁶⁶ Онищук Л. А. Концепція прогнозування розвитку загальної середньої освіти / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Пед. думка, 2016. 46 с. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/kontseptsiya_prognozuvannya_rozvytku_zagalnoyi_serednoyi_osvity_2016.pdf.

загальноприйнятих та рекомендованих ООН до використання при прогнозуванні в соціально-економічній сфері віднесено трендовий метод, або метод математичної екстраполяції; методи співвіднесення, або аналогії; методи когорт-компонент; економіко-демографічні моделі⁶⁷.

Дослідження К. Ю. Сегіди присвячено особливостям геодемографічного прогнозування, зокрема чисельності та складу населення. На думку автора, основними функціями прогнозування є: науковий аналіз розвитку об'єкта в певних умовах і у відповідному ретроспективному періоді, оцінка об'єктів прогнозування, виявлення альтернативних шляхів розвитку під впливом економічних та соціальних чинників. Дослідниця аналізує моделі, що застосовуються в імовірнісному демографічному прогнозуванні: розроблення сценаріїв на основі використання класичних методів прогнозування, зокрема методу пересування вікових груп (компонентного); кореляційно-регресійного аналізу; екстраполяції та часових рядів. Запропоновані дослідницею методи аналізу й прогнозування можуть успішно застосовуватись і в освітній галузі⁶⁸.

Метод пересування вікових груп було використано й у наших дослідженнях, присвячених прогнозуванню контингенту учнів ЗЗСО⁶⁹. У межах науково-дослідної роботи «Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення для визначення стану та прогнозування розвитку загальної середньої освіти» (ДР № 0120U103180) підготовлено аналітичні записки, в яких викладено методологічні принципи та результати розроблених прогнозів показників на період 2020/2021–2024/2025 н. рр.⁷⁰

Актуальність і важливість прогнозів у сфері ЗСО, особливо контингенту учнів, що навчаються та є потенційними вступниками до ЗВО, зумовлені перспективами економічного й соціального розвитку держави, формуванням її творчого та професійного потенціалу.

Інформаційною базою дослідження слугували:

- статистичні форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти» за 2014/2015–2022/2023 н. рр.;

⁶⁷ Брежань І. А., Чевганова В. Я., Григор'єва О. В., Свистун Л. А. Підходи до прогнозування демографічних процесів в управлінні інтегрованим розвитком територій. *Економіка і прогнозування*. 2020. № 2. С. 21–42. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2020.02.021>.

⁶⁸ Сегіда К. Ю. Методичні основи геодемографічного прогнозування. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2016. Вип. 24. С. 109–116. URL <https://periodicals.karazin.ua/pbgok/article/download/6419/5948>.

⁶⁹ Гапон В. В., Барабаш О. А., Чимбай Л. Л. Аналіз демографічної ситуації та прогнозне оцінювання чисельності учнів перших класів. *Освітня аналітика України*. 2021. № 2(13). С. 101–116. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-2-101-116>; Гапон В. В., Чимбай Л. Л. Оцінювання точності розробленого прогнозу контингенту учнів у денних закладах загальної середньої освіти. *Освітня аналітика України*. 2022. № 2 (18). С. 72–87. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-2-72-87>.

⁷⁰ Моніторинг забезпечення педагогічними працівниками закладів освіти України: методологічні підходи до прогнозування / С. Л. Лондар та ін. ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2020. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/1-na_sajt_AZ_Monitoring_potrebi_ZO_u_pedpratsivnikah-final.pdf; Гапон В. В., Чимбай Л. Л., Цоколенко С. П. Оцінка точності проведеного прогнозування контингенту учнів та кількості першокласників у ЗЗСО для 2020/2021 навчального року / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/6_AZ_Gapon_f2-1-40.pdf; В. В. Гапон, М. І. Шараєвська, Т. С. Дереза, С. П. Цоколенко. Оцінка точності проведеного прогнозування показників кадрового складу в закладах загальної середньої освіти України / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/12_az_gapon.pdf.

- статистичні форми № 83-РВК «Про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» за 2014/2015–2022/2023 н. рр.;
- статистична форма № 77-РВК «Звіт про кількість дітей шкільного віку» станом на 1 вересня 2022 р.;
- статистичні зведені таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» за 2014/2015–2022/2023 н. рр.;
- статистичні дані Державної служби статистики України «Населення України» за 2008–2019 рр.

3.1.1. Прогнозування чисельності учнів перших класів у закладах загальної середньої освіти із застосуванням трендових моделей

Загальний контингент учнів ЗЗСО на початок 2022/2023 н. р. становив 4 041 976 осіб, із них 38 799 учнів навчалися у спеціальних ЗЗСО та спеціальних класах, організованих при ЗЗСО (34 029 і 4 770 учнів відповідно). Варто зазначити, що в ЗЗСО навчалися 45 238 учнів з ООП, із них 33 861 особа – в інклюзивних класах. Діти з ООП, що не потребують спеціального супроводу, навчаються в загальних класах ЗЗСО.

Першокласниками у 2022/2023 н. р. стали 322 320 дітей, яких прийнято на навчання до звичайних ЗЗСО, із них 3 577 дітей – до інклюзивних класів. Окрім того, у спеціальних ЗЗСО першокласниками стали 2 641 дитина; у спеціальних класах, організованих у ЗЗСО, – 447 дітей.

У табл. 3.1.1 наведено фактичні значення чисельності учнів перших класів у ЗЗСО, спеціальних класах і спеціальних ЗЗСО.

Таблиця 3.1.1

Фактична чисельність учнів перших класів на початок 2022/2023 н. р., осіб

Регіон	ЗЗСО		Спеціальні ЗЗСО	Спеціальні класи, організовані в ЗЗСО	Разом
	усього	із них в інклюзивних класах			
Вінницька обл.	14 517	157	125	–	14 642
Волинська обл.	12 060	167	82	6	12 148
Дніпропетровська обл.	26 859	327	343	107	273 09
Донецька обл.	5 372	17	–	–	5 372
Житомирська обл.	11 220	180	114	35	11 369
Закарпатська обл.	14 432	146	39	–	14 471
Запорізька обл.	10 048	124	145	89	10 282
Івано-Франківська обл.	14 137	185	39	–	14 176
Київська обл.	22 170	276	82	–	22 252
Кіровоградська обл.	7 955	67	87	16	8 058
Луганська обл.	887	4	–	–	887
Львівська обл.	26 068	302	203	11	26 282
Миколаївська обл.	7 810	68	118	29	7 957
Одеська обл.	21 708	255	178	11	21 897
Полтавська обл.	11 751	164	110	19	11 880
Рівненська обл.	14 357	181	132	–	14 489

Регіон	ЗЗСО		Спеціальні ЗЗСО	Спеціальні класи, організовані в ЗЗСО	Разом
	усього	із них в інклюзивних класах			
Сумська обл.	7 590	89	98	6	7 694
Тернопільська обл.	9 450	100	63	–	9 513
Харківська обл.	14 386	98	102	–	14 488
Херсонська обл.	3 463	6	7	22	3 492
Хмельницька обл.	12 212	168	110	0	12 322
Черкаська обл.	9 917	80	106	31	10 054
Чернівецька обл.	9 525	107	58	–	9 583
Чернігівська обл.	7 351	105	43	–	7 394
м. Київ	27 075	204	257	65	27 397
Україна	322 320	3 577	2 641	447	325 408

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Аналіз отриманих даних засвідчив, що у 2022/2023 н. р. чисельність учнів перших класів (разом з учнями спеціальних ЗЗСО) загалом по Україні зменшилася на 19,54 % порівняно з попереднім роком. Дані в регіональному розрізі відображено в табл. 3.1.2.

Таблиця 3.1.2

**Зміна чисельності учнів перших класів у 2022/2023 н. р.
порівняно з 2021/2022 н. р., %**

Регіон	ЗЗСО		Спеціальні ЗЗСО	Спеціальні класи, організовані в ЗЗСО	Разом
	усього	із них в інклюзивних класах			
Вінницька обл.	–6,94	9,79	–0,79	–	–6,89
Волинська обл.	–8,97	2,45	13,89	Збільшилася з 0 до 6 осіб	–8,80
Дніпропетровська обл.	–17,67	–11,86	–23,61	–23,02	–17,78
Донецька обл.	–63,44	–91,33	–100,00	–100,00	–63,91
Житомирська обл.	–13,86	13,92	–1,72	45,83	–13,64
Закарпатська обл.	–11,57	13,18	77,27	–100,00	–11,51
Запорізька обл.	–35,42	–55,71	–47,27	–35,04	–35,62
Івано–Франківська обл.	–8,41	8,19	–32,76	–	–8,50
Київська обл.	–12,90	3,76	–36,92	–	–13,02
Кіровоградська обл.	–10,78	–30,21	–14,71	–36,00	–10,85
Луганська обл.	–81,61	–94,81	–100,00	–	–81,82
Львівська обл.	–6,17	25,31	–2,40	–15,38	–6,15
Миколаївська обл.	–29,59	–35,85	–21,85	–55,38	–29,63
Одеська обл.	–20,98	4,51	–13,17	120,00	–20,90
Полтавська обл.	–10,22	1,23	–9,84	35,71	–10,16
Рівненська обл.	–9,01	–17,35	–11,41	–	–9,03
Сумська обл.	–18,11	–3,26	–3,92	Збільшилася з 0 до 6 осіб	–17,90
Тернопільська обл.	–7,97	–0,99	–1,56	–	–7,93
Харківська обл.	–40,38	–47,59	–43,96	–100,00	–40,43

Регіон	ЗЗСО		Спеціальні ЗЗСО	Спеціальні класи, організовані в ЗЗСО	Разом
	усього	із них в інклюзивних класах			
Херсонська обл.	-66,82	-96,23	-91,03	-71,43	-67,03
Хмельницька обл.	-7,88	9,09	4,76	-100,00	-7,88
Черкаська обл.	-8,70	19,40	-8,62	138,46	-8,53
Чернівецька обл.	-6,98	-5,31	-10,77	–	-7,01
Чернігівська обл.	-16,91	8,25	-27,12	–	-16,98
м. Київ	-15,26	-9,33	-37,62	-35,00	-15,60
Україна	-19,45	-15,18	-25,90	-35,03	-19,54

Складено авторами.

Особливо слід виокремити регіони, що в результаті повномасштабного вторгнення рф в Україну опинилися на лінії зіткнення, значна територія яких окупована або де велися бойові дії. Найістотніше зменшення чисельності першокласників спостерігається в Луганській, Херсонській, Донецькій, Харківській, Запорізькій, Миколаївській областях (на 30–82 %); в 11 регіонах чисельність першокласників скоротилася на 10–21 %; у 9 областях – у межах 6–9 %. Варто зауважити, що в жодному регіоні не зафіксовано збільшення чисельності учнів перших класів.

Для порівняння: на початок 2021/2022 н. р. найістотніше зменшення чисельності першокласників становило від 7,13 % в Запорізькій області до 11,39 % в Луганській. У Київській області цей показник зріс на 1,61 %.

В інклюзивних класах ЗЗСО істотне зменшення контингенту учнів перших класів відбулося в Донецькій, Луганській, Харківській, Херсонській, Запорізькій областях – на 55,71–96,23 %. У Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Черкаській, Одеській, Хмельницькій, Чернігівській областях чисельність першокласників в інклюзивних класах зросла на 2,45–25,31 %, що значно менше порівняно з минулими роками.

У спеціальних ЗЗСО в Донецькій і Луганській областях у 2022/2023 н. р. не було учнів першого класу, у Херсонській області їх чисельність зменшилася на 91,03 %, у Запорізькій та Харківській областях – більш ніж на 40 %, в Івано-Франківській, Київській областях і м. Києві – на 30 %. Водночас у Закарпатській області цей показник зріс на 77,27 %, у Волинській – на 13,89 %, у Хмельницькій – на 4,76 %. Така динаміка може бути пов'язана з тимчасовим переміщенням учнів до західних регіонів України.

Щодо спеціальних класів, організованих у ЗЗСО, то в них першокласників немає протягом певного часу в низці областей, а саме у Вінницькій, Волинській, Івано-Франківській, Київській, Луганській, Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій. У 2022/2023 н. р. у таких класах першокласників також не було в Донецькій і Закарпатській областях. Натомість з'явилося по 6 учнів у Волинській та Сумській областях, більш ніж на 100 % зросла їх чисельність в Одеській і Черкаській областях.

Теперішні умови в Україні є екстремальними та істотно впливають на характерну динаміку часового ряду фактичної чисельності учнів перших класів, побудованого для 2014/2015–2021/2022 н. рр. і продовженого у 2022/2023 н. р., знижуючи вірогідність прогнозової оцінки.

Для прогнозової оцінки здебільшого застосовувалася лінійна трендова модель, яка порівняно з поліноміальною іноді поступається вірогідністю апроксимації, але має менш різкі перепади в прогнозних періодах. На рис. 3.1.1 зображено трендові моделі розрахунку чисельності учнів перших класів (без учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів) загалом по Україні, побудовані на основі часового ряду 2017/2018–2022/2023 н. рр.

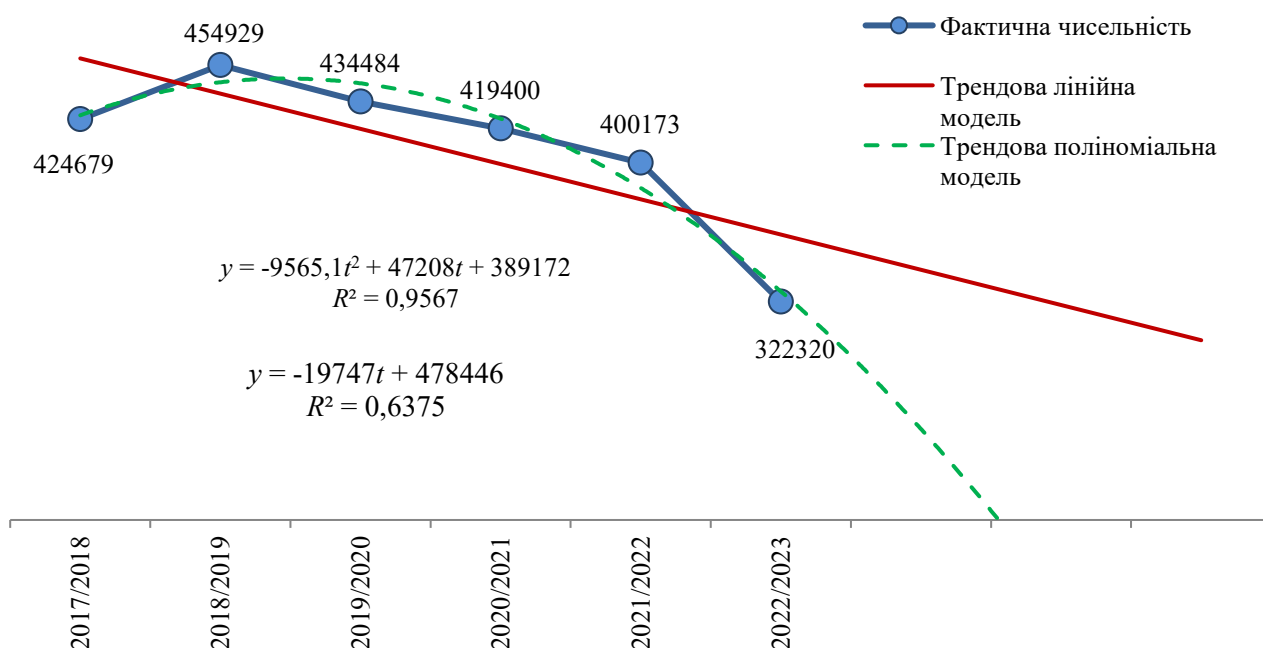

Рис. 3.1.1. Фактична чисельність учнів перших класів загалом по Україні (без учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів) у 2017/2018–2022/2023 н. рр. і трендові моделі прогнозу, осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Як видно з рис. 3.1.1, трендова лінійна модель описується рівнянням:

$$y = -19747t + 478446, \quad (3.1.1)$$

а поліноміальна модель – рівнянням:

$$y = -9565,1t^2 + 47208t + 389172, \quad (3.1.2)$$

де t – часовий фактор (тренд), значення якого дорівнює 1, 2, 3, ..., n ; для прогнозних розрахунків – 7, 8, 9.

Як свідчать дані табл. 3.1.3, лінійна модель дає більшу відносну похибку, але значення в прогнозній області вірогідніше відображають можливу динаміку показника.

Таблиця 3.1.3

**Фактична та прогнозна чисельність учнів перших класів загалом
по Україні (без учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів),
абсолютні й відносні похибки моделей, осіб, %**

Показник	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025	2025/2026
Фактична чисельність, осіб	424 679	454 929	434 484	419 400	400 173	322 320	—	—	—
<i>Поліном 2-го порядку</i>									
Розрахована чисельність, осіб	426 815	445 328	444 710	424 962	386 085	328 076	—	—	—
Абсолютна похибка, осіб	-2 136	9 601	-10 226	-5 562	14 088	-5 756	—	—	—
Відносна похибка, %	-0,50	2,11	-2,35	-1,33	3,52	-1,79	—	—	—
Прогнозні значення, осіб	—	—	—	—	—	—	250 938	154 670	39 271
<i>Лінійна модель</i>									
Розрахована чисельність, осіб	458 699	438 952	419 205	399 458	379 711	359 964	—	—	—
Абсолютна похибка, осіб	-34 020	15 977	15 279	19 942	20 462	-37 644	—	—	—
Відносна похибка, %	-8,01	3,51	3,52	4,75	5,11	-11,68	—	—	—
Прогнозні значення, осіб	—	—	—	—	—	—	340 217	320 470	300 723

Складено авторами.

На рис. 3.1.2 наведено трендову модель прогнозу чисельності учнів перших класів у спеціальних ЗЗСО загалом по Україні на часовому відрізку 2014/2015–2022/2023 н. рр.

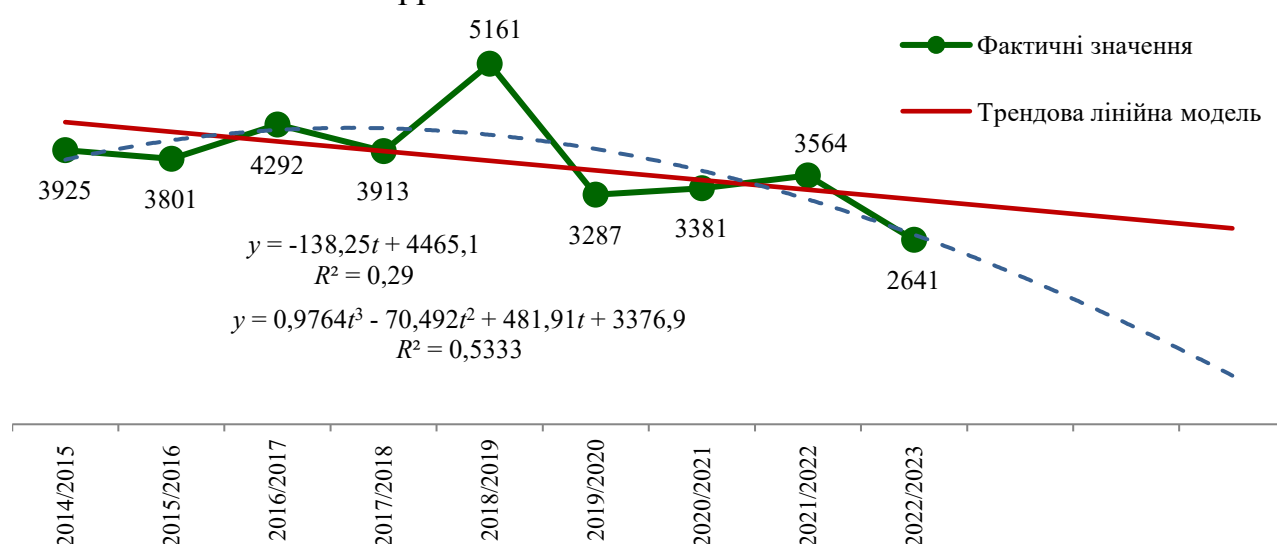

Рис. 3.1.2. Фактична чисельність учнів перших класів у спеціальних ЗЗСО загалом по Україні у 2014/2015–2022/2023 н. рр. та трендова модель прогнозу, осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Формула трендової лінійної моделі має вигляд:

$$y = -138,25t + 4465,1, \quad (3.1.3)$$

де t – часовий фактор (тренд), значення якого дорівнює 1, 2, 3, ..., n ; для прогнозних розрахунків – 10, 11, 12.

Вірогідність апроксимації цієї моделі є досить низькою й дорівнює 0,29. Дещо вищою вона є в моделі на основі полінома 2-го порядку (0,5333), але при цьому зберігається тенденція останнього часового відрізка, який відповідає нетиповому періоду та характеризується значним спадом показника. Така динаміка може зберігатися в умовах зростання військової напруженості в окремих регіонах і подальшого виїзду за кордон сімей із дітьми. В умовах поліпшення ситуації ймовірніша більш «м'яка» тенденція, якій відповідає лінійна модель.

Відповідні розрахунки щодо якості моделі й прогнозних значень наведено в табл. 3.1.4.

Таблиця 3.1.4

Фактична та прогнозна чисельність учнів перших класів у спеціальних ЗЗСО загалом по Україні, абсолютна й відносна похибки моделі, осіб, %

Показник	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024	2024/ 2025	2025/ 2026
Фактична чисельність, осіб	3 925	3 801	4 292	3 913	5 161	3 287	3 381	3 564	2 641	—	—	—
Розрахована чисельність, осіб	4 327	4 189	4 050	3 912	3 774	3 636	3 497	3 359	3 221	—	—	—
Абсолютна похибка, осіб	-402	-388	242	1	1 387	-349	-116	205	-580	—	—	—
Відносна похибка, %	-10,24	-10,21	5,64	0,03	26,87	-10,62	-3,43	5,75	-21,96	—	—	—
Прогнозні значення, осіб	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3 083	2 944	2 806

Складено авторами.

Опрацьовані дані за 2023/2024 н. р. дали змогу оцінити точність прогнозного значення. Фактична чисельність учнів перших класів спеціальних ЗЗСО становить 3 022 особи, абсолютна похибка – –61 особа, відносна – –2,02 %).

Трендову модель прогнозу чисельності учнів перших класів у спеціальних класах, організованих у ЗЗСО, зображено на рис. 3.1.3.

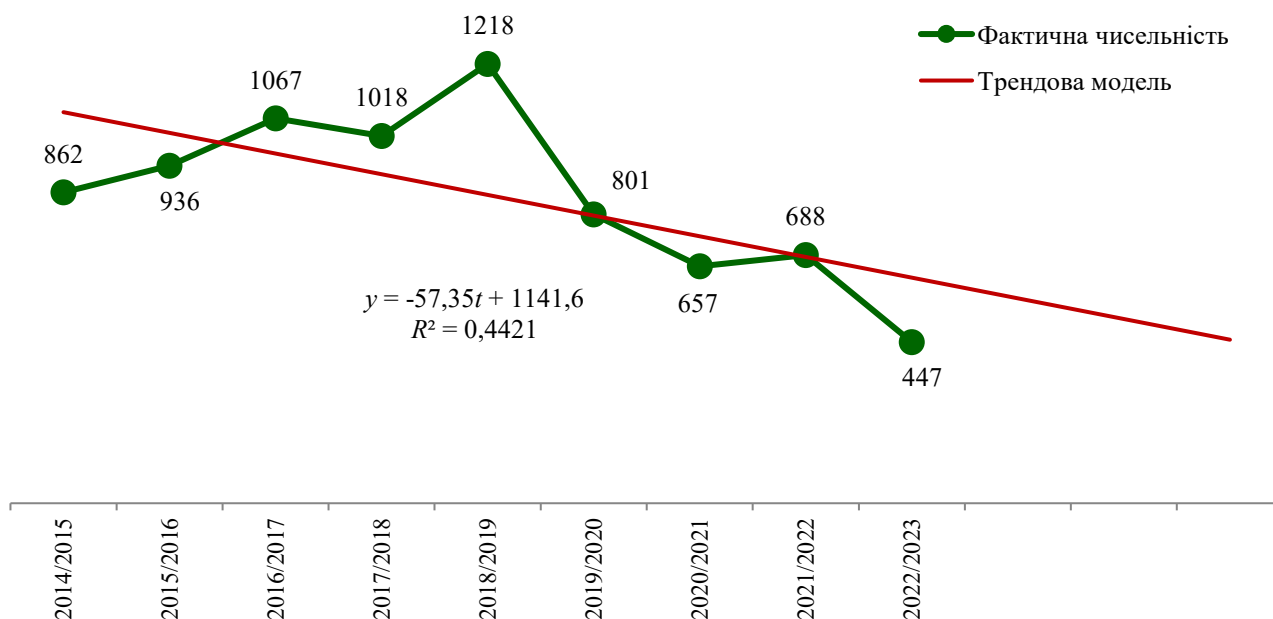

Рис.3.1.3. Фактична чисельність учнів у спеціальних перших класах ЗЗСО загалом по Україні у 2014/2015–2022/2023 н. рр. та трендова модель прогнозу, осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Модель описується рівнянням:

$$y = -57,35t + 1141,6, \quad (3.1.4)$$

де t – часовий фактор (тренд), значення якого дорівнює 1, 2, 3..., n ; для прогнозних розрахунків – 10, 11, 12.

Фактичну й прогнозну чисельність учнів у спеціальних перших класах загалом по Україні наведено в табл. 3.1.5.

Таблиця 3.1.5

Фактична та прогнозна чисельність учнів у спеціальних перших класах ЗЗСО загалом по Україні, абсолютна й відносна похибки моделі, осіб, %

Показник	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024	2024/ 2025	2025/ 2026
Фактична чисельність, осіб	862	936	1 067	1 018	1 218	801	657	688	447	–	–	–
Розрахована чисельність, осіб	1 084	1 027	970	912	855	798	740	683	625	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	-222	-91	97	106	363	3	-83	5	-178	–	–	–
Відносна похибка, %	-25,75	-9,72	9,09	10,41	29,80	0,37	-12,63	0,73	-39,82	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	–	–	–	568	511	453

Складено авторами.

Трендову лінійну модель загальної чисельності першокласників (з урахуванням учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів), побудовано, як і модель чисельності першокласників у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО), на

часовому відрізку 2017/2018–2022/2023 н. рр. (рис. 3.1.4). Рівняння залежності змінної y від часового фактора t має вигляд:

$$y = -20194t + 484473, \quad (3.1.5)$$

де t – часовий період, який для прогнозних розрахунків дорівнює 7, 8, 9.

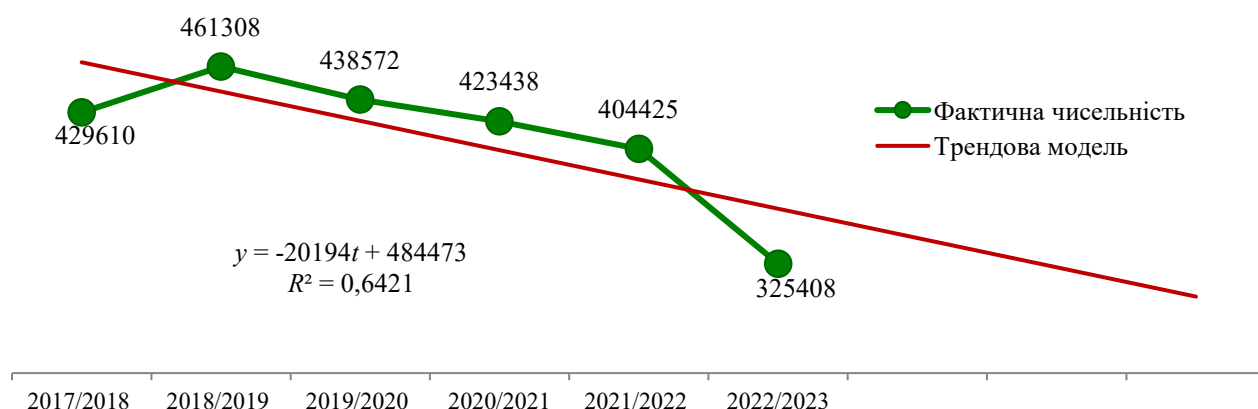

Рис. 3.1.4. Фактична чисельність учнів перших класів у ЗЗСО (з урахуванням учнів у спеціальних ЗЗСО і спеціальних класах) загалом по Україні у 2017/2018–2022/2023 н. рр. та трендова модель прогнозу, осіб
Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Результати розрахунків прогнозної загальної чисельності учнів перших класів по Україні на період 2023/2024–2025/2026 н. рр., абсолютного й відносного відхилень наведено в табл. 3.1.6.

Таблиця 3.1.6

Фактична та прогнозна чисельність учнів перших класів загалом по Україні (з урахуванням учнів у спеціальних ЗЗСО і спеціальних класах), абсолютна й відносна похибки моделі, осіб, %

Показник	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024	2024/ 2025	2025/ 2026
Фактична чисельність, осіб	429 610	461 308	438 572	423 438	404 425	325 408	–	–	–
Розрахована чисельність, осіб	464 279	444 085	423 891	403 697	383 503	363 309	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	-34 669	17 223	14 681	19 741	20 922	-37 901	–	–	–
Відносна похибка, %	-8,07	3,73	3,35	4,66	5,17	-11,65	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	343 115	322 921	302 727

Складено авторами.

У процесі дослідження було опрацьовано статистичні дані за 2023/2024 н. р. З їх урахуванням отримано уточнені результати більшої вірогідності ($R^2 = 0,7737$) (рис. 3.1.5).

На часовому відрізку 2017/2018–2023/2024 н. рр. рівняння трендової моделі має вигляд:

$$y = -23126t + 492290, \quad (3.1.6)$$

де t – часовий період, який для прогнозних розрахунків дорівнює 8, 9, 10.

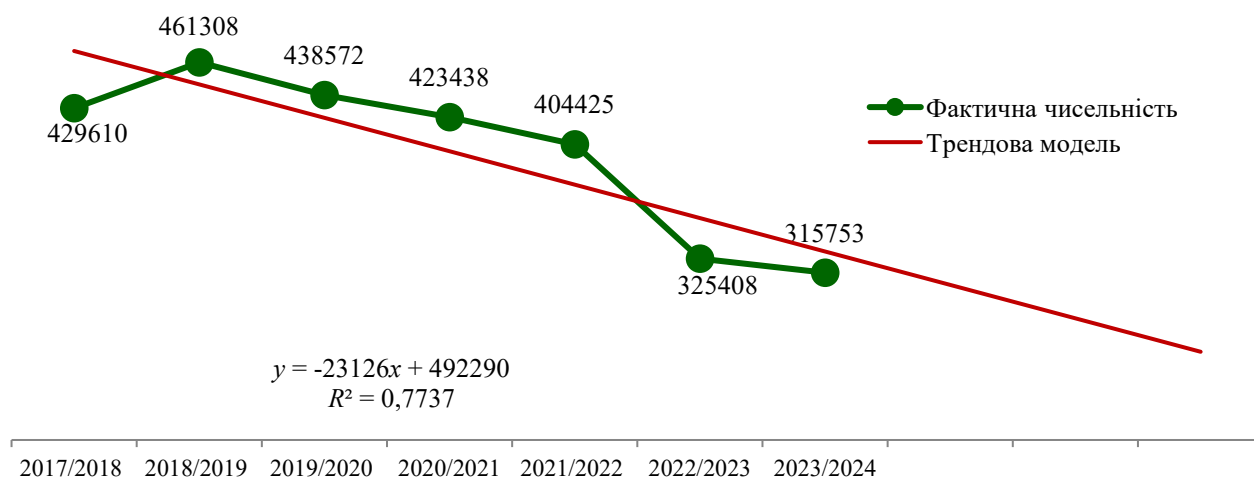

Рис. 3.1.5. Фактична чисельність учнів перших класів у ЗЗСО (з урахуванням учнів у спеціальних ЗЗСО і спеціальних класах) загалом по Україні у 2017/2018–2023/2024 н. рр. та трендова модель прогнозу, осіб
Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Уточнені розрахунки абсолютного й відносного відхилення наведено в табл. 3.1.7.

Таблиця 3.1.7

Фактична та уточнена прогнозна чисельність учнів перших класів загалом по Україні (з урахуванням учнів спеціальних ЗЗСО і спеціальних класів), абсолютна й відносна похибки моделі, осіб, %

Показник	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024	2024/ 2025	2025/ 2026	2026/ 2027
Фактична чисельність, осіб	429 610	461 308	438 572	423 438	404 425	325 408	315 753	–	–	–
Розрахована чисельність, осіб	469 164	446 038	422 912	399 786	376 660	353 534	330 408	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	-39 554	15 270	15 660	23 652	27 765	-28 126	-14 655	–	–	–
Відносна похибка, %	-9,21	3,31	3,57	5,59	6,87	-8,64	-4,64	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	–	307 282	284 156	261 030

Складено авторами.

За даними статистичної форми 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти», до чисельності учнів ЗЗСО включено учнів інклюзивних класів, організованих у ЗЗСО. Для дітей з ООП, які навчаються в ЗЗСО, визначено п'ять рівнів підтримки, що надається залежно від потреб учня. Для першого рівня не передбачено створення інклюзивного класу та відкриття ставки асистента вчителя. Чисельність таких дітей у класі не обмежена. Для дітей, які потребують підтримки рівнів 2–5, створюються інклюзивні класи й передбачається ставка асистента вчителя та асистента учня, додаткове фінансування корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних занять, закупівля обладнання. Тому вважаємо за доцільне провести аналіз тенденції чисельності учнів з ООП в інклюзивних класах, що дасть змогу оцінити потребу

у фахівцях вказаних спеціальностей, додаткові фінансові витрати, що є важливим для планування та прийняття управлінських рішень у системі ЗСО.

Упродовж 2014/2015–2021/2022 н. рр. в Україні відбувався інтенсивний розвиток інклюзивної освіти та спостерігалось збільшення чисельності дітей в інклюзивних класах у всіх регіонах України (табл. 3.1.8). Максимальне значення зафіксовано у 2021/2022 н. р.

У 2022/2023 н. р. унаслідок повномасштабного вторгнення РФ, як уже зазначалося, чимало сімей із дітьми із прифронтових областей були вимушені евакуюватися до безпечніших регіонів або виїхати за кордон. У таких областях спостерігаємо різке зменшення чисельності учнів загалом і в інклюзивних класах зокрема.

Таблиця 3.1.8

**Чисельність учнів в інклюзивних перших класах ЗЗО
у 2014/2015–2022/2023 н. рр., осіб**

Регіон	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023
Вінницька обл.	6	2	27	28	83	103	134	143	157
Волинська обл.	23	17	36	55	99	82	119	163	167
Дніпропетровська обл.	31	17	52	111	162	267	271	371	327
Донецька обл.	0	19	19	32	54	137	127	196	17
Житомирська обл.	19	36	36	68	102	107	131	158	180
Закарпатська обл.	12	12	23	35	81	86	110	129	146
Запорізька обл.	8	17	46	127	157	262	270	280	124
Івано-Франківська обл.	2	3	12	35	96	112	128	171	185
Київська обл.	25	10	64	94	144	189	216	266	276
Кіровоградська обл.	4	4	5	28	51	66	72	96	67
Луганська обл.	0	0	8	23	38	32	73	77	4
Львівська обл.	5	10	16	73	94	180	177	241	302
Миколаївська обл.	11	5	3	15	41	74	74	106	68
Одеська обл.	14	15	19	65	146	162	182	244	255
Полтавська обл.	31	24	53	65	78	103	129	162	164
Рівненська обл.	12	25	32	64	103	140	171	219	181
Сумська обл.	6	2	11	16	51	67	89	92	89
Тернопільська обл.	3	6	8	19	48	57	78	101	100
Харківська обл.	7	7	12	77	113	132	150	187	98
Херсонська обл.	12	13	24	38	66	95	104	159	6
Хмельницька обл.	23	17	22	60	74	109	102	154	168
Черкаська обл.	3	5	19	30	24	50	56	67	80
Чернівецька обл.	0	11	16	31	58	81	105	113	107
Чернігівська обл.	7	22	19	30	54	76	73	97	105
м. Київ	66	75	84	116	146	162	185	225	204
Україна	330	374	666	1 335	2 163	2 931	3 326	4 217	3 577

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Загалом по Україні зменшення чисельності учнів в інклюзивних перших класах становить 15,18 %. На рис. 3.1.6 зображено трендову модель прогнозу на три наступних роки на основі часового ряду 2017/2018–2022/2023 н. рр.

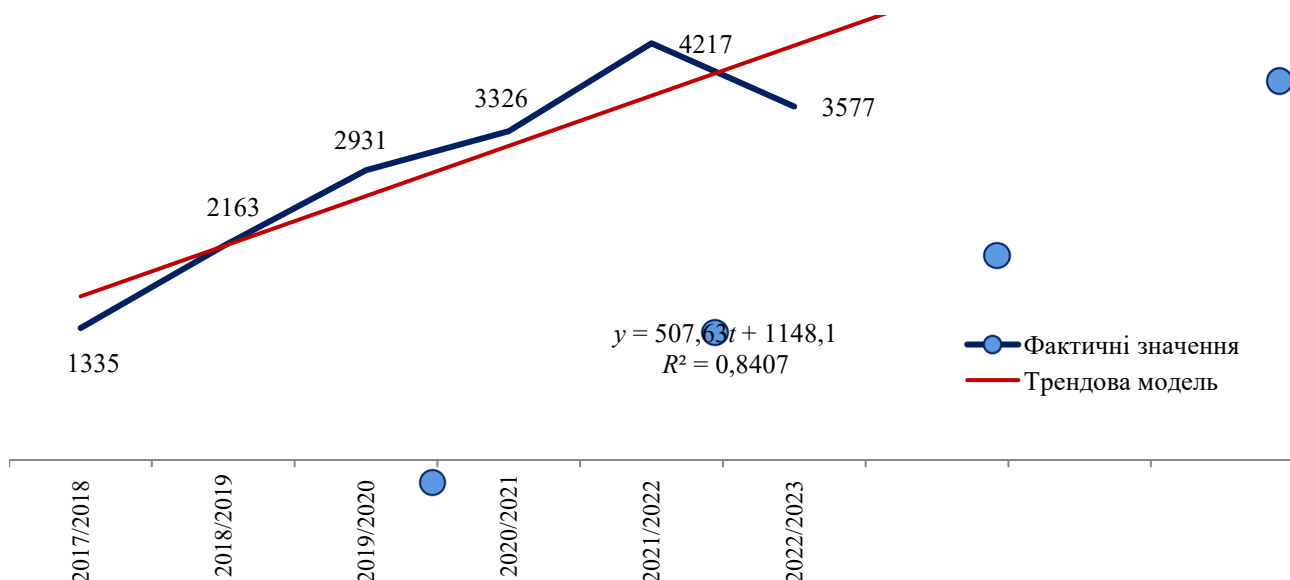

Рис. 3.1.6. Фактична чисельність учнів в інклюзивних перших класах загалом по Україні у 2017/2018–2022/2023 н. рр. та трендова модель прогнозу, осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Модель описується рівнянням:

$$y = 507,63t + 1148,1, \quad (3.1.7)$$

де t – часовий фактор (тренд), значення якого дорівнює 1, 2, 3..., n ; для прогнозних розрахунків – 7, 8, 9 (табл. 3.1.9).

Таблиця 3.1.9

Фактична та прогнозна чисельність учнів в інклюзивних перших класах ЗЗСО, абсолютна й відносна похибки, осіб, %

Показник	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024	2024/ 2025	2025/ 2026
Фактична чисельність, осіб	1 335	2 163	2 931	3 326	4 217	3 577	–	–	–
Розрахована чисельність, осіб	1 656	2 163	2 671	3 179	3 686	4 194	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	-321	0	260	147	531	-617	–	–	–
Відносна похибка, %	-24,04	0,00	8,87	4,42	12,59	-17,25	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	4 702	5 209	5 717

Складено авторами.

Фактична чисельність учнів інклюзивних перших класів у 2023/2024 н. р. – 4 819 осіб, що дає абсолютну похибку в 117 осіб, відносну – 2,43 %.

3.1.2. Прогнозування чисельності учнів у закладах загальної середньої освіти із застосуванням трендових моделей

Протягом 2014/2015–2021/2022 н. рр. відзначається щорічне зростання контингенту учнів у ЗЗСО України: за цей період він збільшився на 511 931 особу. У 2022/2023 н. р. в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави багато сімей із дітьми в пошуках безпечних умов проживання були вимушені виїхати за кордон, унаслідок чого чисельність учнів скоротилася на 4,45 % (табл. 3.1.10).

Таблиця 3.1.10

Фактична чисельність учнів ЗЗСО у 2014/2015–2022/2023 н. рр., осіб

Регіон	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023
Вінницька обл.	152 137	152 940	154 773	157 190	161 602	164 745	166 809	166 368	167 546
Волинська обл.	124 865	127 575	130 023	132 917	137 426	140 363	143 432	144 931	144 690
Дніпропетровська обл.	299 101	304 860	311 044	318 336	327 427	334 701	339 964	341 862	339 784
Донецька обл.	157 652	148 984	151 880	156 011	161 695	166 353	169 081	167 958	105 511
Житомирська обл.	128 098	128 516	129 769	131 193	134 512	137 125	138 679	138 486	137 658
Закарпатська обл.	153 929	156 095	158 173	159 693	163 972	167 212	170 034	171 065	169 237
Запорізька обл.	157 102	157 057	159 230	161 616	166 229	169 284	171 201	170 381	156 243
Івано-Франківська обл.	145 772	147 145	148 593	150 399	154 296	157 783	160 166	161 157	161 006
Київська обл.	177 565	184 305	191 186	199 202	210 852	221 847	231 266	240 419	241 348
Кіровоградська обл.	90 019	90 511	91 317	92 374	94 774	95 874	97 089	96 568	96 987
Луганська обл.	58 311	51 338	52 145	52 967	54 287	55 003	55 482	55 234	27 050
Львівська обл.	254 747	259 066	263 203	268 203	275 824	282 291	287 053	289 187	291 899
Миколаївська обл.	107 934	108 686	109 974	111 996	115 067	117 237	118 538	118 973	113 997
Одеська обл.	236 597	240 247	245 896	252 689	262 815	269 823	276 396	281 913	275 412
Полтавська обл.	126 546	127 048	128 295	130 342	133 029	135 620	137 637	138 594	140 328
Рівненська обл.	144 369	146 631	149 609	152 953	158 455	162 596	166 075	167 633	168 240
Сумська обл.	92 442	92 399	92 795	93 707	95 687	97 178	98 340	98 377	96 287
Тернопільська обл.	106 689	105 596	106 064	107 015	109 137	110 593	111 465	110 968	110 030
Харківська обл.	224 775	226 939	231 455	237 157	244 290	251 662	256 970	260 862	233 525
Херсонська обл.	104 949	104 445	105 342	106 892	109 670	111 865	113 071	113 562	65 593
Хмельницька обл.	126 894	127 535	128 652	130 635	133 786	136 420	138 358	138 791	140 278
Черкаська обл.	109 354	109 735	110 607	112 215	114 535	116 053	117 441	117 198	118 018
Чернівецька обл.	96 829	97 433	98 435	99 964	103 148	105 483	107 367	107 974	108 636
Чернігівська обл.	90 882	91 494	92 362	93 427	95 143	96 577	97 140	96 599	94 090
м. Київ	250 869	263 044	274 405	284 574	298 830	312 103	322 484	335 298	338 583
Україна	3 718 427	3 749 624	3 815 227	3 893 667	4 016 488	4 115 791	4 191 538	4 230 358	4 041 976

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Для прогнозової оцінки учнівського контингенту ЗЗСО застосовано числовий ряд на часовому проміжку 2014/2015–2022/2023 н. рр. (рис. 3.1.7).

Проаналізовано три трендові моделі – лінійну та поліноміальні 2-го і 3-го порядку, які описуються рівняннями:

$$y = 61852t + 4000000; \quad (3.1.8)$$

$$y = -8001,6t^2 + 141869t + 4000000; \quad (3.1.9)$$

$$y = -4820,4t^3 + 64304t^2 - 162779t + 4000000, \quad (3.1.10)$$

де t – часовий фактор (тренд), значення якого дорівнює 1, 2, 3, ..., n ; для прогнозних розрахунків – 10, 11, 12.

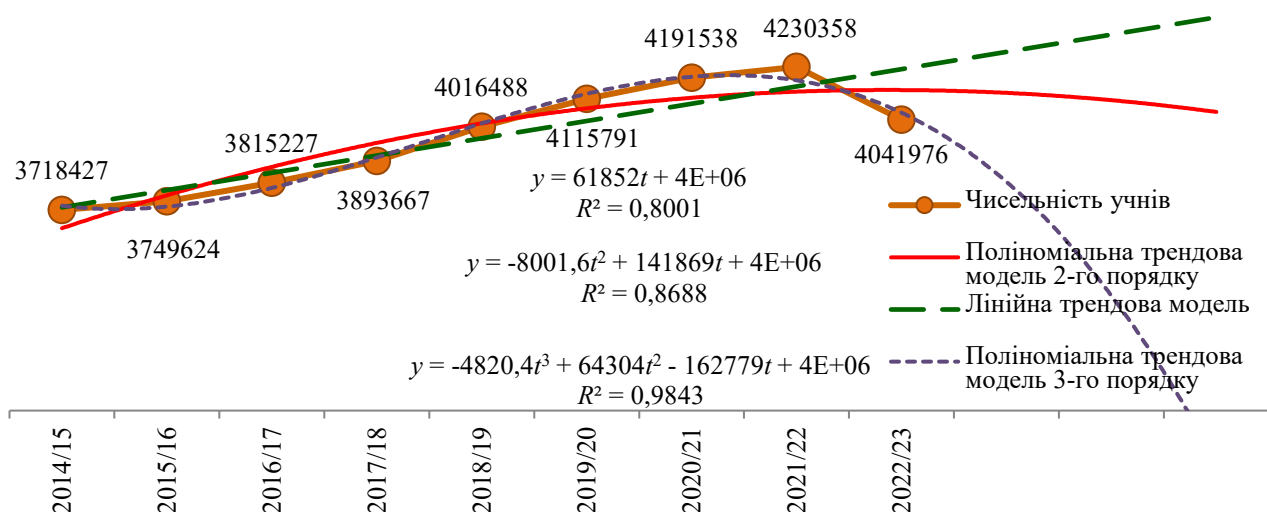

Рис. 3.1.7. Фактичний контингент учнів у ЗЗО загалом по Україні у 2014/2015–2022/2023 н. рр. та трендові моделі прогнозу, осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Розрахунки, наведені в табл. 3.1.11, свідчать, що найбільшу вірогідність апроксимації ($R^2 = 0,9843$) і найменшу відносну похибку, яка за абсолютним значенням не перевищує 4,79 %, дає поліном 3-го порядку.

Таблиця 3.1.11

**Фактичний та прогнозний контингент учнів у ЗЗСО,
абсолютна й відносна похибки, осіб, %**

Показник	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025	2025/2026
Фактична чисельність, осіб	3 718 427	3 749 624	3 815 227	3 893 667	4 016 488	4 115 791	4 191 538	4 230 358	4 041 976	–	–	–
<i>Поліном 3-го порядку</i>												
Розрахована чисельність, осіб	3 896 705	3 893 095	3 960 248	4 069 242	4 191 155	4 297 064	4 358 046	4 345 179	4 229 541	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	–178 278	–143 471	–145 021	–175 575	–174 667	–181 273	–166 508	–114 821	–187 565	–	–	–
Відносна похибка, %	–4,79	–3,83	–3,80	–4,51	–4,35	–4,40	–3,97	–2,71	–4,64	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3 982 210	3 574 263	2 976 777
<i>Поліном 2-го порядку</i>												
Розрахована чисельність, осіб	4 133 867	4 251 732	4 353 593	4 439 450	4 509 305	4 563 156	4 601 005	4 622 850	4 628 691	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	–415 440	–502 108	–538 366	–545 783	–492 817	–447 365	–409 467	–392 492	–586 715	–	–	–
Відносна похибка, %	–11,17	–13,39	–14,11	–14,02	–12,27	–10,87	–9,77	–9,28	–14,52	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	–	–	–	4 618 520	4 680 372	4 742 224
<i>Лінійна модель</i>												
Розрахована чисельність, осіб	4 061 852	4 123 704	4 185 556	4 247 408	4 309 260	4 371 112	4 432 964	4 494 816	4 556 668	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	–343 425	–374 080	–370 329	–353 741	–292 772	–255 321	–241 426	–264 458	–514 692	–	–	–
Відносна похибка, %	–9,24	–9,98	–9,71	–9,09	–7,29	–6,20	–5,76	–6,25	–12,7	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	–	–	–	4 618 530	4 592 365	4 550 198

Складено авторами.

Фактична чисельність учнів у 2023/2024 н. р. – 3 906 174 особи. За прогнозного значення 3 982 210 осіб похибка становить (–1,95 %), а отже, прогнозні розрахунки за формулою (3.1.10) на короткостроковий період дають кращий результат. Але функція (3.1.10) має стрімку спадну тенденцію, тому для розрахунків на більш віддалений проміжок часу потрібно враховувати зовнішні фактори та подумати про доцільність її використання.

Лінійна модель має висхідну динаміку, що не відповідає тенденції контингенту учнів останніми роками, тому використовувати її для прогнозової оцінки недоцільно.

3.1.3. Прогнозування чисельності педагогічних працівників і вчителів, які викладають предмети, із застосуванням трендових моделей

У ході дослідження нами виконано розрахунки (на рівні регіонів і загалом по Україні) прогнозової чисельності педагогічних працівників та вчителів, які викладають предмети, із застосуванням трендової моделі.

Фактичну чисельність педагогічних працівників загалом по Україні й трендову модель прогнозу відображено на рис. 3.1.8.

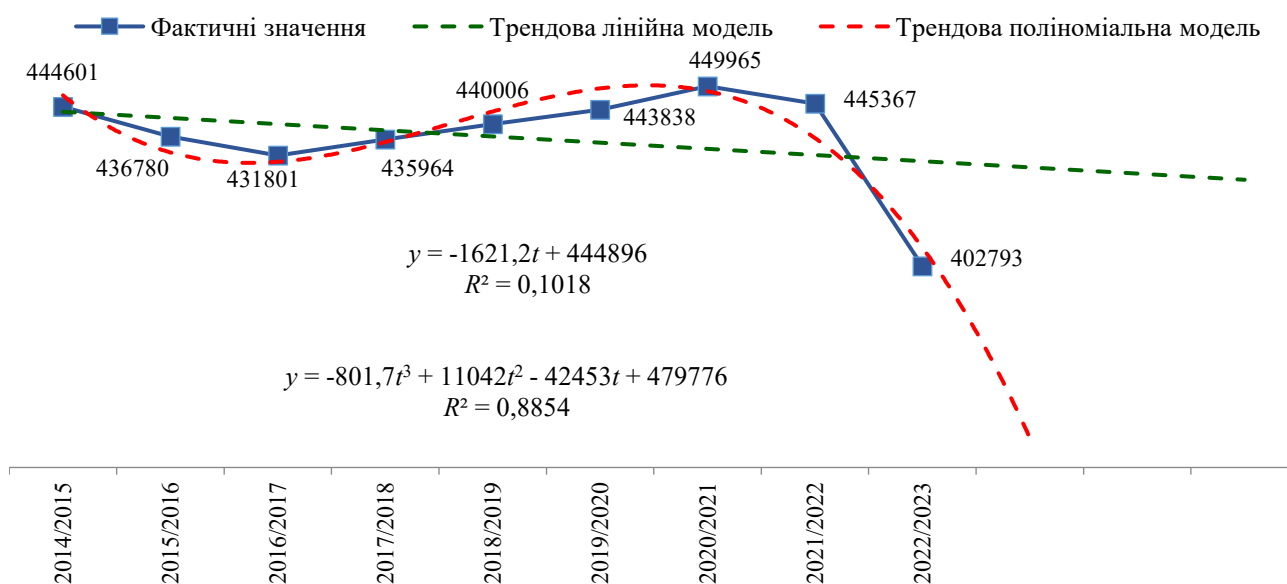

Рис. 3.1.8. Фактичні значення та трендові моделі прогнозу чисельності педагогічних працівників загалом по Україні у 2014/2015–2022/2023 н. рр., осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Як видно, лінійна модель має низьку вірогідність апроксимації ($R^2 = 0,1018$), але при прогнозуванні модель на основі полінома 3-го порядку може не відповідати дійсності, оскільки майже повторює тенденцію останнього періоду (2022/2023 н. рр.), що пов'язаний з екстремальними умовами, спричиненими збройною агресією й масовим виїздом учасників освітнього процесу за межі країни, та має різкий спад у наступних часових періодах. Тому

пропонуємо скористатися лінійною моделлю ($y = -1621,2t + 444896$), що, незважаючи на низьку вірогідність, дає невелику відносну похибку за роками, для яких виконано апроксимацію (табл. 3.1.12).

Таблиця 3.1.12

**Фактична та прогнозна чисельність педагогічних працівників
загалом по Україні, абсолютна й відносна похибки, осіб, %**

Показник	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024	2024/ 2025	2025/ 2026
Фактична чисельність, осіб	444 601	436 780	431 801	435 964	440 006	443 838	449 965	445 367	402 793	–	–	–
<i>Лінійна трендова модель</i>												
Розрахована чисельність, осіб	443 275	441 654	440 032	438 411	436 790	435 169	433 548	431 926	430 305	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	1 326	-4 874	-8 231	-2 447	3 216	8 669	16 417	13 441	-27 512	–	–	–
Відносна похибка, %	0,30	-1,12	-1,91	-0,56	0,73	1,95	3,65	3,02	-6,83	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	–	–	–	428 684	427 063	425 442
<i>Поліном 3-го порядку</i>												
Розрахована чисельність, осіб	447 563	432 624	430 149	435 327	443 349	449 403	448 680	436 370	407 662	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	-2 962	4 156	1 652	637	-3 343	-5 565	1 285	8 997	-4 869	–	–	–
Відносна похибка, %	-0,67	0,95	0,38	0,15	-0,76	-1,25	0,29	2,02	-1,21	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	–	–	–	357 746	281 812	175 050

Складено авторами.

Під час розрахунку прогнозованої чисельності педагогічних працівників у регіональному розрізі лінійну модель можна було застосувати для меншої кількості областей (табл. 3.1.13).

Таблиця 3.1.13

**Прогнозна чисельність педагогічних працівників у регіональному розрізі
у 2023/2024–2025/2026 н. рр., осіб**

Регіон	Рівняння	R^2	Чисельність педпрацівників		
			2023/2024	2024/2025	2025/2026
Вінницька обл.	$y = -150,52t + 20538$	0,5652	19 033	18 882	18 732
Волинська обл.	$y = 158,87t + 17156$	0,7439	18 745	18 904	19 062
Дніпропетровська обл.	$y = 346,05t + 27045$	0,6521	30 506	30 852	31 198
Донецька обл.*	$y = -252,43t + 15641$	0,1040	13 117	12 864	12 612
	$y = -211,07t^2 + 1858,3t + 11771$	0,4773	9 247	–	–
Житомирська обл.	Розраховано за співвідношенням від прогнозу вчителів, які викладають предмети	–	15 281	14 812	14 341
Закарпатська обл.*	$y = -19,117t + 18747$	0,0299	18 556	18 537	18 518
	$y = -21,479t^3 + 311,28t^2 - 1267,6t + 19964$	0,9756	16 937	–	–
Запорізька обл.*	$y = -179,62t^2 + 1791t + 14621$	0,4004	14 569	–	–
	$y = 94,013t^3 + 1230,6t^2 - 4150,6t + 20825$	0,9080	8 366	–	–

Регіон	Рівняння	R^2	Чисельність педпрацівників		
			2023/2024	2024/2025	2025/2026
Івано-Франківська обл.	$y = -183,32t + 21659$	0,7844	19 826	19 642	19 459
Київська обл.*	$y = -247,32t + 18556$	0,7892	21 029	21 277	21 524
Кіровоградська обл.	$y = 38,133t + 11997$	0,2664	12 378	12 416	12 455
	$y = -11,302t^3 + 171,01t^2 - 690,91t + 12770$	0,8245	11 660	–	–
Луганська обл.*	$y = -226,4t + 7113,9$	0,1742	4 850	4 624	4 397
Львівська обл.	$y = -126,6t + 34380$	0,4670	33 114	32 987	32 861
	$y = -39,528t^2 + 268,68t + 33656$	0,7008	32 390	31 829	31 188
Миколаївська обл.	$y = -103,62t + 12274$	0,4256	11 238	11 134	11 031
	$y = -21,938t^3 + 311,58t^2 - 1315,2t + 13401$	0,9410	31 407	–	–
Одеська обл.	$y = 28,517t + 23695$	0,0423	23 980	24 009	24 037
	$y = -26,725t^3 + 404,77t^2 - 1699,4t + 25532$	0,9299	22 290	–	–
Полтавська обл.	$y = -82,45t + 15423$	0,3930	14 599	14 516	14 434
	$y = -18,832t^3 + 266,76t^2 - 1115,5t + 16378$	0,9534	13 067	–	–
Рівненська обл.	$y = 26,533t + 19107$	0,0718	19 372	19 399	19 425
	$y = -15,747t^3 + 214,5t^2 - 751,54t + 19748$	0,9193	17 936	–	–
Сумська обл.	$y = -165,87t + 12327$	0,9017	10 668	10 502	10 337
Тернопільська обл.	$y = -255,28t + 11551$	0,9847	8 998	8 743	8 488
Харківська обл.	$y = -218,63t + 15381$	0,5548	13 195	12 976	12 757
Херсонська обл.*	$y = -382,67t + 8767,3$	0,4850	4 941	4 558	4 175
	$y = -107,31t^2 + 690,39t + 6800,1$	0,6807	2 973	1 410	–
Хмельницька обл.	$y = -286,93t + 11937$	0,9765	9 068	8 781	8 494
Черкаська обл.	$y = -193,92t + 9849,4$	0,9332	7 910	7 716	7 522
Чернівецька обл.	$y = -107,67t + 8047,6$	0,9593	6 971	6 863	6 756
Чернігівська обл.	$y = -213,9t + 8755,2$	0,9774	6 616	6 402	6 188
м. Київ*	$y = -402,05t + 22429$	0,5256	26 450	26 852	27 254

* Для цих регіонів пропонується розробляти прогноз на один рік.

Складено авторами.

Для Житомирської області розрахунок за трендовою моделлю не дав бажаних результатів, тому для неї прогнозну оцінку розраховано на основі усередненого коефіцієнта відношення чисельності вчителів, які викладають предмети, до чисельності педагогічних працівників (0,6056).

На рис. 3.1.9 зображено модель прогнозної оцінки чисельності вчителів, які викладають предмети, загалом по Україні.

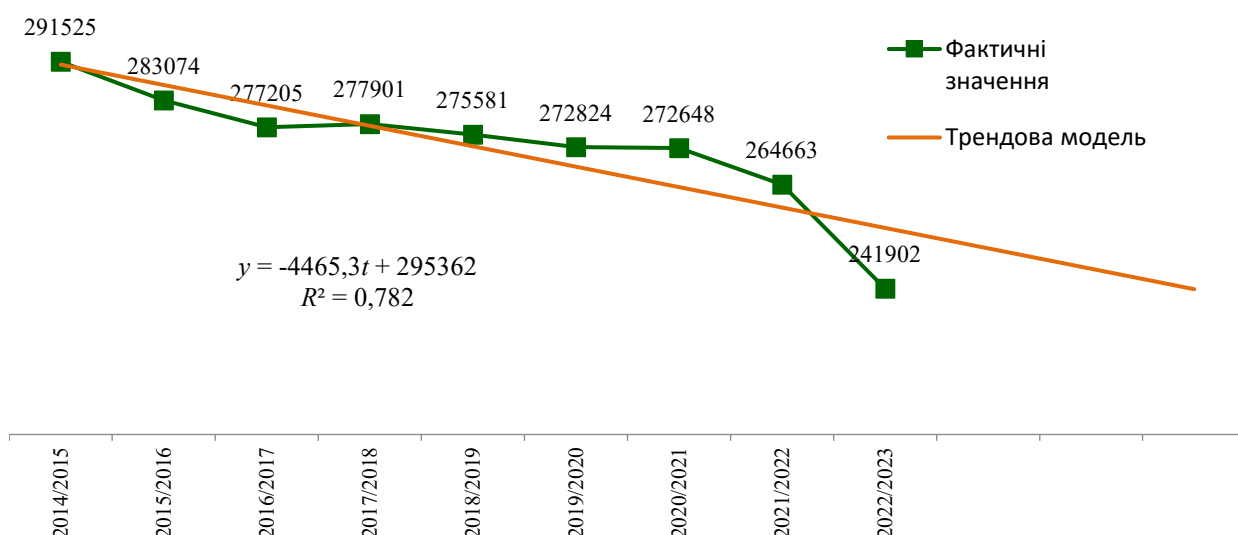

Рис. 3.1.9. Фактичні значення та трендова модель прогнозу чисельності вчителів, які викладають предмети, загалом по Україні у 2014/2015–2022/2023 н. рр., осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Модель описується рівнянням:

$$y = -4465,3t + 295362, \quad (3.1.11)$$

де t – часовий фактор (тренд), значення якого дорівнює 1, 2, 3..., n ; для прогнозних значень – 10, 11, 12. Вірогідність апроксимації становить 0,782. Результати розрахунку наведено в табл. 3.1.14.

Таблиця 3.1.14

Фактична та прогнозна чисельність учителів, які викладають предмети, загалом по Україні, абсолютна й відносна похибки, осіб, %

Показник	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024	2024/ 2025	2025/ 2026
Фактична чисельність, осіб	291 525	283 074	277 205	277 901	275 581	272 824	272 648	264 663	241 902	–	–	–
Розрахована чисельність, осіб	290 897	286 431	281 966	277 501	273 036	268 570	264 105	259 640	255 174	–	–	–
Абсолютна похибка, осіб	628	–3 357	–4 761	400	2 545	4 254	8 543	5 023	–13 272	–	–	–
Відносна похибка, %	0,22	–1,19	–1,72	0,14	0,92	1,56	3,13	1,90	–5,49	–	–	–
Прогнозні значення, осіб	–	–	–	–	–	–	–	–	–	250 709	246 244	241 778

Складено авторами.

У низці регіонів трендова лінійна модель прогнозу чисельності вчителів, які викладають предмети, давала низьку вірогідність апроксимації, тому застосовувалася поліноміальна модель 2-го порядку. Результати розрахунків наведено в табл. 3.1.15.

**Прогнозна чисельність учителів, які викладають предмети,
у регіональному розрізі у 2023/2024–2025/2026 н. рр., осіб**

Регіон	Рівняння тренду	R^2	Чисельність учителів		
			2023/2024	2024/2025	2025/2026
Вінницька обл.	$y = -244,58t + 13721$	0,9669	11 275	11 031	10 786
Волинська обл.	$y = -89,317t + 11748$	0,9339	10 855	10 766	10 676
Дніпропетровська обл.	$y = -122t + 17990$	0,6227	16 770	16 648	16 526
Донецька обл.*	$y = -273,193t + 10411$	0,3355	7 672	7 398	7 124
	$y = -121,36t^2 + 939,66t + 8186,5$	0,6735	5 447	3 838	19 87
Житомирська обл.	$y = -284,22t + 12096$	0,9165	9 254	8 970	8 685
Закарпатська обл.	$y = -82,267t + 11555$	0,7074	10 732	10 650	10 568
Запорізька обл.	$y = -309,77t + 11698$	0,6309	8 600	8 291	7 981
Івано-Франківська обл.	$y = -262,13t + 14868$	0,9037	12 247	11 985	11 722
Київська обл.*	Розраховано за співвідношенням від прогнозу педагогічних працівників		13 107	–	–
Кіровоградська обл.	$y = -177,77t + 7742,7$	0,9389	5 965	5 787	5 609
Луганська обл.*	$y = -224,63t + 4808,8$	0,4205	2 563	2 338	2 113
Львівська обл.	$y = -280,32t + 23532$	0,9458	20 729	20 448	20 168
Миколаївська обл.	$y = -130,2t + 7975,2$	0,8626	6 674	6 544	6 413
Одеська обл.	$y = -103,95t + 15656$	0,6163	14 617	14 513	14 409
Полтавська обл.	$y = -140,15t + 10127$	0,8781	8 726	8 585	8 445
Рівненська обл.	$y = -101,43t + 12338$	0,7775	11 324	11 222	11 121
Сумська обл.	$y = -178,3t + 8132,5$	0,9805	6 350	6 171	5 993
Тернопільська обл.	$y = -255,28t + 11551$	0,9847	8 998	8 743	8 488
Харківська обл.*	$y = -218,63t + 15381$	0,5548	13 195	12 976	12 757
Херсонська обл.*	$y = -382,67t + 8767,3$	0,4850	4 941	4 558	4 175
	$y = -107,31t^2 + 690,39t + 6800,1$	0,6807	2 973	–	–
Хмельницька обл.	$y = -286,93t + 11937$	0,9765	9 068	8 781	8 494
Черкаська обл.	$y = -193,92t + 9849,4$	0,9332	7 910	7 716	7 522
Чернівецька обл.	$y = -193,92t + 9849,4$	0,9593	6 971	6 863	6 756
Чернігівська обл.	$y = -213,9t + 8755,4$	0,9774	6 616	6 402	6 188
м. Київ*	$y = -160,57t + 14676$	0,3939	16 282	16 443	16 603
	$y = -54,823t^2 + 690,39t + 6800,1$	0,6296	15 277	14 834	14 282

* Для цих регіонів пропонується враховувати прогноз на один рік.

Складено авторами.

Для Київської області розрахунок за трендовою моделлю не дав бажаних результатів, тому для неї прогнозну оцінку виконано на основі усередненого коефіцієнта відношення чисельності вчителів, які викладають предмети, до чисельності педагогічних працівників (0,6233).

Для Донецької, Київської, Луганської, Харківської, Херсонської областей та м. Києва, для яких характерний різкий спад фактичних значень цього показника у 2022/2023 н. р., пропонується тимчасово скласти прогноз тільки на один рік, оскільки в наступному році динаміка може змінитися.

3.2. Прогнозування чисельності учнів і педагогічних працівників методом побудови сценаріїв

Виклики й загрози в умовах війни, коли істотно зростає міграція населення, зумовлюють дослідження різноманітних наукових методів прогнозування у сфері загальної середньої освіти. Розроблені раніше прогнози найважливіших показників потребують уточнень із використанням інших методів та статистичних даних.

Розглянуті методи часових рядів, регресійного аналізу (як одно-, так і багатовимірною) належать до так званих методів кількісного прогнозування, що застосовуються для приблизного визначення майбутньої поведінки певної змінної величини або системи взаємопов'язаних змінних величин на заздалегідь визначеному часовому інтервалі. На сучасному етапі розвитку ЗСО відбуваються нові події, не властиві минулому, саме тому їх не можна врахувати на основі ретроспективних даних. Зокрема, це стосується переломного моменту в статистичних даних таких показників, як загальний контингент учнів, чисельність учнів перших класів, педагогічних працівників і вчителів, які викладають предмети.

Перевагу слід віддавати короткостроковим прогнозам із розглядом різних сценаріїв розвитку подій, які посідають проміжне місце між експертними методами та методами моделювання. Метод побудови сценарію є одним із методів прогнозування, що ґрунтується на встановленні послідовності станів об'єкта прогнозування за різних прогнозів зміни обставин, від яких він залежить.

Для прогнозування найважливіших показників у сфері ЗСО розглянемо два сценарії: *оптимістичний* (війна закінчиться до початку навчального року, й усі діти повернуться до України) та *песимістичний*, коли обставини, що впливають на чисельність учнів у ЗЗО, залишаються такими самими, як у попередньому 2022/2023 н. р.

Інформаційною базою дослідження є:

статистичні збірники «Чисельність наявного населення України» на 1 січня 2008–2019 рр.⁷¹;

статистичні форми звітності № 76-РВК «Зведений звіт денних закладів загальної середньої освіти» за 2014/2015–2022/2023 н. рр.;

статистичні форми звітності № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» за 2014/2015–2022/2023 н. рр.;

інформаційний бюлетень статистичної форми № 77-РВК «Звіт про кількість дітей шкільного віку (станом на 01 вересня 2022 року)»⁷²;

звіт Державної служби статистики України про кількість дітей у закладах дошкільної освіти за віком та регіонами на кінець 2022 року⁷³;

⁷¹ Статистичні збірники «Чисельність наявного населення України» на 1 січня (2008–2016 рр.). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

⁷² Відомості про кількість дітей шкільного віку станом на 1 вересня 2022 р. (дані форми № 77-РВК «Звіт про кількість дітей шкільного віку»): інформ. бюл. URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/informatsijni-byuleteni/informacijni-byuleteni-2/>.

⁷³ Дошкільна освіта в Україні : інформ. бюл. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

інформаційні бюлетені статистичної форми звітності № 76-РВК «Зведений звіт денних закладів загальної середньої освіти» за 2021/2022 н.р. та 2022/2023 н.р.⁷⁴;

інформаційні бюлетені статистичної форми звітності № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти» за 2021/2022 н.р. та 2022/2023 н.р.⁷⁵;

інформаційний бюлетень статистичної форми звітності № 83-РВК «Про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладів» за 2022/2023 н.р.⁷⁶

Методологічні підходи до прогнозування чисельності учнів перших класів та загального контингенту учнів

Чисельність учнів перших класів є одним із головних показників для прогнозування інших показників загальної середньої освіти, зокрема загальної чисельності учнів, чисельності педагогічних працівників і вчителів, які викладають предмети. У попередніх дослідженнях⁷⁷ для прогнозування чисельності учнів перших класів використовувалися дані Державної служби статистики України про народжуваність дітей у відповідних роках. Загальну чисельність учнів перших класів ЗЗСО за 2014/2015–2022/2023 н.рр. та їх відсоток від кількості народжених дітей у відповідних 2008–2016 рр. відображено на рис. 3.2.1.

⁷⁴ Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2021/2022 н.р.) : інформ. бюл. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/byuleten-zzso-2021-2022-2.xlsx>; Заклади загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватні заклади (2022/2023 н.р.) : інформ. бюл. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/byuleten-zzso-2022-2023.xlsx>.

⁷⁵ Санаторні та спеціальні заклади загальної середньої освіти державної і комунальної форм власності Міністерства освіти і науки України та приватної форми власності (2021/2022 н.р.) : інформ. бюл. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/byuleten-sanatorni-ta-speczialni-zakladi-2021-2022.xlsx>; Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти державної і комунальної форм власності Міністерства освіти і науки України та приватної форми власності (2022/2023 н.р.) : інформ. бюл. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/byuleten-d-9-2022_2023.xlsx.

⁷⁶ Про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладів (2022/2023 н.р.) : інформ. бюл. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/byuleten-83-rvk-2022_2023.xlsx.

⁷⁷ Лондар С. Л., Терещенко Г. М., Гапон В. В., Мельник С. В., Барабаш О. А., Чимбай Л. Л., Шараєвська М. І., Шевченко Н. А. Моніторинг забезпечення педагогічними працівниками закладів освіти України: методологічні підходи до прогнозування / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2020. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/1-na_sajt_AZ_Monitoring_potrebi_ZO_u_pedpratsivnikah-final.pdf; Гапон В. В., Чимбай Л. Л., Цоколенко Є. П. Оцінка точності проведеного прогнозування контингенту учнів та кількості першокласників у ЗЗСО для 2020/2021 навчального року / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/6_AZ_Gapon_f2-1-40.pdf; Гапон В. В., Шараєвська М. І., Дереза Т. С., Цоколенко Є. П. Оцінка точності проведеного прогнозування показників кадрового складу в закладах загальної середньої освіти України / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/01/12_az_gapon.pdf.

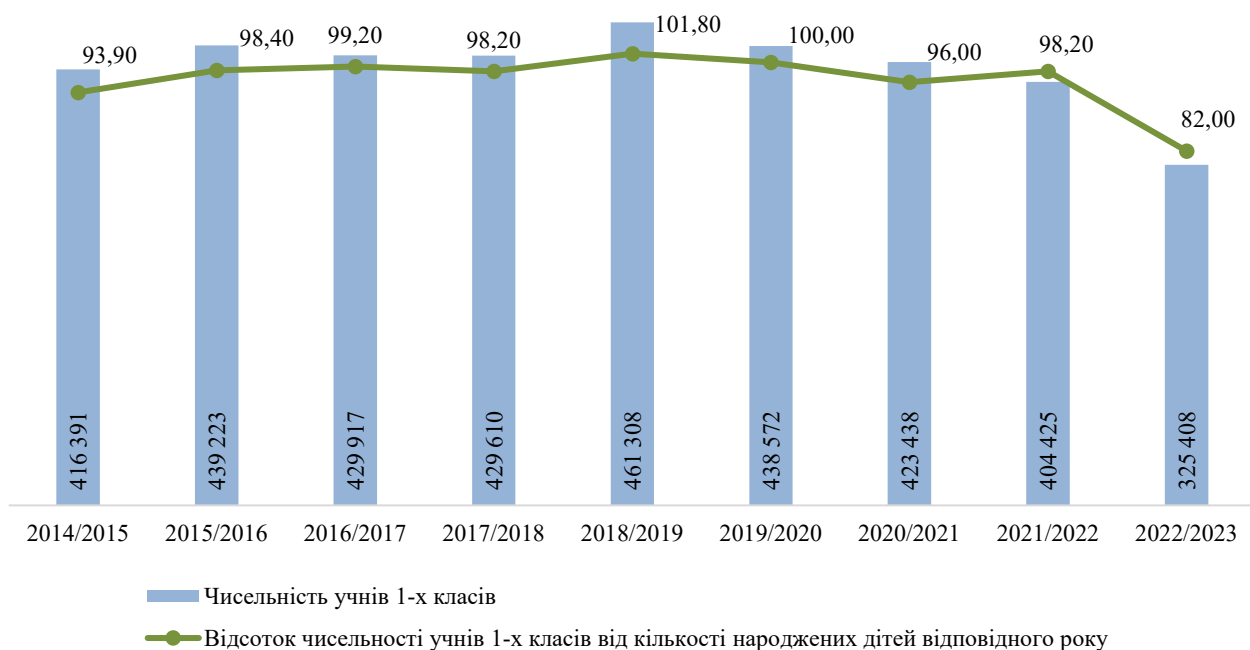

Рис. 3.2.1. Загальна чисельність учнів перших класів ЗЗСО за 2014/2015–2022/2023 н. рр. та їх відсоток від кількості народжених дітей у відповідних роках (2008–2016), осіб, %

Побудовано авторами за: Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>; Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Як видно з рис. 3.2.1, у 2022/2023 н. р. лише 82 % дітей, народжених у 2016 р., пішли до першого класу, що значно менше, ніж у попередні навчальні роки, та свідчить про те, що чимало дітей перебувають за кордоном у зв'язку зі збройною агресією РФ на території України.

Апріорі у 2023/2024 н. р. загалом по Україні до ЗЗСО мало бути зараховано 363 987 дітей, народжених у 2017 р. Однак упродовж 2022 р. певна частина дітей цього віку вимушено виїхали за кордон.

Далі пропонується розглянути питання прогнозування чисельності учнів перших класів за оптимістичним і песимістичним сценаріями.

Для прогнозу чисельності учнів перших класів на 2023/2024 н. р. за оптимістичним сценарієм використано дані статистичної форми № 77-РВК «Звіт про кількість дітей шкільного віку (станом на 01 вересня 2022 року)» щодо чисельності дітей, яким виповнилося 5 і 6 років, з урахуванням того, навчається чи не навчається дитина в ЗЗСО на цю дату. Згідно з розрахунками, налічується 346 829 таких дітей, тобто на 17 158 осіб менше від загальної чисельності дітей, що народились у 2017 р. Луганська область не надала дані за формою № 77-РВК через неможливість організації збору статистичних даних у регіоні. Вагомим аргументом для використання даних форми № 77-РВК є точніший розподіл дітей за регіонами й типом місцевості порівняно з даними про народжуваність дітей, тому що в цій формі враховано міграційні процеси протягом шести років.

Для прогнозу чисельності учнів перших класів на 2023/2024 н. р. за песимістичним сценарієм використано дані звіту Державної служби статистики

України про кількість дітей у закладах дошкільної освіти за віком та регіонами на кінець 2022 р.⁷⁸ Згідно з цим звітом, чисельність дітей, яким до 1 вересня 2023 р. виповниться 6 і 7 років, становить 290 177 осіб, що на 73 810 осіб менше від кількості дітей, які народились у 2017 р., та дорівнює 79,72 %. Дані по Луганській і Херсонській областях у звіті відсутні.

Для прогнозування чисельності учнів перших класів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. використано дані щодо народжуваності дітей у 2017–2019 рр. та розрахований прогнозний відсоток відношення кількості потенційних першокласників у 2023/2024 н. р. до чисельності дітей, народжених у 2017 р. (відповідно до даних форми № 77-РВК і Держстату для кожного зі сценаріїв).

Для прогнозних розрахунків чисельності учнів перших класів ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів) і окремих розрахунків чисельності учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах на 2023/2024 н. р. використано частку розподілу чисельності учнів перших класів у 2022/2023 н. р., а саме: учнів перших класів у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО й учнів спеціальних класів) – 99,05 %, у спеціальних ЗЗСО – 0,81 %, у спеціальних класах – 0,14 % (табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

**Динаміка розподілу учнів перших класів ЗЗСО
у 2014/2015–2022/2023 н. рр., осіб, %**

Навчальний рік	Чисельність учнів, осіб				Частка розподілу учнів, %			
	у ЗЗСО (без учнів спец. ЗЗСО та спец. класів)	у спец. ЗЗСО	у спец. класах	разом	у ЗЗСО (без учнів спец. ЗЗСО та спец. класів)	у спец. ЗЗСО	у спец. класах	разом
2014/2015	411 604	3 925	862	416 391	98,85	0,94	0,21	100
2015/2016	434 486	3 801	936	439 223	98,92	0,87	0,21	100
2016/2017	424 558	4 292	1 067	429 917	98,75	1,00	0,25	100
2017/2018	424 679	3 913	1 018	429 610	98,85	0,91	0,24	100
2018/2019	454 929	5 161	1 218	461 308	98,62	1,12	0,26	100
2019/2020	434 484	3 287	801	438 572	99,07	0,75	0,18	100
2020/2021	419 400	3 381	657	423 438	99,05	0,79	0,16	100
2021/2022	400 173	3 564	688	404 425	98,95	0,88	0,17	100
2022/2023	322 320	2 641	447	325 408	99,05	0,81	0,14	100

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Динаміка розподілу учнів перших класів ЗЗСО за 2014/2015–2022/2023 н. рр. демонструє також результати освітньої реформи, коли відбувалося зменшення чисельності учнів у спеціальних ЗЗСО та в спеціальних класах, організованих у ЗЗСО.

Дані про фактичний і прогнозний розподіл учнів перших класів серед учнів ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів), спеціальних ЗЗСО й спеціальних класів у 2022/2023 та 2023/2024 н. рр. у розрізі типу місцевості наведено в табл. 3.2.2.

⁷⁸ Дошкільна освіта в Україні : інформ. бюл. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

Таблиця 3.2.2

**Фактичний та прогнозний розподіл учнів перших класів ЗЗСО
за типом місцевості у 2022/2023 і 2023/2024 н. рр., %**

Показник	Частка учнів у 2022/2023 н. р.			Прогнозна частка учнів у 2023/2024 н. р.	
	разом	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість
ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів)	100	70,73	29,27	75,97	24,03
Спеціальні ЗЗСО	100	82,24	17,76	82,24	17,76
Спеціальні класи в ЗЗСО	100	100,00	0	100,00	0
Усього	100	70,86	29,14	76,05	23,95

Складено авторами.

Прогнозне оцінювання контингенту учнів загалом по Україні та в розрізі регіонів, типу місцевості на 2023/2024 н. р. здійснено з використанням прогнозної чисельності учнів перших класів і даних щодо розподілу контингенту учнів за класами (2–11-х класів) на початок 2022/2023 н. р. Розрахунок контингенту учнів виконано шляхом переміщення фактичної чисельності учнів у 2022/2023 н. р. до наступного класу у 2023/2024 н. р. з урахуванням усередненої частки учнів, які після закінчення 9-го класу продовжили навчання в 10-му класі. Цей метод розрахунку прогнозного контингенту учнів детально описано авторами в аналітичній записці «Моніторинг забезпечення педагогічними працівниками закладів освіти України: методологічні підходи до прогнозування»⁷⁹.

Розраховані усереднені частки учнів (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів), учнів у спеціальних ЗЗСО, учнів у спеціальних класах, які після 9-го класу продовжать навчання в 10-му класі у 2023/2024 н. р., наведено в табл. 3.2.3.

Таблиця 3.2.3

**Частка учнів, які після закінчення 9-го класу продовжили навчання
в 10-му класі, осіб, %**

Тип місцевості	Чисельність учнів 9-го класу у 2021/2022 н. р., осіб	Чисельність учнів 10-го класу у 2022/2023 н. р., осіб	Частка учнів, які продовжили навчання, %
<i>Без учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах</i>			
Разом	379 969	232 560	61,20
Міські поселення	269 625	170 780	63,34
Сільська місцевість	110 344	61 780	55,99
<i>Учні в спеціальних ЗЗСО</i>			
Разом	3 351	2 579	76,96
Міські поселення	2 684	2 024	75,41
Сільська місцевість	667	555	83,21
<i>Учні в спеціальних класах</i>			
Разом	340	46	13,53

Складено авторами.

⁷⁹ Моніторинг забезпечення педагогічними працівниками закладів освіти України: методологічні підходи до прогнозування / С. Л. Лонадар та ін. ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2020. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/1-na_sajt_AZ_Monitoring_potrebi_ZO_u_pedpratsivnikah-final.pdf.

Для прогнозування загального контингенту учнів усіх ЗЗСО на 2023/2024–2025/2026 н. рр. як за оптимістичним, так і за песимістичним сценарієм, розраховувалася сума прогнозованої чисельності учнів (без учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів), прогнозованої чисельності учнів у спеціальних ЗЗСО й прогнозованої чисельності учнів у спеціальних класах.

Для розрахунку прогнозних значень чисельності учнів перших класів і загального контингенту учнів для різних сценаріїв нами розроблено програмне забезпечення в середовищі MS Excel. Алгоритм розрахунків є таким:

1. Розрахунок коефіцієнтів та співвідношень на основі статистичних даних минулих навчальних років, необхідних для подальшого розрахунку контингенту учнів, а саме:

- вагових коефіцієнтів розподілу учнів перших класів у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів), спеціальних ЗЗСО й спеціальних класах ($K1$ – $K3$);

усередненої частки учнів, які після закінчення 9-го класу продовжили навчання в 10-му класі ($K4$).

Розрахунок прогнозованої чисельності учнів перших класів ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів), спеціальних ЗЗСО й спеціальних класів у розрізі типів місцевості для різних сценаріїв із використанням коефіцієнтів $K1$ – $K3$.

Розрахунок прогнозного контингенту учнів (без учнів спеціальних ЗЗСО і учнів спеціальних класів), учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів для різних сценаріїв із використанням коефіцієнта $K4$.

Розрахунок загального прогнозного контингенту учнів для двох сценаріїв (оптимістичного та песимістичного).

Чисельність учнів перших класів розраховується через вагові коефіцієнти:

$$[Учні\ 1-го\ кл.] = K1 \cdot [Учні\ 1-го\ кл.\ ЗЗСО\ без\ спец.] + K2 \cdot [Учні\ 1-го\ кл.\ спец.\ ЗЗСО] + K3 \cdot [Учні\ 1-го\ кл.\ спец.\ кл.],$$

де $K1$ – частка учнів перших класів у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів); $K2$ – частка учнів перших класів у спеціальних ЗЗСО; $K3$ – частка учнів перших класів у спеціальних класах.

Відповідний розрахунок коефіцієнтів виконано для міських поселень і сільської місцевості.

$K1$, $K2$, $K3$ у розрізі типів місцевості (див. табл. 3.2.2).

Чисельність учнів 10-го класу розраховується через коефіцієнти частки учнів, які після закінчення 9-го класу продовжили навчання в 10-му класі:

$$[Учні\ 10-го\ кл.] = K4 \cdot [Учні\ 9-го\ кл.].$$

$K4$ у розрізі типу місцевості (див. табл. 3.2.3).

Для спеціальних ЗЗСО:

$$[Учні\ 11-го\ кл.] = K5 \cdot [Учні\ 10-го\ кл.] \quad (K5 = 0,21).$$

У процесі дослідження з'ясовано, що в спеціальних ЗЗСО після 10-го класу багато учнів залишають заклади у зв'язку з неможливістю продовження навчання за станом здоров'я за такими нозологіями, як порушення інтелектуального розвитку, тяжкі порушення мовлення. Наприклад, із 2 495 учнів, що навчалися в 10-му класі у 2021/2022 н.р., до 11-го класу

у 2022/2023 н. р. було прийнято лише 512 учнів, що становить 20,52 %. Ці фактори було також узято до уваги під час розрахунку контингенту учнів.

Прогнозування чисельності учнів перших класів та загального контингенту учнів за оптимістичним сценарієм

Дані про народжуваність дітей і прогнозу загальну чисельність учнів перших класів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за оптимістичним сценарієм наведено в табл. 3.2.4.

Таблиця 3.2.4

Народжуваність дітей та прогнозна чисельність учнів перших класів ЗЗСО на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за оптимістичним сценарієм, осіб, %

Рік народження	Кількість народжених дітей в Україні, осіб	Навчальний рік	Прогнозна чисельність учнів, осіб				Відношення чисельності першокласників до кількості народжених дітей відповідного року, %
			у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спец. класів) (99,05 %)	у спец. ЗЗСО (0,81 %)	у спец. класах (0,14 %)	разом (100 %)	
Факт			Прогноз				
2017	363 987	2023/2024	343 529	2 809	486	346 824	95,3
2018	335 874	2024/2025	317 047	2 593	448	320 088	95,3
2019	308 817	2025/2026	291 507	2 384	412	294 303	95,3

Складено авторами.

Прогнозу чисельність учнів перших класів на 2023/2024 н. р. за оптимістичним сценарієм у розрізі типу місцевості для всіх закладів наведено в табл. 3.2.5.

Таблиця 3.2.5

Прогнозна чисельність учнів перших класів у розрізі типу місцевості за оптимістичним сценарієм на 2023/2024 н. р., осіб

Тип місцевості	У ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів)	У спеціальних ЗЗСО	У спеціальних класах	Усього
Україна	343 529	2 809	486	346 824
Міські поселення	260 968	2 310	486	263 764
Сільська місцевість	82 561	499	—	83 060

Складено авторами.

Розрахунок контингенту учнів для ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів) виконано для прогнозних 343 529 учнів перших класів на 2023/2024 н. р. і усереднених коефіцієнтів частки учнів, які після закінчення 9-го класу продовжили навчання в 10-му класі (61,2 %).

Результати розрахунку прогнозного контингенту учнів ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів) на 2023/2024 н. р. у розрізі типу місцевості наведено в табл. 3.2.6.

Таблиця 3.2.6

Розрахунок прогнозного контингенту учнів ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів) на 2023/2024 н. р. за оптимістичним сценарієм, осіб

Клас	Разом		Міські поселення		Сільська місцевість	
	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024
1-й	322 320	343 529	227 961	260 968	94 359	82 561
2-й	385 613	322 320	279 380	227 961	106 233	94 359
3-й	401 279	385 613	287 026	279 380	114 253	106 233
4-й	414 962	401 279	298 437	287 026	116 525	114 253
5-й	430 777	414 962	308 003	298 437	122 774	116 525
6-й	402 581	430 777	287 882	308 003	114 699	122 774
7-й	399 870	402 581	285 833	287 882	114 037	114 699
8-й	406 506	399 870	290 873	285 833	115 633	114 037
9-й	381 724	406 506	272 643	290 873	109 081	115 633
10-й	232 560	233 615	170 780	172 583	61 780	61 032
11-й	221 434	232 560	163 968	170 780	57 466	61 780
12-й	3 547	3 542	2 784	2 787	763	755
Україна	4 003 173	3 977 154	2 875 570	2 872 513	1 127 603	1 104 641

Примітка. Кольором виділено показники, розраховані з використанням коефіцієнтів із табл. 3.2.2 і 3.2.3.
Складено авторами.

Розрахунок прогнозного контингенту учнів у спеціальних ЗЗСО на 2023/2024 н. р. виконано на основі прогнозного значення для 2 809 учнів перших класів та усереднених коефіцієнтів учнів, які після закінчення 9-го класу продовжили навчання в 10-му класі (76,96 %), після закінчення 10-го класу продовжили навчання в 11-му класі (20,52 %) і після 11-го класу продовжили навчання у 12-му класі (82,58 %).

Розрахунок прогнозного контингенту учнів у спеціальних класах на 2023/2024 н. р. здійснено для 486 учнів перших класів і усереднених коефіцієнтів учнів, які після закінчення 9-го класу продовжили навчання в 10-му класі (13,53 %) та після 11-го класу продовжили навчання у 12-му класі (100 %). Розподіл учнів спеціальних класів у розрізі типу місцевості відсутній у статистичній формі звітності № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти».

Результати розрахунку контингенту учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах у розрізі типу місцевості наведено в табл. 3.2.7.

Таблиця 3.2.7

Розрахунок прогнозного контингенту учнів у спеціальних ЗЗСО та в спеціальних класах на 2023/2024 н. р. за оптимістичним сценарієм, осіб

Клас	Спеціальні ЗЗСО				Спеціальні класи	
	разом		з них у міських поселеннях		разом	
	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024
1-й	2 641	2 809	2 172	2 310	447	486
2-й	3 495	2 641	2 986	2 172	686	447
3-й	3 481	3 495	2 915	2 986	681	686
4-й	3 457	3 481	2 828	2 915	799	681
5-й	4 420	3 457	3 658	2 828	440	799

Клас	Спеціальні ЗЗСО				Спеціальні класи	
	разом		з них у міських поселеннях		разом	
	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024
6-й	3 355	4 420	2 660	3 658	479	440
7-й	3 292	3 355	2 647	2 660	474	479
8-й	3 019	3 292	2 310	2 647	394	474
9-й	3 234	3 019	2 607	2 310	296	394
10-й	2 579	2 490	2 024	1 966	46	40
11-й	512	542	456	466	0	46
12-й	474	423	421	376	8	0
Україна	33 959	33 424	27 684	27 294	4 750	4 972

Примітка. Кольором виділено показники, розраховані з використанням коефіцієнтів із табл. 3.2.2 і 3.2.3. Складено авторами.

Дані про прогнозний контингент учнів у ЗЗСО на 2023/2024 н. р. за оптимістичним сценарієм у розрізі типу місцевості наведено в табл. 3.2.8.

Таблиця 3.2.8

Прогнозний контингент учнів у розрізі типу місцевості за оптимістичним сценарієм на 2023/2024 н. р., осіб

Тип місцевості	Чисельність учнів			
	у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів)	у спеціальних ЗЗСО	у спеціальних класах	усього
Україна	3 977 154	33 424	4 972	4 015 550
Міські поселення	2 872 513	27 294	4 972	2 904 779
Сільська місцевість	1 104 641	6 130	—	1 110 771

Складено авторами.

Прогнозну чисельність учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах на 2023/2024–2025/2026 н. рр. наведено в табл. 3.2.9.

Таблиця 3.2.9

Прогнозна чисельність учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за оптимістичним сценарієм, осіб

Клас	У спеціальних ЗЗСО			У спеціальних класах		
	2023/2024	2024/2025	2025/2026	2023/2024	2024/2025	2025/2026
1-й	2 809	2 593	2 384	486	448	412
2-й	2 641	2 809	2 593	447	486	448
3-й	3 495	2 641	2 809	686	447	486
4-й	3 481	3 495	2 641	681	686	447
5-й	3 457	3 481	3 495	799	681	686
6-й	4 420	3 457	3 481	440	799	681
7-й	3 355	4 420	3 457	479	440	799
8-й	3 292	3 355	4 420	474	479	440
9-й	3 019	3 292	3 355	394	474	479
10-й	2 490	2 325	2 535	40	53	64
11-й	542	523	488	46	40	53
12-й	423	447	432	0	46	40
Україна	33 424	32 838	32 090	4 972	5 079	5 035

Складено авторами.

Прогнозну чисельність учнів у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів) і загальний контингент учнів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за оптимістичним сценарієм наведено в табл. 3.2.10.

Таблиця 3.2.10

Прогнозна чисельність учнів у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів) і прогнозний загальний контингент учнів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за оптимістичним сценарієм, осіб

Клас	Прогнозна чисельність учнів у ЗЗСО (без учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах)			Прогнозний загальний контингент учнів		
	2023/2024	2024/2025	2025/2026	2023/2024	2024/2025	2025/2026
1-й	343 529	317 047	291 507	346 824	320 088	294 303
2-й	322 320	343 529	320 088	325 408	346 824	320 088
3-й	385 613	322 320	343 529	389 794	325 408	346 824
4-й	401 279	385 613	322 320	405 441	389 794	325 408
5-й	414 962	401 279	385 613	419 218	405 441	389 794
6-й	430 777	414 962	401 279	435 637	419 218	405 441
7-й	402 581	430 777	414 962	406 415	435 637	419 218
8-й	399 870	402 581	430 777	403 636	406 415	435 637
9-й	406 506	399 870	402 581	409 919	403 636	406 415
10-й	233 615	248 782	244 720	236 145	251 159	247 319
11-й	232 560	233 615	248 782	233 148	234 178	249 323
12-й	3 542	3 721	3 738	3 965	4 214	4 210
Україна	3 977 154	3 904 096	3 809 896	4 015 550	3 942 013	3 843 98

Складено авторами.

Прогнозний загальний контингент учнів ЗЗСО на 2023/2024 н. р. за оптимістичним сценарієм у розрізі регіонів і типу місцевості наведено в табл. 3.2.11.

Таблиця 3.2.11

Прогнозна чисельність учнів перших класів та загальний контингент учнів ЗЗСО на 2023/2024 н. р. за регіонами й типом місцевості за оптимістичним сценарієм, осіб

Регіон	Учні перших класів			Загальний контингент учнів		
	разом	міські поселення	сільська місцевість	разом	міські поселення	сільська місцевість
Україна	346 824	263 764	83 060	4 015 550	2 904 779	1 110 771
Вінницька обл.	54 169	50 165	4 004	207 232	149 383	57 849
Волинська обл.	10 570	5 945	4 625	141 193	78 060	63 133
Дніпропетровська обл.	26 487	23 478	3 009	336 201	294 961	41 240
Донецька обл.	6 780	6 168	612	101 305	91 867	9 438
Житомирська обл.	9 650	6 684	2 966	134 954	92 367	42 587
Закарпатська обл.	10 802	4 024	6 778	164 129	70 517	93 612
Запорізька обл.	12 986	12 136	850	154 952	130 119	24 833
Івано-Франківська обл.	12 660	5 722	6 938	158 953	81 414	77 539
Київська обл.	22 069	14 572	7 497	243 894	161 675	82 219
Кіровоградська обл.	6 498	4 773	1 725	94 942	69 741	25 201
Луганська обл.	0	0	0	24 048	22 935	1 113
Львівська обл.	20 453	13 661	6 792	285 247	192 906	92 341

Регіон	Учні перших класів			Загальний контингент учнів		
	разом	міські поселення	сільська місцевість	разом	міські поселення	сільська місцевість
Миколаївська обл.	8 688	6 527	2 161	112 552	80 834	31 718
Одеська обл.	21 462	15 502	5 960	271 892	190 590	81 302
Полтавська обл.	9 837	6 962	2 875	137 218	97 411	39 807
Рівненська обл.	12 715	6 025	6 690	164 907	79 633	85 274
Сумська обл.	7 138	5 856	1 282	94 728	75 922	18 806
Тернопільська обл.	7 311	4 250	3 061	107 586	61 709	45 877
Харківська обл.	19 121	16 508	2 613	229 413	201 801	27 612
Херсонська обл.	4 323	3 174	1 149	63 504	50 448	13 056
Хмельницька обл.	11 305	8 238	3 067	138 666	98 963	39 703
Черкаська обл.	9 032	6 243	2 789	116 039	78 265	37 774
Чернівецька обл.	8 625	4 419	4 206	107 047	49 685	57 362
Чернігівська обл.	6 800	5 389	1 411	91 965	70 590	21 375
м. Київ	27 343	27 343	0	332 983	332 983	0

Складено авторами.

Прогнозний загальний контингент учнів ЗЗСО на 2023/2024 н. р. становить 4 015 550 осіб, у т. ч. 2 904 779 осіб у міських поселеннях та 1 110 771 осіб у сільській місцевості. Цей показник буде використано для прогнозних розрахунків за оптимістичним сценарієм чисельності педагогічних працівників та вчителів, які викладають предмети.

Відповідно до виконаних розрахунків за *оптимістичним сценарієм* отримано прогнозні показники чисельності учнів перших класів і загального контингенту учнів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. (табл. 3.2.12).

Таблиця 3.2.12

Прогнозні показники чисельності учнів перших класів і контингенту учнів у ЗЗСО на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за оптимістичним сценарієм, осіб

Прогнозні показники	2023/2024	2024/2025	2025/2026
<i>Чисельність (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів)</i>			
Першокласники	343 529	317 047	291 507
Контингент учнів	3 977 154	3 904 096	3 806 855
<i>Загальна чисельність</i>			
Першокласники	346 824	320 088	294 303
з них першокласники в спеціальних ЗЗСО та в спеціальних класах	3 295	3 041	2 796
Контингент учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах	38 396	37 917	37 125
Загальний контингент учнів	4 015 550	3 942 013	3 843 980

Складено авторами.

Прогнозування чисельності учнів перших класів та загального контингенту учнів за песимістичним сценарієм

Дані про народжуваність дітей і прогнозу чисельність учнів перших класів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за песимістичним сценарієм наведено в табл. 3.2.13.

Таблиця 3.2.13

**Народжуваність дітей та прогнозна чисельність учнів перших класів
у ЗЗСО на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за песимістичним сценарієм, осіб, %**

Рік народження	Кількість народжених в Україні (відповідно до навчального року), осіб	Навчальний рік	Прогнозна чисельність учнів перших класів, осіб				Частка учнів перших класів від кількості народжених дітей відповідного року, %
			у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів)	у спец. ЗЗСО	у спец. класах	разом	
Факт			Прогноз				
2017	363 987	2023/2024	287 423	2 355	399	290 177	79,72
2018	335 874	2024/2025	265 152	2 173	368	267 692	79,72
2019	308 817	2025/2026	243 791	1 998	338	246 127	79,72

Складено авторами.

Розрахунок чисельності учнів перших класів та контингенту учнів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за песимістичним сценарієм було виконано відповідно до визначеного раніше алгоритму.

Прогнозну чисельність учнів перших класів на 2023/2024 н. р. за песимістичним сценарієм у розрізі типу місцевості наведено в табл. 3.2.14.

Таблиця 3.2.14

**Прогнозна чисельність учнів перших класів на 2023/2024 н. р. у розрізі
типу місцевості за песимістичним сценарієм, осіб**

Тип місцевості	У ЗЗСО (без учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах)	У спеціальних ЗЗСО	У спеціальних класах	Усього
Україна	287 420	2 350	407	290 177
Міські поселення	218 658	1 933	407	220 998
Сільська місцевість	68 762	417	0	69 179

Складено авторами.

Розрахунок контингенту для ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів) на 2023/2024 н. р. за песимістичним сценарієм у розрізі типу місцевості наведено в табл. 3.2.15.

Таблиця 3.2.15

**Розрахунок прогнозного контингенту учнів у ЗЗСО (без учнів спеціальних
ЗЗСО та учнів спеціальних класів) на 2023/2024 н. р.
у розрізі типу місцевості за песимістичним сценарієм, осіб**

Клас	Разом		Міські поселення		Сільська місцевість	
	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024
1-й	322 320	287 420	227 961	218 658	94 359	68 762
2-й	385 613	322 320	279 380	227 961	106 233	94 359
3-й	401 279	385 613	287 026	279 380	114 253	106 233
4-й	414 962	401 279	298 437	287 026	116 525	114 253
5-й	430 777	414 962	308 003	298 437	122 774	116 525
6-й	402 581	430 777	287 882	308 003	114 699	122 774
7-й	399 870	402 581	285 833	287 882	114 037	114 699

Клас	Разом		Міські поселення		Сільська місцевість	
	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024
8-й	406 506	399 870	290 873	285 833	115 633	114 037
9-й	381 724	406 506	272 643	290 873	109 081	115 633
10-й	232 560	233 615	170 780	172 583	61 780	61 032
11-й	221 434	232 560	163 968	170 780	57 466	61 780
12-й	3 547	3 542	2 784	2 787	763	755
Україна	4 003 173	3 921 045	2 875 570	2 830 203	1 127 603	1 090 842

Примітка. Кольором виділено показники, розраховані з використанням коефіцієнтів із табл. 3.2.2 і 3.2.3. Складено авторами.

Результати розрахунку контингенту учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах на 2023/2024 н. р. у розрізі типу місцевості за песимістичним сценарієм наведено в табл. 3.2.16.

Таблиця 3.2.16

Розрахунок контингенту учнів у спеціальних ЗЗСО та спеціальних класах на 2023/2024 н. р. у розрізі типу місцевості за песимістичним сценарієм, осіб

Клас	У спеціальних ЗЗСО				У спеціальних класах	
	разом		з них у міських поселеннях		разом	
	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024	2022/2023	2023/2024
1-й	2 641	2 350	2 172	1 933	447	407
2-й	3 495	2 641	2 986	2 172	686	447
3-й	3 481	3 495	2 915	2 986	681	686
4-й	3 457	3 481	2 828	2 915	799	681
5-й	4 420	3 457	3 658	2 828	440	799
6-й	3 355	4 420	2 660	3 658	479	440
7-й	3 292	3 355	2 647	2 660	474	479
8-й	3 019	3 292	2 310	2 647	394	474
9-й	3 234	3 019	2 607	2 310	296	394
10-й	2 579	2 490	2 024	1 966	46	40
11-й	512	542	456	466	0	46
12-й	474	423	421	376	8	0
Усього	33 959	32 965	27 684	26 917	4 750	4 893

Примітка. Кольором виділено показники, розраховані з використанням коефіцієнтів із табл. 3.2.2 і 3.2.3. Складено авторами.

Дані щодо прогнозного загального контингенту учнів у ЗЗСО на 2023/2024 н. р. за песимістичним сценарієм у розрізі типу місцевості наведено в табл. 3.2.17.

Таблиця 3.2.17

Прогнозний загальний контингент учнів на 2023/2024 н. р. у розрізі типу місцевості за песимістичним сценарієм, осіб

Тип місцевості	У ЗЗСО (без учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах)	У спеціальних ЗЗСО	У спеціальних класах	Усього
Україна	3 921 045	32 965	4 893	3 958 903
Міські поселення	2 830 203	26 917	4 893	2 862 013
Сільська місцевість	1 090 842	6 048	—	1 096 890

Складено авторами.

Прогнозний загальний контингент учнів у ЗЗСО на 2023/2024 н. р. за песимістичним сценарієм становить 3 958 903 особи, у т. ч. 2 862 013 осіб у міських поселеннях та 1 096 890 осіб у сільській місцевості.

Розрахунок прогнозової чисельності учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за песимістичним сценарієм наведено в табл. 3.2.18.

Таблиця 3.2.18

Розрахунок чисельності учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за песимістичним сценарієм, осіб

Клас	У спеціальних ЗЗСО			У спеціальних класах		
	2023/2024	2024/2025	2025/2026	2023/2024	2024/2025	2025/2026
1-й	2 350	2 168	1 994	407	375	345
2-й	2 641	2 350	2 168	447	407	375
3-й	3 495	2 641	2 350	686	447	407
4-й	3 481	3 495	2 641	681	686	447
5-й	3 457	3 481	3 495	799	681	686
6-й	4 420	3 457	3 481	440	799	681
7-й	3 355	4 420	3 457	479	440	799
8-й	3 292	3 355	4 420	474	479	440
9-й	3 019	3 292	3 355	394	474	479
10-й	2 490	2 325	2 535	40	53	64
11-й	542	523	488	46	40	53
12-й	423	447	432	0	46	40
Україна	32 965	31 954	30 816	4 893	4 927	4 816

Складено авторами.

Розрахунок прогнозової чисельності учнів у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів) і прогнозного загального контингенту учнів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за песимістичним сценарієм наведено в табл. 3.2.19.

Таблиця 3.2.19

Розрахунок прогнозової чисельності учнів у ЗЗСО (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів) і прогнозного загального контингенту учнів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за песимістичним сценарієм, осіб

Клас	Прогнозна чисельність учнів у ЗЗСО (без учнів спец. ЗЗСО та учнів спец. класів)			Прогнозний загальний контингент учнів		
	2023/2024	2024/2025	2025/2026	2023/2024	2024/2025	2025/2026
1-й	287 420	265 149	243 789	290 177	267 692	246 128
2-й	322 320	287 420	265 149	325 408	290 177	267 692
3-й	385 613	322 320	287 420	389 794	325 408	290 177
4-й	401 279	385 613	322 320	405 441	389 794	325 408
5-й	414 962	401 279	385 613	419 218	405 441	389 794
6-й	430 777	414 962	401 279	435 637	419 218	405 441
7-й	402 581	430 777	414 962	406 415	435 637	419 218
8-й	399 870	402 581	430 777	403 636	406 415	435 637
9-й	406 506	399 870	402 581	409 919	403 636	406 415
10-й	233 615	248 782	244 720	236 145	251 159	247 319
11-й	232 560	233 615	248 782	233 148	234 178	249 323
12-й	3 542	3 721	3 738	3 965	4 214	4 210
Україна	3 921 045	3 796 089	3 651 130	3 958 903	3 832 970	3 686 762

Складено авторами.

Відповідно до виконаних розрахунків за песимістичним сценарієм отримано прогнозні значення чисельності учнів перших класів та контингенту учнів на 2023/2024–2025/2026 н. рр. (табл. 3.2.20).

Таблиця 3.2.20

Прогнозна чисельність учнів перших класів та контингенту учнів у ЗЗСО на 2023/2024–2025/2026 н. рр. за песимістичним сценарієм, осіб

Прогнозні показники	2023/2024	2024/2025	2025/2026
<i>Чисельність (без учнів спеціальних ЗЗСО та учнів спеціальних класів)</i>			
Першокласники	287 420	265 149	243 789
Контингент учнів	3 921 045	3 796 089	3 651 130
<i>Загальна чисельність</i>			
Першокласники	290 177	267 692	246 127
з них першокласники в спеціальних ЗЗСО та учні в спеціальних класах	2 757	2 543	2 339
Контингент учнів у спеціальних ЗЗСО та учнів у спеціальних класах	37 858	36 881	35 632
Загальний контингент учнів	3 958 903	3 832 970	3 686 762

Складено авторами.

Прогнозування чисельності педагогічних працівників за оптимістичним сценарієм

Для прогнозних розрахунків чисельності педагогічних працівників і вчителів, які викладають предмети, на 2023/2024 н. р. використано прогнозну чисельність учнів ЗЗСО, прогнозні коефіцієнти відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників та чисельності педагогічних працівників до чисельності вчителів, які викладають предмети.

Чисельність учнів, педагогічних працівників загалом по Україні та розрахований коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників за 2014/2015–2022/2023 н. рр. зображено на рис. 3.2.2.

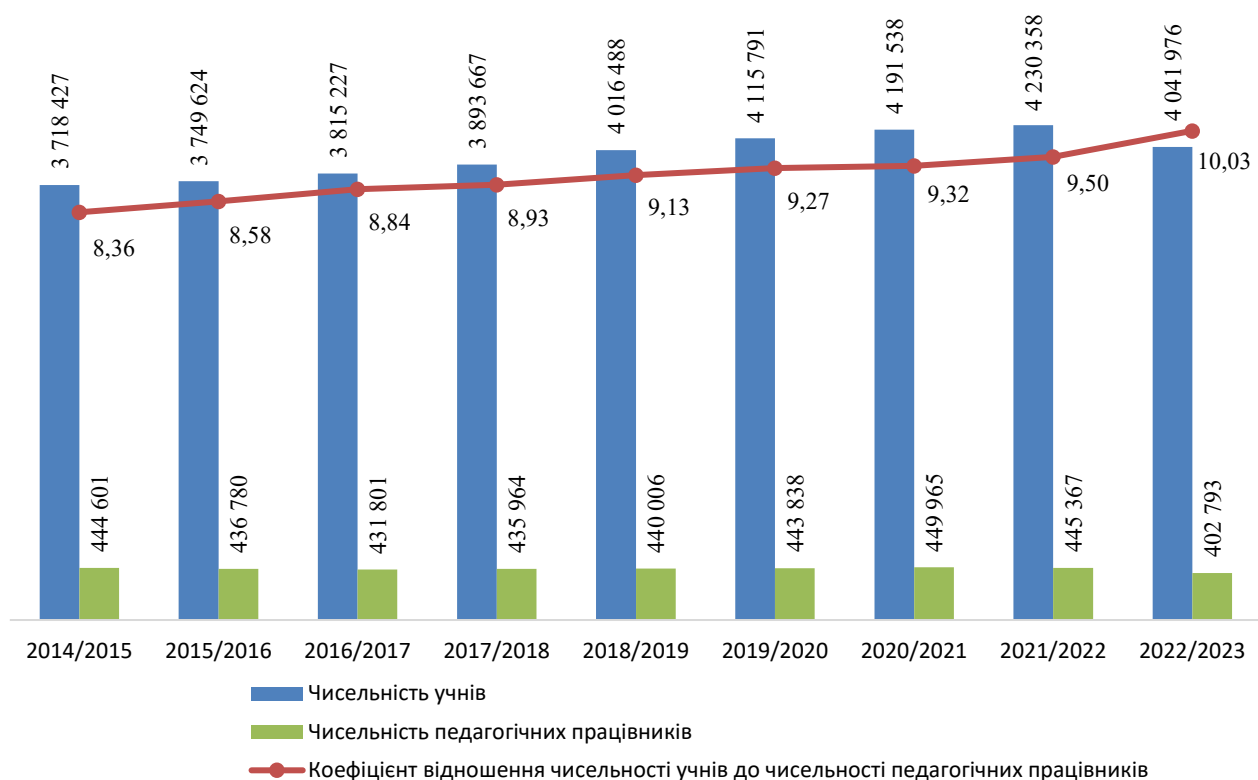

Рис. 3.2.2. Чисельність учнів, педагогічних працівників загалом по Україні та розрахований коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників за 2014/2015–2022/2023 н. рр., осіб

Побудовано авторами на основі статистичних форм звітності № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти» та № 83-РВК «Зведений звіт про чисельність і склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти» за 2014/2015–2022/2023 н. рр.

Коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників протягом 2014/2015–2022/2023 н. рр. зростав та у 2022/2023 н. р. становив 10,03. Фактично це означає, що на 10 учнів припадає приблизно 1 педагогічний працівник. Цей коефіцієнт відображає успіхи реформи ЗСО в частині оптимізації мережі закладів і надалі зростатиме, адже реформа триває. Найістотніші зміни коефіцієнта простежуються протягом останніх п'яти навчальних років. Для визначення прогнозних величин коефіцієнта відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників на 2023/2024–2025/2026 н. рр. використано його фактичні значення за 2018/2019–2022/2023 н. рр. (рис. 3.2.3).

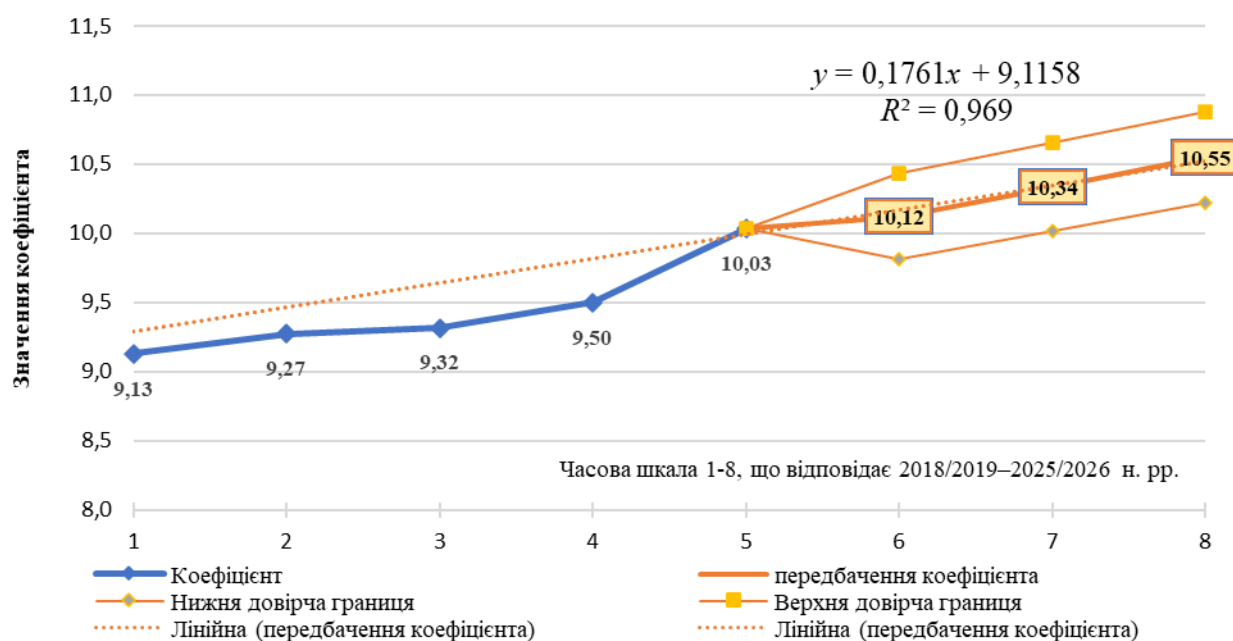

Рис. 3.2.3. Прогноз коефіцієнта відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників на 2023/2024–2025/2026 н. рр.

Побудовано авторами на основі прогнозних розрахунків.

За допомогою алгоритму експоненційного згладжування (ETS) версії ААА засобами MS Excel розраховано прогнозні значення коефіцієнта з нижньою й верхньою довірчими границями передбачення (табл. 3.2.21).

Таблиця 3.2.21

Коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників

Навчальний рік	Значення коефіцієнта			
	фактичні	прогнозні	нижня довірча границя	верхня довірча границя
2018/2019	9,13	x	x	x
2019/2020	9,27	x	x	x
2020/2021	9,32	x	x	x
2021/2022	9,50	x	x	x
2022/2023	10,03	x	x	x
2023/2024	x	10,12	9,81	10,43
2024/2025	x	10,34	10,02	10,66
2025/2026	x	10,55	10,22	10,88

Складено авторами.

Значення графі «Прогнозні показники» (див. табл. 3.2.20) обчислюються за допомогою функції FORECAST.ETS, дві графі, значення яких становлять довірчий інтервал, – за допомогою функції FORECAST.ETS.CONFINT. Побудовано трендову модель прогнозу коефіцієнтів відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників, що має вигляд:

$$y = 0,1761x + 9,1158, \quad (3.2.1)$$

де y – коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників; x – часовий фактор, значення якого перебувають у діапазоні 1–8 і відповідають 2018/2019–2025/2026 н. рр.

Розрахований коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0,969$) показує, що варіації коефіцієнта відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників на 96,9 % обумовлені варіацією часового фактора (навчальних років) та на 3,1 % залежать від варіації факторів, які не включено в модель.

Розрахований коефіцієнт кореляції для цієї моделі $K = 0,9844$ свідчить про високу щільність зв'язку з трендом і адекватність побудованої моделі.

Величина прогнозного значення коефіцієнта відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників на 2023/2024 н. рр. дорівнює 10,12, що на 0,09 більше ніж у 2022/2023 н. рр.

Чисельність учнів, педагогічних працівників та розрахований коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників у 2022/2023 н. рр. у розрізі регіонів наведено на рис. 3.2.4.

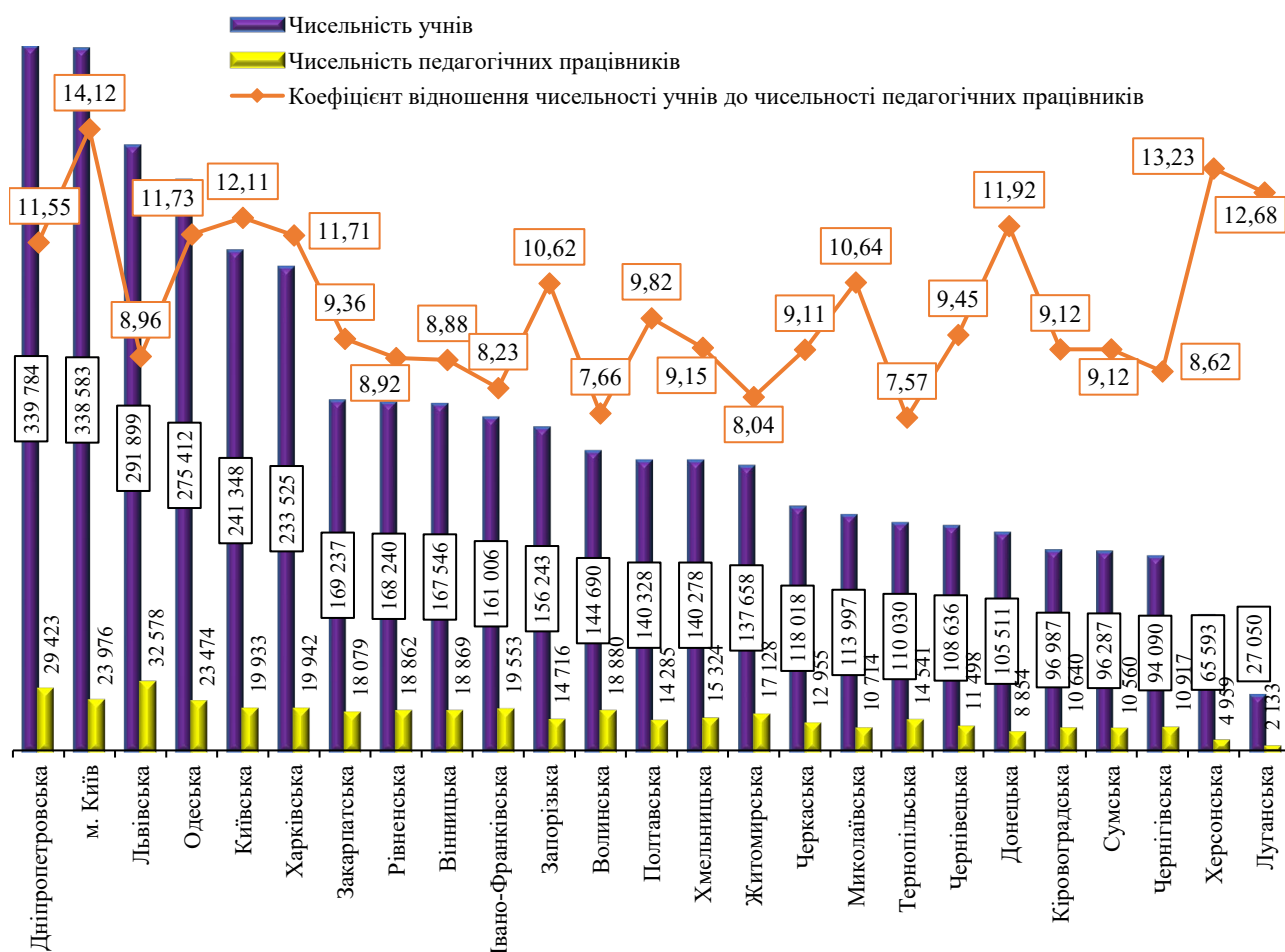

Рис. 3.2.4. Чисельність учнів, педагогічних працівників та розрахований коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників у 2022/2023 н. р., осіб, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У 10 регіонах коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників у 2022/2023 н. рр. є вищим порівняно з його значенням по Україні (10,03). Найвищий коефіцієнт спостерігався в м. Києві (14,12), за ним ідуть Херсонська (13,23), Луганська (12,68), Київська (12,11), Донецька (11,92),

Одеська (11,73), Харківська (11,71), Дніпропетровська (11,55), Миколаївська (10,64), Запорізька (10,62) області.

Для подальших прогнозних розрахунків чисельності педагогічних працівників у розрізі регіонів і типу місцевості на 2023/2024 н. р. зроблено припущення, що коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників для кожного регіону збільшиться на 0,09, як і загалом по Україні.

Прогнозний коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників та прогнозу чисельність педагогічних працівників у 2023/2024 н. р. наведено в табл. 3.2.22.

Таблиця 3.2.22

Прогноз коефіцієнта відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників і чисельності педагогічних працівників на 2023/2024 н. р. за типом місцевості, осіб, %

Регіон	Коефіцієнт відношення чисельності учнів до чисельності педагогічних працівників, %			Чисельність педагогічних працівників, осіб		
	усього	міські поселення	сільська місцевість	усього	міські поселення	сільська місцевість
Україна	10,12	12,28	7,00	396 793	238 112	158 682
Вінницька обл.	8,97	11,59	6,35	23 103	13 993	9 110
Волинська обл.	7,75	10,06	6,06	18 218	7 800	10 418
Дніпропетровська обл.	11,64	12,77	7,21	28 883	23 163	5 720
Донецька обл.	12,01	13,24	6,39	8 435	6 958	1 477
Житомирська обл.	8,13	10,42	5,51	16 600	8 708	7 729
Закарпатська обл.	9,45	11,38	8,37	17 368	6 184	11 184
Запорізька обл.	10,71	11,90	7,21	14 468	11 024	3 444
Івано-Франківська обл.	8,32	10,21	6,95	19 105	7 948	11 157
Київська обл.	12,20	14,29	9,46	19 991	11 300	8 691
Кіровоградська обл.	9,21	11,04	6,33	10 309	6 327	3 981
Луганська обл.	12,77	12,77	12,78	1 883	1 796	87
Львівська обл.	9,05	10,97	6,62	31 519	17 570	13 949
Миколаївська обл.	10,73	13,46	7,11	10 489	6 028	4 461
Одеська обл.	11,82	13,61	9,08	23 003	14 049	8 954
Полтавська обл.	9,91	12,73	6,46	13 846	7 684	6 162
Рівненська обл.	9,01	11,33	7,57	18 303	7 038	11 265
Сумська обл.	9,21	11,60	5,09	10 285	6 591	3 695
Тернопільська обл.	7,66	10,55	5,60	14 045	5 853	8 192
Харківська обл.	11,80	13,31	6,47	19 442	15 174	4 268
Херсонська обл.	13,32	13,99	11,22	4 768	3 604	1 164
Хмельницька обл.	9,24	11,93	5,96	15 007	8 346	6 662
Черкаська обл.	9,20	11,51	6,54	12 613	6 837	5 776
Чернівецька обл.	9,54	11,63	8,29	11 221	4 301	6 919
Чернігівська обл.	8,71	11,08	5,16	10 559	6 416	4 142
м. Київ	14,21	14,21	—	23 433	23 433	—

Складено авторами.

Прогноз чисельності педагогічних працівників на 2023/2024 н. р. становить 396 793 особи, у т. ч. 238 112 осіб у міських поселеннях та 158 682 особи в сільській місцевості.

Прогнозування чисельності учителів, які викладають предмети, за оптимістичним і песимістичним сценаріями

Для подальших прогнозних розрахунків чисельності вчителів, які викладають предмети, у розрізі регіонів на 2023/2024 н. р. скористаємося коефіцієнтом відношення чисельності педагогічних працівників до чисельності учителів, які викладають предмети, у 2022/2023 н. р. та застосуємо цей коефіцієнт для прогнозування чисельності учителів на основі прогнозних значень чисельності педагогічних працівників на 2023/2024 н. р.

Чисельність педагогічних працівників, учителів, які викладають предмети, й розрахований коефіцієнт відношення чисельності педагогічних працівників до чисельності учителів у 2022/2023 н. р. у розрізі регіонів відображено на рис. 3.2.5.

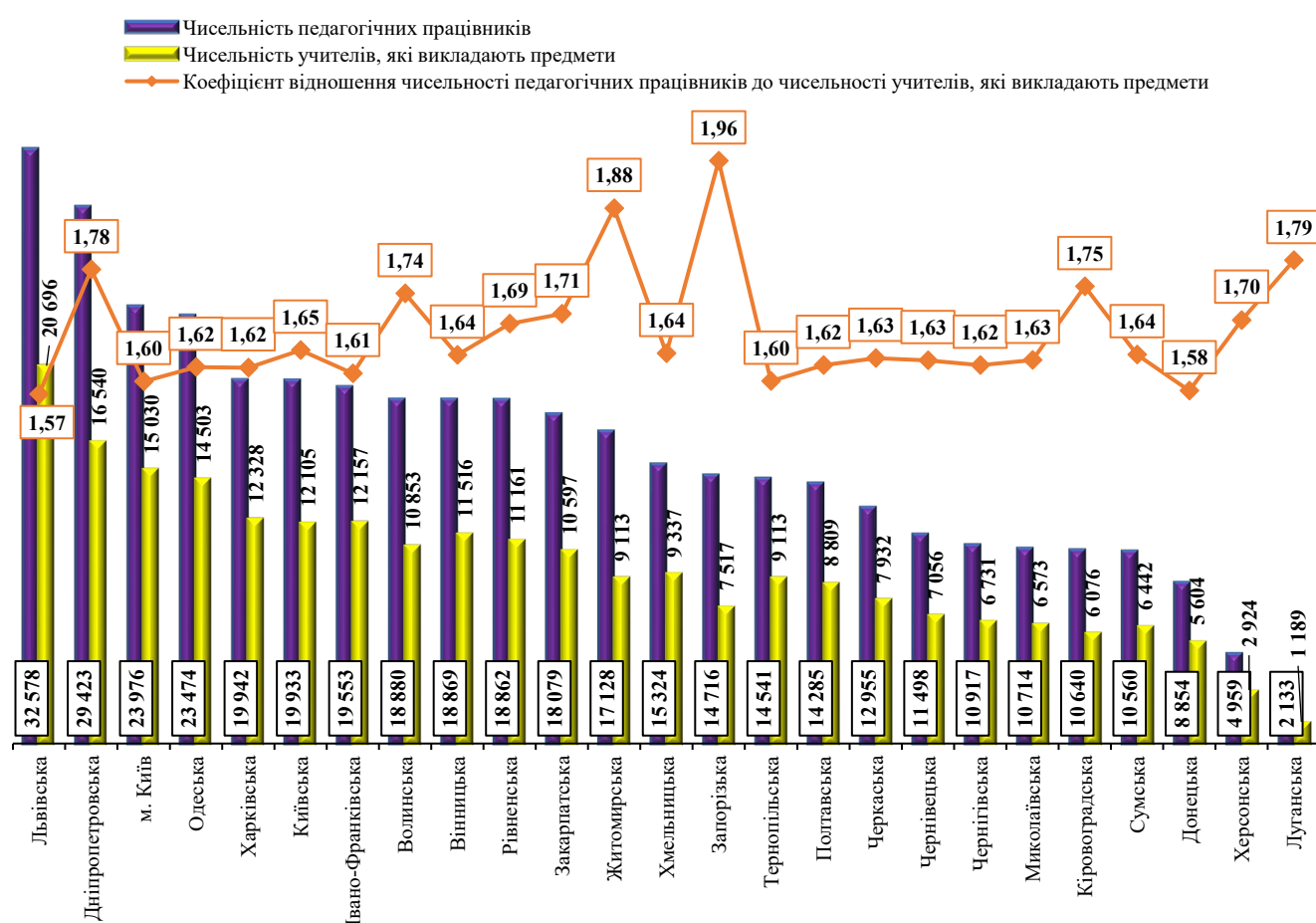

Рис. 3.2.5. Чисельність педагогічних працівників, учителів, які викладають предмети, та розрахований коефіцієнт відношення чисельності педагогічних працівників до чисельності учителів за регіонами у 2022/2023 н. р., осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Застосуємо коефіцієнти відношення чисельності педагогічних працівників до чисельності учителів, які викладають предмети, за 2022/2023 н. р. (1,67

загалом по Україні) для прогнозування чисельності вчителів, що викладатимуть предмети у 2023/2024 н. р.

Прогнозний коефіцієнт відношення чисельності педагогічних працівників до чисельності вчителів, які викладають предмети, та їх прогнозу чисельність у 2023/2024 н. р. у розрізі регіонів і типу місцевості наведено в табл. 3.2.23.

Таблиця 3.2.23

Прогноз коефіцієнта відношення чисельності педагогічних працівників до чисельності вчителів, які викладають предмети, та чисельності таких учителів за оптимістичним сценарієм на 2023/2024 н. р. у розрізі типу місцевості, осіб

Регіон	Коефіцієнт відношення педагогічних працівників до вчителів, які викладають предмети			Учителі, які викладають предмети, осіб		
	усього	міські поселення	сільська місцевість	усього	міські поселення	сільська місцевість
Україна	1,67	1,66	1,67	237 601	142 582	95 019
Вінницька обл.	1,64	1,64	1,64	14 087	8 532	5 555
Волинська обл.	1,74	1,75	1,74	10 470	4 483	5 987
Дніпропетровська обл.	1,78	1,78	1,77	16 227	12 995	3 232
Донецька обл.	1,58	1,54	1,78	5 339	4 509	830
Житомирська обл.	1,88	1,85	1,92	8 830	4 804	4 026
Закарпатська обл.	1,71	1,65	1,74	10 157	3 729	6 428
Запорізька обл.	1,96	1,96	1,96	7 382	5 625	1 757
Івано-Франківська обл.	1,61	1,60	1,62	11 866	4 979	6 887
Київська обл.	1,65	1,62	1,68	12 116	6 943	5 173
Кіровоградська обл.	1,75	1,79	1,70	5 891	3 549	2 342
Луганська обл.	1,79	1,82	1,43	1 052	991	61
Львівська обл.	1,57	1,58	1,57	20 076	11 191	8 885
Миколаївська обл.	1,63	1,63	1,64	6 435	3 715	2 720
Одеська обл.	1,62	1,61	1,64	14 199	8 739	5 460
Полтавська обл.	1,62	1,60	1,64	8 547	4 790	3 757
Рівненська обл.	1,69	1,67	1,70	10 830	4 204	6 626
Сумська обл.	1,64	1,63	1,66	6 272	4 046	2 226
Тернопільська обл.	1,60	1,62	1,58	8 778	3 593	5 185
Харківська обл.	1,62	1,61	1,65	12 001	9 415	2 586
Херсонська обл.	1,70	1,69	1,70	2 804	2 120	684
Хмельницька обл.	1,64	1,70	1,58	9 151	4 935	4 216
Черкаська обл.	1,63	1,64	1,62	7 738	4 173	3 565
Чернівецька обл.	1,63	1,65	1,62	6 884	2 613	4 271
Чернігівська обл.	1,62	1,68	1,54	6 518	3 828	2 690
м. Київ	1,60	1,60	—	14 646	14 646	—

Складено авторами.

За оптимістичним сценарієм прогнозна чисельність учителів, які викладають предмети, на 2023/2024 н. р. загалом по Україні – 237 601 особа, у т. ч. у міських поселеннях – 142 582 особи, у сільській місцевості – 95 019 осіб.

Порівняння прогнозних показників за оптимістичним і песимістичним сценаріями на 2023/2024 н. р. із відповідними значеннями попереднього 2022/2023 н. р. проведено в табл. 3.2.24.

Таблиця 3.2.24

Прогнозні значення показників на 2023/2024 н. р. та їх відхилення порівняно із фактичними даними 2022/2023 н. р., осіб, %

Показник	Чисельність, осіб		Відхилення порівняно з 2022/2023 н. р.	
	2023/2024	2022/2023	абсолютне, осіб	відносне, %
<i>Оптимістичний сценарій</i>				
Учні перших класів	346 824	325 408	21 416	6,58
Загальний контингент учнів	4 015 550	4 041 976	-26 426	-0,65
Педагогічні працівники	396 793	402 793	-6 000	-1,49
Учителі, які викладають предмети	237 601	241 902	-4 301	-1,78
<i>Песимістичний сценарій</i>				
Учні перших класів	290 177	325 408	-35 231	-10,83
Загальний контингент учнів	3 958 903	4 041 976	-83 073	-2,06
Педагогічні працівники	391 196	402 793	-11 597	-2,88
Учителі, які викладають предмети	234 249	241 902	-7 653	-3,16

Складено авторами.

Прогнозні показники в ЗЗСО на 2023/2024–2025/2026 н. рр. наведено в табл. 3.2.25.

Таблиця 3.2.25

Прогнозні показники в закладах загальної середньої освіти на 2023/2024–2025/2026 н. рр., осіб

Показник	2023/2024	2024/2025	2025/2026
<i>Оптимістичний сценарій</i>			
Учні перших класів	346 824	320 088	294 303
Загальний контингент учнів	4 015 550	3 942 013	3 843 980
Педагогічні працівники	396 793	389 527	379 840
Учителі, які викладають предмети	237 601	233 250	227 449
<i>Песимістичний сценарій</i>			
Учні перших класів	290 177	267 692	246 127
Загальний контингент учнів	3 958 903	3 832 970	3 686 762
Педагогічні працівники	391 196	378 752	364 305
Учителі, які викладають предмети	234 249	226 798	218 146

Складено авторами.

3.3. Порівняльний аналіз прогнозів, розрахованих із застосуванням різних методів і моделей

Додатково проведено дослідження щодо розрахунку прогнозних значень чисельності першокласників із застосуванням функції Excel FORECAST, яка використовує метод лінійної регресії та описується рівнянням (3.3.1):

$$y = ax + b, \quad (3.3.1)$$

де коефіцієнт a розраховується як $y_{\text{ср.}} - bx_{\text{ср.}}$ ($y_{\text{ср.}}$ і $x_{\text{ср.}}$ – середнє арифметичне рядів y та x відповідно).

Коефіцієнт b обчислюється за формулою:

$$b = \frac{\sum(x - x_{\text{ср.}}) \cdot (y - y_{\text{ср.}})}{\sum(x - x_{\text{ср.}})^2}. \quad (3.3.2)$$

Отримані результати не відрізняються від розрахунків за трендовою лінійною моделлю.

У ході дослідження виконано альтернативні розрахунки чисельності першокласників в інклюзивних класах загалом по Україні із застосуванням регресійного аналізу на основі двофакторної моделі. Один фактор (x) – народжуваність у відповідному році, другий (x_1) – чисельність учнів з ООП у перших класах, оскільки в інклюзивних класах навчається частка учнів з ООП у ЗЗСО (без урахування спеціальних ЗЗСО). Ці величини є незалежними факторами (табл. 3.3.1).

Таблиця 3.3.1

Незалежні та змінні величини регресійного аналізу, осіб

Рік	x	x_1	y
2014	443 513	1 572	330
2015	446 153	1 626	374
2016	433 312	2 004	666
2017	437 500	2 135	1 335
2018	453 069	2 653	2 163
2019	438 611	3 213	2 931
2020	440 862	3 761	3 326
2021	411 781	4 390	4 217
2022	397 037	4 257	3 577

Складено авторами за даними статистичних форм звітності № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти» (<https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/>).

Ступінь впливу незалежних величин на залежну змінну y визначається за допомогою коефіцієнтів кореляції (табл. 3.3.2).

Таблиця 3.3.2

Коефіцієнти кореляції чисельності учнів інклюзивних перших класів у 2014/2015–2022/2023 н. рр., чисельності народжених у відповідні роки та чисельності учнів з ООП у ЗЗСО

	x	x_1	y
x	1	–	–
x_1	–0,706846	1	–
y	–0,640206	0,9906533	1

Складено авторами.

Як бачимо, між часовими рядами існує тісний зв'язок, що вказує на залежність контингенту учнів інклюзивних перших класів від чисельності народжених у відповідному році й чисельності учнів з ООП.

Як результат регресійного аналізу отримаємо коефіцієнти рівняння, що описує обрану двофакторну модель:

$$y = 0,015x + 1,503x_1 - 8851,789. \quad (3.3.3)$$

Результати розрахунку похибки апроксимації наведено в табл. 3.3.3.

Таблиця 3.3.3

Етапи розрахунку помилки апроксимації

Етап спостереження	У передбачуване	Залишкова складова	Помилка апроксимації, %
1-й	342	-12,041	3,60
2-й	464	-89,844	24,00
3-й	834	-168,001	25,20
4-й	1 095	239,654	18,00
5-й	2 113	49,517	2,30
6-й	2 732	198,806	6,80
7-й	3 590	-264,259	7,90
8-й	4 087	129,607	3,01
9-й	3 660	-83,440	2,30
Середня помилка апроксимації			10,36

Складено авторами.

Для прогнозової оцінки на 2023/2024–2025/2026 н. рр. обираємо кількість народжених у 2017–2019 рр., а чисельність дітей з ООП у перших класах у 2023/2024–2025/2026 н. рр. розраховуємо будь-яким методом. Зауважимо, що чисельність дітей з ООП у перших класах у статистичних формах надається лише з 2021/2022 н. р., тому для попередніх років розраховуємо її через усереднений коефіцієнт відношення кількості першокласників з ООП до загальної чисельності учнів з ООП у ЗЗСО (0,094). Таким чином, прогнозна чисельність першокласників з ООП у 2023/2024–2025/2026 н. рр. становить 4 814, 5 208 і 5 602 особи відповідно.

Прогнозна чисельність першокласників в інклюзивних класах, розрахована альтернативним методом за допомогою двофакторної регресійної моделі, становить 3 839, 4 009, 4 195 осіб відповідно. Розрахунок експериментальний, тому адекватність моделі можна буде оцінити після отримання фактичних даних на початок 2023/2024 н. р.

Для прогнозованого розрахунку чисельності вчителів, які викладають предмети, із застосуванням факторної моделі як незалежного параметра обрано контингент учнів 5–12-х класів. Розрахований коефіцієнт кореляції між визначеними рядами дорівнює 0,7849, що свідчить про доволі тісний зв'язок між цими показниками. Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,616$.

На основі згенерованих статистичних показників рівняння регресійної факторної моделі матиме вигляд:

$$y = -0,069x + 430494,13. \quad (3.3.4)$$

У табл. 3.3.4 наведено згенеровані системою значення залежної змінної y із застосуванням визначеної моделі та розраховані авторами відносні похибки апроксимації.

Таблиця 3.3.4

Етапи розрахунку похибки апроксимації

Етап спостереження	Y передбачуване	Залишкова складова	Похибка апроксимації, %
1-й	282 931	8 594,26	2,95
2-й	285 163	-2 089,06	-0,74
3-й	283 814	-6 608,91	-2,38
4-й	280 635	-2 733,72	-0,98
5-й	275 388	192,94	0,07
6-й	268 475	4 349,52	1,59
7-й	263 014	9 634,16	3,53
8-й	258 469	6 193,86	2,34
9-й	259 435	-17 533,00	-7,25
Середня похибка апроксимації			2,43

Складено авторами.

Для розрахунку прогнозової чисельності вчителів, які викладають предмети, необхідно скористатися формулою (3.3.4) і прогнозними значеннями контингенту учнів 5–12-х класів. Останній показник визначаємо за трендовою моделлю (рис. 3.3.1).

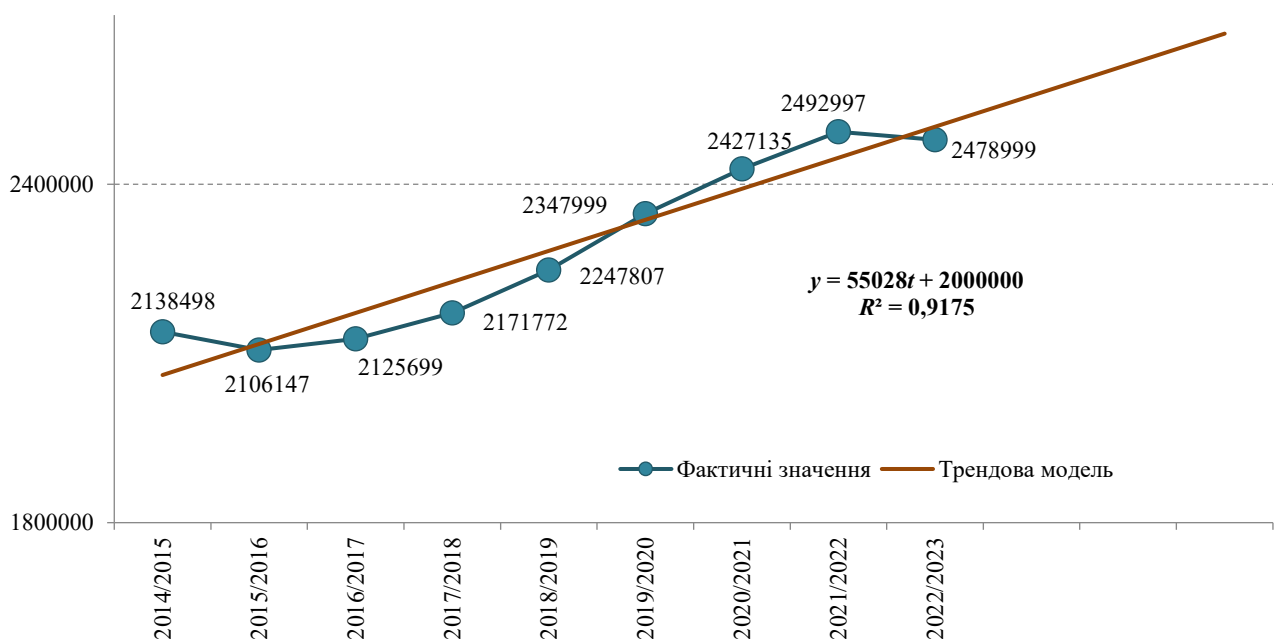

Рис. 3.3.1. Фактичні значення та трендова модель прогнозу контингенту учнів 5–12-х класів загалом по Україні, осіб

Побудовано авторами.

Рівняння моделі має вигляд:

$$y = 55028t + 2000000, \quad (3.3.5)$$

де t – часовий фактор (тренд), значення якого дорівнює 1, 2, 3..., n ; для прогнозних значень – 10, 11, 12.

За розрахунками, прогнозний контингент учнів 5–12-х класів у 2023/2024–2025/2026 н. рр. становитиме 2 550 280, 2 605 308, 2 660 336 осіб відповідно. Розрахована прогнозна чисельність учителів, які викладають предмети, із застосуванням регресійної факторної моделі дорівнюватиме 254 525, 250 728, 246 931 особа відповідно.

Таким чином, у процесі виконання аналітичних досліджень у попередніх роках прогнозні оцінки чисельності учнів перших класів виконувались емпіричним методом із застосуванням усередненого коефіцієнта відношення фактичної чисельності учнів перших класів до народжених у відповідних роках. У цій роботі дослідження проведено із застосуванням трендової моделі; на основі регресійної факторної моделі; із застосуванням оптимістичного сценарію на підставі даних статистичної форми № 77-РВК «Звіт про кількість дітей шкільного віку» та песимістичного сценарію на підставі інформаційного бюлетеня Держстату «Дошкільна освіта в Україні».

Прогнозну оцінку контингенту учнів ЗЗСО для кожного прогнозного року виконано емпіричним методом шляхом переміщення кількості учнів в базовому періоді (2022/2023 н. р.) до наступного класу з урахуванням прогновної чисельності учнів перших класів та усередненого коефіцієнта учнів, які після закінчення дев'ятого класу продовжили навчання наступного року в десятому класі.

Розрахунок прогновної чисельності педагогічних працівників і вчителів, які викладають предмети, здійснено за допомогою методу побудови сценаріїв (оптимістичного й песимістичного), трендових і факторних моделей.

Прогнозні значення показників на 2023/2024–2025/2026 н. рр., розраховані різними методами, відображено в табл. 3.3.5.

Таблиця 3.3.5

Прогнозна чисельність першокласників, педагогічних працівників і вчителів, які викладають предмети, розрахована різними методами, осіб

Прогнозна чисельність	2023/2024	2024/2025	2025/2026
<i>першокласників</i>			
За емпіричним методом (без учнів спеціальних ЗЗСО і спеціальних класів)	347 077	320 270	294 470
За трендовою моделлю (без учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів)	340 217	320 470	300 723
За регресійною факторною моделлю (без учнів спеціальних ЗЗСО і спеціальних класів)	280 917	227 095	175 294
За оптимістичним сценарієм (без учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів)	343 529	317 047	291 507
За песимістичним сценарієм (без учнів спеціальних ЗЗСО і спеціальних класів)	287 423	265 152	243 791
За емпіричним методом (включаючи учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів)	350 872	323 718	297 742
За трендовою моделлю (включаючи учнів спеціальних ЗЗСО і спеціальних класів)	343 115	322 921	302 727
За регресійною факторною моделлю (включаючи учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів)	282 931	228 052	175 234

Прогнозна чисельність	2023/2024	2024/2025	2025/2026
За оптимістичним сценарієм (включаючи учнів спеціальних ЗЗСО і спеціальних класів)	346 824	320 088	294 303
За песимістичним сценарієм (включаючи учнів спеціальних ЗЗСО та спеціальних класів)	290 177	267 692	246 127
<i>першокласників в інклюзивних класах</i>			
За трендовою моделлю	4 702	5 209	5 717
За регресійною факторною моделлю	3 839	4 009	4 195
<i>педагогічних працівників</i>			
За трендовою моделлю	428 684	427 063	425 442
За оптимістичним сценарієм	396 793	389 527	379 840
За песимістичним сценарієм	391 196	378 752	364 305
<i>учителів, які викладають предмети</i>			
За трендовою моделлю	250 709	246 244	241 778
За регресійною факторною моделлю	254 525	250 728	246 931
За оптимістичним сценарієм	237 601	233 250	227 449
За песимістичним сценарієм	234 249	226 798	218 146

Складено авторами за розрахунками.

На рис. 3.3.2–3.3.5 відображено порівняння результатів прогнозування різними методами таких показників: чисельності першокласників (без учнів спеціальних ЗЗСО і спеціальних класів), чисельності першокласників в інклюзивних класах, педагогічних працівників та вчителів, які викладають предмети.

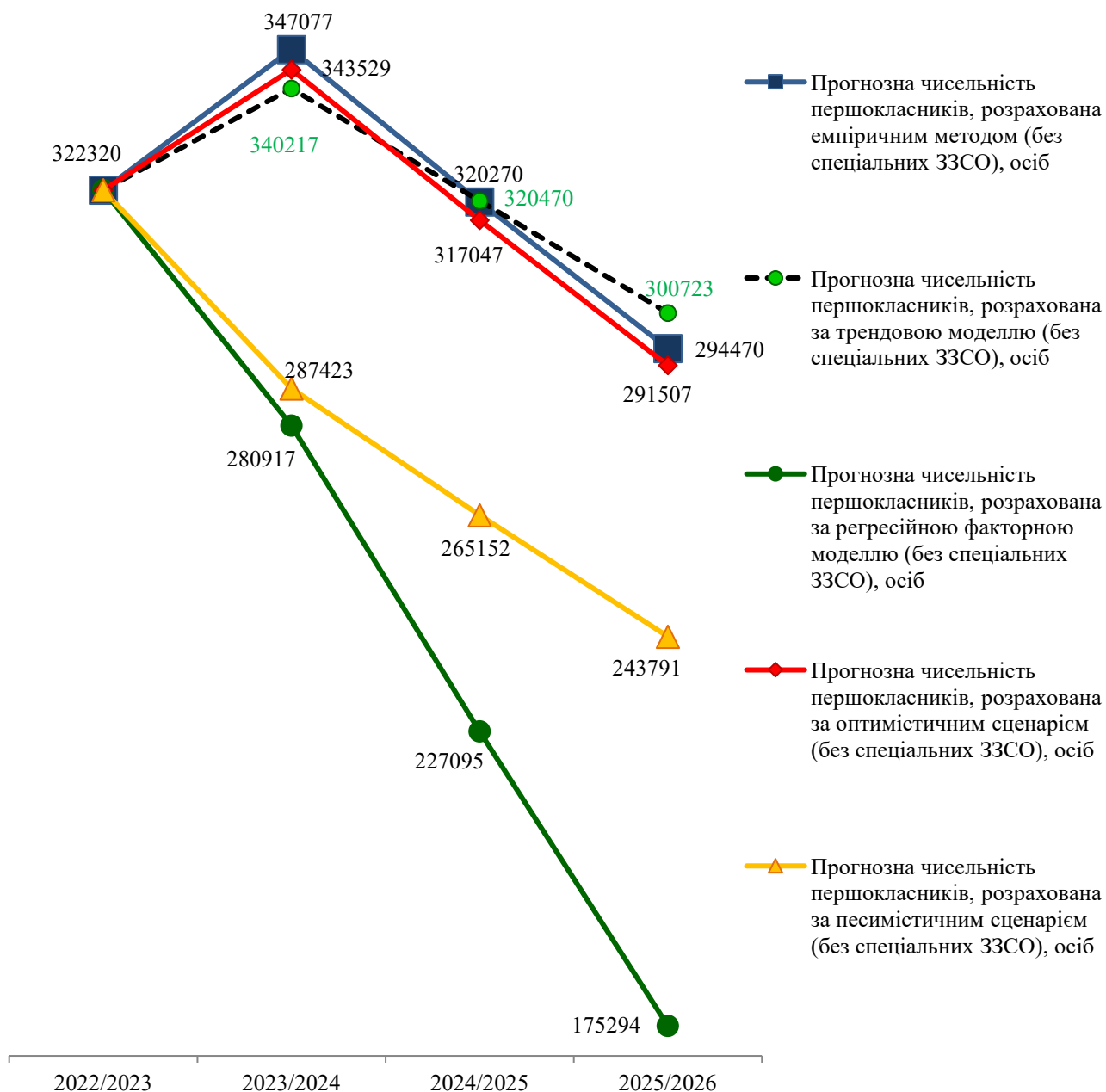

Рис. 3.3.2. Порівняння результатів прогнозу чисельності учнів перших класів (без учнів спеціальних ЗЗСО і спеціальних класів), осіб

Побудовано авторами.

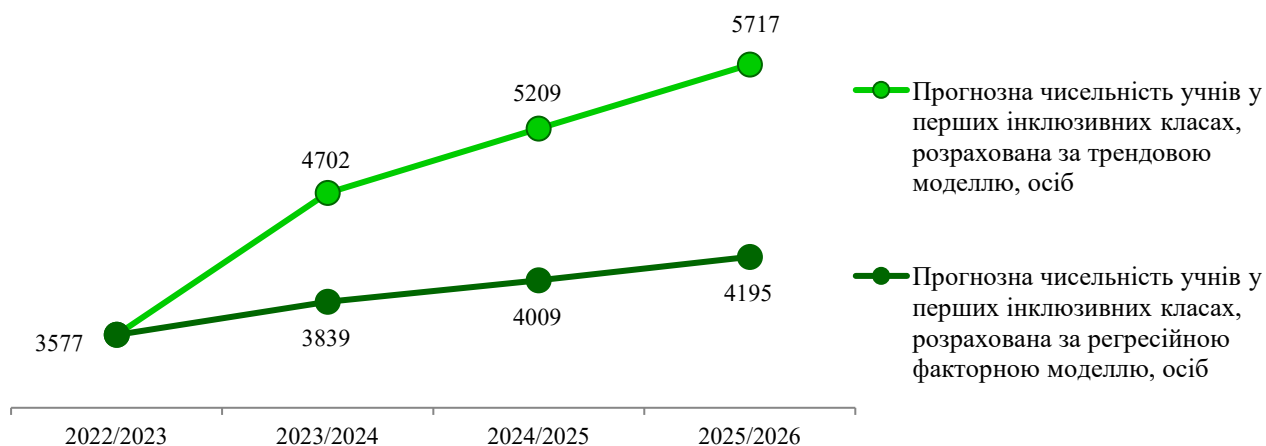

Рис. 3.3.3. Порівняння результатів прогнозу чисельності першокласників в інклюзивних класах, осіб

Побудовано авторами.

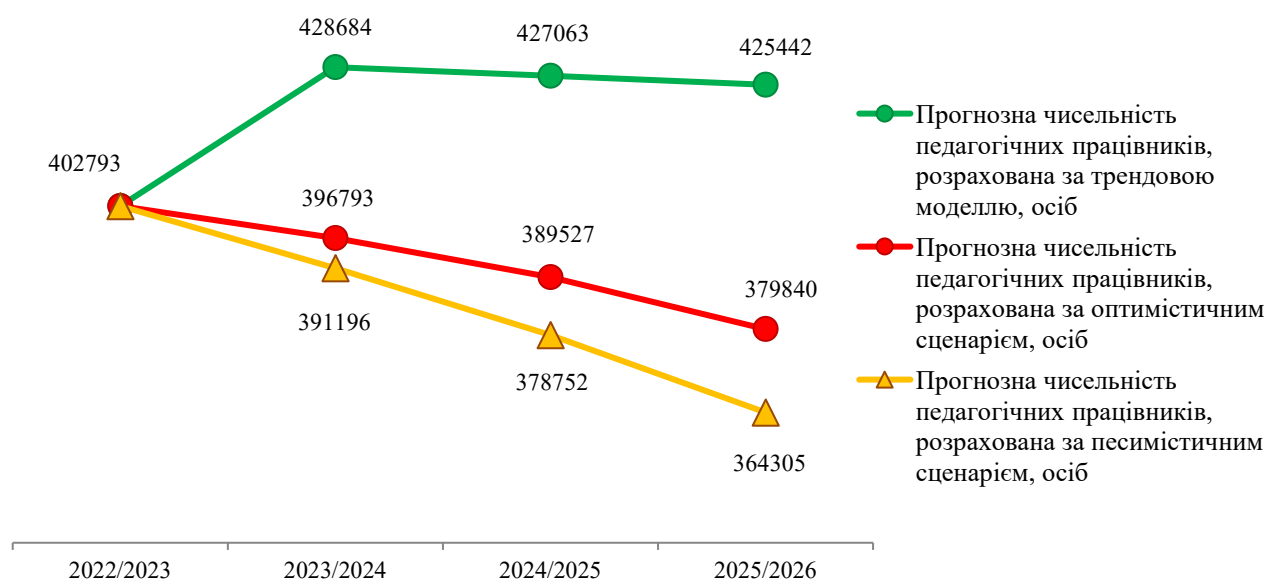

Рис. 3.3.4. Порівняння результатів прогнозу чисельності педагогічних працівників, осіб

Побудовано авторами.

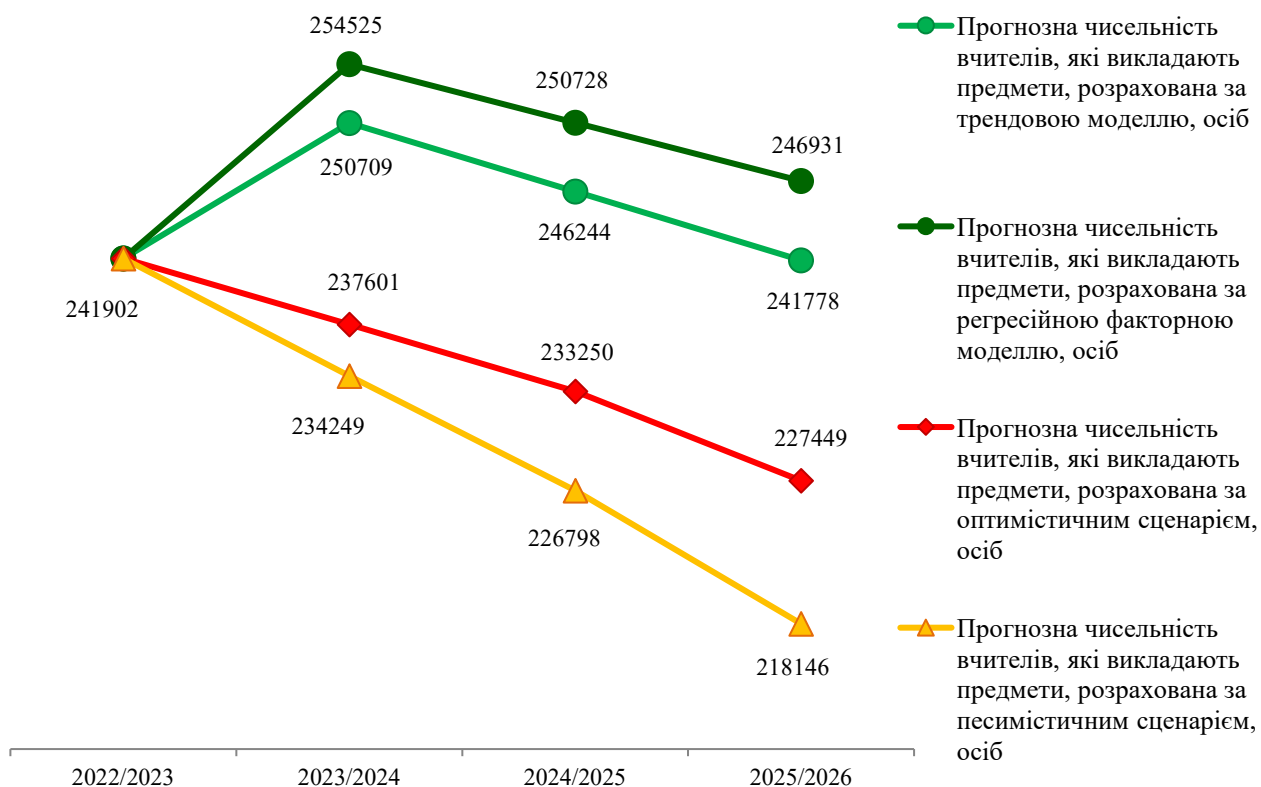

Рис. 3.3.5. Порівняння результатів прогнозу чисельності вчителів, які викладають предмети, осіб

Побудовано авторами.

4. СТАТИСТИЧНІ ПОКАЗНИКИ ДЛЯ ОБЧИСЛЕННЯ ІНДИКАТОРІВ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2023 РОЦІ

4.1. Створення сучасного освітнього середовища для надання рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами

У непростий період збройної агресії рф Україні необхідно вирішувати глобальні завдання, пов'язані з процесом інтеграції в європейський простір і виконанням положень Цілей сталого розвитку. Для майбутнього відновлення й економічного прориву України освіта визнана пріоритетним напрямом, який матиме довгостроковий вплив на всі сфери життя. Її трансформація в умовах воєнного стану є великим викликом для держави, але й необхідністю всупереч перешкодам. Для подолання ключових проблем у галузі освіти МОН визначено дев'ять стратегічних пріоритетів та цілей, що знайшли відображення в Стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року⁸⁰.

Одним із ключових напрямів, на які орієнтується освітня політика України й політика у сфері науки та інновацій у контексті рекомендацій Європейського Союзу і завдань ЦСР, є інклюзивність. Вона дає можливість кожній людині, незалежно від її статі, віку, статусу, походження, особливих освітніх потреб, стану здоров'я, реалізувати право на якісну освіту, гарантоване Законом України «Про освіту», який визначає, що ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти незалежно від будь-яких обставин та ознак особи⁸¹.

Здобуття повної загальної середньої освіти реалізується через заклади різних типів, зокрема ЗЗСО, спеціальні ЗЗСО, НРЦ.

Деякі діти, з огляду на особливості розвитку і стану здоров'я, для засвоєння матеріалу мають індивідуальні освітні потреби. Поняття «особа з особливими освітніми потребами» вживається щодо осіб, які потребують додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі. Спеціальні заклади призначені для осіб з ООП, зумовленими порушеннями інтелектуального розвитку, фізичними та/або сенсорними порушеннями. Навчально-реабілітаційні центри – це ЗЗСО для здобуття загальної середньої освіти особами з ООП, зумовленими складними порушеннями розвитку.

⁸⁰ Освіта переможців. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року. / М-во освіти і науки України. Київ, 2024. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Strateh.plan.diyalnosti.MON.do.2027.roku.pdf>.

⁸¹ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

Особи з ООП можуть реалізувати право на освіту й у звичайних ЗЗСО за місцем проживання, в яких формуються інклюзивні класи. Саме в інклюзивному освітньому середовищі реалізується спільне навчання, виховання та розвиток здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей для підвищення соціальної компетентності, удосконалення комунікативних навичок. Інклюзивна освіта виключає будь-які обмеження, забезпечує однакове ставлення до всіх, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами.

Протягом останнього десятиліття тема розвитку інклюзивної освіти від теоретичних засад філософського, правового, економічного аспектів до застосування нових методологій навчання й практичного залучення осіб з особливими потребами до освітнього процесу, реабілітації та соціалізації стала предметом уваги багатьох вітчизняних науковців, серед яких І. Гевко, Н. Фігель, Г. Олійник, С. Богданов, А. Василюк, В. Бондар, Т. Євтухова, М. Гринців, А. Обухівська, Н. Найда, В. Ляшенко, Т. Ілляшенко, Г. Якимчук, Н. Софій та ін.

У публікаціях І. Гевка викладено результати досліджень зарубіжного й вітчизняного досвіду впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання в закладах освіти. Автором наведено доступні форми здобуття освіти дітьми з особливими потребами, що застосовуються в міжнародній практиці. Серед них індивідуальна, дистанційна, екстернатна, «школи консультаційних класів», «школи другого шансу», «вечірні школи», а також «включені» (інклюзивні) форми навчання, які дають можливість дітям з ООП навчатися спільно зі своїми здоровими ровесниками, що ефективно впливає на рівень їхньої соціалізації. Науковець наводить результати аналізу ситуації в Україні, згідно з якими показник інклюзії в нашій країні становить лише 7 %, оскільки інклюзивна освіта перебуває на етапі становлення. Для порівняння: у Литві цей показник сягає 90 %, у Польщі й Словаччині – 42 %, в Угорщині – 57 %, в Італії – 99 %, у Норвегії – 90 %, у Франції – 25 %⁸².

Праці А. Василюк присвячено визначенню теоретичних засад інклюзивного навчання, що ґрунтуються на різних підходах, як-от: прагматичний, персоналістичний, соціально-феноменологічний, соціально-екологічний тощо. На думку автора, ідеї прагматизму дають змогу дослідити чинники найвищого етапу розвитку особистості – духовного, що трансформує в собі фізичний, психічний, соціальний розвиток. Наведені твердження спрямовують фахівців на пізнання унікальності й неповторності кожної дитини з ООП, на необхідність визначитися з ефективними формами педагогічного спілкування, у процесі якого розкривається духовний світ суб'єкта в освітньому процесі⁸³.

Н. Фіголь і Г. Олійник вважають, що однією із головних демократичних ідей, які відображає інклюзивна освіта, є твердження, що всі діти є цінними й

⁸² Гевко І. В. Інклюзивна освіта в Україні: сучасний стан та проблеми розвитку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Миколаїв, 2019. № 1 (64). С. 52–58. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/13405>.

⁸³ Василюк А. Теоретичні засади інклюзивної освіти. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : зб. матеріалів III Всеукр. міждисциплінарної наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Тернопіль, 23–24 квіт. 2023 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 40–46. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/29702/1/6_Vasulyk.pdf.

активними членами суспільства. На їхню думку, основними принципами інклюзивної школи є такі:

- у всіх можливих випадках діти мають навчатися разом, незважаючи на труднощі чи певні відмінності між ними;
- школи повинні визнавати та враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання;
- відповідні навчальні плани, стратегія викладання, використання ресурсів і партнерських зв'язків із громадами та батьками мають забезпечити якісну освіту для всіх;
- дітям з ООП повинна надаватися будь-яка додаткова допомога, якої вони потребують для успішного процесу навчання.

Інклюзивна школа адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи й форми навчання, використовує наявні ресурси громади. Для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей вона залучає до співпраці фахівців, постійно контактує з батьками. Взаємодія між учнями з ООП і дітьми з типовим рівнем розвитку в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними взаєморозуміння та дружніх стосунків, завдяки чому діти вчаться толерантно ставитися до людських відмінностей. Інклюзія враховує потреби дітей з ООП, створює спеціальні умови, забезпечує підтримку медико-соціальним і психолого-педагогічним супроводом⁸⁴.

М. Гринців зазначає, що інклюзивна освіта як компонент системи освіти повинна ґрунтуватися на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з ООП в умовах загальноосвітнього закладу. Для таких дітей у закладах освіти має бути створено відповідні умови, а саме: регламентоване нормативно-правовими документами фінансове та юридичне забезпечення освітнього процесу; спеціально підготовлений кадровий ресурс інклюзивного освітнього закладу; матеріально-технічна база для створення безбар'єрного середовища (пандуси, підйомники, спеціально обладнані туалети, кабінети лікувальної фізкультури, психомоторної корекції, кімнати для логопедичних і корекційних занять, спортивна зала тощо); адаптовані навчальні плани й програми занять, складені спеціалістами, педагогами; необхідний роздатковий та дидактичний матеріал.

Автор вважає, що інклюзивний простір має позитивний вплив і на учнів з типовим рівнем розвитку. Вони вчаться природно сприймати та толерантно ставитися до людських відмінностей; налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з дітьми, які відрізняються від них; співчувати іншим⁸⁵.

Важливим документом, що регламентує організацію освітнього процесу для осіб з ООП, стала постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження

⁸⁴ Фіголь Н., Олійник Г. Інклюзивна освіта у новій українській школі. *Сучасний стан та перспективи розвитку освіти: теорія, практика, інновації*: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Кременець, 22 листоп. 2022 р.). Кременець: ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2022. С. 33–34. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28024/1/Olijnik_Konf_such_stan.pdf.

⁸⁵ Гринців М. Організація інклюзивного простору в закладах освіти. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*: зб. матеріалів II Всеукр. міждисциплінарної наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 20 листоп. 2022 р.). Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 51–54. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/27179/1/Grunciv.pdf>.

Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 № 957⁸⁶. У документі зазначено, що створення умов для здобуття освіти особами з ООП потребує:

- належного фінансового, кадрового, матеріально-технічного, методичного забезпечення закладів освіти;
- організації підвезення учнів до закладів освіти та у зворотному напрямку;
- забезпечення доступності території закладів освіти, будівель, споруд та приміщень для учнів, забезпечення універсального дизайну закладів освіти;
- забезпечення необхідними допоміжними засобами для навчання, що дають змогу опанувати освітню програму;
- облаштування та обладнання ресурсної кімнати й медіатеки;
- залучення фахівців (із числа працівників закладу освіти та/або додатково залучених фахівців) для надання корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних послуг (допомоги) відповідно до потреб учнів;
- забезпечення доступу учнів до Інтернету, а також, за потреби, до термінального та спеціального допоміжного обладнання.

Також у згаданій постанові визначено процедуру прийому особи з ООП до закладу освіти, затверджено необхідність складання індивідуального навчального плану для такого учня відповідно до його рівня підтримки, певний рівень підготовки та кваліфікації педагога, який буде курирувати й допомагати такій дитині в процесі навчання. До того ж у документі визначено, скільки учнів з ООП може навчатися в інклюзивному класі відповідно до рівня підтримки, якої потребує дитина з ООП.

У Додатку 4 до постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами» від 21.07.2021 № 765 визначено шість категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів), для кожної з яких передбачено п'ять рівнів підтримки учнів з ООП⁸⁷. Підставою для надання такої підтримки є висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, наданий ІРЦ, та заява одного з батьків чи інших законних представників дитини. Ключовим чинником є те, що при визначенні рівня підтримки основним питанням є потреби дитини, а не її діагноз.

У табл. 4.1.1 наведено рівні підтримки учнів з ООП та їх коротку характеристику.

⁸⁶ Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.

⁸⁷ Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами : постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 № 765. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>.

Рівні підтримки учнів з ООП

Вид підтримки	I рівень	II рівень	III рівень	IV рівень	V рівень
Хто проводить оцінку	Школа	ІРЦ	ІРЦ	ІРЦ	ІРЦ
Потреба в інклюзивному класі	Ні	Так	Так	Так	Так
Чисельність дітей із рівнем підтримки в інклюзивному класі	Будь-яка	Не більше 3	Не більше 2	Не більше 1	Не більше 1
Асистент учителя	Ні	Так	Так	Так	Так
Асистент учня	Ні	Ні	Так	Так	Так
Додаткове фінансування корекційних занять	Ні	До 2 занять на тиждень	До 4 занять на тиждень	До 6 занять на тиждень	До 8 занять на тиждень
Закупівля обладнання	Ні	До 10 % суми фінансової підтримки	До 20 % суми фінансової підтримки	До 35 % суми фінансової підтримки	До 35 % суми фінансової підтримки
Індивідуальна програма розвитку	Так	Так	Так	Так	Так
Індивідуальна навчальна програма	Ні	Так	Так	Так	Так
Адаптація / модифікація програм	Підбір матеріалу, форми роботи	Адаптація змісту навчання	Адаптація змісту навчання	Адаптація чи модифікація змісту навчання; зміна результатів навчання	Адаптація чи модифікація змісту навчання; зміна результатів навчання; альтернативні методи навчання; спеціальні методи альтернативної комунікації

Складено авторами за: Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами : постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 № 765. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>.

Розвиток інклюзивної освіти, створення безбар'єрного й безпечного середовища для всіх учасників освітнього процесу, зокрема у сфері загальної середньої освіти, є вагомим чинником виконання положень законодавства про дотримання прав і свобод осіб з інвалідністю в контексті першочергових завдань, що стоять перед нашою державою в період інтеграції в європейський простір.

У межах своїх повноважень МОН здійснює моніторинг стану реалізації плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року. План затверджено відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.02.2024 № 133-р⁸⁸. У зазначеному звіті акцент зроблено на прогресі в реалізації фундаментальних реформ, а також на наданні чітких

⁸⁸ Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.02.2024 № 133-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2024-%D1%80#Text>.

вказівок щодо майбутніх пріоритетів. У плані заходів наголошується на відповідності відновленої й відбудованої інфраструктури стандартам безбар'єрного середовища та на пріоритетності виконання плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 № 372-р.

Метою Стратегії є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики⁸⁹. У Плані виконання положень Стратегії на 2023–2024 рр. передбачено забезпечити доступність будівель і приміщень закладів освіти для маломобільних груп населення із забезпеченням універсального дизайну та розумного пристосування. Фахівці у сфері містобудування, архітектури повинні мати необхідні навички та знання із застосування норм і стандартів щодо фізичної безбар'єрності, у зв'язку з чим має бути прийнято нововведення в нормативній базі у сфері доступності об'єктів фізичного оточення. Крім того, під час акредитації освітніх програм спеціальностей 191 «Архітектура та містобудування» та 192 «Будівництво та цивільна інженерія» галузі знань 19 «Архітектура та будівництво» МОН слід приділити увагу нововведенням у питаннях формування компетентності, визначеної стандартом вищої освіти щодо дотримання вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил та інших нормативних документів у сферах містобудування та архітектури під час здійснення нового будівництва, реконструкції, капітального ремонту будівель і споруд⁹⁰.

У межах стратегічної цілі «Освітня безбар'єрність» у плані заходів передбачено забезпечення якісного надання освітніх послуг у ЗЗСО, безперешкодного доступу осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до будівель та приміщень закладів освіти. Вагомим чинником належної організації інклюзивної освіти в закладах дошкільної й загальної середньої освіти є підвищення кваліфікації керівників закладів, урахування міжнародних практик при розробленні методичних рекомендацій та підвищенні кваліфікації педагогічних працівників для надання освітніх послуг дітям з ООП.

Для виконання стратегічної цілі «Потенціал кожної особи розкривається завдяки інклюзивній освіті» в ланці загальної середньої освіти одними з першочергових завдань для МОН визначено такі: відновлення мережі ІРЦ, забезпечення їх кваліфікованим кадровим потенціалом, розвиток співпраці фахівців ІРЦ і ЗЗСО, забезпечення осіб з ООП допоміжними засобами навчання (у т. ч. спеціальними підручниками, посібниками, надрукованими шрифтом

⁸⁹ Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>.

⁹⁰ Про затвердження плану заходів на 2023–2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.04.2023 № 372-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2023-%D1%80#Text>.

Брайля), забезпечення підвезення осіб з ООП, які цього потребують, до закладу освіти та у зворотному напрямку.

Для реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року та моніторингу виконання плану заходів розроблено показники результативності на 2023–2024 рр., які згруповано за шістьма напрямками безбар'єрності: фізична, інформаційна, цифрова, суспільна та громадянська, освітня, економічна.

З метою розв'язання поставлених Урядом завдань у галузі освіти, МОН працює над оновленим переліком індикаторів результативності виконання ЦСР до 2030 р.

Нами проаналізовано низку індикаторів / показників стану системи загальної середньої освіти. У цьому підрозділі наведено результати дослідження індикатора «Відсоток ЗЗСО з доступом до адаптованої інфраструктури та матеріалів для учнів з ООП» та індикатора «Відсоток початкових шкіл з доступом до адаптованої інфраструктури та матеріалів для учнів з обмеженими можливостями». Дослідження проводилися на основі опрацьованих статистичних звітів за зведеною таблицею № Д-4 «Відомості про матеріально-технічну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2023/2024 н. р.». Результати наведено в регіональному аспекті за типом місцевості й типами ЗЗСО.

До адаптованої інфраструктури віднесено: наявність у ЗЗСО пандусів та поручнів, ліфтів, безперешкодного доступу учнів з інвалідністю до 1–4-го поверхів, ресурсної кімнати й обладнання до неї, спеціальних засобів психофізичного розвитку осіб з ООП, спеціально обладнаних туалетних кімнат для осіб з інвалідністю; чисельність учнів з ООП, які проживають на відстані більше 2 км від закладу та для яких організовано підвезення.

Індикатори розраховано як частку досліджуваного показника від цілого значення. Наприклад, для розрахунку частки ЗЗСО, що мають пандуси чи поручні, у чисельнику бралася кількість ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО), що мають пандуси або поручні, на початок 2023/2024 н. р., од., у знаменнику – кількість ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2023/2024 н. р., од.

Інформацію про забезпечення безперешкодного доступу до будівель закладів для осіб з ООП загалом по Україні за типом місцевості та регіонами наведено в підрозділі 2.4 цієї монографії.

За типами закладів – як у міських поселеннях, так і в сільській місцевості – більше облаштованих пандусами чи поручнями закладів серед ліцеїв (табл. 4.1.2). До того ж у половині регіонів облаштовані заклади кожного типу переважають у сільській місцевості.

**Частка ЗЗСО, що мають пандуси чи поручні,
на початок 2023/2024 н. р., за типами, %**

Регіон	Початкові школи		Гімназії		Ліцеї	
	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість
Вінницька обл.	66,67	25,00	88,89	69,27	76,71	74,36
Волинська обл.	—	32,26	37,50	67,50	69,57	68,7
Дніпропетровська обл.	45,45	54,55	75,36	64,58	71,52	77,22
Донецька обл.	—	—	55,17	50,00	66,47	61,22
Житомирська обл.	50,00	55,56	70,83	75,19	81,06	79,61
Закарпатська обл.	53,33	39,71	59,09	71,18	73,83	82,35
Запорізька обл.	30,00	100,00	33,98	51,56	36,79	42,86
Івано-Франківська обл.	33,33	33,33	42,86	65,10	63,96	78,68
Київська обл.	58,33	58,33	75,00	64,16	73,91	71,07
Кіровоградська обл.	25,00	33,33	60,00	82,86	80,25	84,3
Луганська обл.	—	—	—	—	—	—
Львівська обл.	20,69	21,95	50,00	37,77	46,04	53,21
Миколаївська обл.	100,00	44,44	81,97	87,50	85,71	88,55
Одеська обл.	36,67	46,15	56,82	68,47	68,28	80,08
Полтавська обл.	37,50	50,00	72,50	70,18	70,97	73,63
Рівненська обл.	40,00	62,50	83,33	76,32	77,78	83,48
Сумська обл.	33,33	33,33	80,00	64,71	53,97	71,63
Тернопільська обл.	14,29	22,03	50,00	32,65	62,75	51,23
Харківська обл.	20,00	0,00	35,19	47,06	47,42	52,54
Херсонська обл.	100,00	—	82,35	50,00	64,86	50
Хмельницька обл.	90,91	87,50	86,21	92,26	95,12	93,96
Черкаська обл.	62,50	63,64	68,42	80,25	73,98	86,01
Чернівецька обл.	—	66,67	80,00	80,82	76,81	90,24
Чернігівська обл.	50,00	100,00	72,22	68,29	66,96	75,78
м. Київ	39,71	—	41,94	—	51,96	—
Україна	40,38	38,88	62,66	63,49	64,88	74,33

Примітка. 100-відсоткова частка в деяких показниках міських початкових шкіл Херсонської області пов'язана з тим, що область звітувала про одну початкову школу.

Складено авторами за: Відомості про матеріально-технічну базу та використання сучасних інформаційних технологій в закладах загальної середньої освіти (без спеціальних ЗЗСО) Міністерства освіти і науки, інших міністерств і відомств та приватних закладах (2023/2024 н. р.) / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2024. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/byuleten_d_4_2023_2024.xlsx.

На рис. 4.1.1 відображено динаміку частки ЗЗСО, що мають пандуси або поручні, протягом 2021/2022–2023/2024 н. рр. загалом по Україні. Упродовж усього періоду вищі показники фіксуються в сільській місцевості.

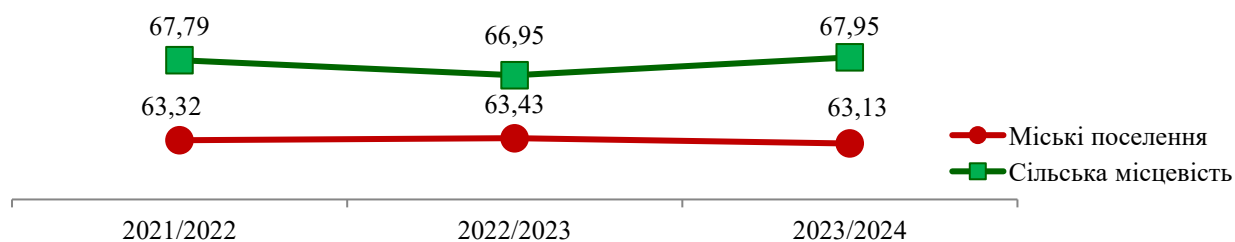

Рис. 4.1.1. Динаміка частки ЗЗСО, що мають пандуси або поручні, загалом по Україні у 2021/2022–2023/2024 н. рр. за типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

На початок 2023/2024 н. р. загалом по Україні лише 230 ЗЗСО (1,89 % їх загальної кількості) мають *ліфти чи підйомники*, з них більшість (182 од., 3,72 %) розташовані в міських поселеннях, решта (48 од., 0,66 %) – у сільській місцевості (рис. 4.1.2).

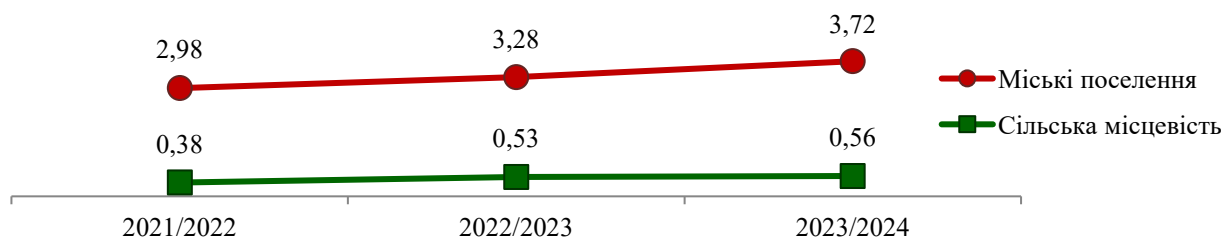

Рис. 4.1.2. Динаміка частки ЗЗСО, що мають ліфти (підйомники), загалом по Україні у 2021/2022–2023/2024 н. рр., за типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У міських поселеннях ліфти встановлено лише в 13 початкових школах 8 регіонів, що може пояснюватися переважно меншою етажністю їхніх будівель.

У гімназіях міських поселень ліфти встановлено у 12 регіонах, із них за кількістю шкіл лідирують Вінницька (11,11 %), Івано-Франківська (14,29 %) області та м. Київ (9,93 %). Найгірша ситуація спостерігається в Дніпропетровській і Запорізькій областях, де цей показник менший за 1 %.

Будівлі ліцеїв у всіх областях, за винятком Чернівецької, мають ліфти (підйомники). У Закарпатській і Черкаській областях показник нижчий за 1 %, у Чернівецькій області ліфти в ліцеях відсутні. Найвищий показник зафіксовано в м. Києві – 9,93 %.

У сільській місцевості серед початкових шкіл облаштовано ліфтами лише по одній школі в Тернопільській і Київській областях. У гімназіях ліфти встановлено в 7 регіонах, причому в чотирьох із них показник менший від 1 %. Дані про облаштування ліцеїв у сільській місцевості свідчать, що в 7 областях із 16, де є ліфти, цей показник менший від 1 %.

У Кіровоградській, Миколаївській, Рівненській, Херсонській, Черкаській, Чернігівській областях у сільській місцевості ліфти (підйомники) не встановлено в жодному закладі.

Проте динаміка частки ЗЗСО, що мають ліфти (підйомники), за три роки свідчить про щорічне зростання кількості таких закладів, що може вказувати на новобудови або реконструйовані приміщення, в яких роботи велися за новими нормами й вимогами.

Статистичний аналіз засвідчив, що загалом по Україні 9 712 ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО), або 79,79 % загальної кількості, мають *безперешкодний доступ* учнів з інвалідністю, але тільки до першого поверху. Із них у міських поселеннях – 3 671 школа (75,07 % всіх міських закладів), у сільській місцевості – 6 041 школа (82,96 % всіх сільських шкіл).

У Донецькій, Житомирській, Київській, Миколаївській, Рівненській, Чернівецькій, Херсонській областях у всіх початкових школах міських поселень забезпечено доступ для дітей з ООП до першого поверху. Найменшими частки таких закладів є в Сумській (22,22 %). Запорізькій (30 %), Харківській (40 %), Львівській (44,83 %), Дніпропетровській (45,45 %) областях. Серед гімназій і ліцеїв частка шкіл із безперешкодним доступом більша, 75–78 %. Але у Волинській, Івано-Франківській, Харківській областях і м. Києві частка облаштованих гімназій становить від 50 до 60 %.

У сільській місцевості цей показник дещо вищий порівняно з міськими закладами і становить 67,64 % для початкових шкіл, 81,34 % для гімназій, 85,8 % для ліцеїв.

Динаміка індикатора наявності безперешкодного доступу учнів з інвалідністю до першого поверху (рис. 4.1.3) за три останніх роки є спадною в сільській місцевості та висхідною відносно попереднього року, але з нижчими значеннями порівняно з 2021/2022 н. р. у міських поселеннях.

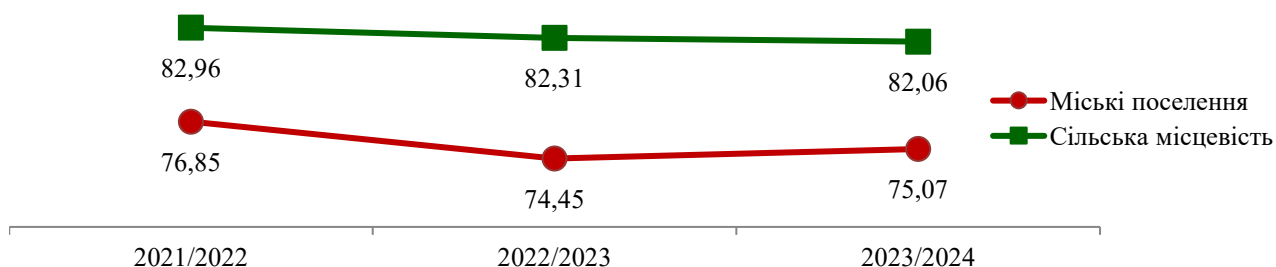

Рис. 4.1.3. Динаміка частки ЗЗСО, що мають безперешкодний доступ учнів з інвалідністю до першого поверху, у 2021/2022–2023/2024 н. рр., за типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Частка закладів, що мають безперешкодний доступ учнів з інвалідністю до другого поверху, розраховувалася відносно кількості ЗЗСО з етажністю 2–4 поверхи та вище. У міських поселеннях такий доступ мають 1,08 % закладів: по одній початковій школі в Дніпропетровській, Запорізькій, Львівській областях і м. Києві; по одній гімназії в Запорізькій, Київській, Чернівецькій областях та дві в м. Києві. Серед ліцеїв заклади з доступом до другого поверху відсутні у Волинській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Рівненській, Херсонській, Чернівецькій, Чернігівській областях.

У сільській місцевості безперешкодний доступ до другого поверху мають 0,97 % закладів, серед яких по одній початковій школі в Миколаївській і Тернопільській областях; по дві гімназії у Вінницькій, Тернопільській, Чернігівській областях, по одній – в Івано-Франківській, Львівській, Полтавській, Чернівецькій областях та п'ять – у м. Києві. Серед ліцеїв такі заклади відсутні в Донецькій, Житомирській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Миколаївській, Рівненській, Херсонській, Черкаській, Чернівецькій областях.

Динаміку частки ЗЗСО, що мають безперешкодний доступ учнів з інвалідністю до другого поверху, у 2021/2022–2023/2024 н. рр. наведено на рис. 4.1.4. Відзначається позитивна тенденція протягом трьох років як у міських поселеннях, так і в сільській місцевості.

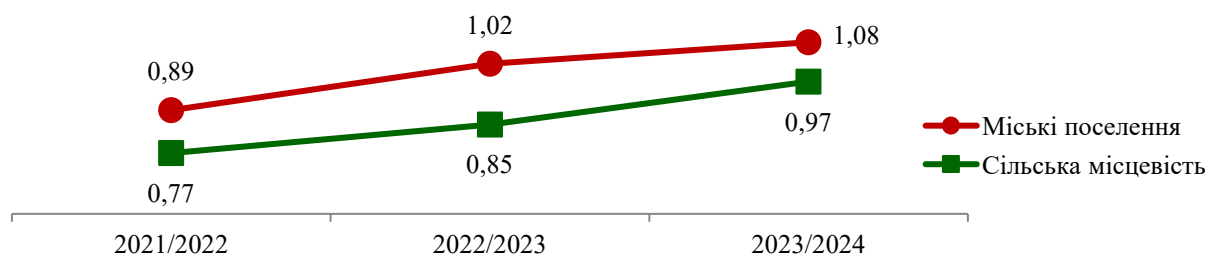

Рис. 4.1.4. Динаміка частки ЗЗСО, що мають безперешкодний доступ учнів з інвалідністю до другого поверху, у 2021/2022–2023/2024 н. рр., за типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Одним із ключових чинників здобуття освіти в ЗЗСО учнями з ООП на рівні з іншими здобувачами освіти є облаштування *ресурсної кімнати*. Це спеціально облаштована кімната або її частина з розподіленими функціональними зонами для розвитку учнів з ООП, їх психологічного розвантаження, проведення за потреби індивідуальних і групових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять, формування в учнів соціально-побутового орієнтування, навичок самообслуговування.

Згідно з Державними будівельними нормами⁹¹, площа ресурсної кімнати має становити щонайменше 24 м².

Аналіз кількості ЗЗСО, де облаштовано ресурсну кімнату для осіб з ООП, свідчить: таких закладів налічується 3 348 (27,51 %), що майже в чотири рази менше від загальної кількості ЗЗСО. З них 66 початкових шкіл (9,3 % кількості закладів відповідного типу), 692 гімназії (18,4 %) та 2 590 ліцеїв (33,62 %).

Найбільші частки таких закладів зафіксовано в Сумській (42,06 %), Вінницькій (40,83 %), Дніпропетровській (39,42 %) областях, а найменші – у Херсонській (16,46 %), Львівській (16,16 %), Харківській (12,75 %) областях. У 6 регіонах цей показник менший за 20 %, у 8 регіонах він становить від 20 до 30 %, ще у 8 регіонах – від 30 до 40 %, у 2 регіонах – понад 40 % (рис. 4.1.5).

⁹¹ Про затвердження ДБН В.2.2-3:2018 Будинки і споруди. Заклади освіти : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 25.04.2018 № 106. URL: https://ips.ligazakon.net/document/DBN00038?ed=2018_04_25.

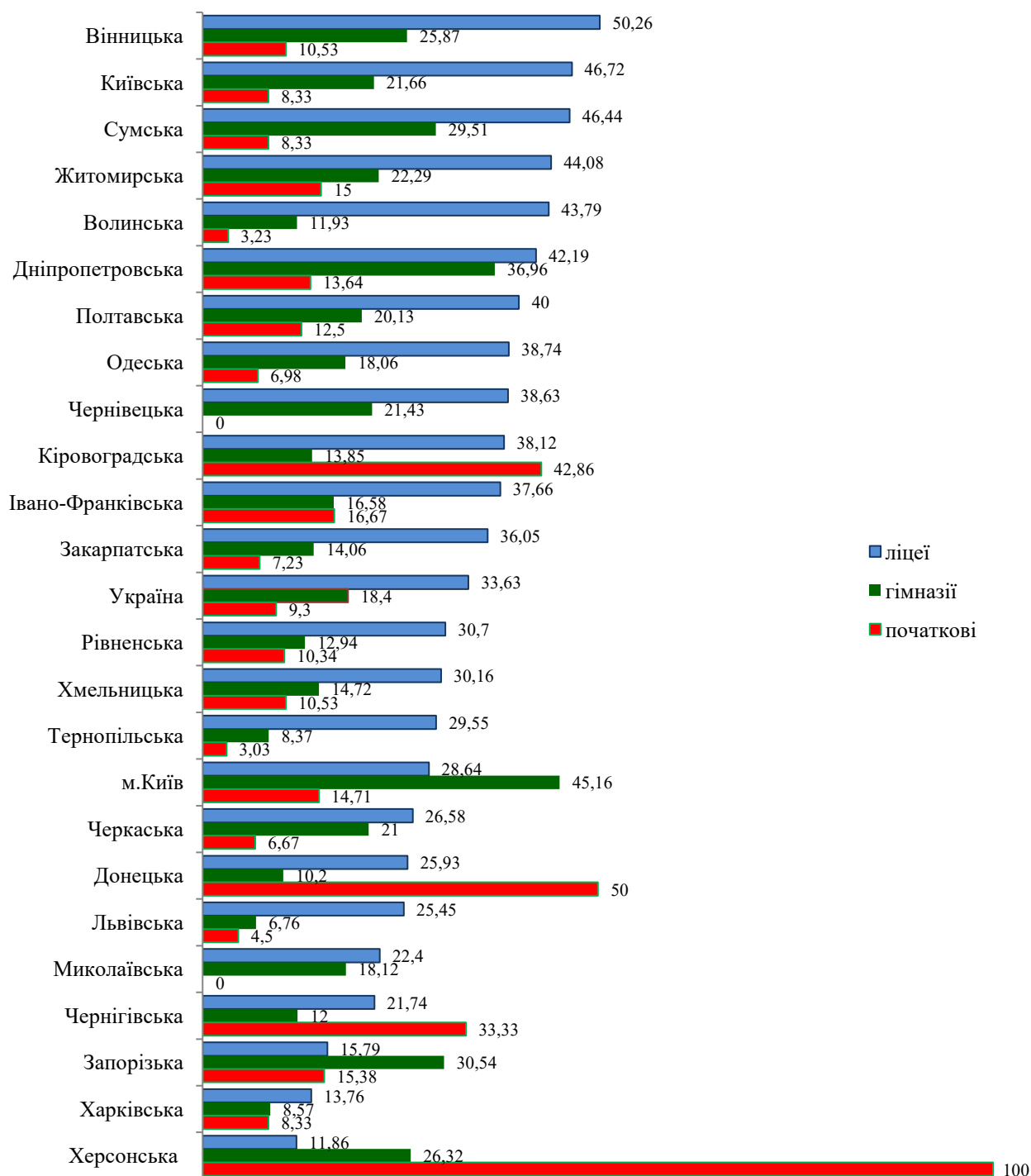

Рис. 4.1.5. Частка ЗЗСО, що мають ресурсну кімнату, на початок 2023/2024 н. р., за регіонами й типом закладів, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

З усіх ЗЗСО, що мають ресурсну кімнату, у міських поселеннях розташовано 1 805 закладів, що становить 53,81 %. У більшості регіонів частка міських закладів із ресурсною кімнатою перевищує 20 %, лише у Харківській та Херсонській областях цей показник дещо нижчий і становить 16,58 та 14,55 % відповідно. Найбільші частки міських закладів із ресурсною кімнатою зафіксовано у Вінницькій (65,82 %) і Житомирській (60,76 %) областях.

У міських поселеннях розташовано 265 початкових шкіл, 50 із яких (18,87 %) мають ресурсну кімнату. У більшості регіонів налічується 1-2 таких заклади, у Закарпатській та Івано-Франківській областях – по 4 початкові школи з ресурсною кімнатою. Але за невеликої загальної кількості початкових шкіл в області частка тих, що облаштовані ресурсною кімнатою, виявляється досить істотною (рис. 4.1.6). Найбільше початкових шкіл – в Одеській (30), Львівській (29) областях і м. Києві (68); серед них із ресурсною кімнатою – 3 од. (10 %), 5 од. (17,24 %) та 10 од. (14,71 %) відповідно. У Житомирській області ресурсну кімнату не обладнано в жодній із двох міських початкових шкіл.

Рис. 4.1.6. Частка початкових шкіл, що мають ресурсну кімнату, на початок 2023/2024 н. р., за регіонами й типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitchna-diyalnist/analitika>.

У сільській місцевості ресурсну кімнату облаштовано в 21,19 % ЗЗСО. Найвищими є показники в Чернівецькій (34,58 %), Сумській та Одеській (по 33,33 %) областях, найнижчими – у Донецькій (10,14 %), Львівській (9,62 %) і Харківській (6,52 %) областях.

Із 445 сільських початкових шкіл ресурсну кімнату мають лише 16 закладів (3,6 %) в 9 регіонах. Зокрема, по одному такому закладу у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Запорізькій, Київській областях, по два – у Закарпатській і Рівненській, три заклади в Житомирській та чотири в Івано-Франківській областях.

У низці регіонів у сільській місцевості функціонує досить багато початкових шкіл, зокрема у Львівській області (82), Закарпатській (68), Тернопільській (59), але в них не облаштовано ресурсні кімнати. У Миколаївській і Чернівецькій областях ресурсні кімнати відсутні як у міських, так і в сільських початкових школах.

Загалом по Україні функціонує 3 761 гімназія, й лише 692 з них (18,4 %) мають ресурсну кімнату. У міських поселеннях налічується 932 гімназії, частка закладів із ресурсною кімнатою становить 39,06 %. У сільській місцевості ресурсну кімнату облаштовано в 12,27 % гімназій.

Серед міських гімназій найбільші частки зафіксовано в м. Києві (45,16 %), Дніпропетровській (46,38 %) і Сумській (60 %) областях; найнижчі – в Донецькій (13,79 %) та Харківській (11,11 %) областях (рис. 4.1.7).

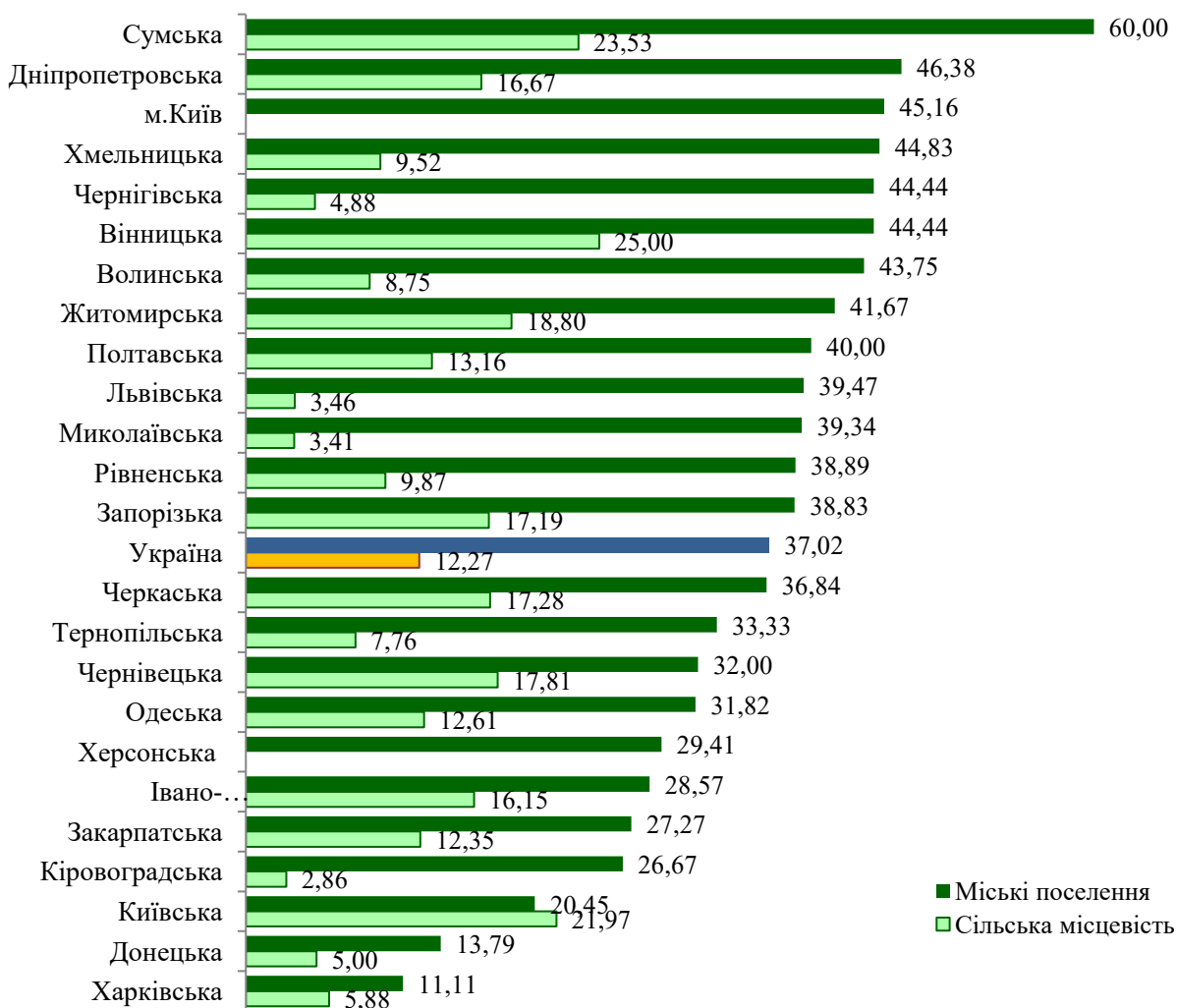

Рис. 4.1.7. Частка гімназій, що мають ресурсну кімнату, на початок 2023/2024 н. р., за регіонами й типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Як видно з рис. 4.1.7, між частками облаштованих ресурсними кімнатами гімназій у містах і селах є істотна різниця, яка в низці регіонів коливається в межах 35–39 %. Лише в Київській області частка гімназій із ресурсними кімнатами в сільській місцевості на 1,52 % більша порівняно з цим показником у міських поселеннях.

Найменші показники по гімназіях у сільській місцевості спостерігаються в Кіровоградській (2,86 %), Миколаївській (3,41 %) та Львівській (3,46 %) областях. Лідирують Вінницька (25 %), Сумська (23,53 %) і Київська (21,97 %) області.

Серед ЗЗСО найбільша частка (77,36 % загальної кількості закладів) припадає на ліцеї, частка яких у міських поселеннях становить 78,12 %, у сільській місцевості – 76,47 %. Ресурсну кімнату в міських поселеннях мають 1 410 ліцеїв (38,18 %). За їх кількістю лідирують Вінницька (67,81 % загальної кількості ліцеїв), Житомирська (65,15 %) і Сумська (56,35 %) області.

У сільській місцевості ліцеїв із ресурсною кімнатою налічується 1 180 (29,44 % загальної кількості сільських ліцеїв). Найвищі їх частки зафіксовано в Київській (43,65 %), Одеській (43,61 %), Чернівецькій (42,68 %) областях. Найменше ліцеїв із ресурсною кімнатою в Харківській (6,78 %), Донецькій (12,24 %), Чернігівській (12,42 %), Запорізькій (16,98 %), областях.

Як відображено на рис. 4.1.8, у більшості регіонів частка міських ліцеїв, що мають ресурсну кімнату, істотно перевищує цей показник у сільській місцевості. Винятком є Одеська, Чернівецька, Херсонська області, де частка сільських ліцеїв більша за частку міських на 10,57–17,32 %.

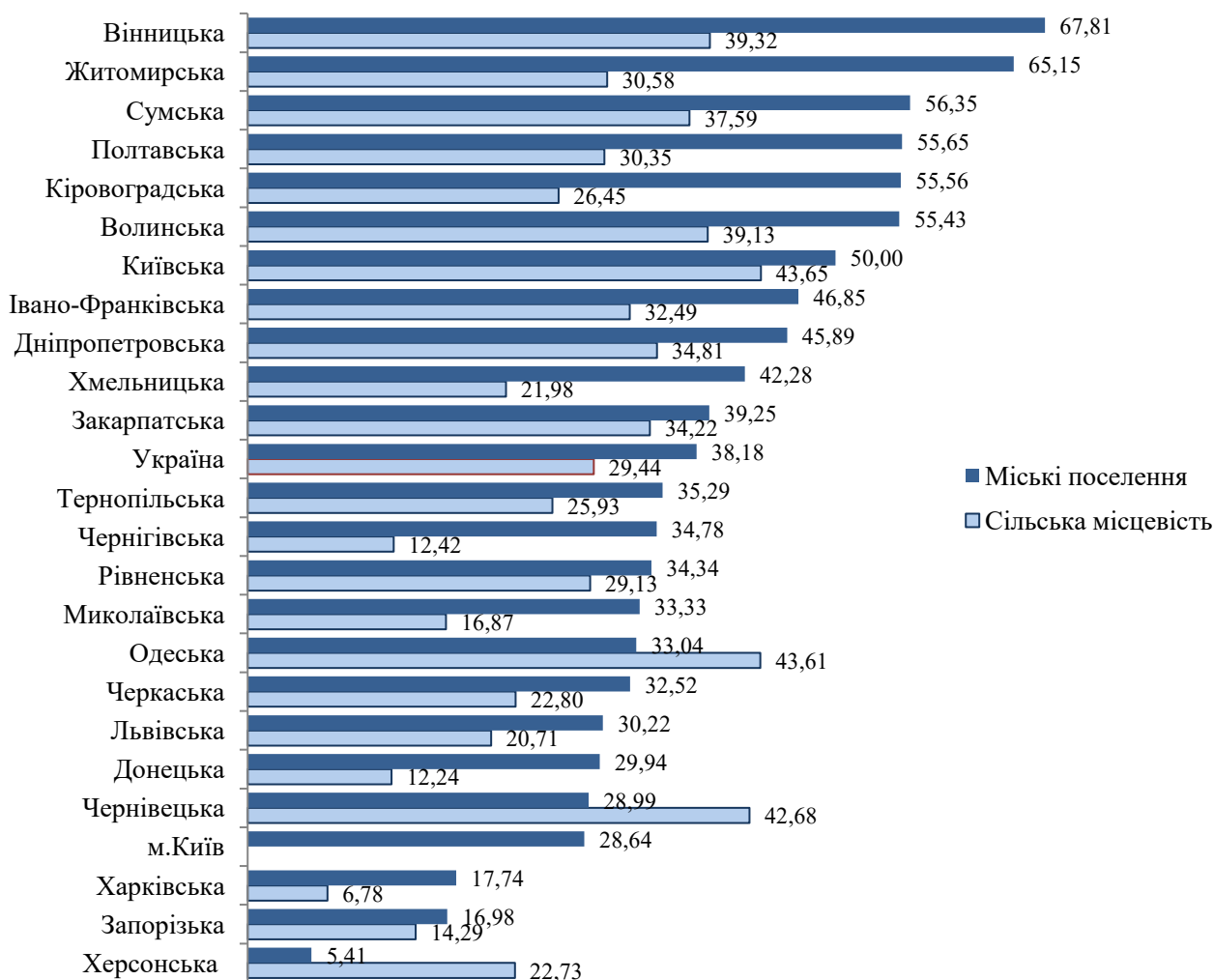

Рис. 4.1.8. Частка ліцеїв, що мають ресурсну кімнату, на початок 2023/2024 н. р., за регіонами й типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

На рис. 4.1.9 наведено динаміку частки ЗЗСО з ресурсною кімнатою впродовж 2021/2022–2023/2024 н. рр. За цей період у міських поселеннях і сільській місцевості спостерігається рівномірна позитивна тенденція.

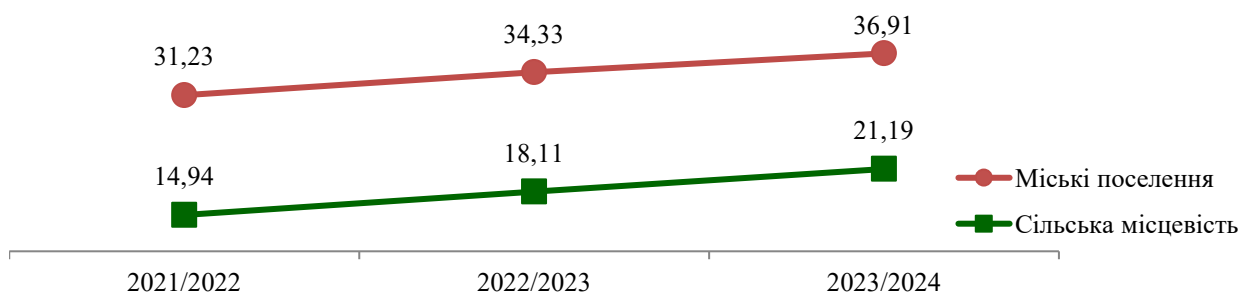

Рис. 4.1.9. Динаміка частки ЗЗСО, що мають ресурсну кімнату, за типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Ресурсна кімната мобільними меблями поділяється на функціональні зони: навчальну, побутово-практичну або інші з відповідним обладнанням. Навчальна зона містить робоче місце педагога та призначена для проведення навчання в невеликих групах чи індивідуально. Побутово-практична зона призначена для формування навичок самообслуговування учнів, які сприятимуть їх адаптації та можливості інтегруватись у суспільство. Тут може організовуватися середовище кухні, їдальні, відпочинку. Відповідно до потреб дітей і можливостей ЗЗСО може бути організовано ігрове, сенсорне, музичне, рухове середовище. Для кожної з цих зон потрібне відповідне устаткування. Типовий перелік допоміжних засобів для навчання осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти, затверджено відповідним наказом МОН⁹².

Під час оснащення ресурсної кімнати може використовуватися спеціальне обладнання, призначене для різних типів порушень в осіб з ООП: порушень опорно-рухового апарату; складної структури порушень; порушень психофізичного розвитку; сенсорних порушень (знижений слух і глухота); сенсорних порушень (знижений зір та сліпота).

На початок 2023/2024 н. р. обладнання для ресурсної кімнати мали 2 990 ЗЗСО, зокрема 53 початкових школи, 610 гімназій та 2 327 ліцеїв. Визначено, що частка цих закладів у загальній кількості ЗЗСО становить 24,56 %. Обладнанням забезпечено 7,46 % початкових шкіл, 16,22 % гімназій і 30,22 % ліцеїв. У міських поселеннях частка гімназій та ліцеїв з обладнанням для ресурсної кімнати істотно перевищує цей показник для сільських закладів. Виняток становлять ліцеї сільської місцевості Закарпатської, Одеської, Херсонської й Чернівецької областей (табл. 4.1.3).

Таблиця 4.1.3

**Частка ЗЗСО, що мають обладнання для ресурсної кімнати,
на початок 2023/2024 н. р., за регіонами й типом місцевості, %**

№ з/п	Регіон	Початкові школи		Гімназії		Ліцеї	
		міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість
1	Вінницька обл.	33,33	—	33,33	22,40	65,75	35,90
2	Волинська обл.	—	3,23	37,50	9,38	55,43	40,87
3	Дніпропетровська обл.	18,18	9,09	42,51	10,42	45,89	27,85
4	Донецька обл.	—	—	17,24	10,00	22,16	12,24
5	Житомирська обл.	—	11,11	45,83	20,30	62,12	29,13
6	Закарпатська обл.	20,00	1,47	18,18	9,41	32,71	33,69
7	Запорізька обл.	—	33,33	40,78	17,19	11,32	11,90
8	Івано-Франківська обл.	41,67	5,56	42,86	15,10	45,95	25,89
9	Київська обл.	8,33	—	18,18	15,61	50,00	38,58
10	Кіровоградська обл.	50,00	—	23,33	2,86	53,09	24,79
11	Луганська обл.	—	—	—	—	—	—
12	Львівська обл.	3,45	—	21,05	2,39	24,82	13,93
13	Миколаївська обл.	33,33	—	31,15	3,41	23,81	10,84
14	Одеська обл.	10,00	—	29,55	11,71	32,60	35,71
15	Полтавська обл.	37,50	—	47,50	14,91	51,61	26,37
16	Рівненська обл.	20,00	4,17	33,33	10,53	34,34	31,30

⁹² Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 23.04.2018 № 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text>.

№ з/п	Регіон	Початкові школи		Гімназії		Ліцеї	
		міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість	міські поселення	сільська місцевість
17	Сумська обл.	11,11	–	50,00	15,69	39,68	29,79
18	Тернопільська обл.	28,57	–	16,67	7,35	33,33	20,37
19	Харківська обл.	–	–	7,41	1,96	18,06	5,08
20	Херсонська обл.	100,00	–	17,65	–	8,11	22,73
21	Хмельницька обл.	18,18	–	41,38	7,14	34,15	18,13
22	Черкаська обл.	25,00	–	26,32	12,35	29,27	17,62
23	Чернівецька обл.	–	–	28,00	12,33	28,99	39,63
24	Чернігівська обл.	100,00	–	38,89	4,88	34,78	8,70
25	м. Київ	13,24	–	37,10	–	25,64	–
Україна		16,60	2,02	33,15	10,64	35,12	25,70

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У міських поселеннях частка початкових шкіл з обладнанням для ресурсної кімнати становить 16,6 %. У розрізі регіонів вона істотно різниться в межах від 3,45 % у Львівській області до 41,8 % в Івано-Франківській, а в Чернігівській і Херсонській областях сягає 100 %. Слід зазначити, що в Херсонській області одна початкова школа й у ній є таке обладнання. Відсутнє обладнання для ресурсної кімнати в міських початкових школах Донецької, Запорізької, Харківської областей.

Частка міських гімназій, що мають обладнання для ресурсної кімнати, становить 33,15 %. У розрізі регіонів вона різниться в межах від 7,41 % у Харківській області до 50 % у Сумській.

Найбільша частка ЗЗСО, які мають обладнання для ресурсної кімнати, припадає на ліцеї. У міських поселеннях вона становить 35,12 %. Серед регіонів лідирують Вінницька (65,75 %) й Житомирська (62,12 %) області. Найнижчі показники – у Херсонській (8,11 %) та Запорізькій (11,32 %) областях.

У сільській місцевості початкові школи мають обладнання для ресурсної кімнати лише в семи регіонах, і їхня частка становить 2,02 % (у 8 разів менше ніж у місті). У Закарпатській області частка таких шкіл найменша – 1,47 %.

Частка сільських гімназій, які мають відповідне обладнання, утричі менша ніж міських. У Харківській області гімназій з обладнанням для ресурсних кімнат лише 1,96 %, найвищою їх частка є у Вінницькій області (22,4 %).

У сільській місцевості, як і в міських поселеннях, найбільше ЗЗСО, що мають обладнання для ресурсної кімнати, серед ліцеїв (25,7 %). У розрізі регіонів частка сільських ліцеїв перебуває в межах від 5,08 % у Харківській області до 40,87 % у Волинській.

Динаміка забезпеченості ЗЗСО обладнанням для ресурсної кімнати має позитивну тенденцію порівняно з 2021/2022 н. р. як у містах, так і в селах (рис. 4.1.10).

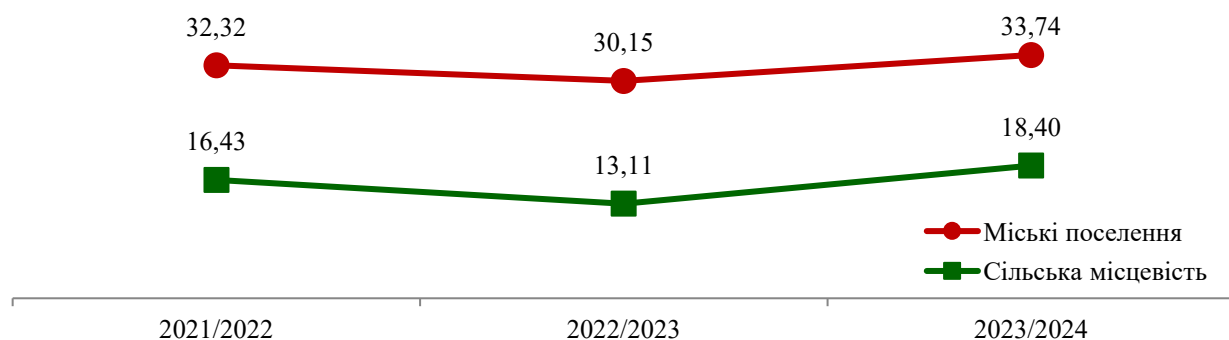

Рис. 4.1.10. Динаміка частки ЗЗСО, що мають обладнання для ресурсної кімнати, протягом 2021/2022–2023/2024 н. рр., за типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Важливим завданням для виконання цілі щодо створення умов для здобуття освіти особами з ООП відповідно до їхніх потреб і можливостей, визначених у плані заходів на 2023–2024 рр. з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, для МОН і ДНУ «Інститут освітньої аналітики» є забезпечення моніторингу *підвезення осіб з ООП*, які цього потребують, до закладу освіти та у зворотному напрямку⁹³.

На початок 2023/2024 н. р. підвезення організовано для 3 896 осіб з ООП, із них 1 052 особи проживають у міських поселеннях і 2 844 особи – у сільській місцевості. За типом ЗЗСО переважна частина таких осіб є учнями ліцеїв (94,3 % в міських поселеннях та 83,79 % в сільській місцевості).

За три останніх роки частка осіб з ООП, для яких організовано підвезення, у міських поселеннях збільшилася, а в сільській місцевості зменшилася (рис. 4.1.11). Варто зауважити, що ця частка обчислювалася відносно кількості учнів, які потребують підвезення загалом, за типом місцевості, а не відносно осіб з ООП, що потребують підвезення, оскільки цей показник не передбачено статистичними формами.

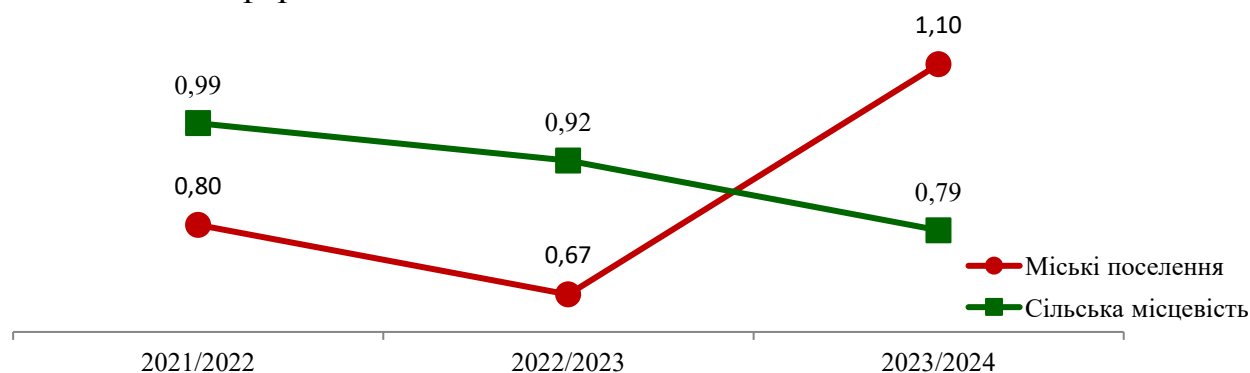

Рис. 4.1.11. Динаміка частки учнів з ООП, для яких організовано підвезення, протягом 2021/2022–2023/2024 н. рр., за типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

⁹³ Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на 2023–2030 роки : проект / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennnya/2023/06/13/HO-proyekt.Nats.strat.roz.v.inhlyuzyvn.navch.2023-2030-13.06.2023.docx>.

У 2022/2023 н. р. Донецька, Луганська, Херсонська області не надавали дані, у 2023/2024 н. р. – Донецька, Луганська, Харківська та Херсонська області, а в Запорізькій області підвезення було організовано для трьох осіб у сільській місцевості.

Для забезпечення комфортних умов перебування учнів з ООП у закладах освіти облаштовуються *туалетні кімнати для осіб з інвалідністю*. На початок 2023/2024 н. р. такі туалетні кімнати мали 990 ЗЗСО (20,25 %) у міських поселеннях і 615 ЗЗСО (8,45 %) у сільській місцевості.

У міських поселеннях спеціальні туалетні кімнати є в 12,45 % початкових шкіл, 13,41 % гімназій і 22,53 % ліцеїв. У сільській місцевості вони є в 4,88 % гімназій, в 11,7 % ліцеїв, а в початкових школах – лише в Житомирській (5,56 %), Закарпатській (7,35 %), Івано-Франківській (2,78 %), Київській (8,33 %) областях.

Протягом останніх трьох років частка ЗЗСО з облаштованими туалетними кімнатами для осіб з інвалідністю щорічно збільшується як у містах, так і в селах (рис. 4.1.12).

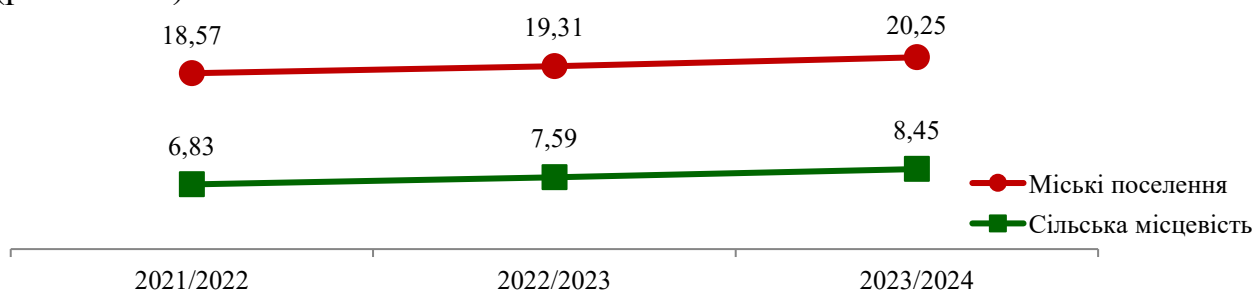

Рис. 4.1.12. Динаміка частки ЗЗСО з облаштованими туалетними кімнатами для учнів з ООП упродовж 2021/2022–2023/2024 н. рр., за типом місцевості, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

4.2. Порівняльний аналіз показників доступності загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти різних типів

Освіта дітей з ООП є одним із пріоритетних напрямків розвитку сучасної освіти України. Створення інклюзивного, безпечного, сприятливого для розвитку освітнього середовища слугуватиме формуванню компетентностей для життя, розвитку здібностей та обдарувань кожного учня.

Динаміку кількості спеціальних ЗЗСО, спеціальних та інклюзивних класів, контингенту учнів у них з урахуванням дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за 2014/2015–2023/2024 н. рр., згідно з даними форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти» та зведеної таблиці № Д-9 «Відомості про спеціальні заклади загальної середньої освіти», наведено в табл. 4.2.1.

Таблиця 4.2.1

Динаміка кількості закладів спеціальної освіти, інклюзивних і спеціальних класів, чисельності учнів і дітей-сиріт у них на початок 2014/2015–2023/2024 н. рр., од., осіб

2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023	2023/ 2024
<i>Санаторні ЗЗСО, од.</i>									
64	66	68	67	67	66	65	45	39	33
<i>чисельність учнів, осіб</i>									
14 840	15 140	15 706	15 582	15 851	15 726	14 548	11 246	9 263	8 460
<i>з них дітей-сиріт, осіб</i>									
1 559	1 743	1 824	1 757	1 836	1 712	970	413	379	286
<i>Спеціальні ЗЗСО, од.</i>									
338	334	333	333	325	325	319	310	290	286
<i>чисельність учнів, осіб</i>									
38 396	38 962	39 596	39 427	37 787	37 111	36 461	36 294	34 029	34 010
<i>з них дітей-сиріт, осіб</i>									
1 401	1 494	2 871	2 675	2 422	2 345	2 269	2 289	2 270	2 256
<i>Спеціальні ЗЗСО, що мають пансіон, од.</i>									
299	296	294	291	282	280	264	257	239	240
<i>чисельність учнів, осіб</i>									
34 325	34 771	35 412	34 621	32 778	31 799	29 634	29 881	27 635	27 754
<i>з них дітей-сиріт, осіб</i>									
3 534	3 123	2 695	2 488	2 245	2 145	1 938	2 066	2 104	2 109
<i>НРЦ у спеціальних ЗЗСО, од.</i>									
48	58	71	82	85	91	77	80	77	76
<i>чисельність учнів, осіб</i>									
5 468	6 356	7 900	9 115	9 655	9 827	7 639	8 406	8 255	8 490
<i>з них дітей-сиріт, осіб</i>									
185	272	581	598	612	588	453	539	581	638
<i>Інклюзивні класи, од.</i>									
–	–	1 518	2 620	3 790	5 331	6 394	23 216	24 995	29 140
<i>чисельність учнів, осіб</i>									
–	–	2 715	5 033	8 417	13 497	18 681	23 216	24 995	29 140
<i>Спеціальні класи, од.</i>									
468	479	490	557	577	600	557	600	531	489
<i>чисельність учнів, осіб</i>									
4 955	5 265	5 669	5 918	6 230	5 976	5 844	5 661	4 770	4 363

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Загальна середня освіта для дітей з ООП надається в спеціальних закладах освіти, спеціальних та інклюзивних класах ЗЗСО за інституційною (денною, дистанційною, мережевою) й індивідуальною (екстернатною, сімейною (домашньою), педагогічним патронажем) формами навчання.

Мережа санаторних шкіл і спеціальних ЗЗСО

На початок 2023/2024 н. р. функціонувало 33 санаторні школи з пансіонами (інтернатами), в яких навчалось 8 460 учнів. Санаторна школа – це ЗЗСО з відповідним профілем, що забезпечує здобуття освіти, а також відновлення та зміцнення здоров'я учнів (вихованців), які потребують тривалого лікування та надання медичної допомоги.

Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» було започатковано трансформацію мережі санаторних шкіл. Законом України «Про внесення зміни до підпункту 8 пункту 3 розділу Х “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про повну загальну середню освіту” щодо продовження трансформації освітньої мережі та захисту прав учасників освітнього процесу» від 14.04.2022 № 2208-IX⁹⁴ продовжено строк трансформації санаторних шкіл (санаторних шкіл-інтернатів) до 1 липня 2025 р. Окрім того, передбачається надання засновникам можливості приймати рішення щодо створення у складі ЗЗСО оздоровчо-профілактичного підрозділу, який сприятиме розвитку інклюзивної освіти шляхом забезпечення дітей з ООП якісними корекційно-розвитковими послугами за місцем навчання.

Санаторна школа дає можливість поєднувати освітній процес із лікуванням дітей, контролювати прогресування та здійснювати профілактику виникнення ускладнень. Органи місцевого самоврядування формуватимуть освітню мережу відповідно до потреб громади, що сприятиме врахуванню інтересів усіх учасників освітнього процесу та створенню підґрунтя для поступового реформування.

Трансформацію мережі санаторних шкіл за останніх 10 років відображено на рис. 4.2.1.

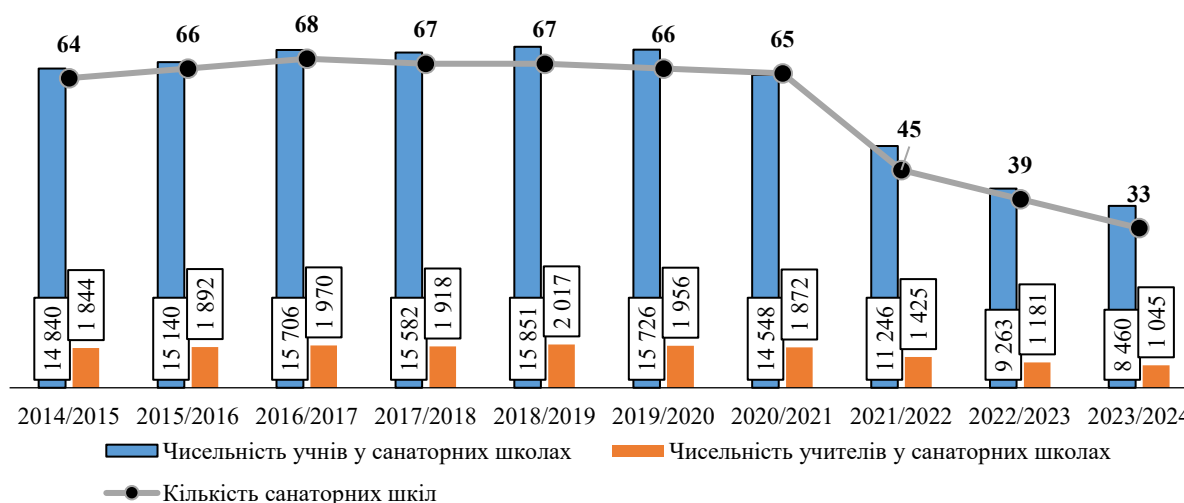

Рис. 4.2.1. Динаміка чисельності учнів у санаторних школах, учителів та кількості санаторних шкіл упродовж 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб, од.

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

⁹⁴ Про внесення зміни до підпункту 8 пункту 3 розділу Х «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо продовження трансформації освітньої мережі та захисту прав учасників освітнього процесу: Закон України від 14.04.2022 № 2208-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2208-20#n2>.

За період 2014/2015–2023/2024 н. рр. санаторних шкіл стало майже вдвічі менше (у 2014/2015 н. р. – 64 од., у 2023/2024 н. р. – 33 од.). Упродовж 2014/2015–2020/2021 н. рр. кількість цих закладів була майже на одному рівні (64–68 од.). У 2021/2022 н. р. відбулося значне скорочення числа санаторних шкіл – на 20 од. порівняно з 2020/2021 н. р. У 2022/2023 і 2023/2024 н. рр. кількість таких шкіл щорічно зменшувалася на 6 од. У зв'язку з цим скоротилася й чисельність учнів, на 6 380 осіб (у 2014/2015 н. р. – 14 840 осіб, у 2023/2024 н. р. – 8 460 осіб), та учителів, на 799 осіб (1844, 1045 осіб).

Чисельність учнів, учителів у санаторних школах і кількість таких шкіл на початок 2023/2024 н. р. відображено на рис. 4.2.2.

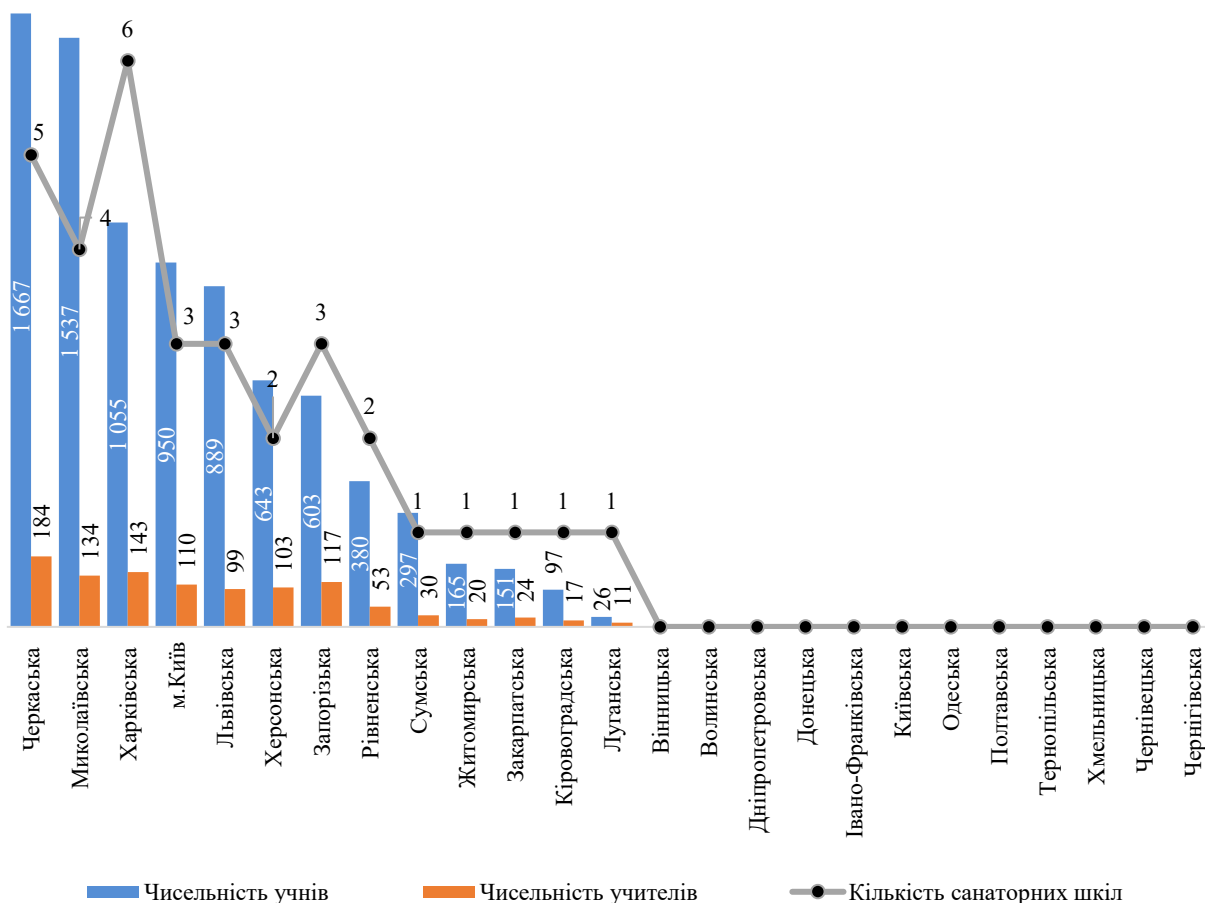

Рис. 4.2.2. Чисельність учнів, учителів у санаторних школах та кількість санаторних шкіл у розрізі регіонів на початок 2023/2024 н. р., осіб, од.

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

На початок 2023/2024 н. р. найбільше санаторних шкіл функціонувало у Харківській (6), Черкаській (5) і Миколаївській (4) областях. У м. Києві, Львівській та Запорізькій областях було по 3 таких заклади; у Херсонській і Рівненській – по 2; у Сумській, Житомирській, Закарпатській, Кіровоградській, Луганській областях – по 1 закладу. Решта регіонів не мали санаторних закладів. Найбільше учнів навчалася в Черкаській (1 667 осіб) та Миколаївській (1 537 осіб) областях, найменше – у Луганській (26 осіб) і Кіровоградській (97 осіб) областях. Чисельність учителів у санаторних школах становила від 11 до 184 осіб.

Для забезпечення здобуття загальної середньої освіти дітьми, стан здоров'я яких значно ускладнює навчання й виховання в ЗЗСО, функціонує 286 спеціальних ЗЗСО, де навчаються 34 010 учнів, працює 8 683 вчителя.

Навчання та утримання учнів (вихованців) у спеціальних ЗЗСО здійснюються на основі державного забезпечення. Засобами корекції й реабілітації колективного та індивідуального користування діти з інвалідністю забезпечуються за рахунок держави в установленому порядку.

За 10 років кількість спеціальних ЗЗСО зменшилася на 52 заклади. Чисельність учнів на одного вчителя залишалася майже незмінною – 3,9 особи.

Порівняємо мережу спеціальних ЗЗСО у 2023/2024 н. р. із довоєнним 2021/2022 н. р. Кількість спеціальних ЗЗСО скоротилася на 24 заклади (у 2021/2022 н. р. – 310 од., у 2023/2024 н. р. – 286 од.); учителів – на 850 осіб (9 533, 8 683 особи), учнів – на 2 284 особи (36 294, 34 010 осіб).

Кількість спеціальних ЗЗСО та учнів у них у розрізі регіонів за період 2021/2022–2023/2024 н. рр. наведено в табл. 4.2.2.

Таблиця 4.2.2

Кількість спеціальних закладів загальної середньої освіти та чисельність учнів у них у розрізі регіонів протягом 2021/2022–2023/2024 н. рр., од., осіб

Регіон	2021/2022		2022/2023		2023/2024	
	Кількість закладів, од.	Чисельність учнів, осіб	Кількість закладів, од.	Чисельність учнів, осіб	Кількість закладів, од.	Чисельність учнів, осіб
Вінницька обл.	18	1 595	18	1 707	18	1 694
Волинська обл.	8	1 069	8	1 032	8	1 049
Дніпропетровська обл.	30	3 755	29	3 672	28	3 562
Донецька обл.	15	1 813	7	1 090	7	925
Житомирська обл.	12	1 124	12	1 122	12	1 129
Закарпатська обл.	4	278	5	319	5	321
Запорізька обл.	16	2 688	16	2 466	15	2 283
Івано-Франківська обл.	7	717	7	720	7	693
Київська обл.	11	913	10	923	10	964
Кіровоградська обл.	9	971	9	985	9	1 074
Луганська обл.	4	487	–	–	–	–
Львівська обл.	19	1 919	19	2 073	19	2 169
Миколаївська обл.	11	1 442	11	1 416	11	1 446
Одеська обл.	23	2 334	23	2 258	21	2 236
Полтавська обл.	13	1 377	12	1 376	12	1 418
Рівненська обл.	14	1 525	14	1 557	13	1 524
Сумська обл.	12	983	12	955	12	929
Тернопільська обл.	6	681	6	699	6	718
Харківська обл.	15	2 407	15	2 243	14	2 113
Херсонська обл.	8	809	2	129	2	111
Хмельницька обл.	10	1 185	10	1 200	10	1 199
Черкаська обл.	11	1 082	11	1 034	11	1 041
Чернівецька обл.	6	692	6	701	6	663
Чернігівська обл.	8	731	8	699	8	712
м. Київ	20	3 717	20	3 653	22	4 037
Україна	310	36 294	290	34 029	286	34 010

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Найбільше спеціальних ЗЗСО було в Дніпропетровській (28 закладів, 3 562 учні), Одеській (21; 2 236), Львівській (19; 2 169) областях та в м. Києві (22;

4 037). Найменше таких закладів працювало в Херсонській (2 заклади; 111 учнів), Закарпатській (5; 231), Тернопільській (6; 718) і Чернівецькій (6; 663) областях.

Значне скорочення спеціальних ЗЗСО відбулось у регіонах, які були або є окупованими, зокрема в Донецькій (на 8 закладів), Херсонській (на 6), Луганській (на 4) областях. У Дніпропетровській та Одеській областях кількість таких ЗЗСО зменшилася на 2 заклади; у Київській, Запорізькій, Полтавській, Рівненській, Харківській областях – на 1 заклад. У Закарпатській області було введено в дію ще один спеціальний ЗЗСО, а в м. Києві 2 НРЦ було перепрофільовано в спеціальні ЗЗСО.

У регіонах, що є повністю або частково окупованими, відбулось істотне скорочення чисельності учнів у спеціальних ЗЗСО: у Донецькій області – на 888 осіб, Херсонській – на 698 осіб, Луганській – на 487 осіб, Запорізькій – на 405 осіб. У Харківській і Дніпропетровській областях контингент учнів також зменшився – на 294 та 193 особи відповідно. Натомість, чисельність учнів у регіонах із кращою безпековою ситуацією збільшилася: у м. Києві – на 320 осіб, у Львівській області – на 250 осіб, Кіровоградській – на 103 особи, Вінницькій – на 99 осіб.

Спеціальні ЗЗСО, що мають у своєму складі пансіон (інтернат)

Динаміку кількості спеціальних ЗЗСО, що мають у своєму складі пансіон (інтернат), порівняно із загальною кількістю спеціальних ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н. рр. проілюстровано часткою їх співвідношення (рис. 4.2.3).

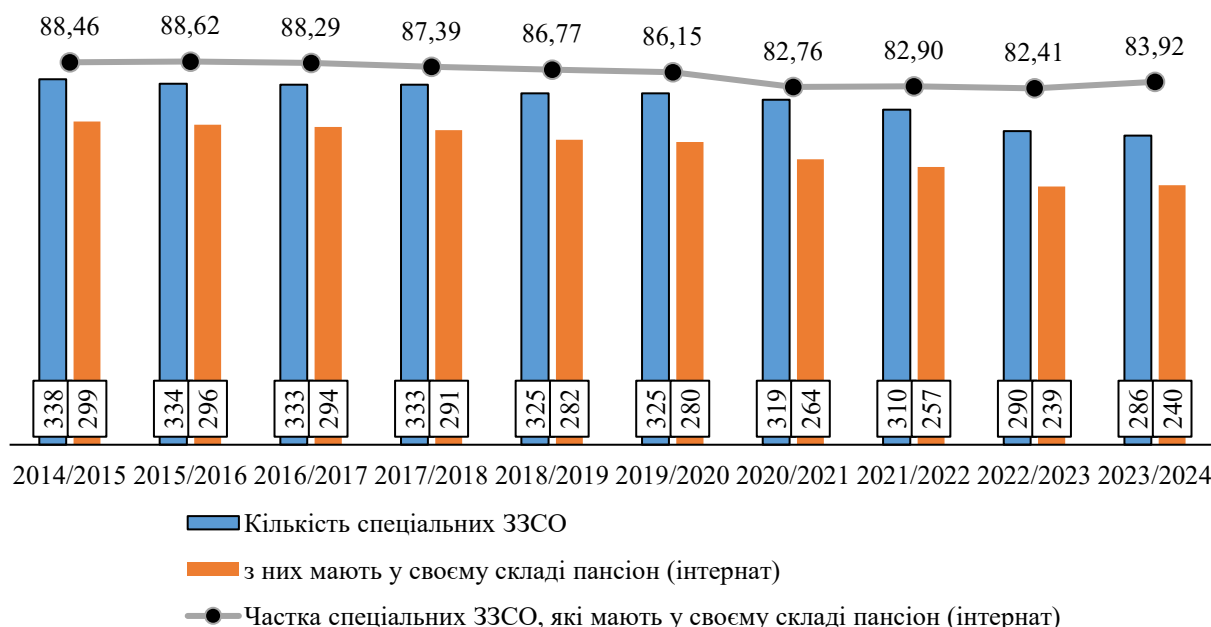

Рис. 4.2.3. Динаміка кількості спеціальних ЗЗСО, що мають у своєму складі пансіон (інтернат), порівняно із загальною кількістю спеціальних ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н. рр., од., %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

На початок 2023/2024 н. р. працювало 240 спеціальних ЗЗСО, які мають у своєму складі пансіон (інтернат), що становить 83,92 % загальної кількості спеціальних ЗЗСО, де навчалося 27 754 учні, з них 2 109 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа, 5 586 учнів, які приходять тільки на навчання; 1 383 дитини дошкільного віку, з них 25 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Найвищий коефіцієнт співвідношення спеціальних ЗЗСО, що мають пансіон, до загальної кількості спеціальних ЗЗСО зафіксовано у 2015/2016 н. р. (88,62 %), найнижчий – у 2022/2023 н. р. (82,41 %).

Динаміку чисельності учнів спеціальних ЗЗСО, що мають у своєму складі пансіон (інтернат), порівняно із загальною чисельністю учнів спеціальних ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н. рр. відображено часткою їх співвідношення (рис. 4.2.4).

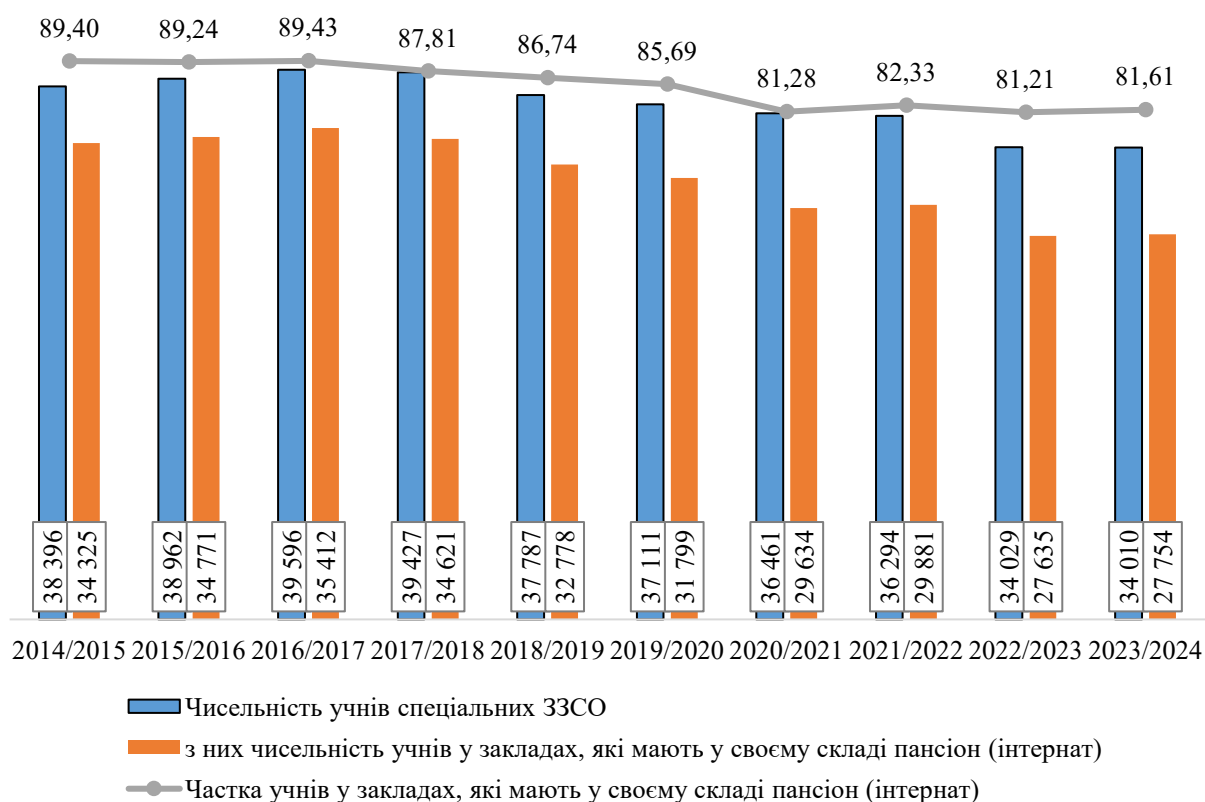

Рис. 4.2.4. Динаміка чисельності учнів у спеціальних ЗЗСО, що мають у своєму складі пансіон (інтернат), порівняно із загальною чисельністю учнів у спеціальних ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Найбільшою частка учнів у закладах, які мають у своєму складі пансіон (інтернат), була у 2016/2017 н. р. (89,43 %), найменшою – у 2022/2023 н. р. (81,21 %).

Кількість спеціальних закладів, що мають пансіон, та учнів у них у розрізі регіонів на початок 2023/2024 н. рр. наведено на рис. 4.2.5.

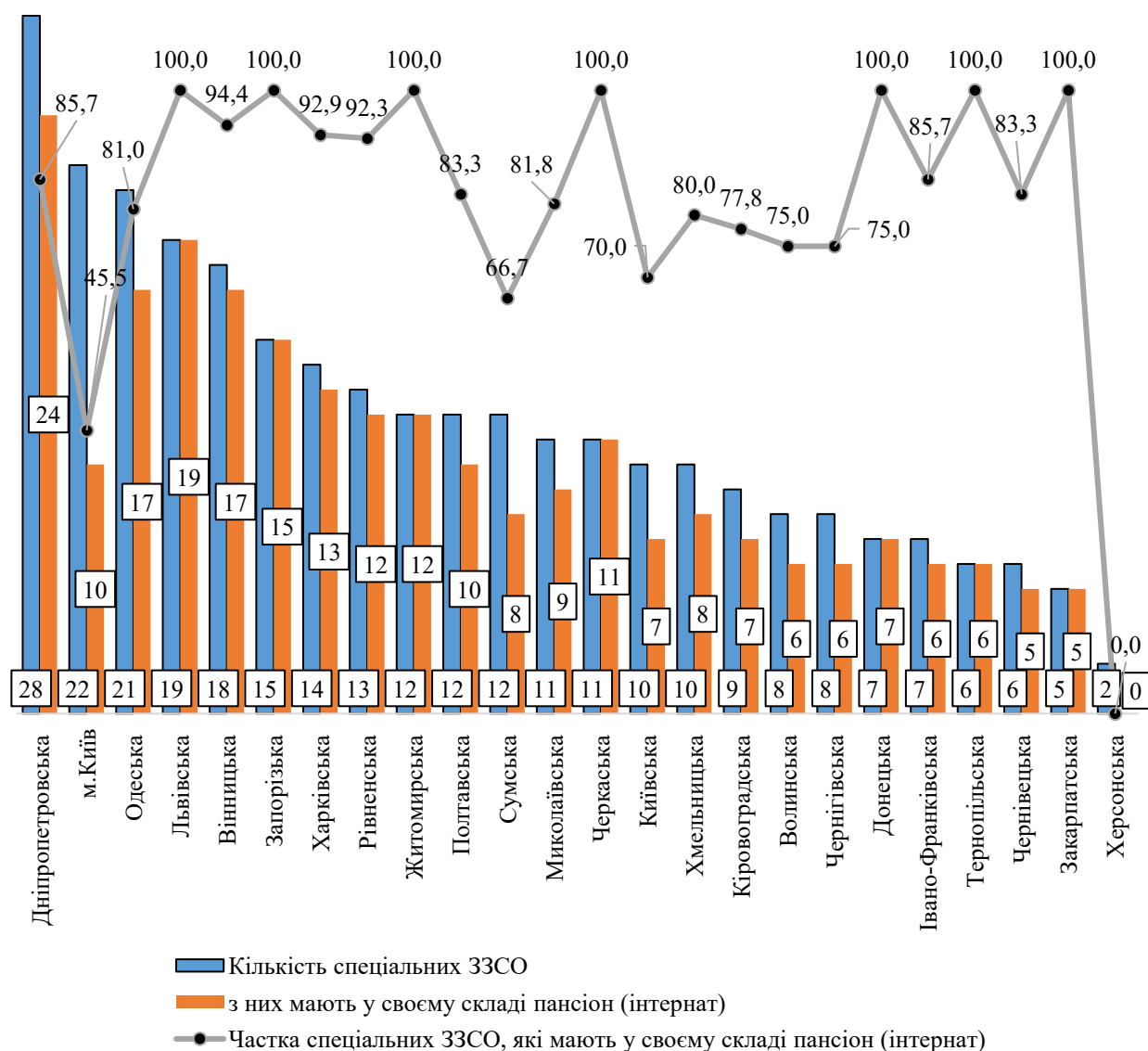

Рис. 4.2.5. Кількість спеціальних ЗЗСО, що мають у своєму складі пансіон (інтернат), та їх частка в загальній кількості спеціальних ЗЗСО в розрізі регіонів на початок 2023/2024 н. р., од., %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Серед спеціальних ЗЗСО лише 7 регіонів забезпечують своїм вихованцям пансіон, а саме: Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Львівська, Тернопільська й Черкаська області. У 10 регіонах забезпеченість такими закладами коливається від 80 до 94 %; у 5 регіонах – від 67 до 78 %. У м. Києві пансіон мають лише 46 % спеціальних ЗЗСО.

Найбільше спеціальних ЗЗСО, що мають пансіон, розташовано в Дніпропетровській (24 заклади; 3 117 учнів), Львівській (19; 2 169), Вінницькій (17; 1 525) та Одеській (17; 1 777) областях. Також варто виокремити регіони з найбільшою чисельністю вихованців: це Запорізька (2 283 особи), Харківська (2 100 осіб) області й м. Київ (1 922 особи). Найменше вихованців було в

Закарпатській (321 особа) і Чернігівській (466 осіб) областях. У Луганській області, у зв'язку з військовими діями, спеціальні ЗЗСО не працювали.

Динаміка чисельності учнів, учителів у НРЦ та кількості таких центрів за період 2014/2015–2023/2024 н. рр. відображена на рис. 4.2.6.

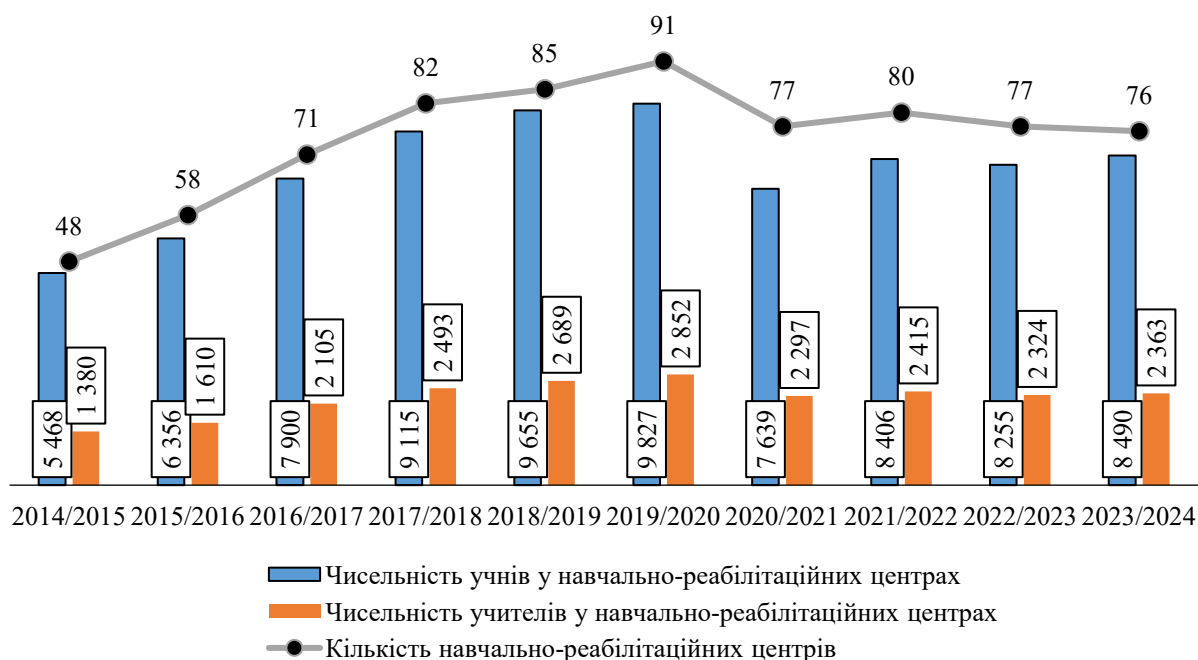

Рис. 4.2.6. Динаміка чисельності учнів, учителів у навчально-реабілітаційних центрах та кількості таких центрів за період 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб, од.

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Кількість НРЦ протягом 2014/2015–2019/2020 н. рр. зросла на 43 од. (у 2014/2015 н. р. – 48 од., у 2019/2020 н. р. – 91 од.). З 2020/2021 н. р. їх число почало зменшуватися, за винятком 2021/2022 н. р., і дорівнювало 76 од. на початок 2023/2024 н. р. Чисельність учнів НРЦ упродовж 2014/2015–2023/2024 н. рр. збільшилася на 3 022 особи (у 2014/2015 н. р. – 5 468 осіб; у 2023/2024 н. р. – 8 490 осіб). Значне зростання чисельності учнів спостерігалось протягом 2014/2015–2017/2018 н. рр. – на 3 647 осіб, з 5 468 до 9 115 осіб. У наступні 2018/2019 та 2019/2020 н. рр. вона зростала повільнішими темпами, а починаючи з 2020/2021 н. р. відбувається скорочення контингенту учнів. Чисельність учителів має таку саме тенденцію, як і учнів, та загалом за період збільшилася на 983 особи.

Чисельність дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа в спеціальних ЗЗСО й санаторних школах

Динаміка чисельності дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа в спеціальних ЗЗСО порівняно із загальною чисельністю учнів у спеціальних ЗЗСО за період 2014/2015–2023/2024 н. рр. наведена на рис. 4.2.7.

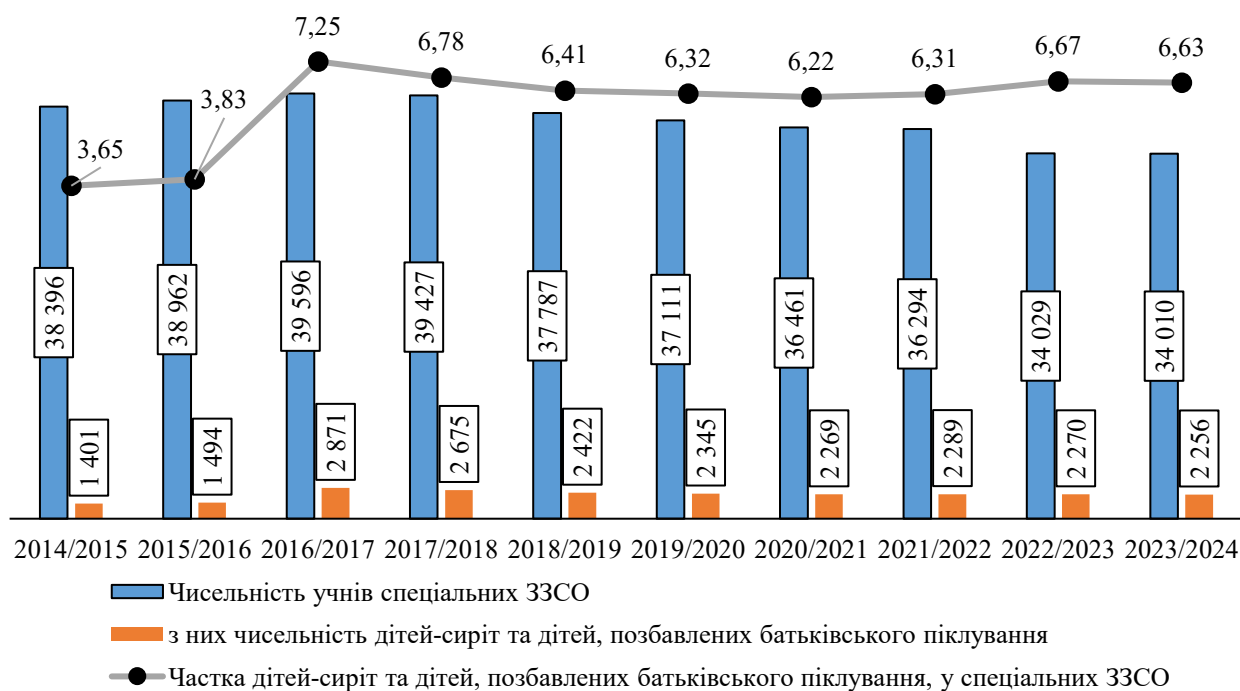

Рис. 4.2.7. Динаміка чисельності дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа в спеціальних ЗЗСО порівняно із загальною чисельністю учнів у спеціальних ЗЗСО протягом 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У 2023/2024 н. р. дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа в спеціальних ЗЗСО налічувалося 2 256 осіб, що становить 6,63 % загальної чисельності учнів таких закладів. Частка дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа у спеціальних ЗЗСО у 2014/2015, 2015/2016 н. рр. була найменшою за 10 років (3,65 і 3,83 % відповідно). У 2016/2017 н. р. вона була найбільшою (7,25 %), а в період 2017/2018–2023/2024 н. рр. перебувала в межах 6–7 %.

Чисельність дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа за період 2021/2022–2023/2024 н. рр. відображено в табл. 4.2.3.

Таблиця 4.2.3

Чисельність дітей сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа в спеціальних ЗЗСО впродовж 2021/2022–2023/2024 н. рр., у розрізі регіонів, осіб

Регіон	2021/2022	2022/2023	2023/2024
Вінницька обл.	62	68	72
Волинська обл.	58	46	454
Дніпропетровська обл.	377	373	314
Донецька обл.	183	177	148
Житомирська обл.	87	88	96
Закарпатська обл.	12	34	31
Запорізька обл.	209	182	170
Івано-Франківська обл.	18	16	14
Київська обл.	59	62	62
Кіровоградська обл.	91	90	116
Луганська обл.	42	-	-
Львівська обл.	91	141	139
Миколаївська обл.	112	114	131
Одеська обл.	154	141	141
Полтавська обл.	63	65	63
Рівненська обл.	89	106	91
Сумська обл.	59	62	66
Тернопільська обл.	31	32	28
Харківська обл.	125	106	115
Херсонська обл.	65	7	5
Хмельницька обл.	61	67	79
Черкаська обл.	71	78	91
Чернівецька обл.	23	59	23
Чернігівська обл.	63	73	83
м. Київ	84	83	124
Україна	2 289	2 270	2 256

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Чисельність дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа за період 2021/2022–2023/2024 н. рр. зменшилася на 33 особи. Найістотніше її скорочення відбулось у Дніпропетровській (на 63 особи), Херсонській (на 60) і Луганській (на 42) областях. В 11 регіонах чисельність таких дітей зросла, від 2 до 20 осіб. Значно побільшало учнів у Львівській області (на 48 осіб), м. Києві (на 40) та Кіровоградській області (на 25).

Чисельність дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа на початок 2023/2024 н. р. за регіонами наведено на рис. 4.2.8.

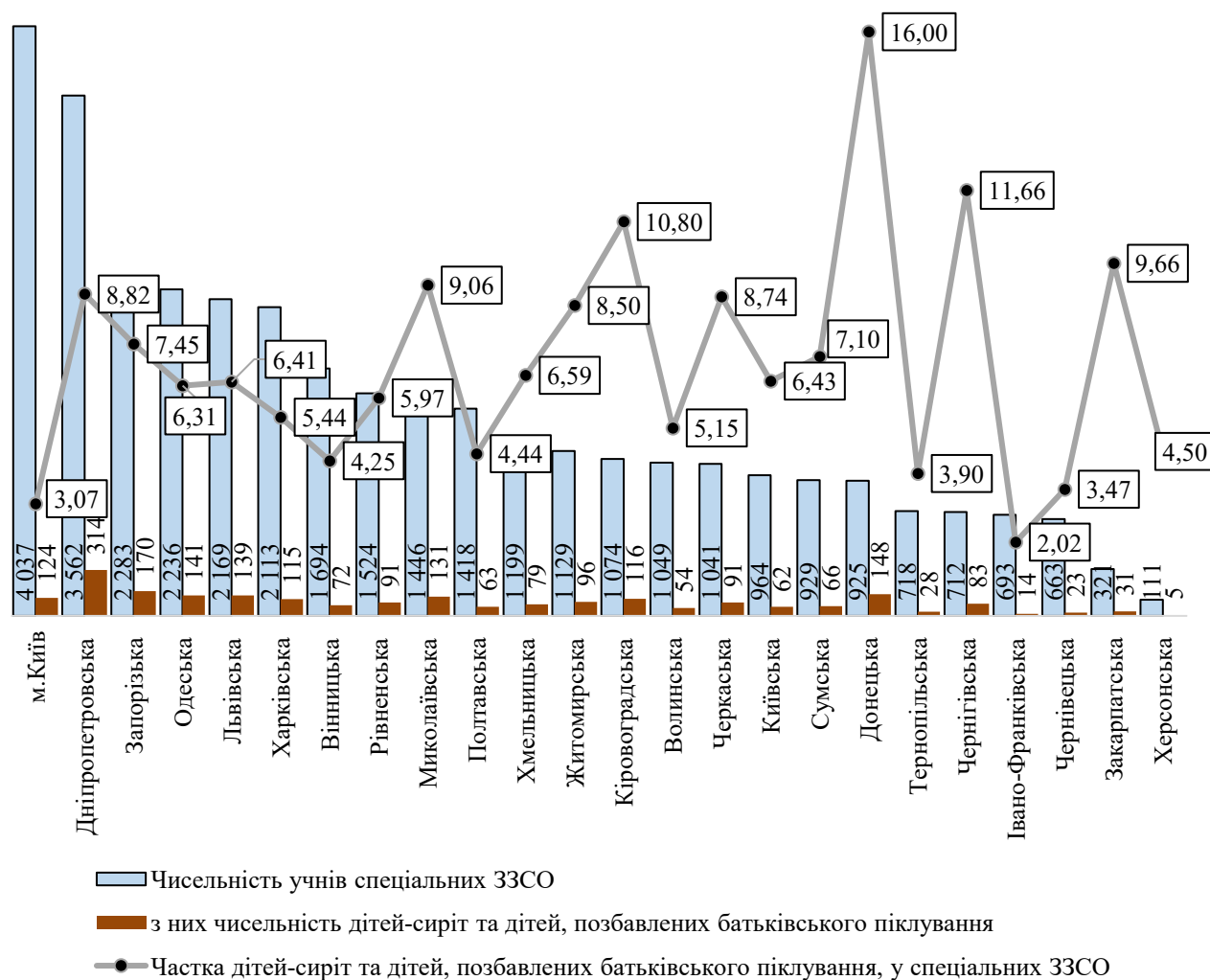

Рис. 4.2.8. Чисельність дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа в спеціальних ЗЗСО та їх частка в загальній чисельності учнів спеціальних ЗЗСО на початок 2023/2024 н. р., у розрізі регіонів, осіб, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Найбільше дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа за регіонами було в Дніпропетровській (314 осіб), Донецькій (148), Одеській (141), Львівській (139), Миколаївській (131) областях.

Найвищі частки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа серед учнів спеціальних ЗЗСО зафіксовано в Донецькій (16 %; 148 осіб), Чернігівській (11,66 %; 83 особи) і Кіровоградській (10,8 %; 116 осіб) областях.

На початок 2023/2024 н. р. у 33 санаторних ЗЗСО в 13 регіонах України навчалося 286 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа. Найбільше їх було в Запорізькій області (97 осіб), найменше – у Житомирській області (5 осіб), в решті 11 регіонів навчалося від 8 до 26 таких дітей.

Інклюзивні класи та спеціальні класи, організовані в ЗЗСО

У 2023/2024 н. р. чисельність учнів з ООП становила 89 129 осіб, що на 67,4 %, або на 29 057 учнів, більше порівняно з 2014/2015 н. р. (60 072 учні). В інклюзивних класах навчалося 40 147 учнів, тобто на 37 982 особи більше ніж у 2014/2015 н. р.

Показники кількості інклюзивних класів та чисельності асистентів учителів з'явилися у статистичній звітності з 2016/2017 н. р. (рис. 4.2.9).

Рис. 4.2.9. Динаміка чисельності учнів інклюзивних класів, асистентів учителів та кількості інклюзивних класів упродовж 2014/2015–2023/2024 н. рр., осіб, од.

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

У 2014/2015–2016/2017 н. рр. щорічний приріст чисельності учнів в інклюзивних класах перебував у межах 1–2 %, починаючи з 2016/2017 н. р. – 4–5 %.

На початок 2023/2024 н. р. чисельність учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО збільшилася на 6 286 осіб порівняно з попереднім навчальним роком; кількість інклюзивних класів – на 4 145 од., сягнувши 29 140 класів (у 2022/2023 н. р. – 24 995 класів); чисельність асистентів учителів – на 4 402 особи, до 27 087 осіб (у 2022/2023 н. р. – 22 685 осіб). За період 2014/2015–2023/2024 н. рр. частка учнів в інклюзивних класах у ЗЗСО в загальній чисельності учнів з ООП зростає від 3,6 до 45,04 %. Це означає, що у 2023/2024 н. р. майже половина всіх учнів з ООП навчалися в інклюзивних класах.

Зазначені показники на початок 2023/2024 н. р. у розрізі регіонів відображено на рис. 4.2.10.

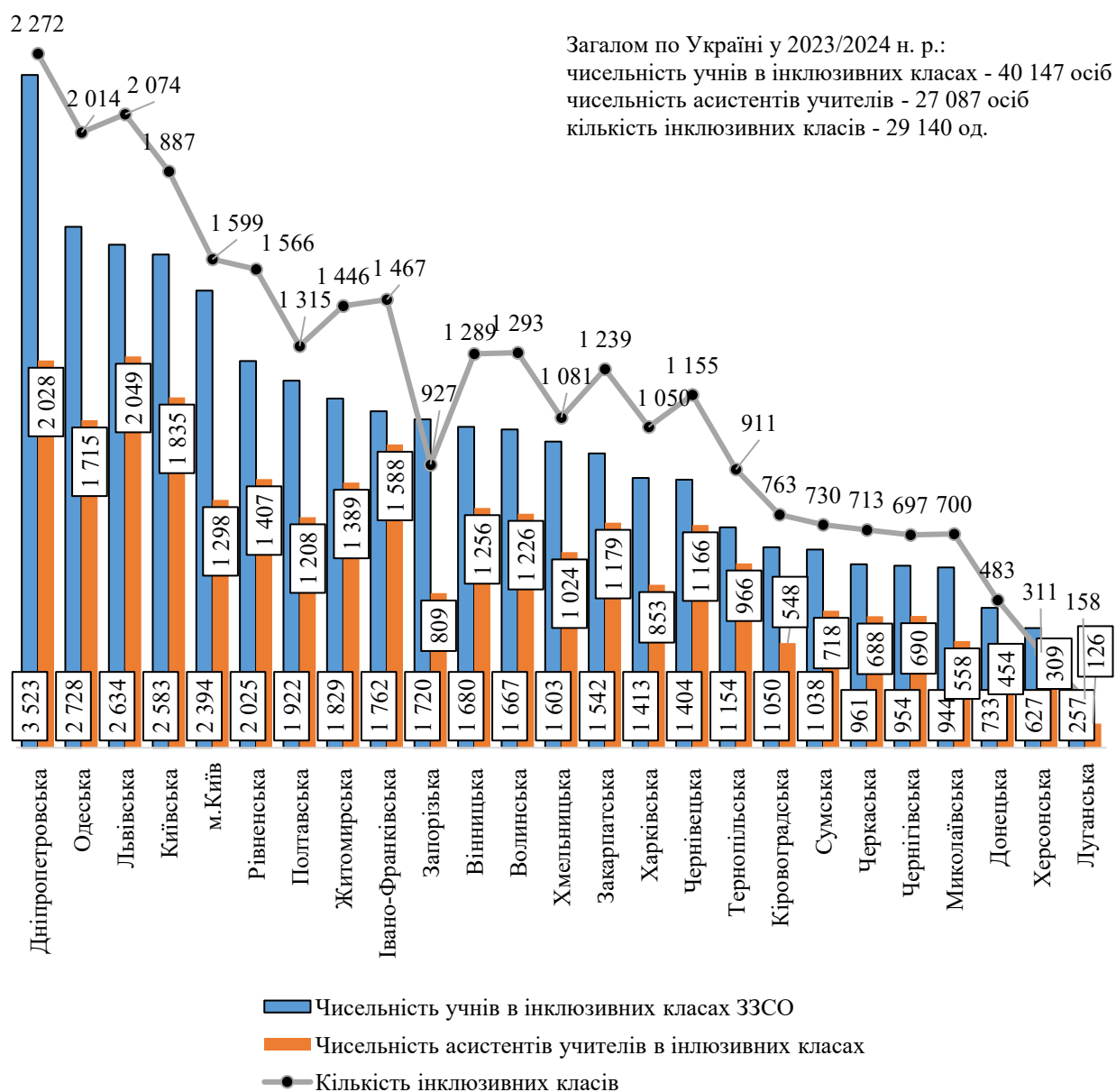

Рис. 4.2.10. Чисельність учнів, асистентів учителів в інклюзивних класах та кількість інклюзивних класів у ЗЗСО на початок 2023/2024 н. р., у розрізі регіонів, осіб, од.

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

Як видно з рис. 4.2.10, чисельність асистентів учителів в інклюзивних класах корелює з кількістю таких класів і залежить від чисельності учнів з ООП.

Найбільше інклюзивних класів було в Дніпропетровській (2 272 од.), Львівській (2 074) та Одеській (2 014) областях; найменше – у Луганській (158) і Херсонській (311) областях. Найбільше учнів з ООП навчалося в інклюзивних класах у Дніпропетровській (3 523 особи), Одеській (2 728), Львівській (2 634) та Київській (2 583) областях; найменше – у Луганській (257), Херсонській (627), Донецькій (733) областях.

З метою забезпечення умов для навчання осіб з ООП під час війни постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 № 483 внесено зміни до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти та Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти⁹⁵. Зокрема, на період дії воєнного стану було розширено можливості організації інклюзивного навчання дітей з ООП. Серед переліку заходів відзначимо зняття обмеження щодо граничної чисельності дітей з ООП в одному інклюзивному класі чи групі.

Чисельність учнів у спеціальних класах ЗЗСО у 2023/2024 н. р. зменшилася порівняно з довоєнним роком на 23 % (на 1 298 учнів) і становить 4 363 учні (у 2021/2022 н. р. – 5 661 учень). Чисельність учителів за цей проміжок часу скоротилася на 26 % (на 443 особи) та дорівнювала 1 263 особи (у 2021/2022 н. р. – 1 706 осіб). Кількість класів також зменшилася – із 600 класів у 2021/2022 н. р. до 489 класів у 2023/2024 н. р.

Розподіл учнів спеціальних ЗЗСО за формами здобуття освіти

Розподіл учнів спеціальних ЗЗСО за формами здобуття освіти у 2021/2022–2023/2024 н. рр. відображено на рис. 4.2.11.

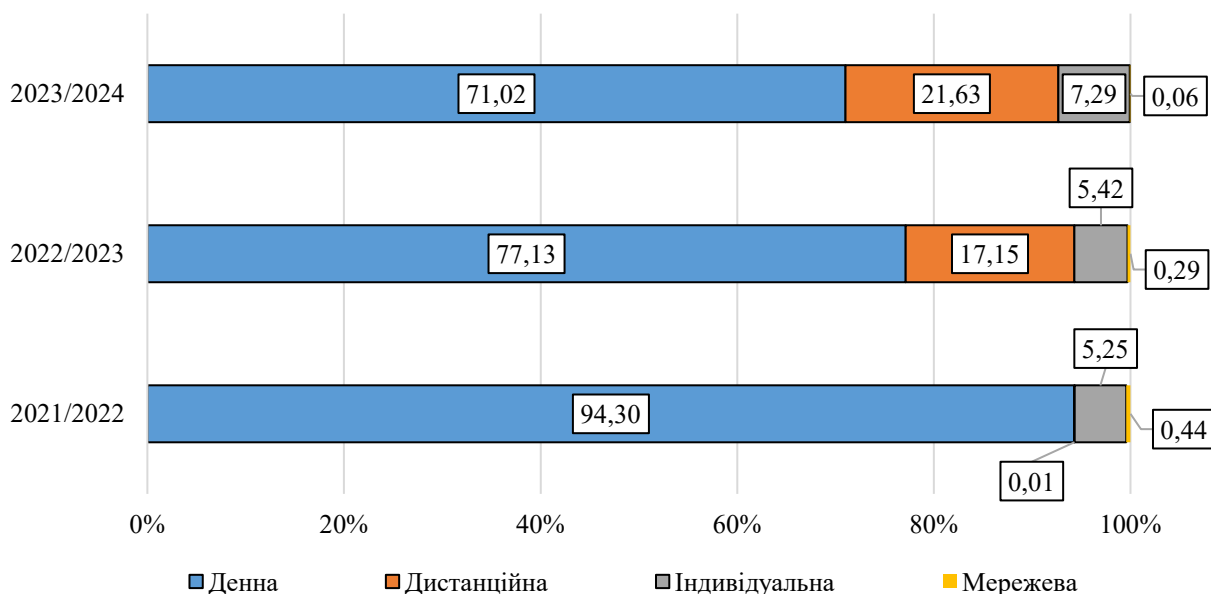

Рис. 4.2.11. Динаміка розподілу учнів спеціальних ЗЗСО за формами здобуття освіти у 2021/2022–2023/2024 н. рр., %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diynalist/naukovo-analitichna-diynalist/analitika>.

У 2023/2024 н. р. із 34 010 учнів за інституційною формою навчалися 31 531 особа (у т. ч. за денною – 24 154 особи, або 71,06 %; дистанційною – 7 356 осіб, або 21,64 %); за індивідуальною – 2 479 осіб (7,29 %), зокрема 1 667 осіб за формою педагогічного патронажу.

⁹⁵ Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957 : постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 № 483. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text>.

Розподіл учнів за формами навчання у 2023/2024 н. р. істотно відрізняється від розподілу у 2021/2022 н. р., що пов'язано зі збройною агресією рф. Чисельність учнів з ООП, які мали змогу навчатися за денною формою, скоротилася у 2023/2024 н. р. на 23,6 % (у 2021/2022 н. р. частка таких учнів становила 94,7 %; у 2023/2024 н. р. – 71,1 %). Водночас зросла чисельність учнів, що навчаються за дистанційною (на 21,6 %) та індивідуальною (на 2 %) формами навчання.

Розподіл учнів спеціальних ЗЗСО за індивідуальною формою здобуття загальної середньої освіти, у т. ч. учнів, які перебувають на педагогічному патронажі, на початок 2021/2022–2023/2024 н. рр. наведено на рис. 4.2.12.

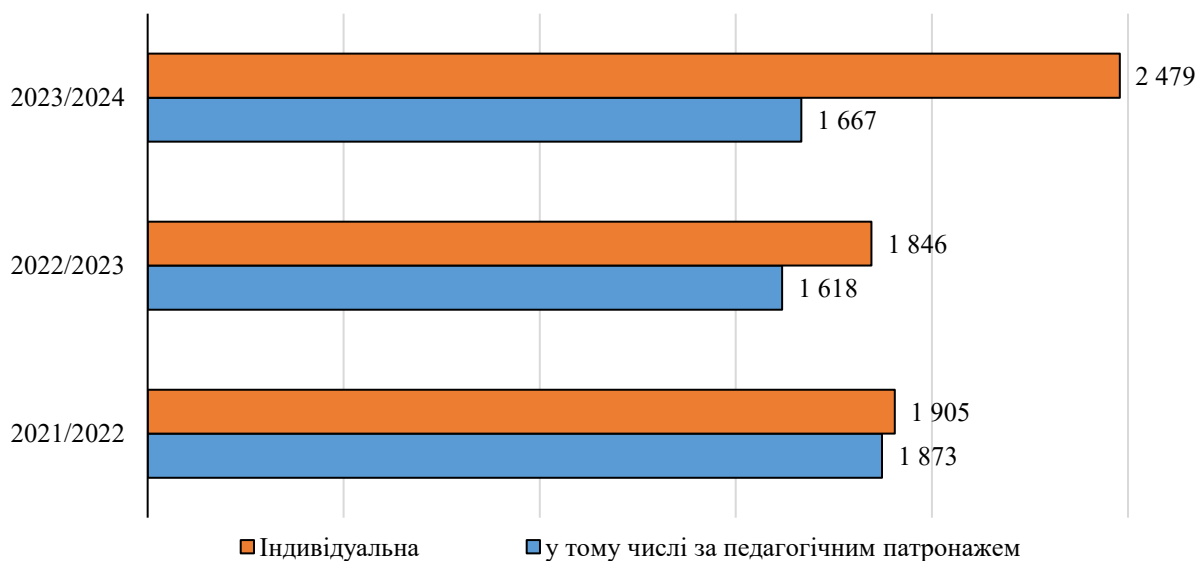

Рис. 4.2.12. Чисельність учнів спеціальних ЗЗСО за індивідуальною формою здобуття ЗСО, у тому числі учнів, які перебувають

на педагогічному патронажі, на початок 2021/2022–2023/2024 н. рр., осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Чисельність учнів, що навчалися у спеціальних ЗЗСО за формою педагогічного патронажу, скоротилася на 206 осіб та у 2023/2024 н. р. становила 1 667 осіб (у 2021/2022 н. р. – 1 873 особи); порівняно з 2022/2023 н. р. відбулося незначне збільшення, на 49 осіб.

Розподіл учнів спеціальних ЗЗСО за нозологіями

Розподіл учнів у спеціальних ЗЗСО за нозологіями за період 2021/2022–2023/2024 н. р. наведено на рис. 4.2.13.

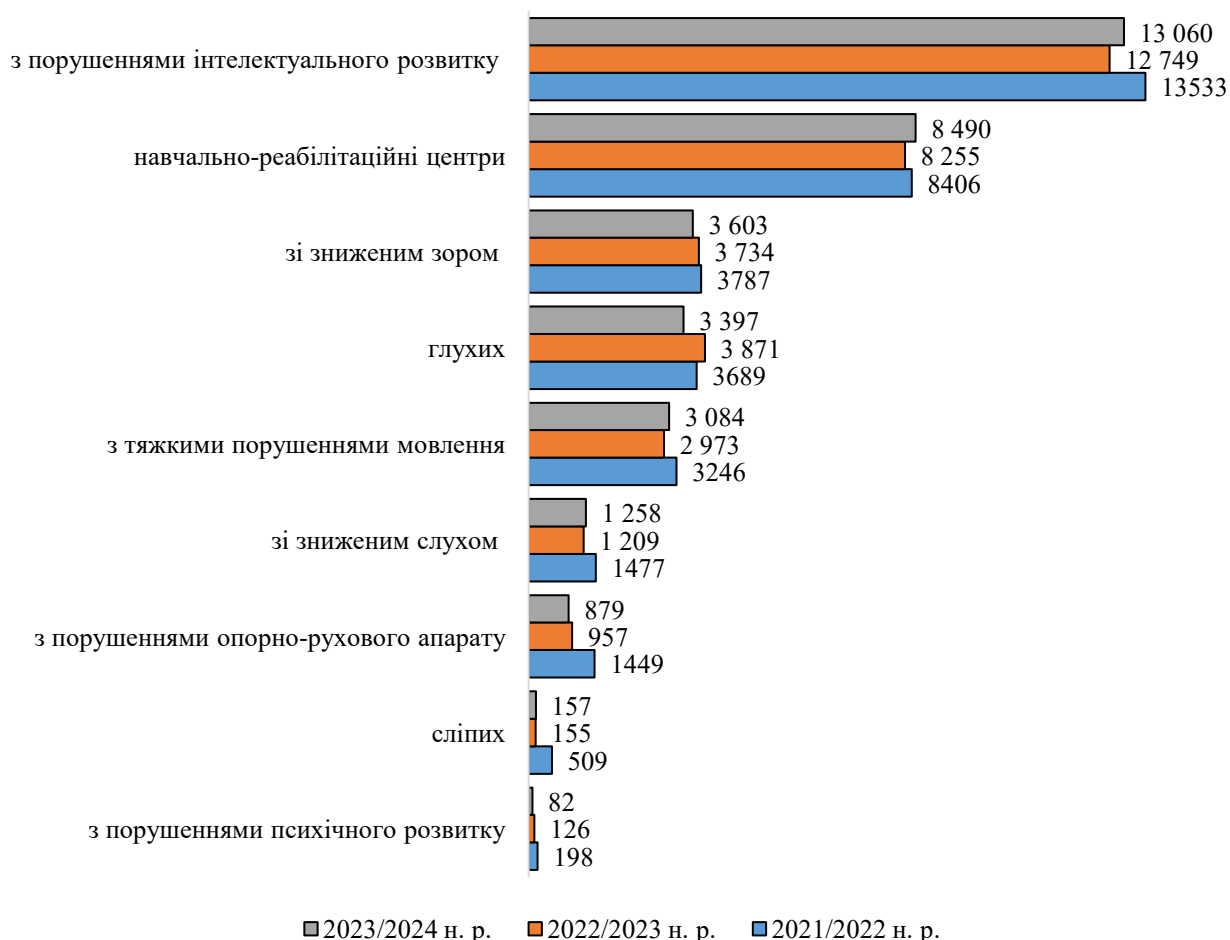

Рис. 4.2.13. Розподіл учнів у спеціальних ЗЗСО за період 2021/2022–2023/2024 н. рр. за нозологіями, осіб

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У спеціальних ЗЗСО на початок 2023/2024 н. р. найбільше навчалося дітей з інтелектуальними порушеннями – 38,4 % усіх дітей з нозологіями (13 060 учнів). У НРЦ навчалося 25 % (8 490 осіб). Частка глухих дітей становила 10 % (3 397 осіб), дітей зі зниженим зором – 10,6 % (3 603 особи), з тяжкими порушеннями мовлення – 9,1 % (3 084 особи), зі зниженим слухом – 3,7 % (1 258 осіб), із порушеннями опорно-рухового апарату – 2,6 % (879 осіб). Частка сліпих дітей (157 осіб) та дітей із затримкою психічного розвитку (82 особи) становила 0,6 % учнів.

За період 2021/2022–2023/2024 н. рр. у спеціальних ЗЗСО істотно поменшало учнів із порушеннями опорно-рухового апарату (на 570 осіб), із порушеннями інтелектуального розвитку (на 473 особи) та сліпих дітей (на 352 особи). За іншими нозологіями відбулося скорочення учнів із 116 до 292 осіб. Збільшення учнів спостерігалось лише в НРЦ – на 84 особи.

Архітектурна доступність спеціальних ЗЗСО

Важливою складовою доступності навчання для осіб з ООП є облаштування закладів пандусами й поручнями, а також забезпечення безперешкодного доступу до поверхів будівлі (табл. 4.2.4).

Таблиця 4.2.4

Кількість спеціальних ЗЗСО, що мають пандуси, поручні та безперешкодний доступ до поверхів будівлі, на початок 2023/2024 н. р., у розрізі регіонів, од., %

Регіон	Усього, од.	Є пандуси та поручні		Організовано безперешкодний доступ учнів з інвалідністю		
				до першого поверху		до другого та вищих поверхів
		од.	%	од.	%	од.
Вінницька обл.	18	12	66,67	12	66,67	—
Волинська обл.	8	8	100,00	7	87,50	1
Дніпропетровська обл.	28	19	67,86	20	71,43	1
Донецька обл.	7	6	85,71	7	100,00	—
Житомирська обл.	12	10	83,33	9	75,00	1
Закарпатська обл.	5	4	80,00	2	40,00	1
Запорізька обл.	15	9	60,00	10	66,67	1
Івано-Франківська обл.	7	6	85,71	6	85,71	1
Київська обл.	10	7	70,00	10	100,00	—
Кіровоградська обл.	9	7	77,78	8	88,89	—
Луганська обл.	—	—	—	—	—	—
Львівська обл.	19	12	63,16	11	57,89	2
Миколаївська обл.	11	10	90,91	11	100,00	—
Одеська обл.	21	16	76,19	17	80,95	—
Полтавська обл.	12	11	91,67	9	75,00	—
Рівненська обл.	13	11	84,62	11	84,62	—
Сумська обл.	12	9	75,00	8	66,67	1
Тернопільська обл.	6	3	50,00	3	50,00	—
Харківська обл.	14	11	78,57	9	64,29	1
Херсонська обл.	2	1	50,00	2	100,00	—
Хмельницька обл.	10	10	100,00	8	80,00	1
Черкаська обл.	11	9	81,82	11	100,00	—
Чернівецька обл.	6	5	83,33	6	100,00	—
Чернігівська обл.	8	8	100,00	7	87,50	—
м. Київ	22	11	50,00	16	72,73	3
Україна	286	215	75,17	220	76,92	14

Складено авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

У 2023/2024 н. р. 215 спеціальних ЗЗСО мали пандуси та поручні, що становить 75,17 % загальної кількості таких закладів (286 од.); 220 спеціальних ЗЗСО забезпечують безперешкодний доступ учнів з інвалідністю до першого поверху (76,92 % усіх спеціальних ЗЗСО). У 6 регіонах безперешкодний доступ забезпечено в 100 % таких закладів, а саме в Донецькій, Київській, Миколаївській, Херсонській, Черкаській, Чернівецькій областях.

Будівлі 143 спеціальних ЗЗСО мають два поверхи, 89 закладів – три, 13 закладів – чотири поверхи й більше. Лише 14 спеціальних ЗЗСО забезпечують безперешкодний доступ учнів з інвалідністю до другого та вищих поверхів.

На початок 2023/2024 н. р. в Україні функціонувало 1 375 опорних ЗЗСО, в яких створено 3 108 інклюзивних класів. В інклюзивних класах цих ЗЗСО навчалося 8 396 учнів з ООП, що становить 20,91 % загальної чисельності учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО (40 147 осіб). Частку учнів в інклюзивних класах опорних ЗЗСО в загальній чисельності учнів в інклюзивних класах ЗЗСО на початок 2023/2024 н. р. у розрізі регіонів відображено на рис. 4.2.14.

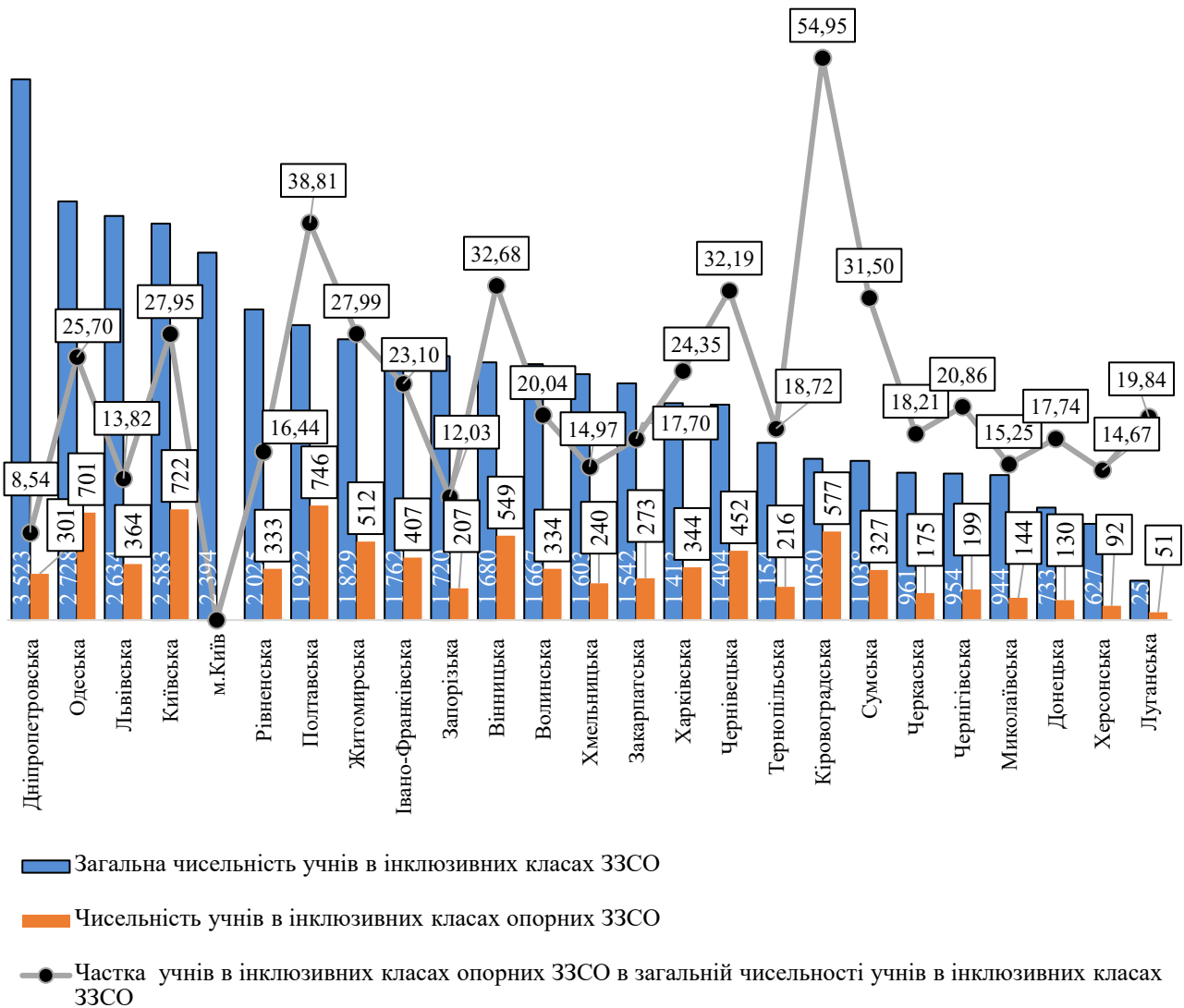

Рис. 4.2.14. Чисельність учнів в інклюзивних класах ЗЗСО, з них в опорних ЗЗСО, та їх частка в загальній чисельності учнів в інклюзивних класах ЗЗСО на початок 2023/2024 н. р., за регіонами, осіб, %

Побудовано авторами за: Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika>.

Більше половини (54,95 %) учнів з ООП навчається в інклюзивних класах опорних ЗЗСО в Кіровоградській області та понад третину – у Полтавській (38,81 %), Вінницькій (32,68 %), Чернівецькій (32,19 %), Сумській (31,5 %) областях. Найменше учнів з ООП навчається в інклюзивних класах опорних ЗЗСО Дніпропетровської (8,54 %), Запорізької (12,03 %), Львівської (13,82 %) областей.

Особи з інвалідністю, які здобувають освіту в ЗЗСО

За останніх 10 років чисельність дітей з інвалідністю зростала до початку збройної агресії РФ, із 59 642 осіб (1,6 %) у 2014/2015 н. р. до 76 455 осіб (1,81 %) у 2021/2022 н. р. У 2022/2023 н. р. учнів з інвалідністю налічувалося 72 074 особи (1,78 %), у 2023/2024 н. р. – 72 487 осіб (1,86 %). Зменшення чисельності дітей з інвалідністю у 2022/2023 н. р. пов'язане з виїздом їхніх родин за кордон у пошуках безпечніших умов для життя й навчання.

ВИСНОВКИ

У *першому розділі* проаналізовано Цілі сталого розвитку, для досягнення яких уряди залучають бізнес, суспільство та громадян своїх країн. Особливу увагу приділено аналізу індикаторів ЦСР 4 «Якісна освіта».

Визначено, що зазначені індикатори допомагають урядам, дослідникам, громадським організаціям та іншим зацікавленим сторонам відстежувати прогрес у досягненні сталого розвитку і вживати заходи з розв'язання проблем, які можуть виникнути на цьому шляху.

У *другому розділі* проведено аналітичне дослідження національних показників та індикаторів ЦСР 4, що відображають рівень ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти.

Виконано аналіз використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників у 2023 р.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», було заплановано бюджетні кошти на освітню субвенцію в розмірі 87,197 млрд грн. Додатково передбачено резерв коштів освітньої субвенції в обсязі 318,451 млн грн. Згідно з розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 16.05.2023 № 432-р, від 26.05.2023 № 472-р, від 09.06.2023 № 503-р, від 20.10.2023 № 965-р і від 26.12.2023 № 1201-р, кошти цього резерву в обсязі 251,3 млн грн (78,9 % загального обсягу резерву) спрямовано місцевим бюджетам Волинської (12,302 млн грн), Закарпатської (4,278 млн грн), Запорізької (5,369 млн грн), Івано-Франківської (28,35 млн грн), Луганської (1,55 млн грн), Миколаївської (0,895 млн грн), Полтавської (0,472 млн грн), Харківської (111,406 млн грн), Херсонської (55,021 млн грн), Хмельницької (1,309 млн грн), Чернівецької (10,092 млн грн) та Чернігівської (20,252 млн грн) областей. Розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 07.07.2023 № 606-р, від 20.10.2023 № 965-р і від 28.11.2023 № 1086-р кошти освітньої субвенції перерозподілено між місцевими бюджетами шляхом зменшення їх обсягів для 28 бюджетів (на загальну суму 146 214,7 тис. грн) та збільшення для 43 бюджетів.

Таким чином, загальний уточнений річний обсяг коштів за освітньою субвенцією на 31 грудня 2023 р. становив 87,448 млрд грн. Зокрема, на видатки обласних бюджетів – 7,651 млрд грн (збільшено на 58,249 млн грн), бюджетів міських ТГ – 45,047 млрд грн (збільшено на 91,329 млн грн), бюджетів селищних ТГ – 15,47 млрд грн (збільшено на 27,916 млн грн), бюджетів сільських ТГ – 14,072 млрд грн (збільшено на 73,803 млн грн), бюджету м. Києва – 5,208 млрд грн.

Касові видатки на освітню субвенцію за 2023 р. загалом по Україні дорівнювали 85,047 млрд грн, зокрема в обласних бюджетах – 4,937 млрд грн, у бюджетах міських ТГ – 45,486 млрд грн, селищних ТГ – 15,675 млрд грн, сільських ТГ – 14,002 млрд грн, у бюджеті м. Києва – 4,947 млрд грн.

Частка використання коштів освітньої субвенції за 2023 р. відносно річного обсягу в цілому по Україні становить 97,3 %. 100-відсоткове використання коштів спостерігалось в бюджетах міських ТГ і селищних ТГ, далі

за ранжуванням ідуть бюджети сільських ТГ (99,5 %) та м. Києва (95 %). Найнижчий показник зафіксовано в обласних бюджетах (64,5 %). Серед регіонів найвищих показників досягнуто в Закарпатській (99,2 %), Рівненській (99 %), Волинській (98,9 %), Хмельницькій (98,8 %), Тернопільській (98,7 %) та Полтавській (98,6 %) областях; найнижчі показники зафіксовано в Луганській (89,2 %), Донецькій (90,5 %) і Херсонській (91,4 %) областях.

Проведено оцінку розміру середньої місячної заробітної плати педагогічних працівників (із нарахуваннями) у 2023 р. Загалом по Україні вона дорівнювала 14 509 грн. У закладах освіти, що фінансуються з обласного бюджету, така зарплата становила 15 895 грн, із бюджету міських ТГ – 14 357 грн, селищних ТГ – 14 479 грн, сільських ТГ – 15 070 грн, із бюджету м. Києва – 13 333 грн. Наведені дані свідчать, що в закладах освіти міських ТГ і м. Києва розмір середньої заробітної плати, забезпеченої коштами освітньої субвенції, був меншим від середнього значення по Україні на 1,05 та 8,11 % відповідно. Проте зазвичай саме міські громади й м. Київ мають найбільші можливості щодо додаткової доплати педагогічним працівникам із власних коштів місцевих бюджетів.

Виконано оцінку середньої заробітної плати педагогічних працівників у розрізі типів закладів освіти, де вони працюють. У ЗЗСО цей показник дорівнює 14 398 грн; у спеціальних ЗЗСО, учні яких потребують корекції фізичного й розумового розвитку, – 15 891 грн; у спеціалізованих ЗЗСО – 15 598 грн; у закладах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинках – 14 516 грн; у НРЦ для дітей з ООП – 14 781 грн; у ЗП(ПТ)О, що надають повну загальну середню освіту, – 16 182 грн; у ЗФПВО, які надають повну загальну середню освіту, – 15 506 грн; в ІРЦ – 18 521 грн.

Нижчий від середнього рівень зарплати, забезпечений коштами освітньої субвенції, для всіх типів освітніх закладів спостерігався в Херсонській області та м. Києві. За одним типом закладів середній рівень не забезпечили Закарпатська, Рівненська, Сумська області; за двома – Житомирська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Полтавська, Харківська, Черкаська області; за трьома – Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Івано-Франківська, Миколаївська, Хмельницька, Чернігівська області; за чотирма – Тернопільська область; за п'ятьма – Вінницька та Чернівецька області; за шістьма – Одеська область.

За даними Державної казначейської служби України, на рахунках місцевих бюджетів станом на 1 січня 2024 р. залишилося 4,074 млрд грн; обласних бюджетів – 3,075 млрд грн (75,47 % загальної суми залишку); бюджетів міських ТГ – 0,331 млрд грн (8,1 %); селищних ТГ – 0,192 млрд грн (4,7 %); сільських ТГ – 0,272 млрд грн (6,6 %); м. Києва – 0,204 млрд грн (5 %) (<https://decentralization.ua/news/17709>). Серед регіонів найбільша частина коштів освітньої субвенції залишилася в бюджетах Львівської (282,9 млн грн), Дніпропетровської (271,1 млн грн), Одеської (261,9 млн грн) областей. Найменше коштів накопичено в бюджетах Луганської (73,8 млн грн), Миколаївської (93,9 млн грн) і Харківської (95,3 млн грн) областей.

Міністерство фінансів України постійно наголошує на неприпустимості накопичення та невикористання залишків освітньої субвенції в умовах обмеженості ресурсів, коли кошти державного бюджету спрямовуються насамперед на потреби оборони нашої країни, а всі інші соціальні видатки забезпечуються за рахунок міжнародної допомоги. З огляду на це важливим завданням є налагодження постійної системної роботи з аналізу використання коштів освітньої субвенції. Така робота сприятиме кращому розумінню можливостей ефективнішого використання коштів освітньої субвенції в повному обсязі, забезпеченню належної оплати праці вчителів і посиленню їхньої мотивації, виявленню необхідності залучення на цілі освіти власних коштів місцевих громад, а також підвищенню відповідальності органів управління освітою за ефективність бюджетного фінансування.

Наразі система освіти нашої держави перебуває в процесі реформування не тільки через запровадження нових технологій навчання як таких, а й через перехід від традиційних форм навчання до змішаної й дистанційної, що зумовлено поширенням COVID-19, а потім повномасштабним вторгненням РФ на територію України.

Завдяки моніторингу стану використання в ЗЗСО інформаційно-комунікаційних технологій на початок 2023/2024 н. р. виявлено проблеми в забезпеченні доступу до мережі Інтернет. Зокрема, такий доступ відсутній у 160 міських і 247 сільських ЗЗСО. Є проблеми з підключенням шкіл у містах і селах Запорізької, Харківської, Херсонської областей, у сільській місцевості Миколаївської області. Крім того, у Запорізькій області доступ до Інтернету відсутній у 2 початкових школах, 16 гімназіях та 56 ліцєях міських поселень, а також у 27 гімназіях і 55 ліцєях сільської місцевості; у Харківській області – в 3 гімназіях та 28 ліцєях міських поселень, а також у 7 гімназіях і 46 ліцєях сільської місцевості; у Херсонській області – в 1 гімназії й 10 ліцєях міських поселень, а також 1 гімназії та 14 ліцєях сільської місцевості; у Миколаївській області – в 1 початковій школі, 3 гімназіях і 11 ліцєях сільської місцевості, що пов'язано з широкомасштабним вторгненням РФ на територію України.

Технологія широкосмугового проводового доступу до Інтернету в ЗЗСО є найпопулярнішою. Загалом по Україні нею користуються 85,94 % закладів. Доступом зі швидкістю понад 30 Мбіт/с найкраще забезпечено ліцєї (93,35 % в міських поселеннях і 84,35 % в сільській місцевості).

У цьому розділі проаналізовано стан забезпеченості ЗЗСО умовами для надання освітніх послуг особам з ООП на початок 2023/2024 н. р. у контексті виконання завдань ЦСР та плану заходів на 2023–2024 рр. з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Досліджено показники адаптованої інфраструктури закладу для перебування дітей з ООП.

Серед здобувачів загальної середньої освіти у 2023/2024 н. р. 2,38 % дітей з ООП. З 2014/2015 н. р. їх чисельність зросла майже в 1,5 раза, до 89 129 осіб. Також за цей період відбулося значне збільшення чисельності учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО (з 2 165 до 40 147 осіб) і зменшення чисельності учнів у спеціальних ЗЗСО (з 38 396 до 34 010 осіб). Наразі в ЗЗСО функціонує 29 140

інклюзивних класів, із них 3 108 інклюзивних класів організовано в опорних школах, в яких навчається 8 396 учнів з ООП, що становить 20,91 % загальної чисельності учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО (40 147 осіб). Більше половини учнів з ООП навчаються в інклюзивних класах опорних ЗЗСО в Кіровоградській області (54,95 %) та понад третину – у Полтавській (38,81 %), Вінницькій (32,68 %), Чернівецькій (32,19 %), Сумській (31,50 %) областях.

На початок 2023/2024 н. р. налічувалося 72 487 осіб з інвалідністю, або 1,86 % загальної чисельності учнів.

Частка ЗЗСО міських поселень, що мають пандуси чи поручні, у більшості регіонів становить від 60 до 77 %. Найменше таких закладів у Запорізькій, Львівській, Миколаївській, Харківській областях. У сільській місцевості загалом по Україні частка ЗЗСО з пандусами перевищує аналогічний показник по міських ЗЗСО: у низці регіонів вона сягає понад 80 %. Найнижчі показники спостерігаються в Запорізькій, Львівській, Тернопільській областях. За типом закладів найкраще облаштовані пандусами ліцеї в сільській місцевості (74,33 %).

Ліфтами обладнано набагато менше ЗЗСО. У міських поселеннях таких закладів до 5 %, у сільській місцевості частка обладнаних ліфтами ЗЗСО не перевищує 2,65 % у двох областях, а в більшості регіонів перебуває в межах 0,14 – 1,57 %. У Кіровоградській, Миколаївській, Рівненській, Херсонській, Черкаській, Чернігівській областях у сільській місцевості ліфти (підйомники) не встановлено в жодному закладі.

Загалом по Україні в 75,07 % міських і 82,96 % сільських ЗЗСО забезпечено безперешкодний доступ дітей з ООП до першого поверху. У міських поселеннях частка таких закладів у Запорізькій, Львівській, Харківській, Херсонській областях та м. Києві становить від 51 до 64 %. У сільській місцевості в більшості регіонів безперешкодний доступ до першого поверху забезпечено у 80–98 % ЗЗСО. У Запорізькій, Львівській, Тернопільській, Сумській, Харківській, Херсонській областях таких закладів 46–67 %.

Майже третина ЗЗСО забезпечені облаштованими ресурсними кімнатами для розвивальних занять з учнями, що мають особливі освітні потреби. Порівняно з міськими поселеннями ЗЗСО з такими кімнатами істотно менше в сільській місцевості серед початкових шкіл (3,6 % проти 18,87 % у містах) і гімназій (12,27 % проти 37,02 %). Протягом останніх трьох років спостерігається збільшення частки ЗЗСО, в яких є ресурсні кімнати: у містах – на 5,68 %, у сільській місцевості – на 6,25 %.

Для 3 896 осіб з ООП організовано підвезення до закладів освіти. Більшість із них проживають у сільській місцевості (2 844 особи) й навчаються в ліцеях.

Для забезпечення комфортних умов перебування учнів з ООП у закладах освіти у 20,25 % міських і 8,45 % сільських ЗЗСО облаштовано туалетні кімнати для осіб з інвалідністю. Серед таких закладів переважають ліцеї. У сільській місцевості в початкових школах спеціальні туалетні кімнати є лише в Житомирській, Івано-Франківській, Київській областях – по одній школі, а також у Закарпатській області – у 5 школах.

На початок 2023/2024 н. р. в Україні налічувалося 12 701 ЗЗСО, де навчається 3 906 174 учнів та працює 390 089 учителів. Для індикатора ЦСР 4.1.2

«Кількість учнів закладів загальної середньої освіти у розрахунку на одного вчителя, на початок навчального року» виконано розрахунок чисельності учнів ЗЗСО на одного вчителя. Упродовж 2015/2016–2022/2023 н. рр. цей показник постійно зростав, що свідчить про успішність реформи оптимізації мережі ЗЗСО. Найбільше навантаження на одного вчителя зафіксовано у 2022/2023 н. р. (10,06 учня), найменше – у 2015/2016 н. р. (8,5 учня), а в 2023/2024 н. р. становило 10,01 учня.

Найбільше учнів на одного вчителя припадало в м. Києві (13,47 учня) та Дніпропетровській області (12,29 учня). У восьми регіонах цей показник становив від 10 до 12 учнів, у 15 регіонах – від 7 до 10 учнів. Найнижчим навантаження на одного вчителя було в Тернопільській області – 7,47 учня.

Для індикатора ЦСР 4.6.1 «Частка чоловіків серед педагогічних працівників, %» проведено розрахунок чисельності педагогічних працівників за даними статистичної форми № 83-РВК «Звіт про чисельність та склад педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти», що дорівнює 392 704 осіб, серед яких частка чоловіків становить 12,45 %.

Найбільшою чисельність педагогічних працівників у ЗЗСО є у Львівській (32 267 осіб), Дніпропетровській (28 700 осіб) областях і м. Києві (24 215 осіб); найменшою – у Луганській (1 909 осіб), Херсонській (5 594 осіб) та Донецькій (8 138 осіб) областях. Частка чоловіків серед педагогічних працівників найвища у Волинській (15,1 %) і Чернівецькій (14,98 %) областях, нижча за 10 % – у Донецькій (9,63 %), Луганській (9,8 %) та Одеській (9,94 %) областях.

Педагогічні працівники України мають гідну освіту: 90,4 % мають освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста, магістра (повну вищу освіту); 4,24 % – бакалавра (базову вищу); 5,03 % – молодшого спеціаліста; 0,33 % – загальну середню освіту.

На початок 2023/2024 н. р. серед педагогічних працівників було 59 049 пенсіонерів (15,04 %). У 8 регіонах частка пенсіонерів вища за середню по Україні, а саме в Київській (19,9 %), Дніпропетровській (19,24 %), Одеській (18,56 %), Харківській (17,29 %) областях, м. Києві (16,76 %), Львівській (16,11 %), Запорізькій (16,01 %), Миколаївській (15,95 %) областях. Найменша частка пенсіонерів зафіксована в Рівненській області (10,6 %).

У *третьому розділі* висвітлено підходи до прогнозного оцінювання ключових освітніх показників, зокрема чисельності учнів перших класів, загального контингенту учнів ЗЗСО, учнів в інклюзивних класах ЗЗСО, чисельності педагогічних працівників. Наведено результати прогнозних розрахунків за допомогою різних методів – як кількісного прогнозування (трендова модель, факторна модель, емпіричні розрахунки), так і побудови оптимістичного й песимістичного сценаріїв. Дослідження проводилися для ЗЗСО без спеціальних ЗЗСО, для спеціальних ЗЗСО, спеціальних класів у ЗЗСО, інклюзивних класів у ЗЗСО. Також у розділі наведено порівняльні дані щодо кожного методу.

У *четвертому розділі* проаналізовано статистичні показники для визначення індикаторів результативності виконання ЦСР у 2023 р. Зокрема, досліджено показники доступності для осіб з ООП здобуття якісної освіти в закладах різного типу: ЗЗСО, спеціальних ЗЗСО, НРЦ, санаторних школах.

Наведено нормативно-правові документи Уряду, які регламентують організацію освітнього процесу для осіб з ООП. Розвиток інклюзивної освіти, зокрема створення безбар'єрного й безпечного середовища для всіх учасників освітнього процесу, є вагомим чинником виконання положень законодавства про дотримання прав і свобод осіб з інвалідністю. У розділі викладено результати дослідження індикатора «Відсоток ЗЗСО з доступом до адаптованої інфраструктури та матеріалів для учнів з ООП». Усі індикатори наведено за 2021/2022–2023/2024 н. рр.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників у 2023 р.

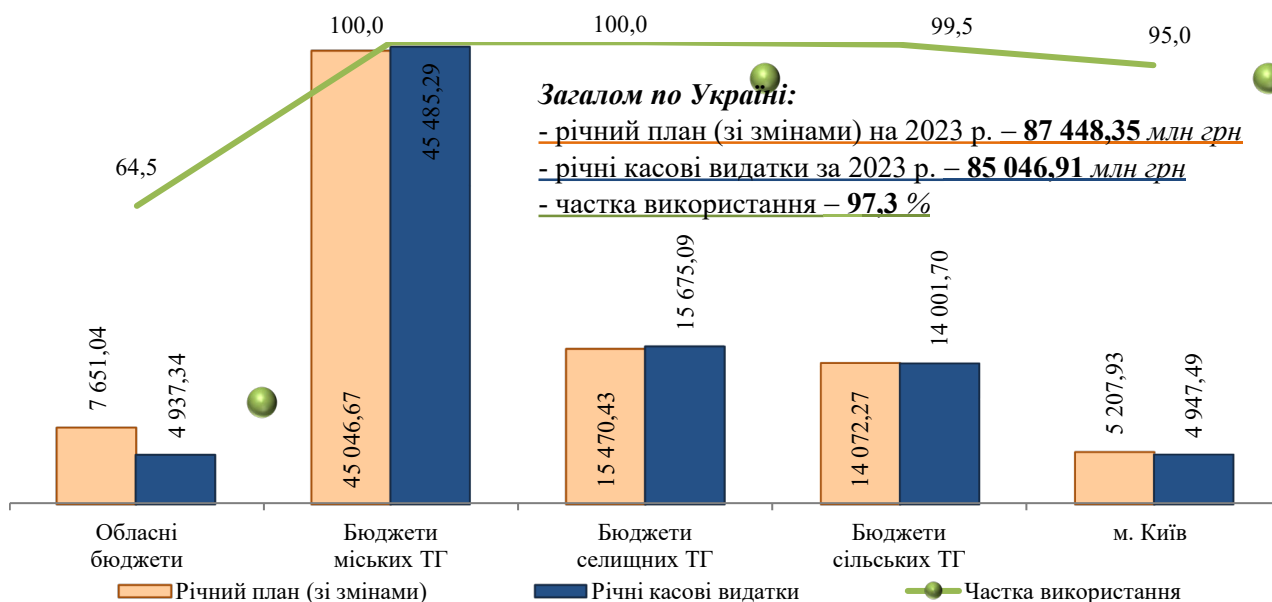

Рис. 1.1. Використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників, за рівнями бюджетів, млн грн, %

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

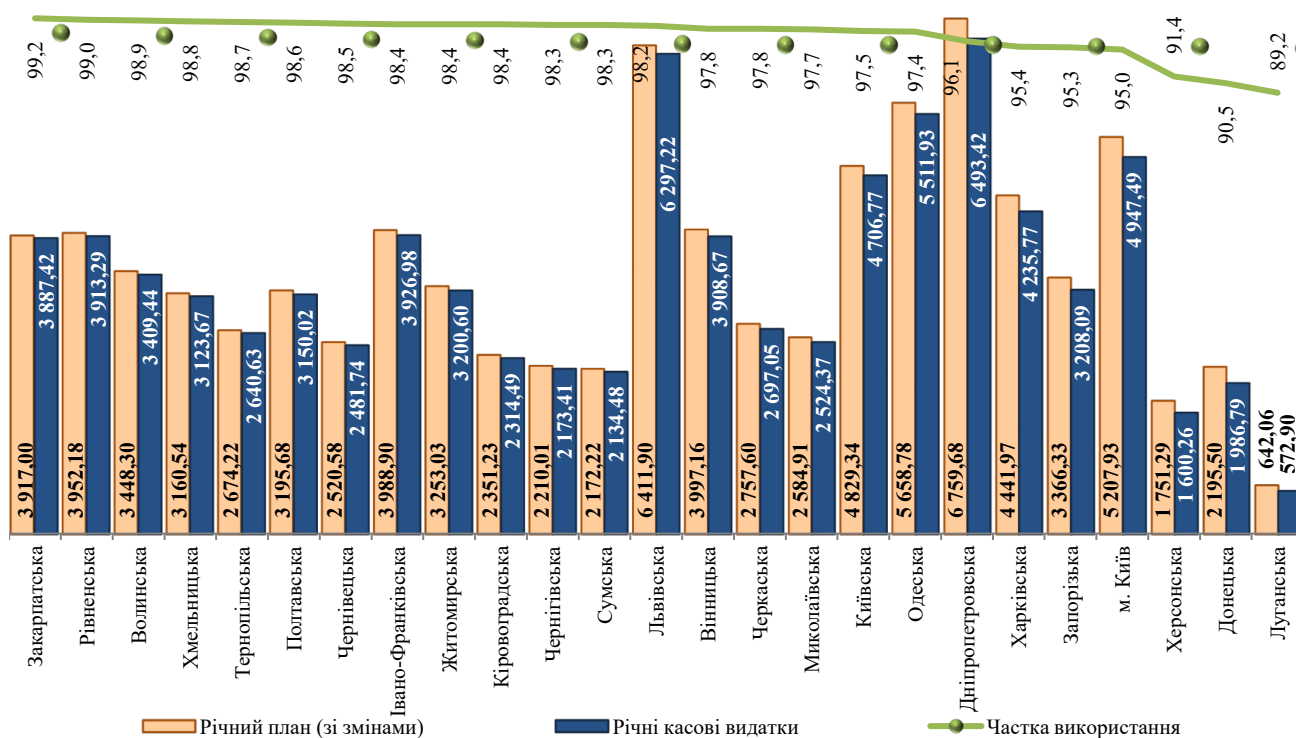

Рис. 1.2. Зведені дані: використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників, у розрізі регіонів, млн грн, %

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

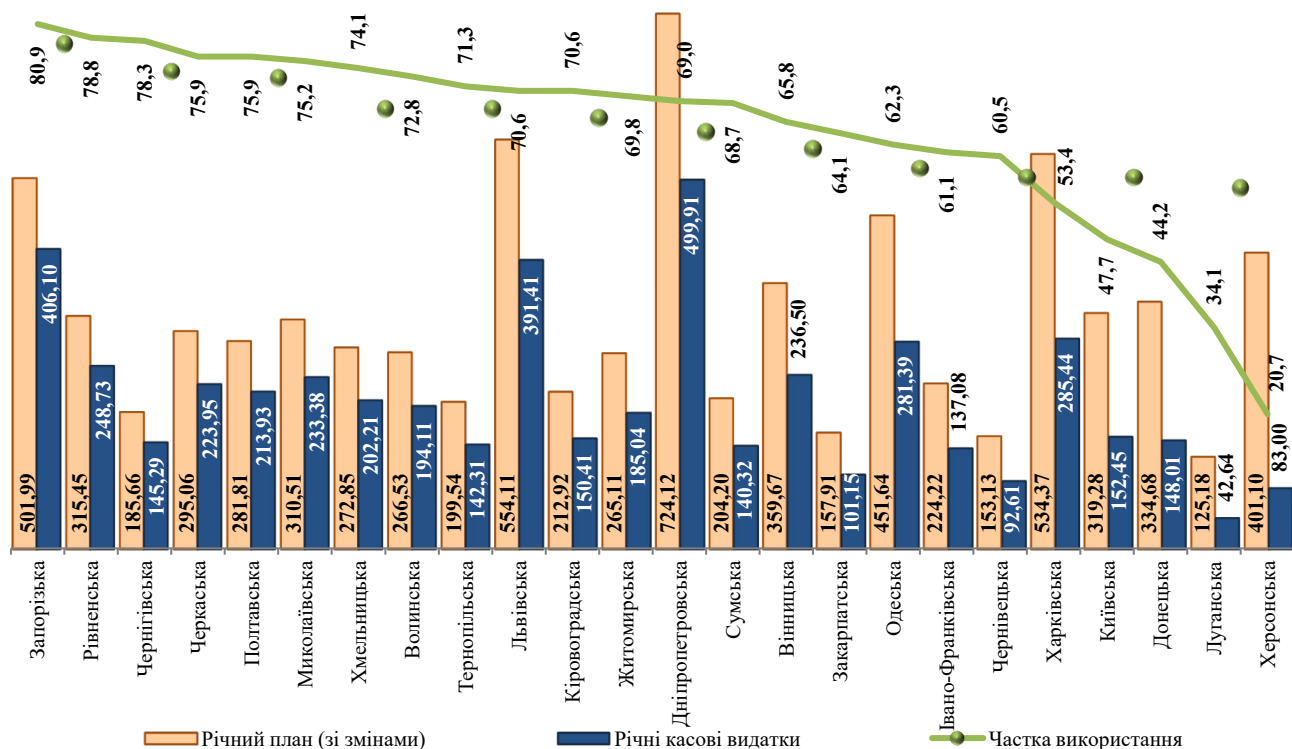

Рис. 1.3. **Обласні бюджети: використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників, у розрізі регіонів, млн грн, %**
Побудовано авторами за результатами розрахунків.

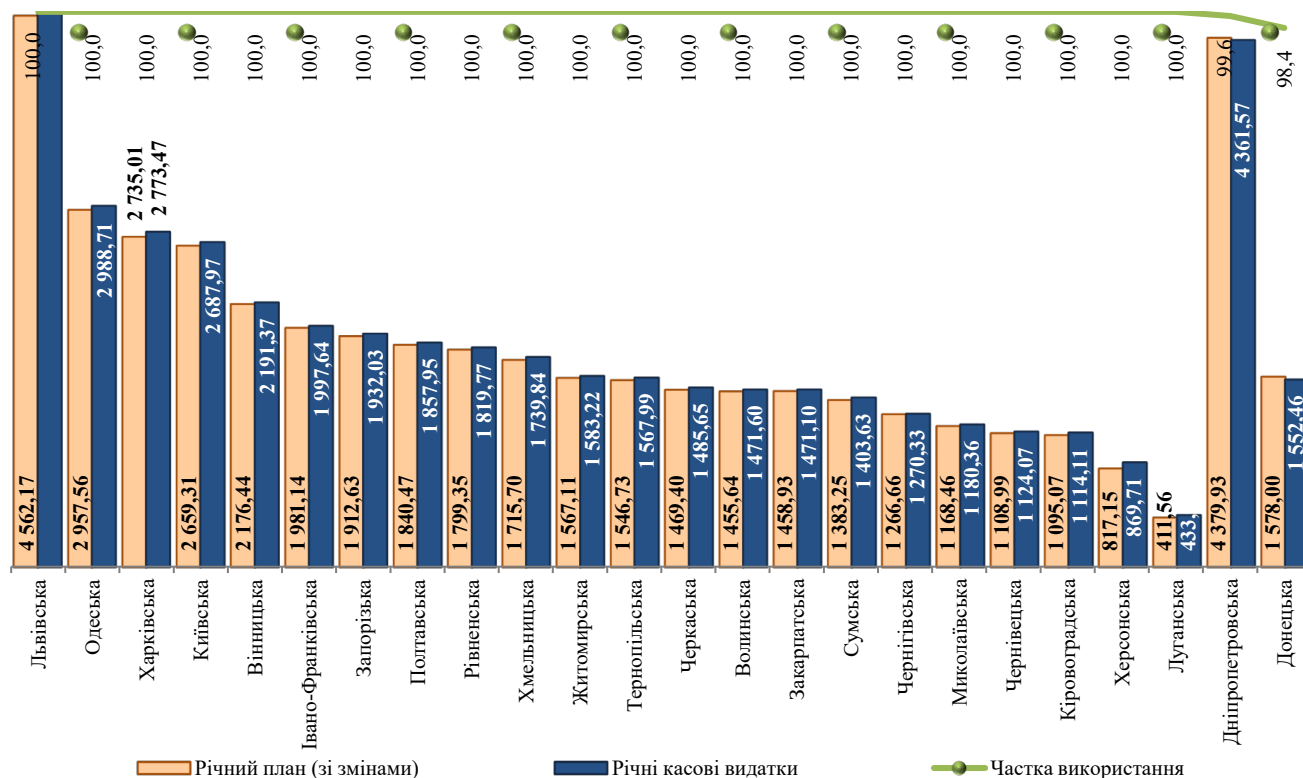

Рис. 1.4. **Бюджети міських ТГ: використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників, у розрізі регіонів, млн грн, %**
Побудовано авторами за результатами розрахунків.

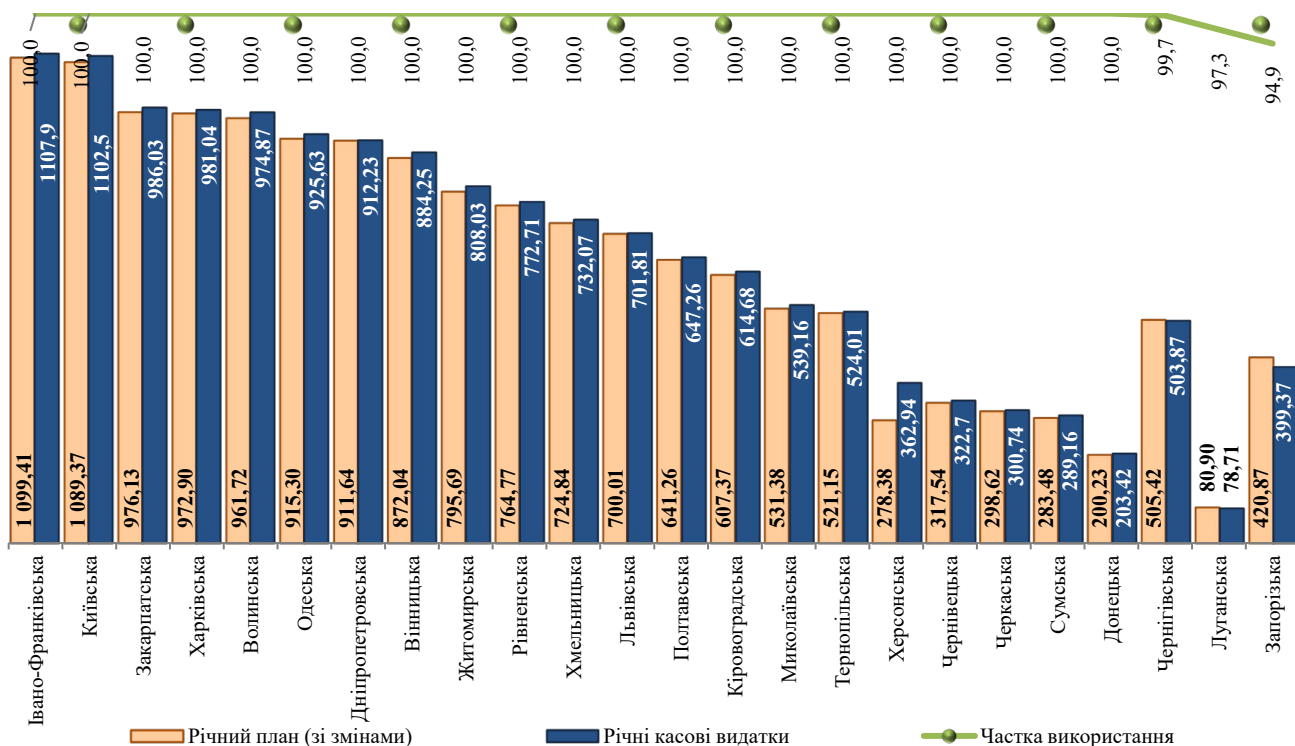

Рис. 1.5. *Бюджети селищних ТГ: використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників, у розрізі регіонів, млн грн, %*
Побудовано авторами за результатами розрахунків.

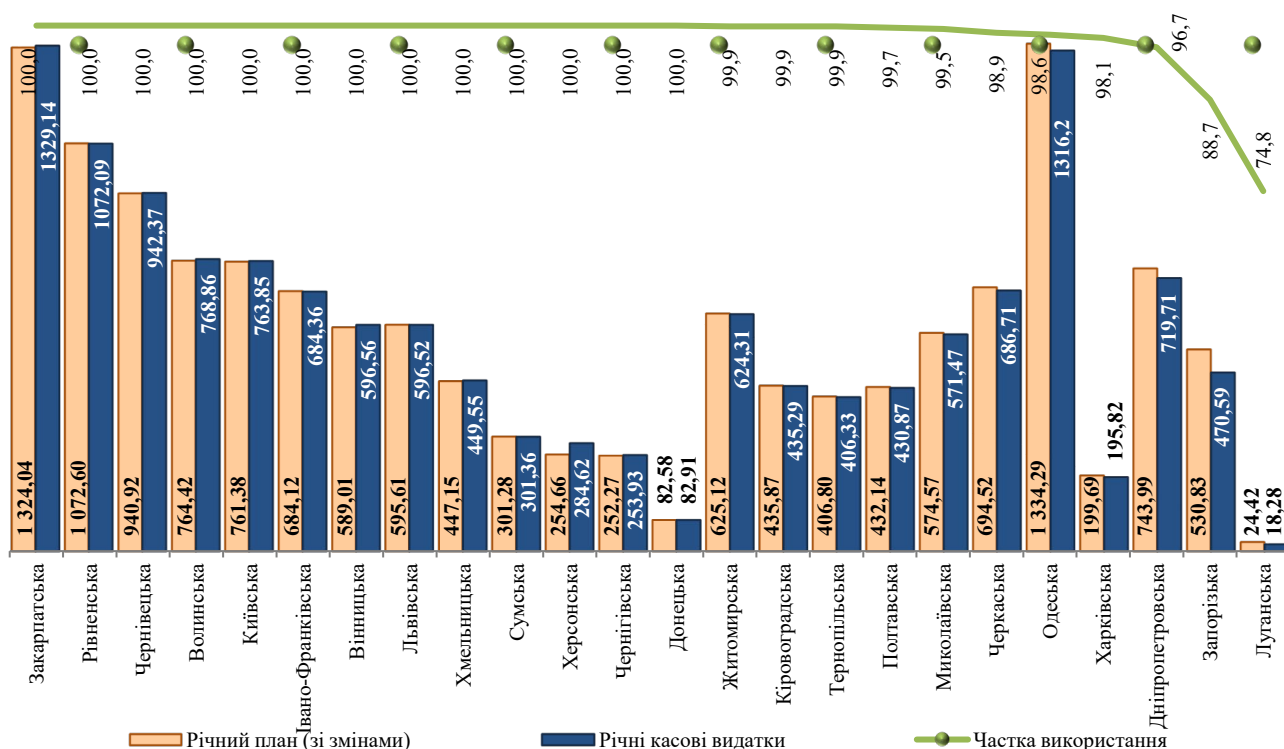

Рис. 1.6. *Бюджети сільських ТГ: використання коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників, у розрізі регіонів, млн грн, %*
Побудовано авторами за результатами розрахунків.

Узагальнені показники для аналізу використання коштів освітньої субвенції у 2023 р.: середня кількість ставок, структура фонду оплати праці, середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників закладів освіти

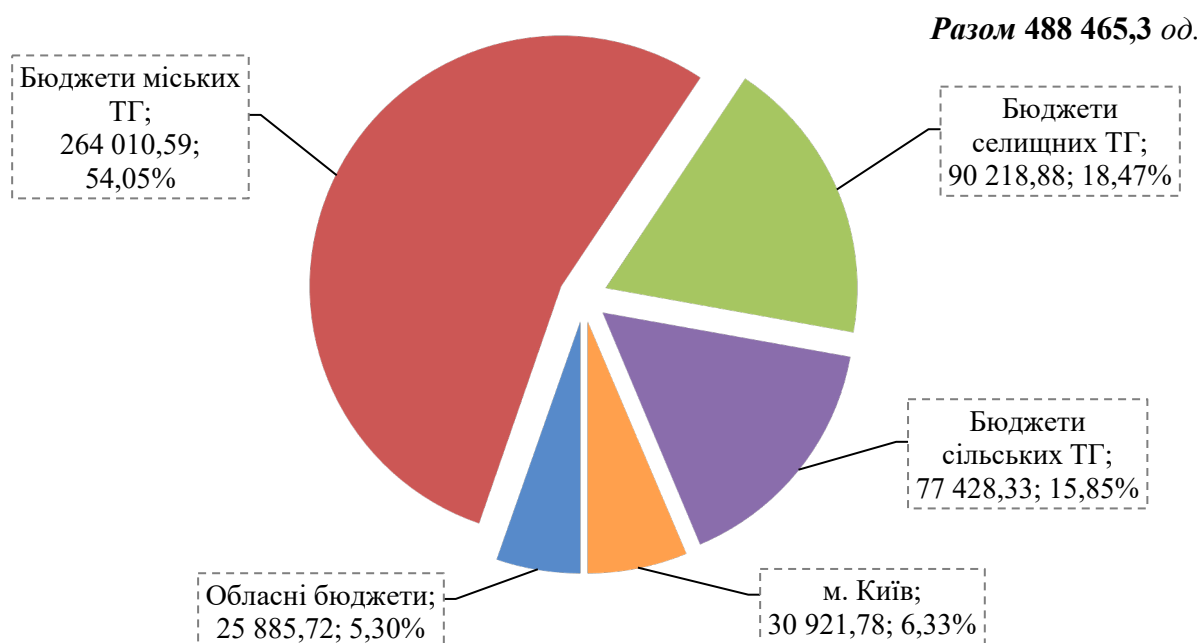

Рис. 2.1. Зведені дані: середня кількість ставок педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за рівнями бюджетів, од., %

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

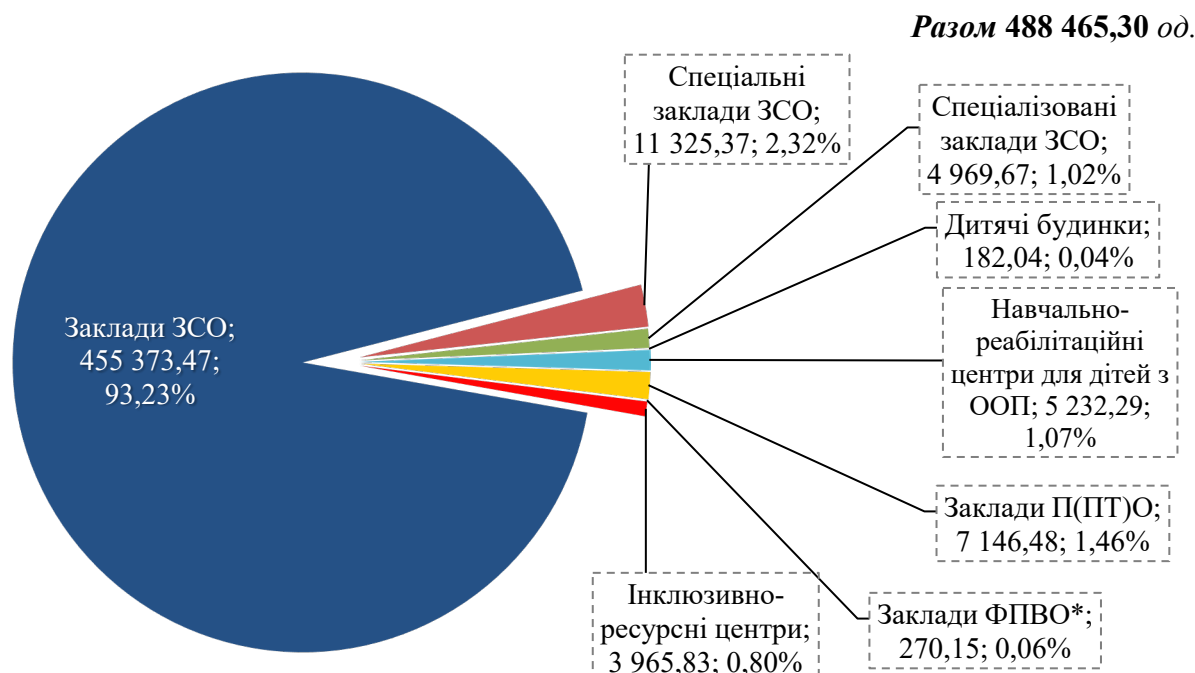

Рис. 2.2. Зведені дані: середня кількість ставок педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за типами закладів освіти, од., %

* За винятком закладів, видатки на які плануються за КЕКВ 2282.

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

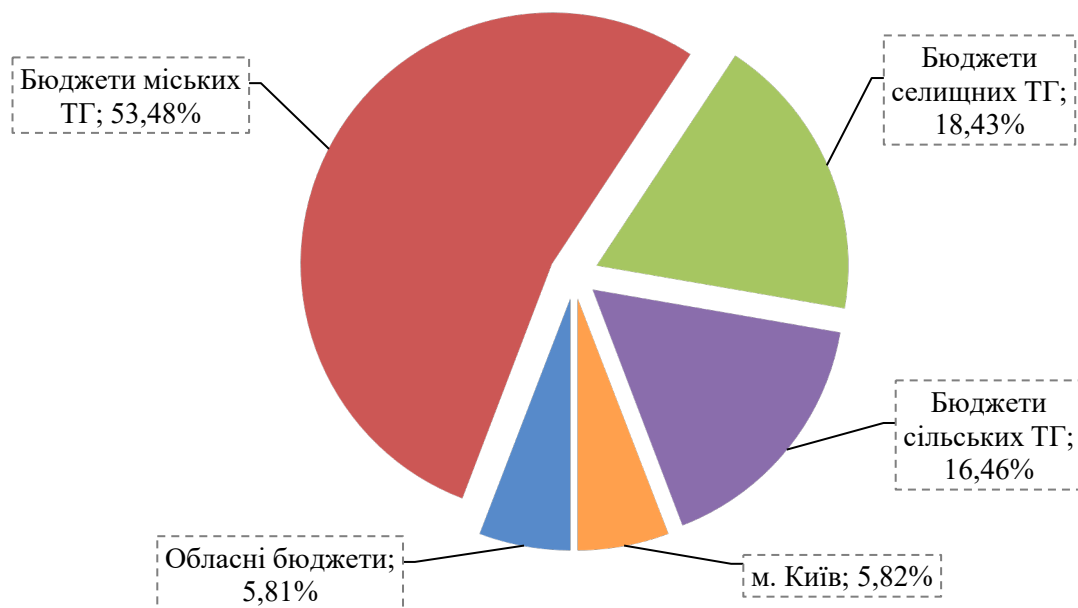

Рис. 2.3. Зведені дані: структура фонду оплати праці (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за рівнями бюджетів, %

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

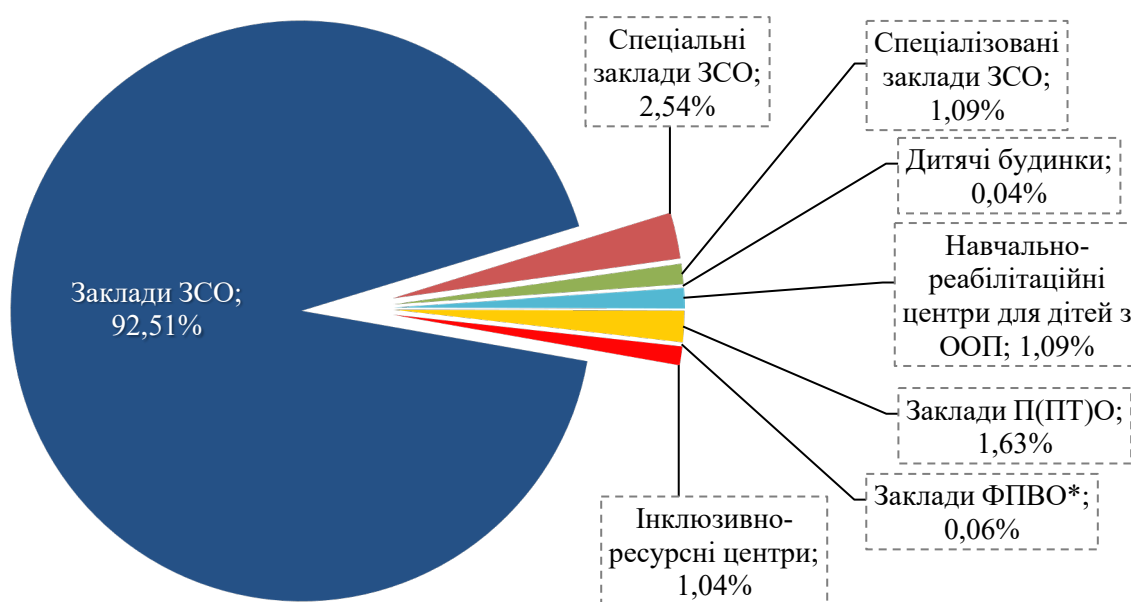

Рис. 2.4. Зведені дані: структура фонду оплати праці (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за типами закладів освіти, %

* За винятком закладів, видатки на які плануються за КЕКВ 2282.

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

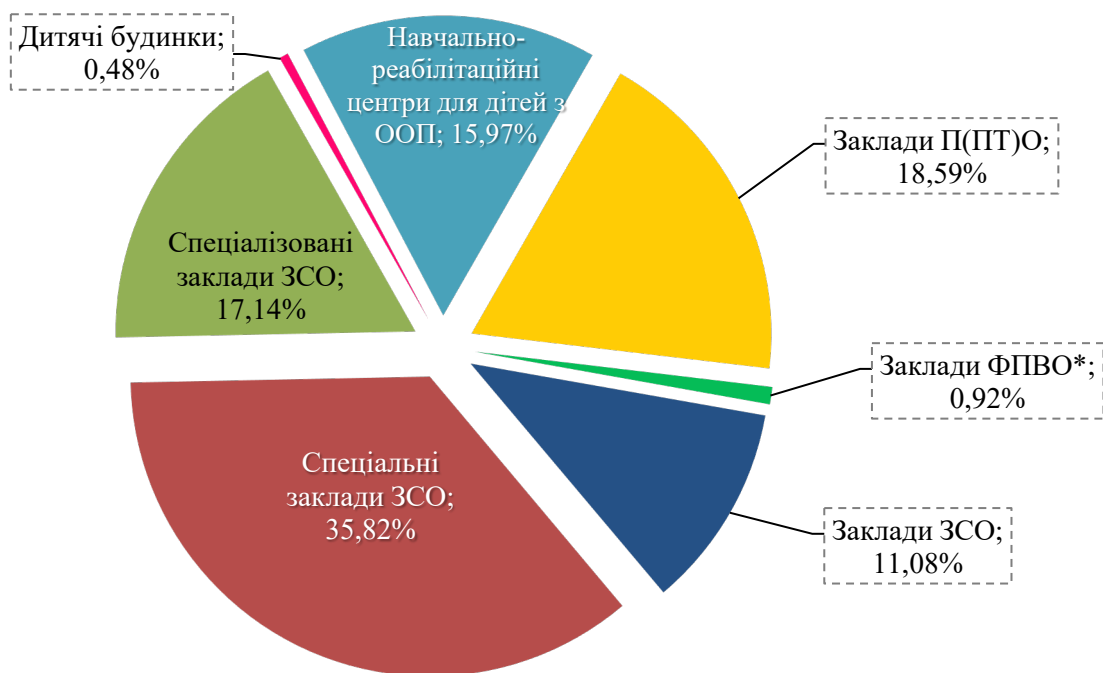

Рис. 2.5. Обласні бюджети: структура фонду оплати праці (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за типами закладів освіти, %

* За винятком закладів, видатки на які плануються за КЕКВ 2282.

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

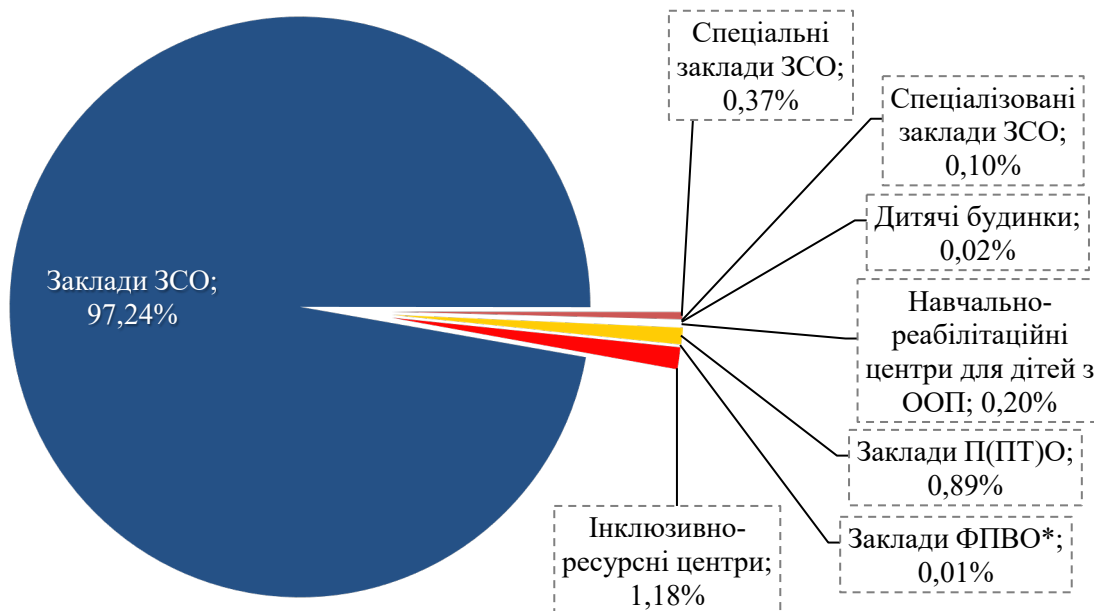

Рис. 2.6. Бюджети міських ТГ: структура фонду оплати праці (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за типами закладів освіти, %

* За винятком закладів, видатки на які плануються за КЕКВ 2282.

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

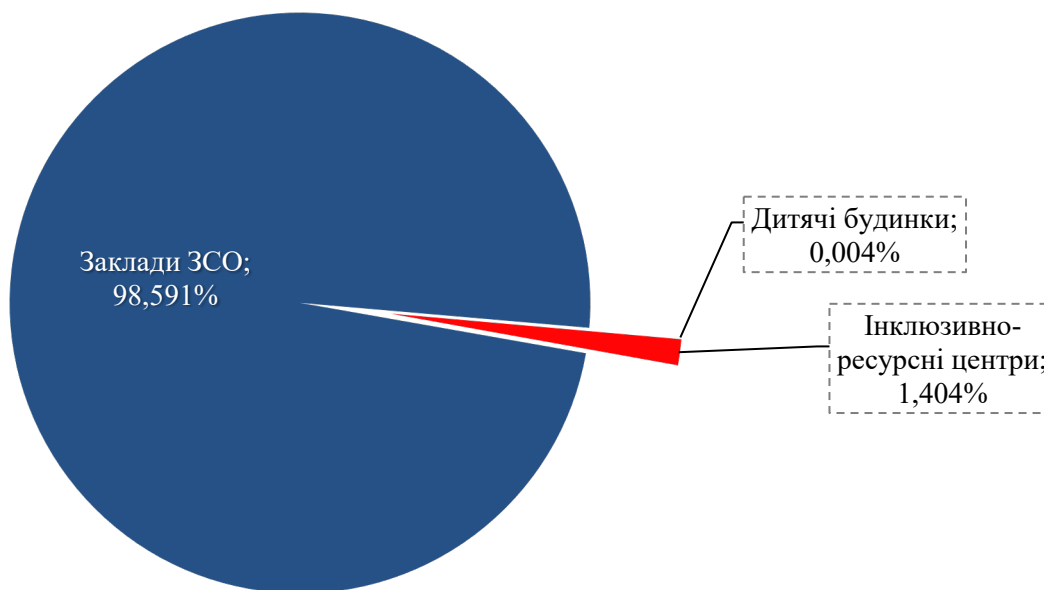

Рис. 2.7. Бюджети селищних ТГ: структура фонду оплати праці (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за типами закладів освіти, %

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

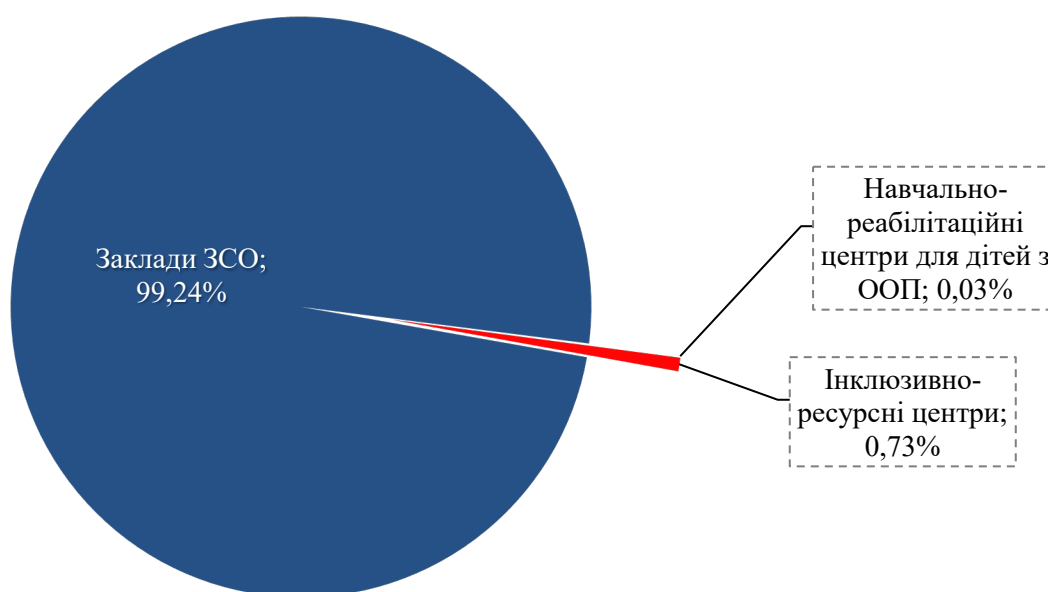

Рис. 2.8. Бюджети сільських ТГ: структура фонду оплати праці (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за типами закладів освіти, %

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

Рис. 2.9. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за рівнями бюджетів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

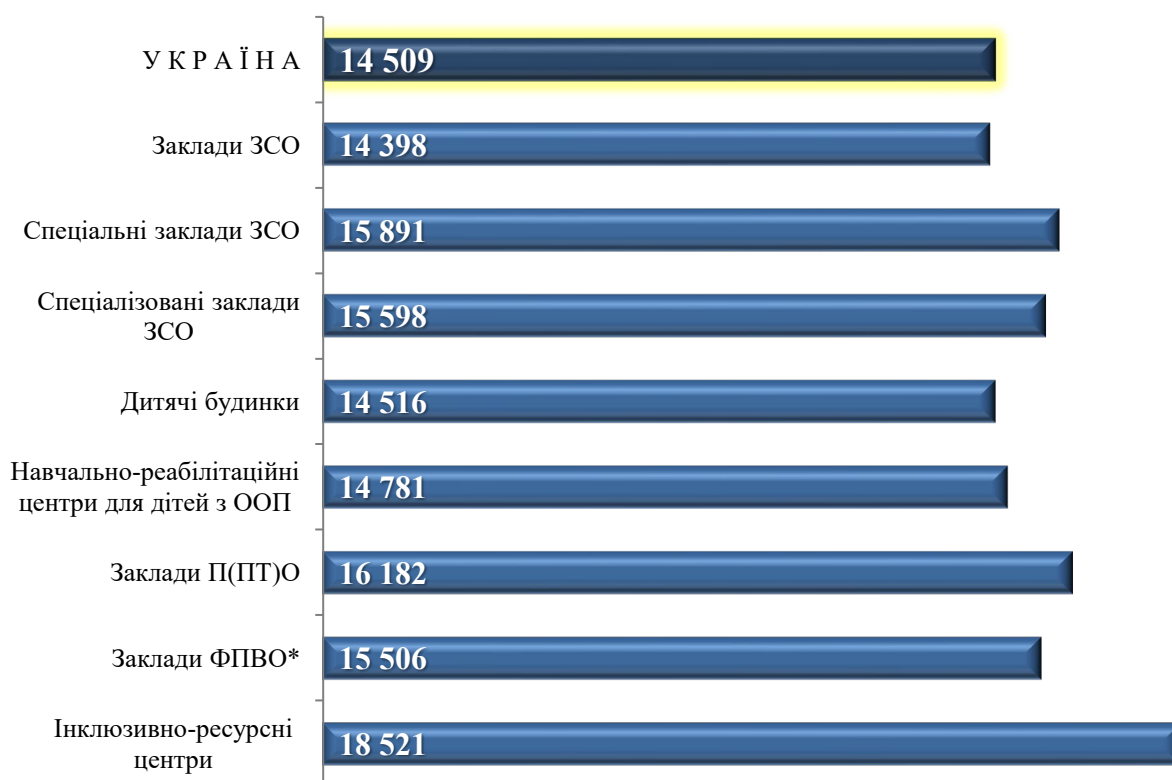

Рис. 2.10. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, за типами закладів освіти, грн

* За винятком закладів, видатки на які плануються за КЕКВ 2282.

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

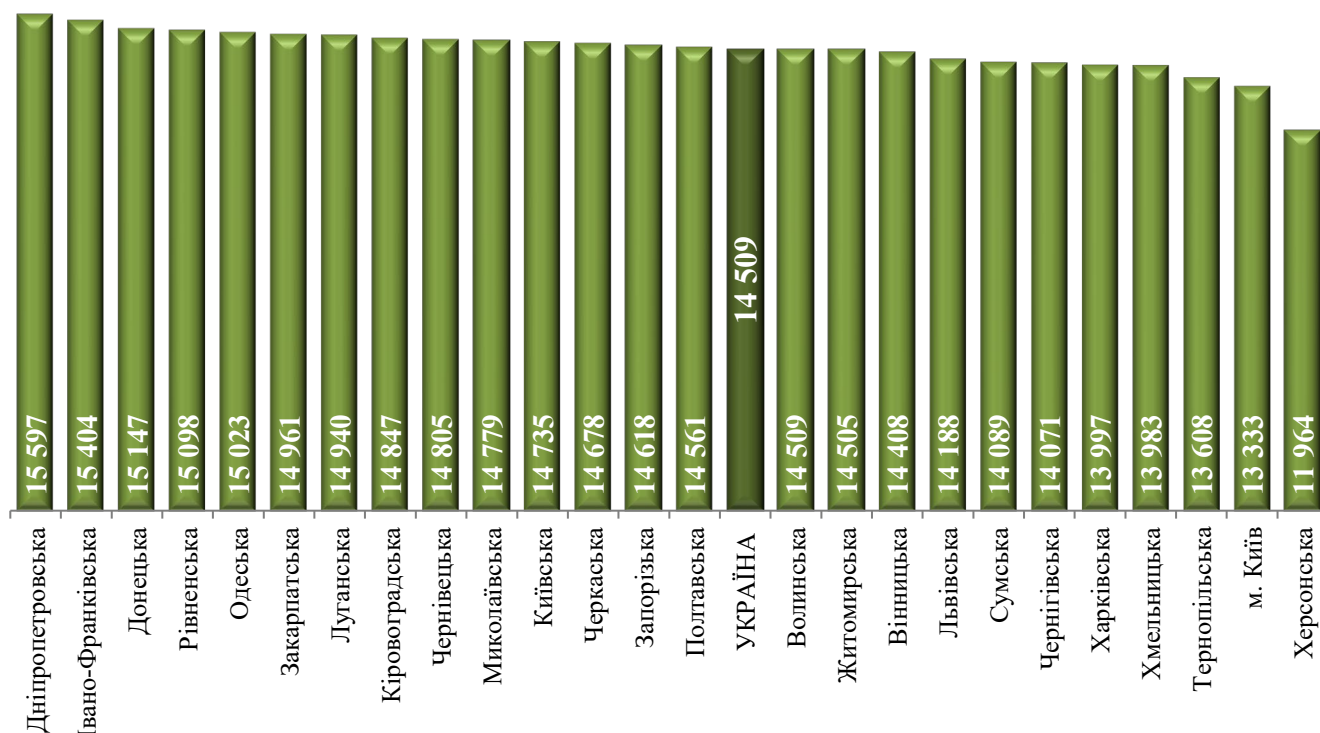

Рис. 2.11. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

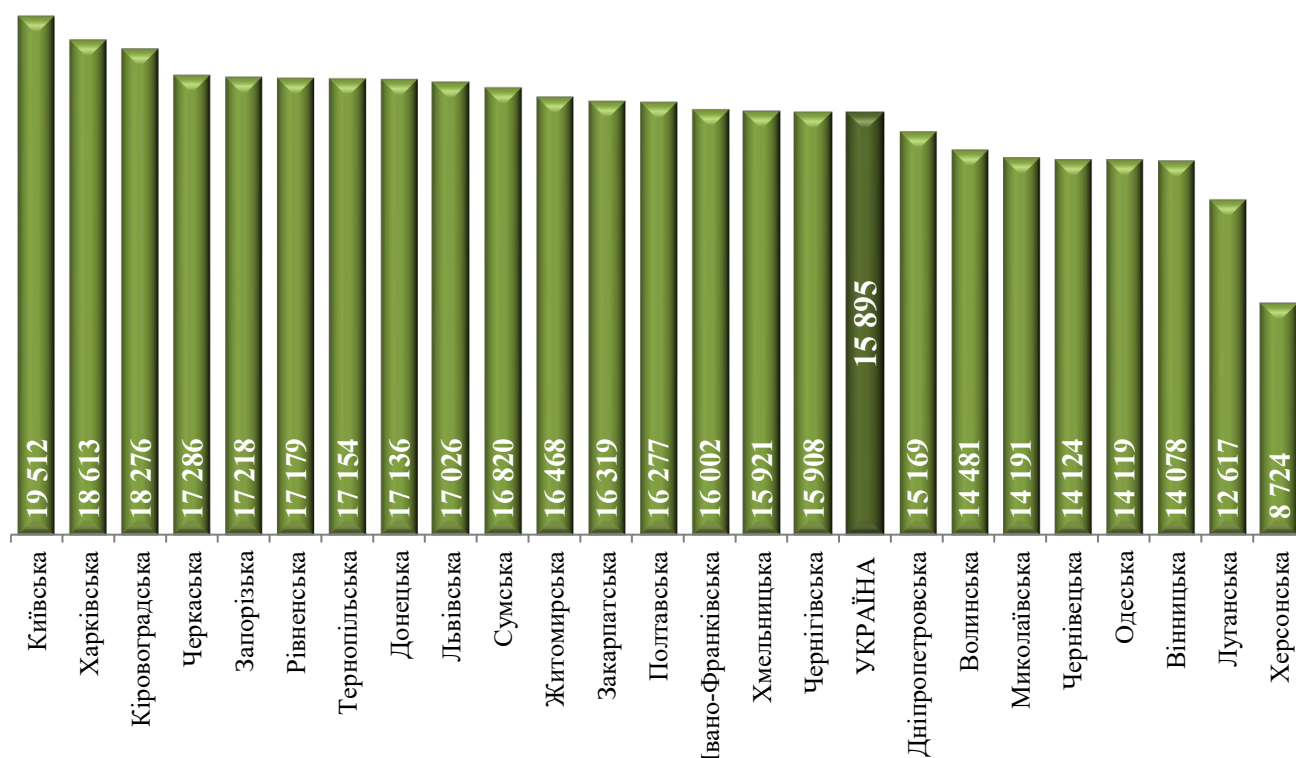

Рис. 2.12. Обласні бюджети: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

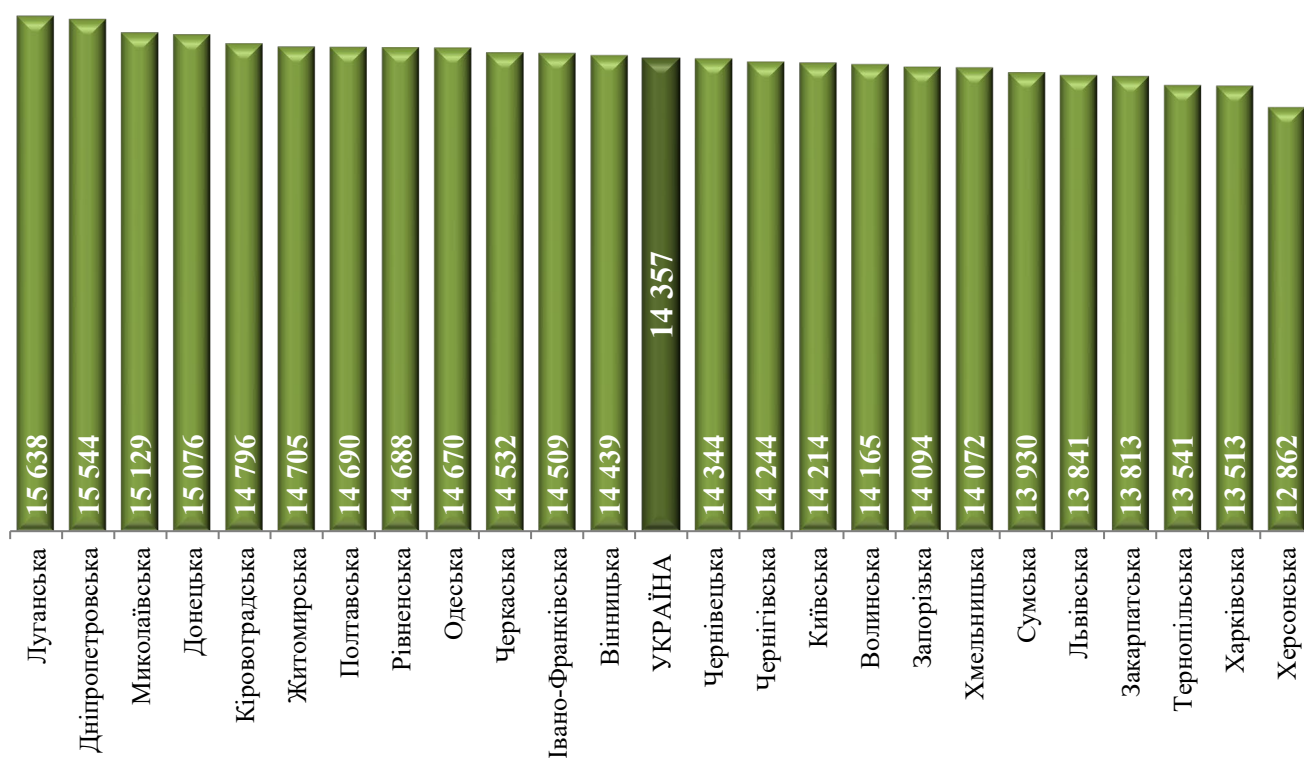

Рис. 2.13. *Бюджети міських ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн*

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

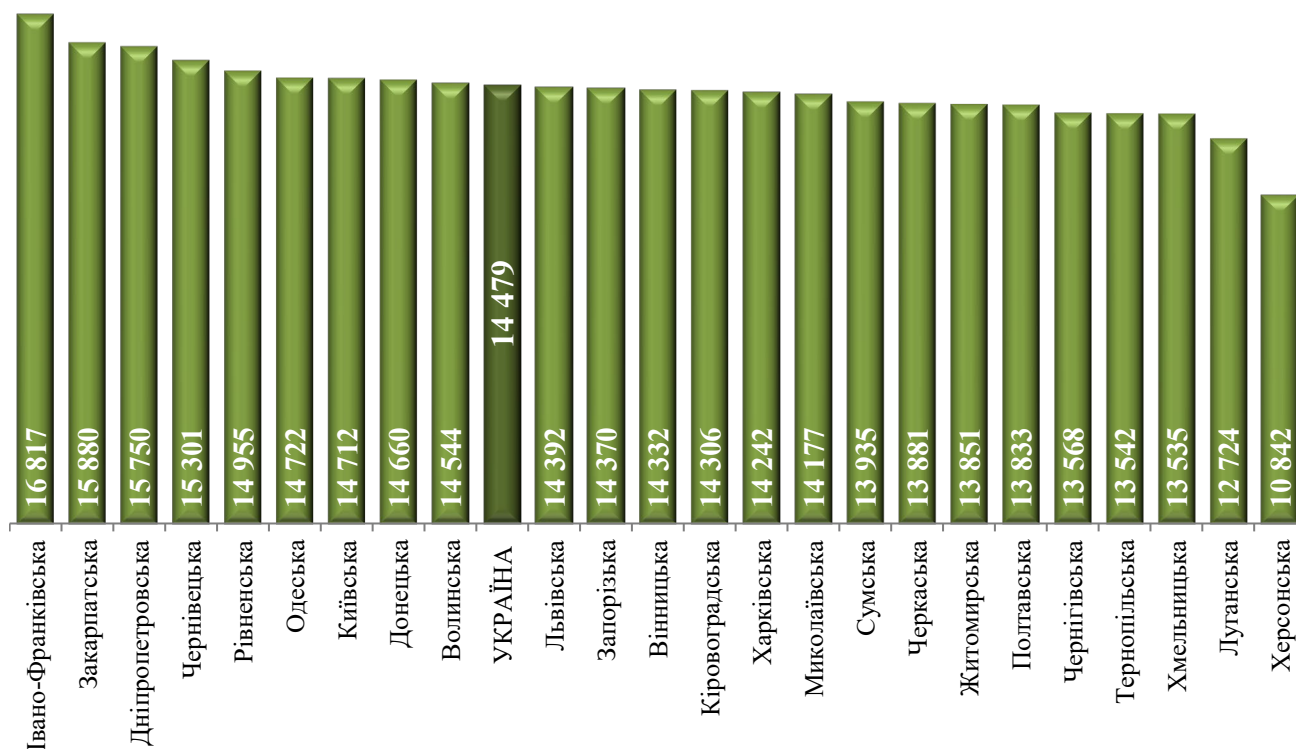

Рис. 2.14. *Бюджети селищних ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн*

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

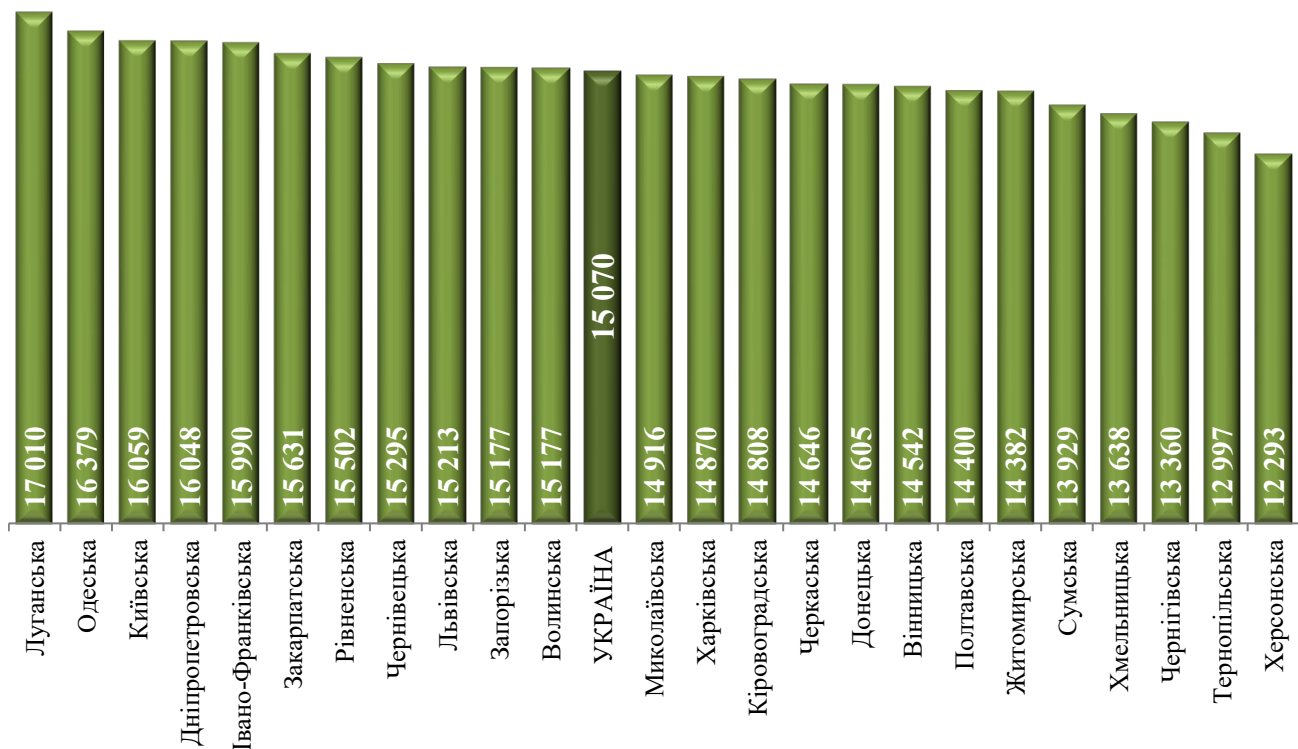

Рис. 2.15. Бюджети сільських ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти у 2023 р.

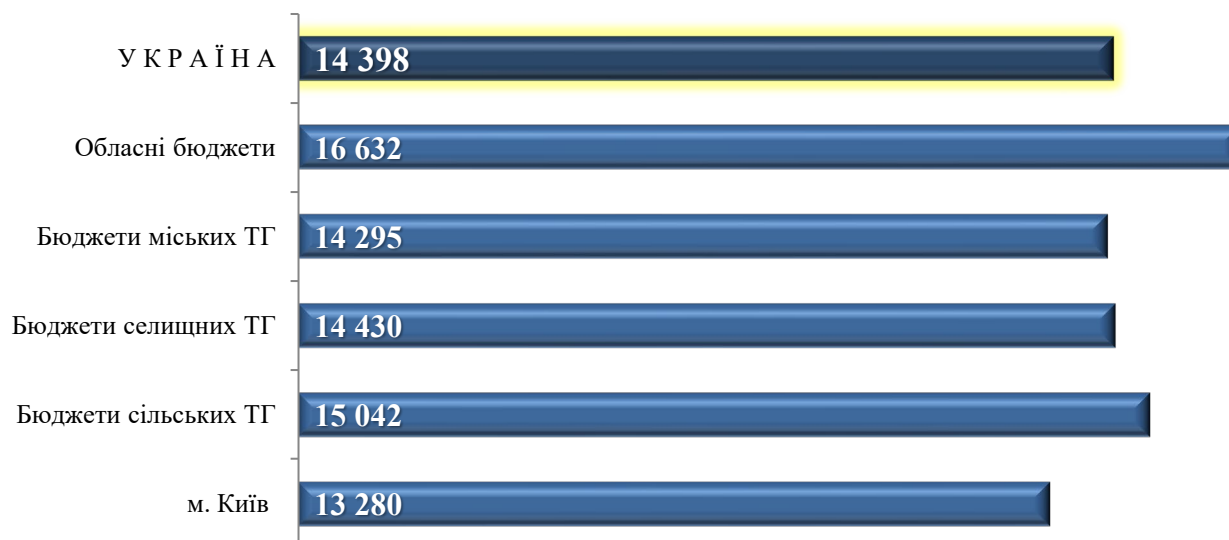

Рис. 3.1. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, за рівнями бюджетів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

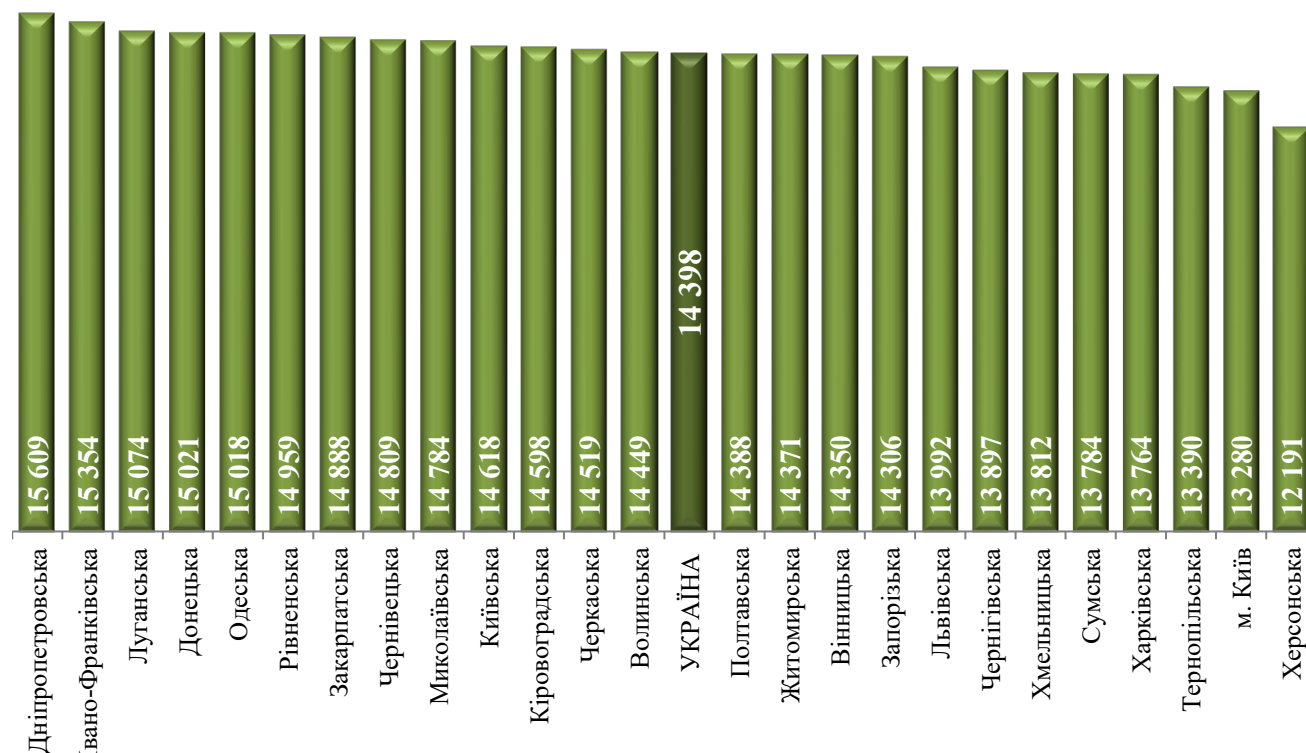

Рис. 3.2. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

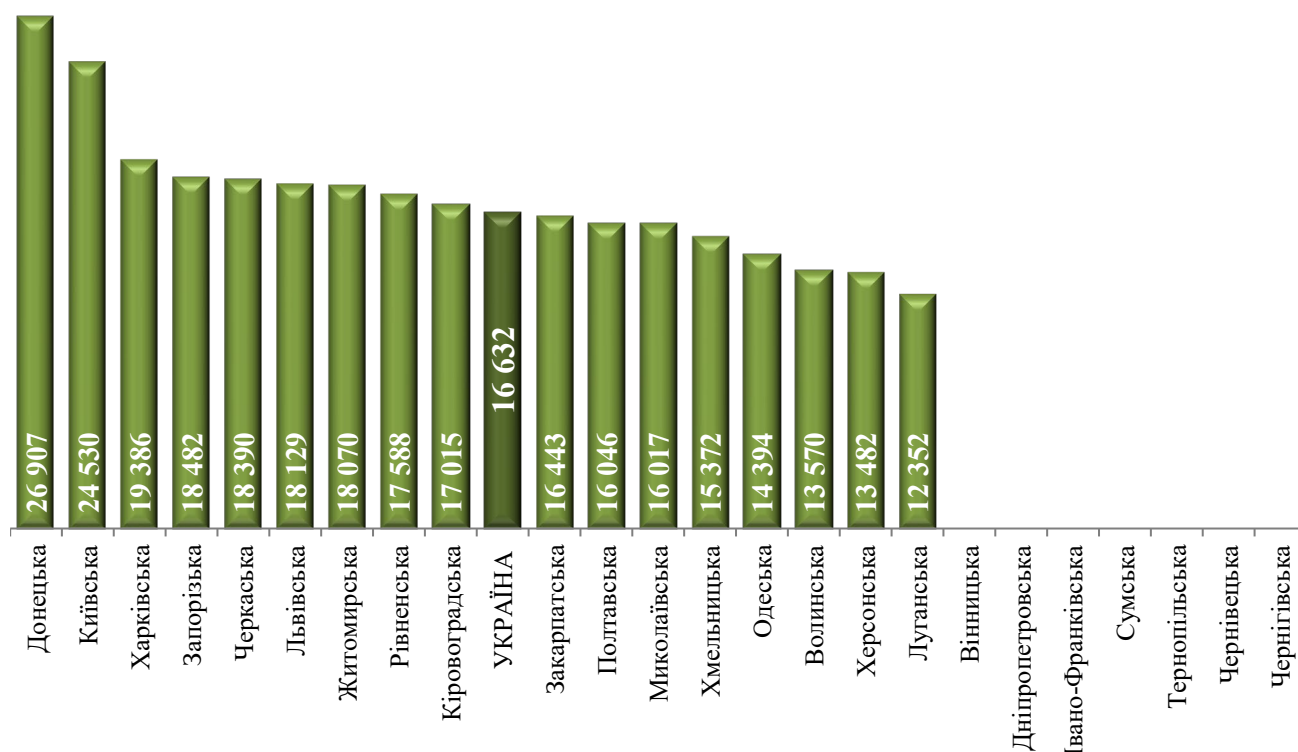

Рис. 3.3. Обласні бюджети: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

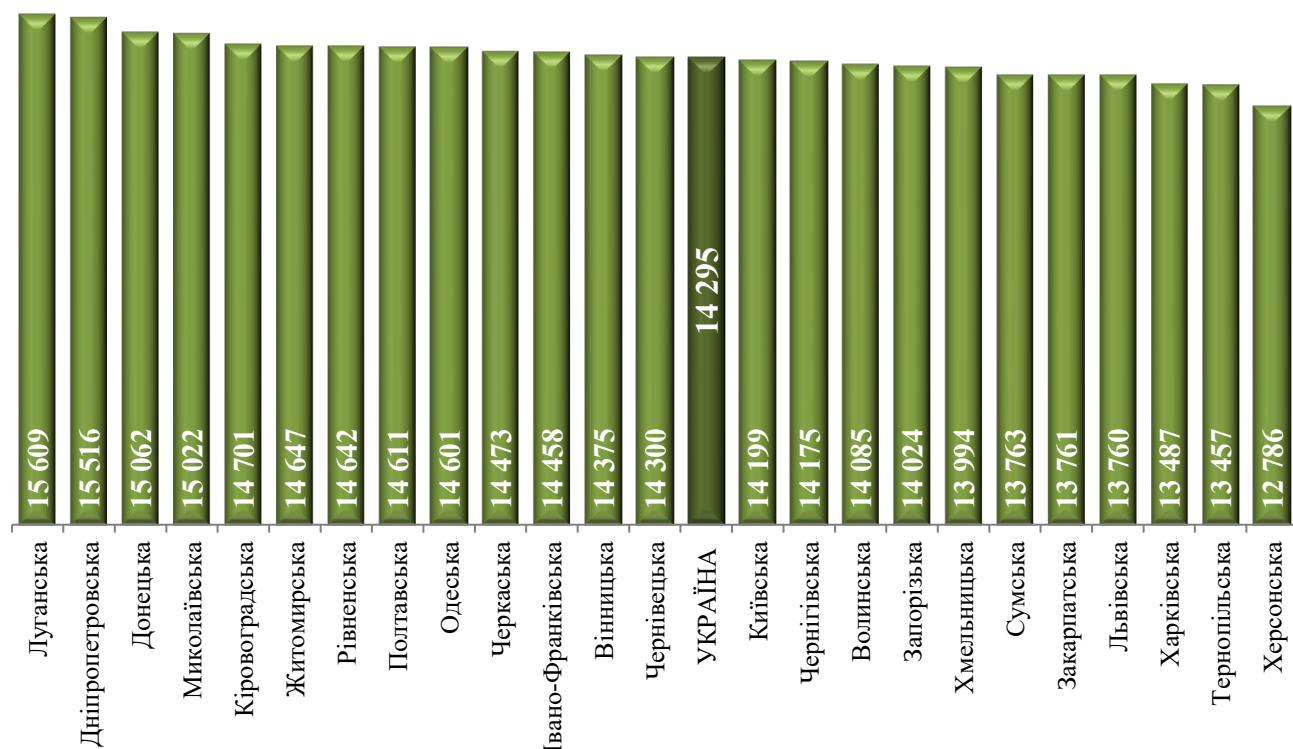

Рис. 3.4. Бюджети міських ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

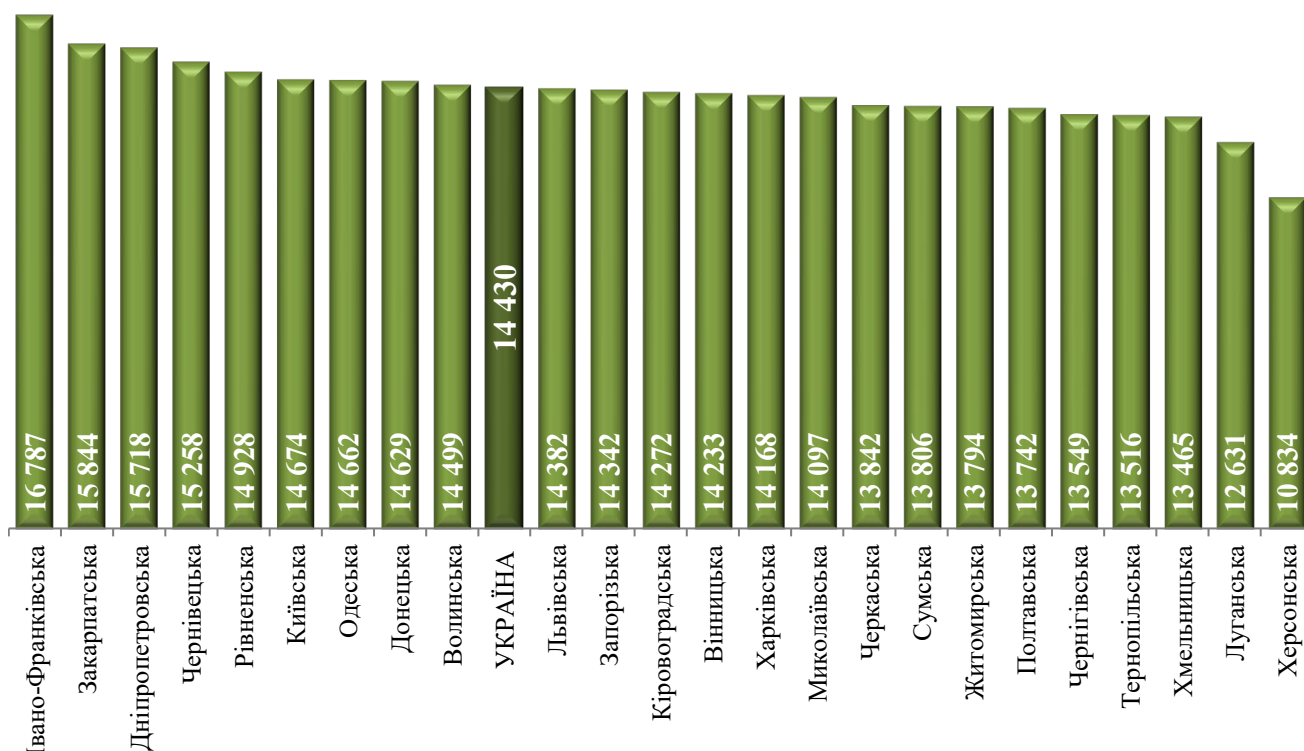

Рис. 3.5. Бюджети селищних ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

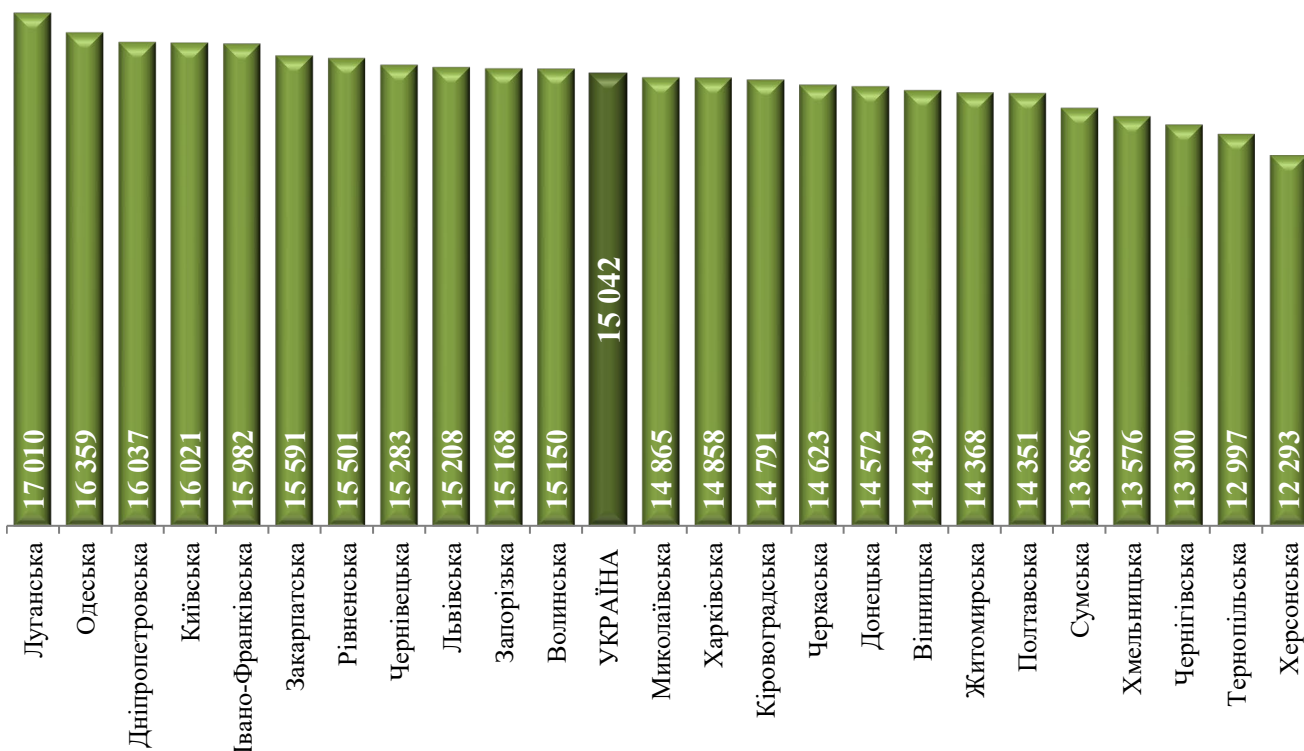

Рис. 3.6. Бюджети сільських ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціальних закладів загальної середньої освіти у 2023 р.

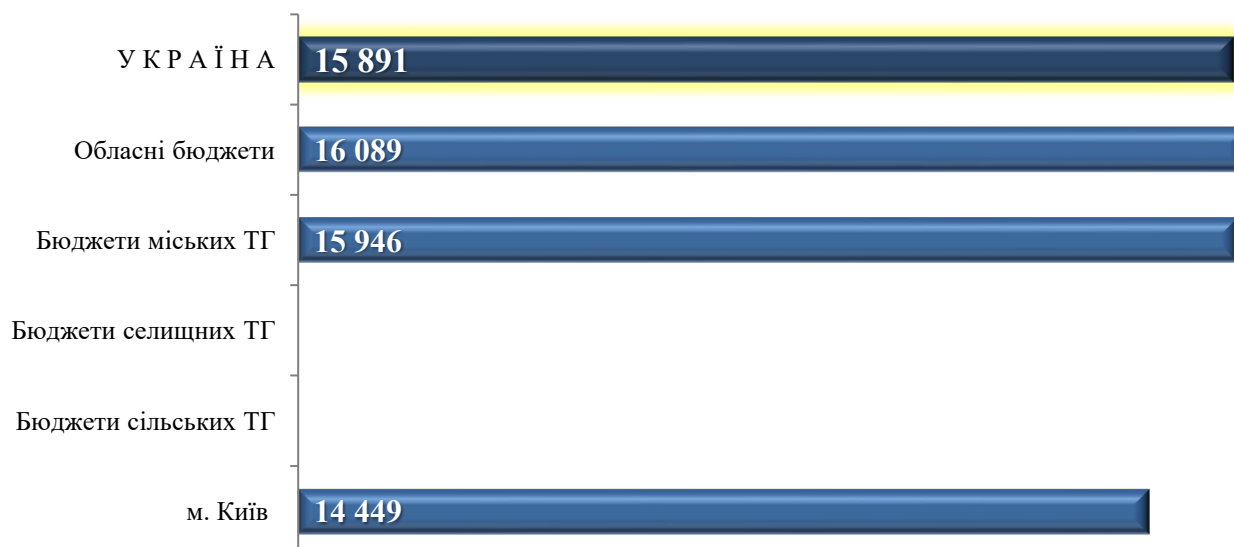

Рис. 4.1. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціальних ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, за рівнями бюджетів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

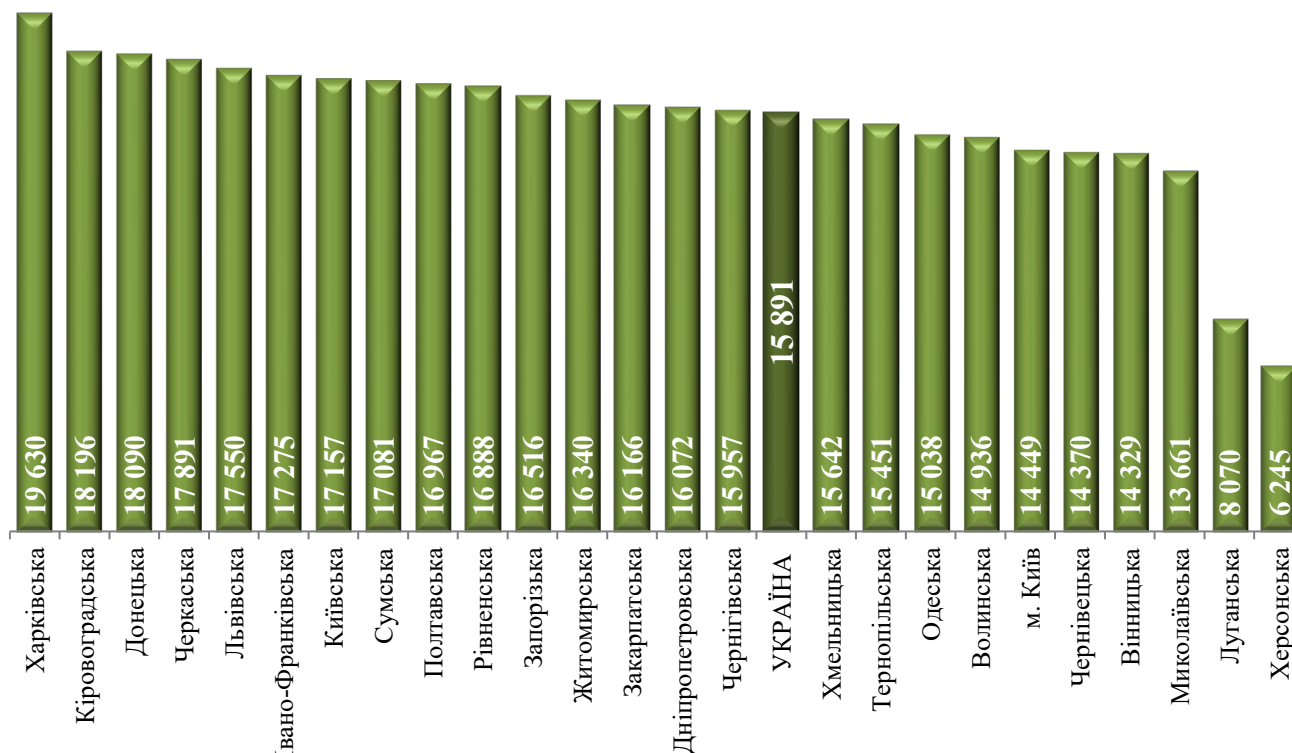

Рис. 4.2. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціальних ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

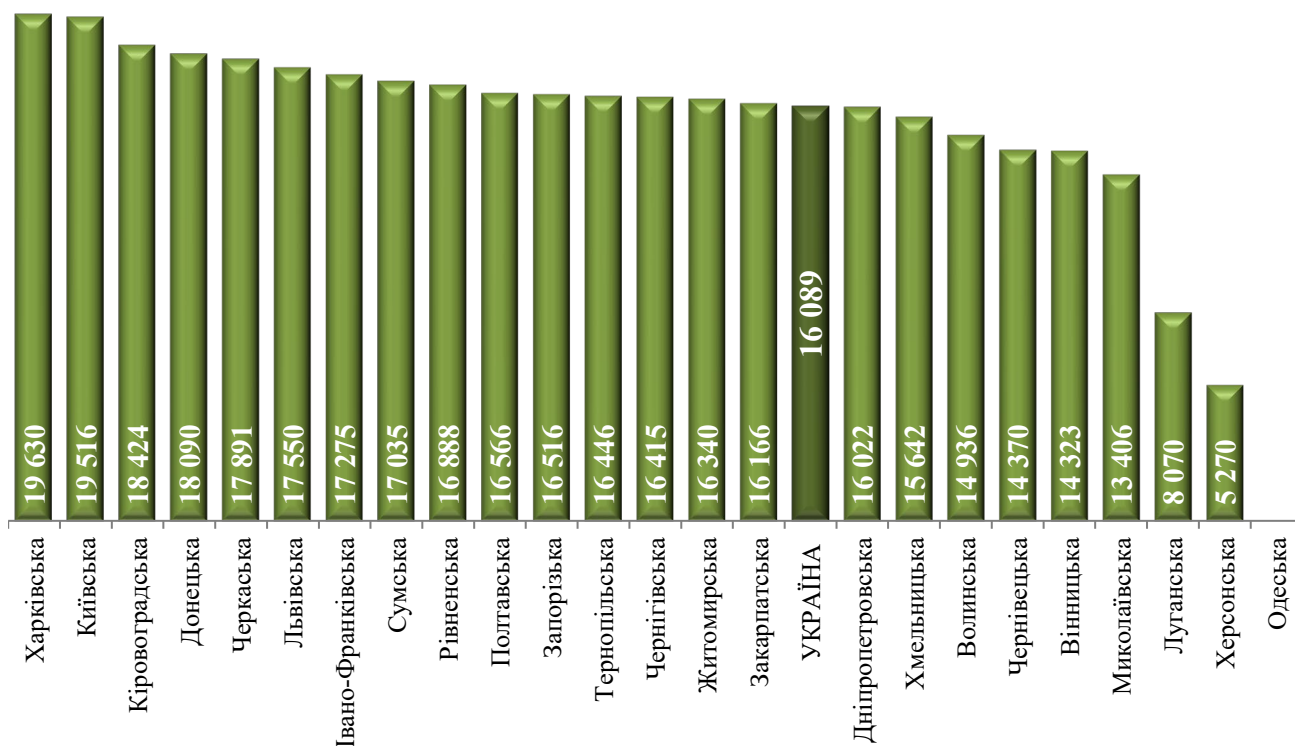

Рис. 4.3. Обласні бюджети: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціальних ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

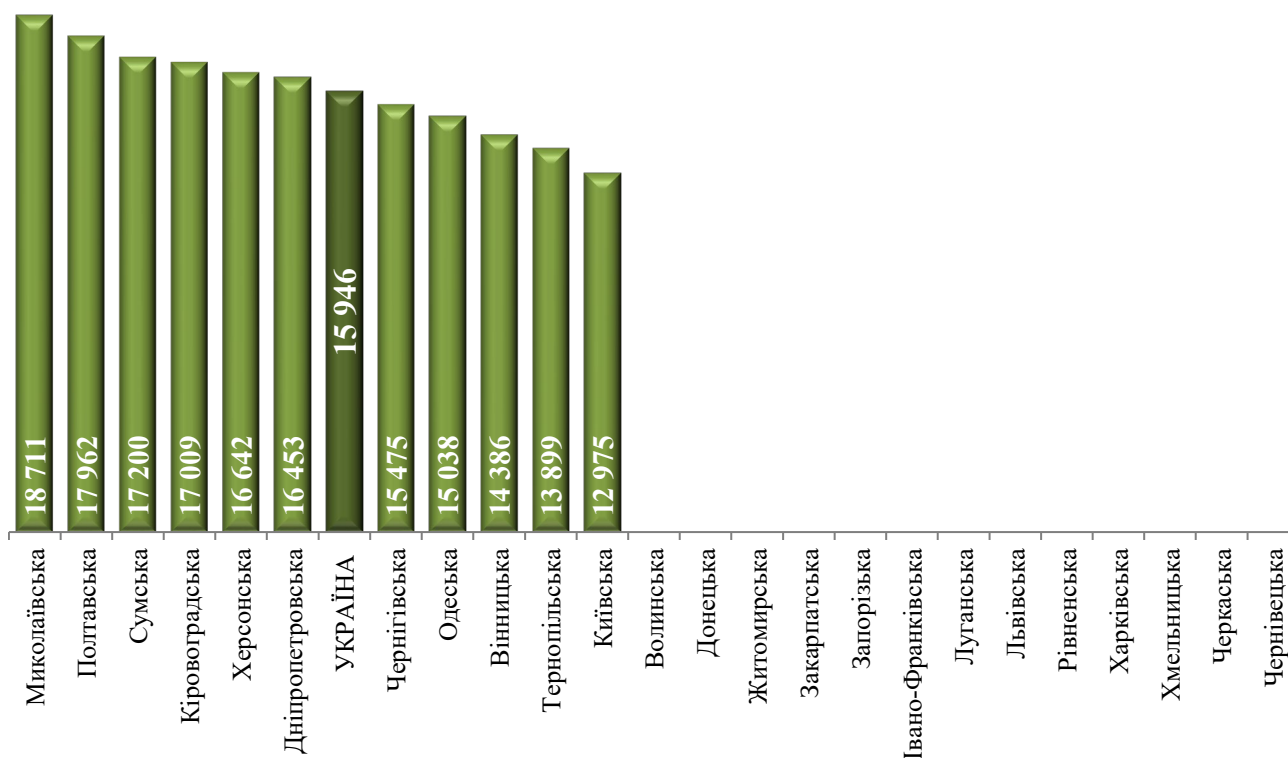

Рис. 4.4. Бюджети міських ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціальних ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціалізованих закладів загальної середньої освіти у 2023 р.

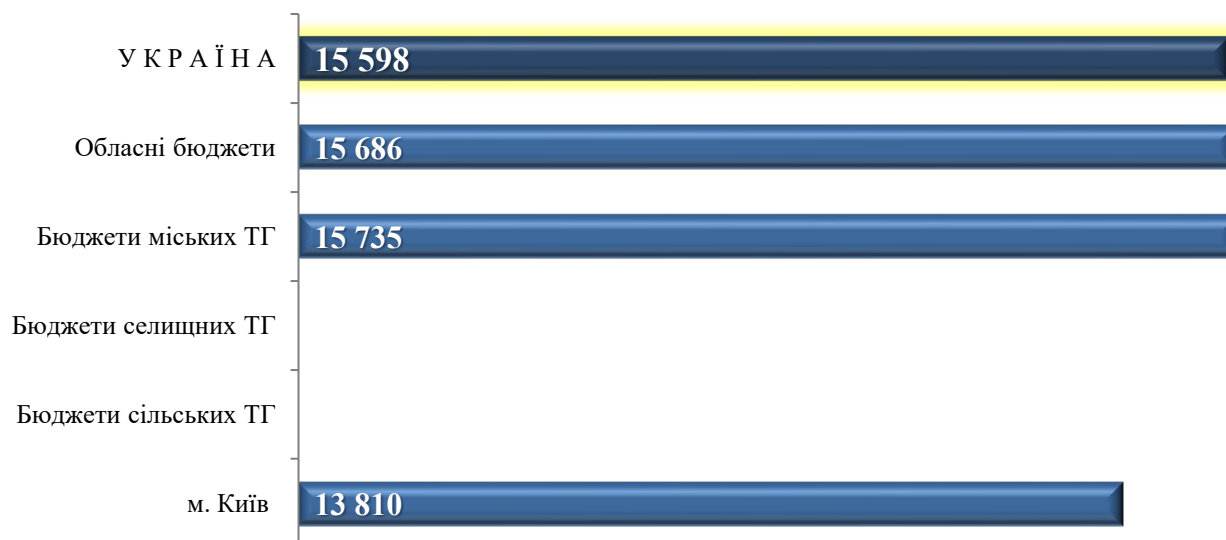

Рис. 5.1. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціалізованих ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, за рівнями бюджетів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

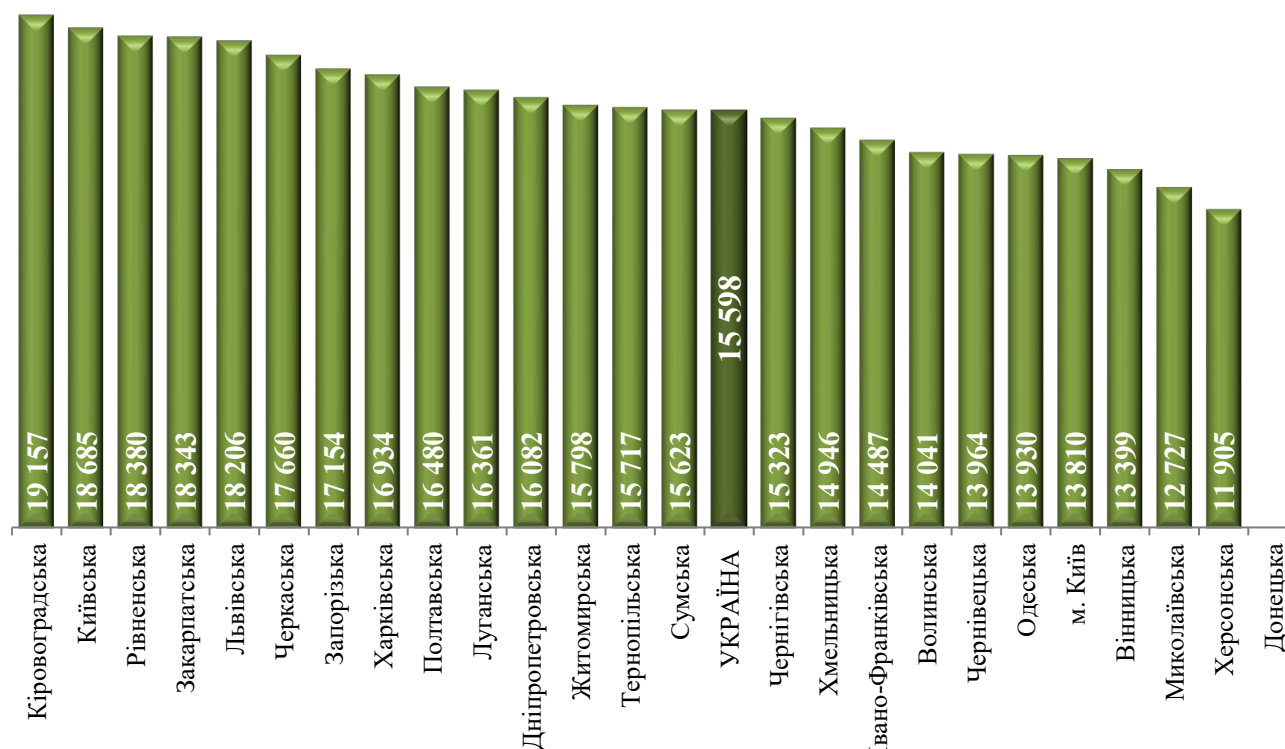

Рис. 5.2. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціалізованих ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

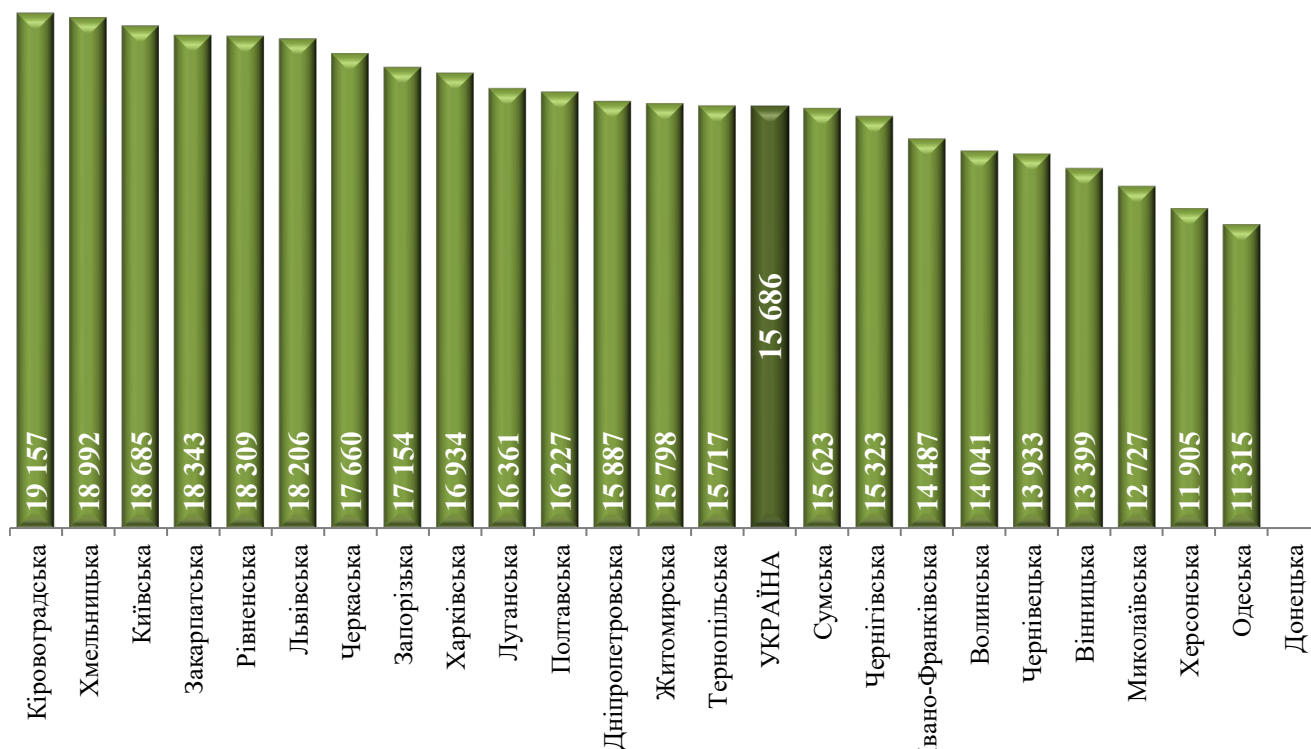

Рис. 5.3. Обласні бюджети: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціалізованих ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

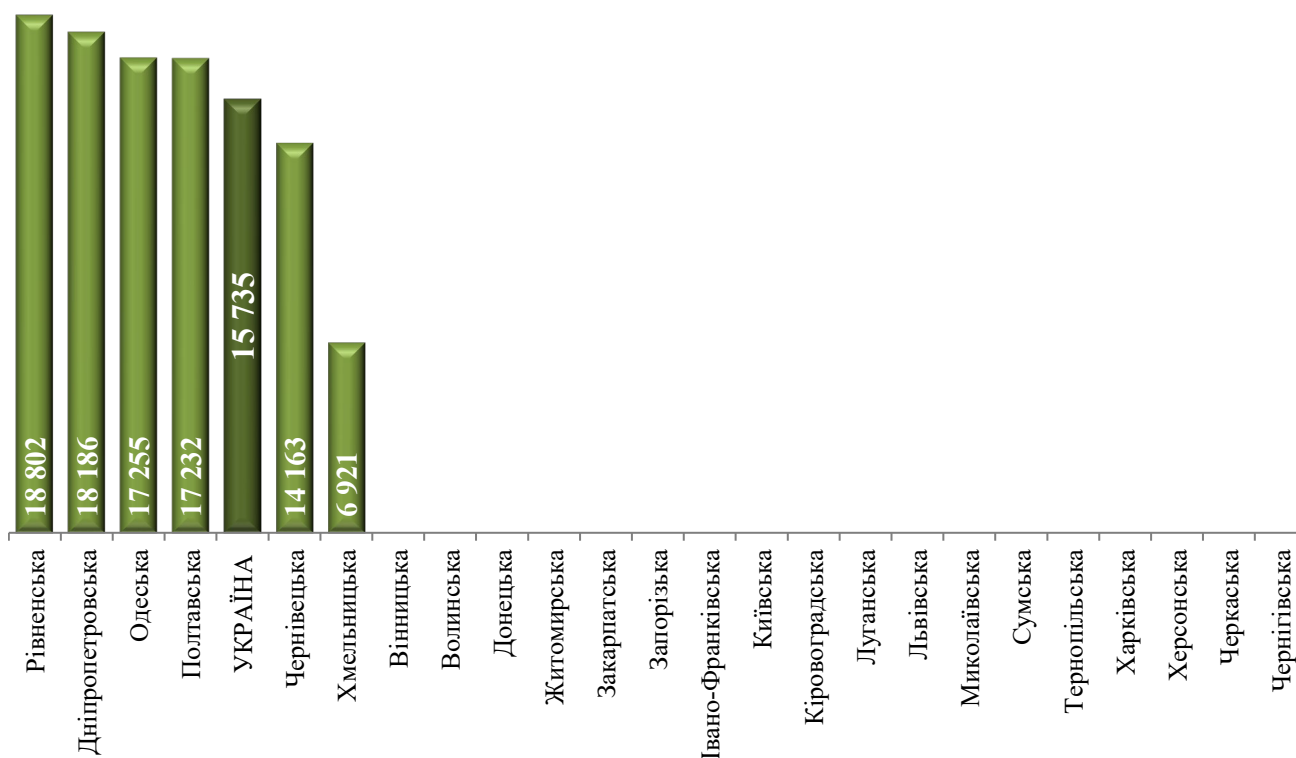

Рис. 5.4. Бюджети міських ТГ: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників спеціалізованих ЗЗСО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

**Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників
дитячих будинків у 2023 р.**

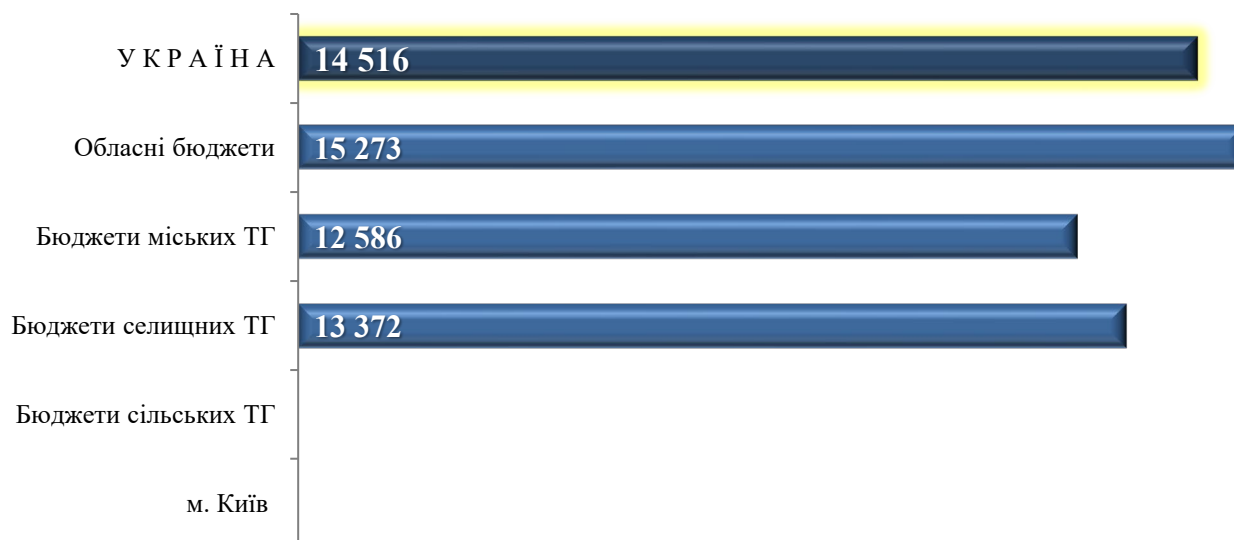

**Рис. 6.1. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями)
педагогічних працівників дитячих будинків за кошти освітньої субвенції,
за рівнями бюджетів, грн**

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

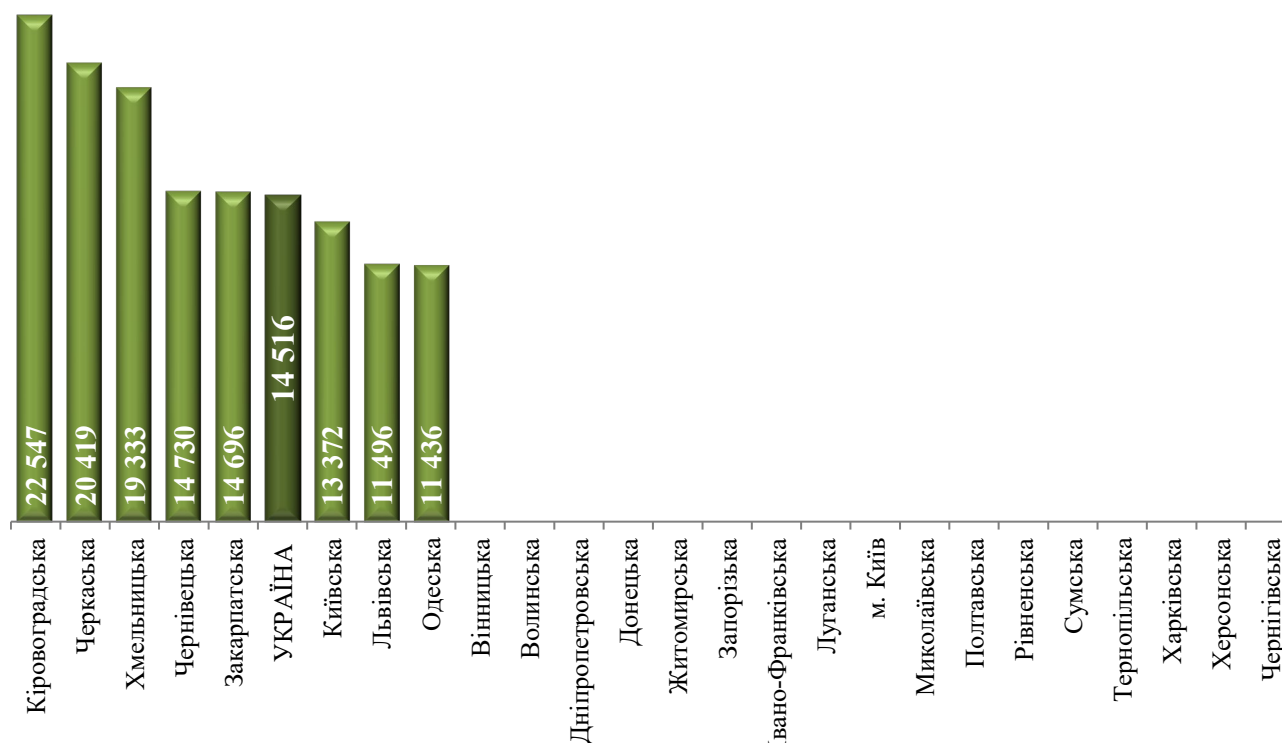

**Рис. 6.2. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями)
педагогічних працівників дитячих будинків за кошти освітньої субвенції,
у розрізі регіонів, грн**

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

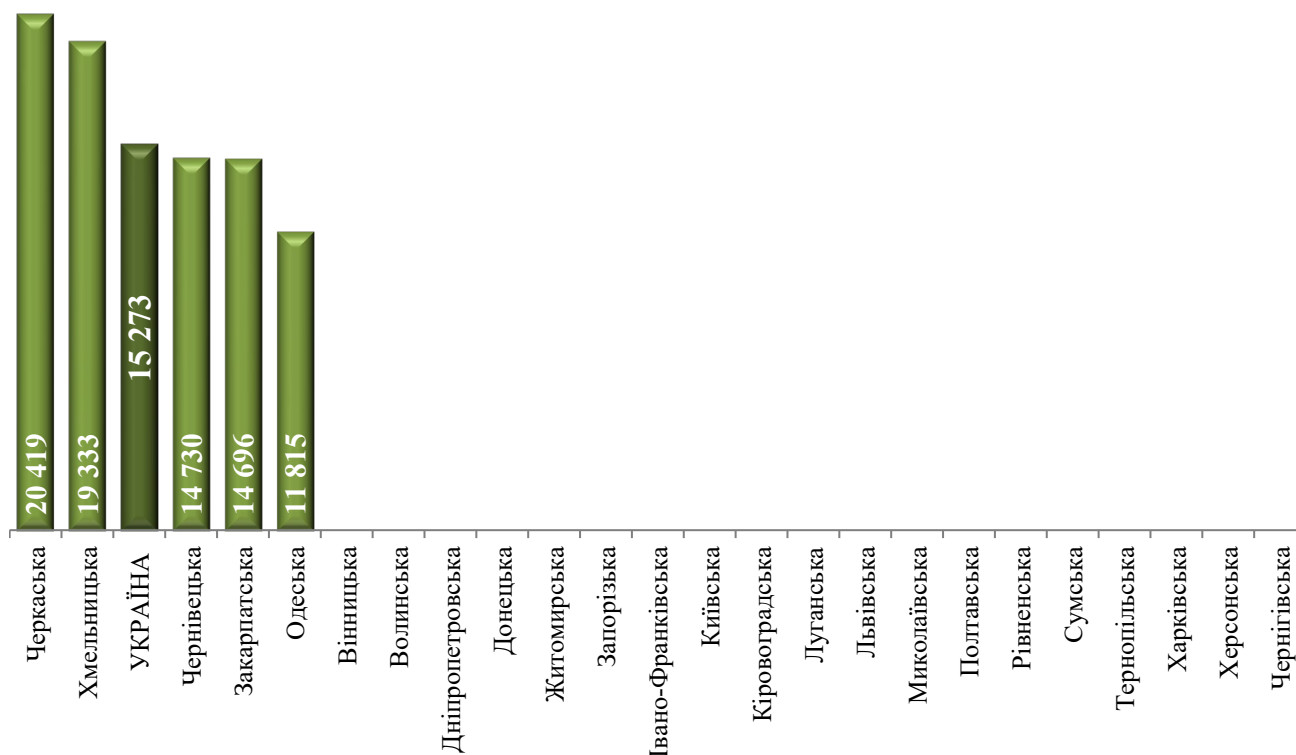

Рис. 6.3. Обласні бюджети: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників дитячих будинків за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

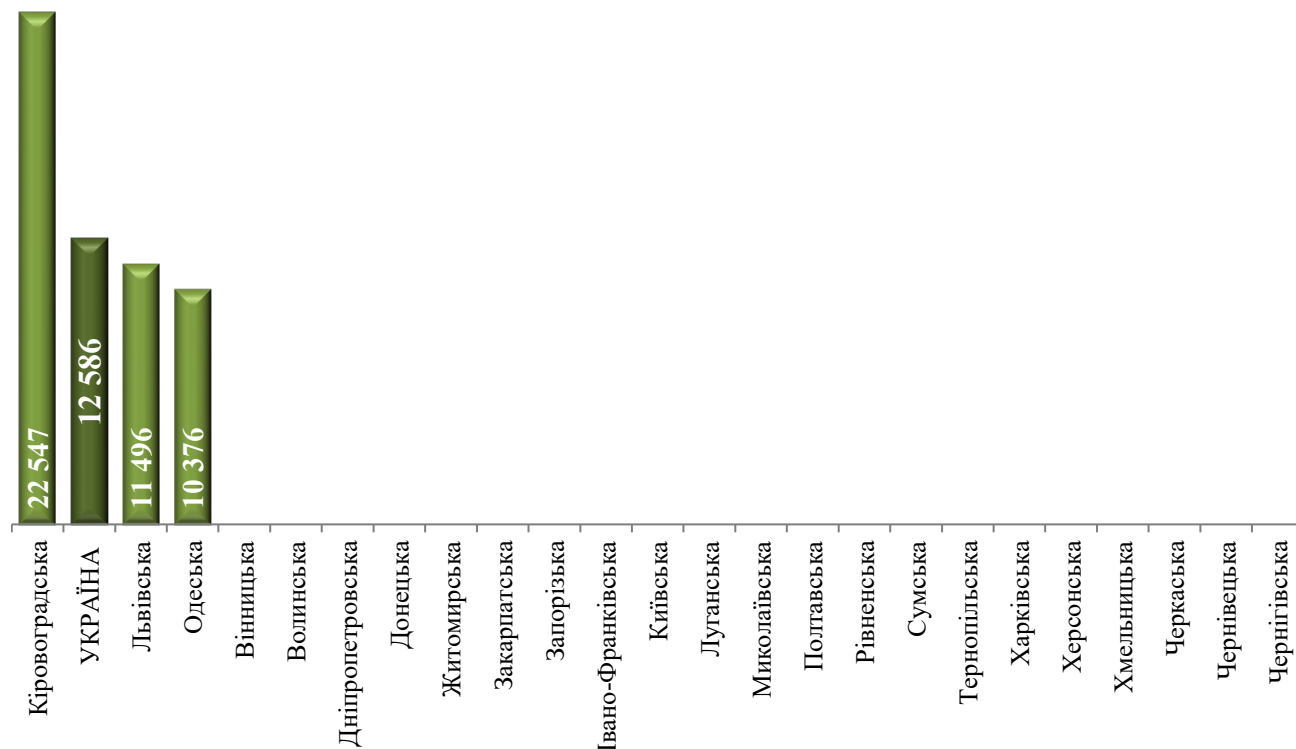

Рис. 6.4. Бюджети міських ТГ: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників дитячих будинків за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

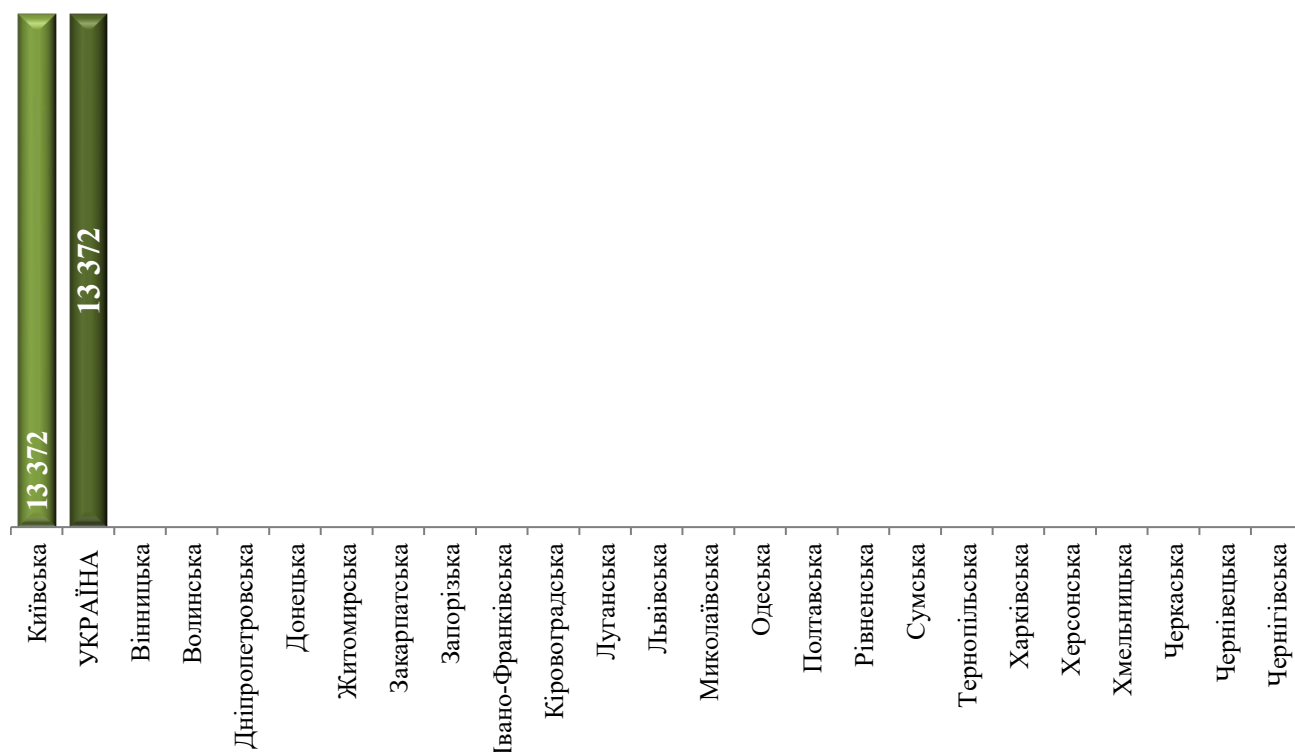

Рис. 6.5. Бюджети селищних ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників дитячих будинків за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

**Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників
навчально-реабілітаційних центрів у 2023 р.**

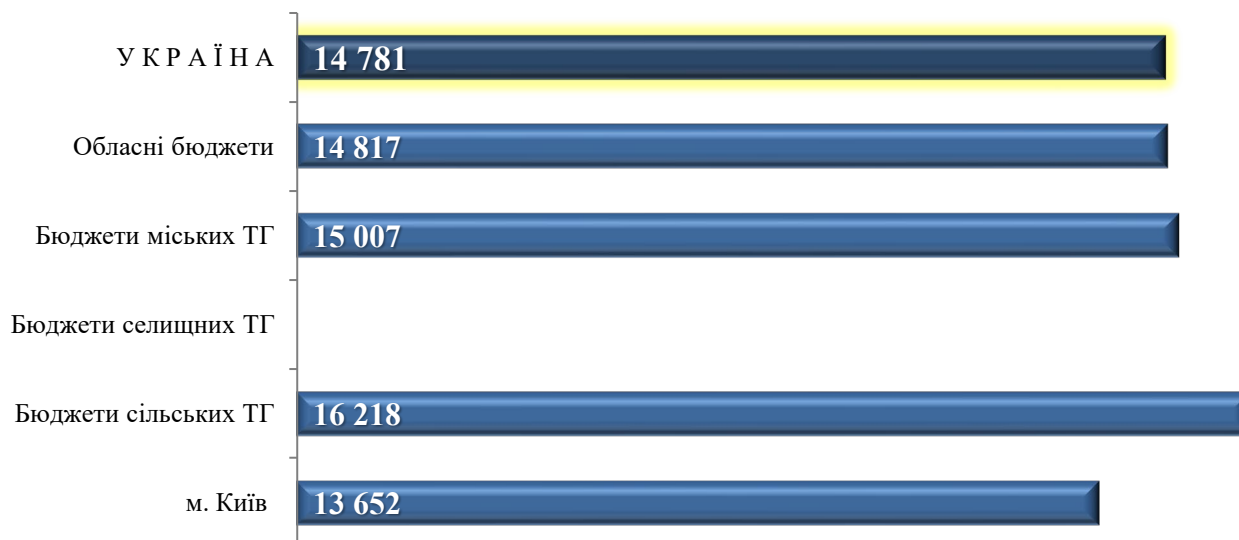

**Рис. 7.1. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями)
педагогічних працівників НРЦ за кошти освітньої субвенції,
за рівнями бюджетів, грн**

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

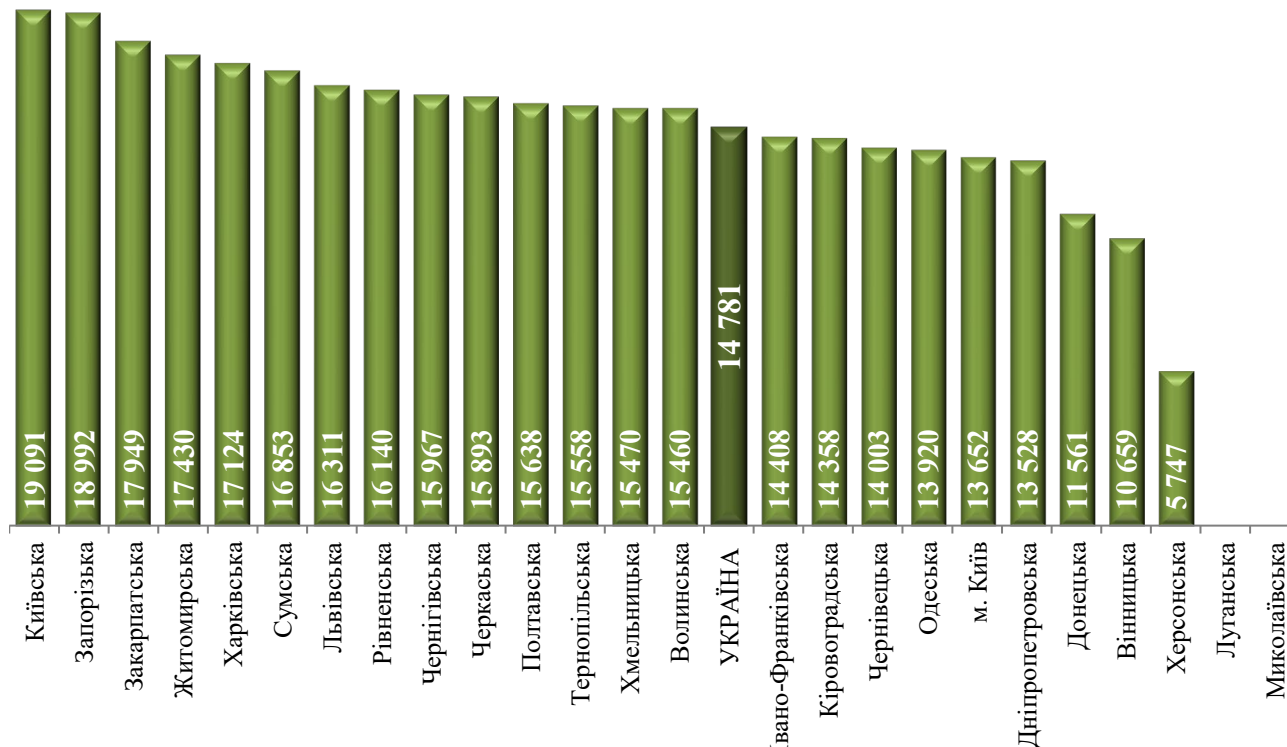

**Рис. 7.2. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями)
педагогічних працівників НРЦ за кошти освітньої субвенції, у розрізі
регіонів, грн**

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

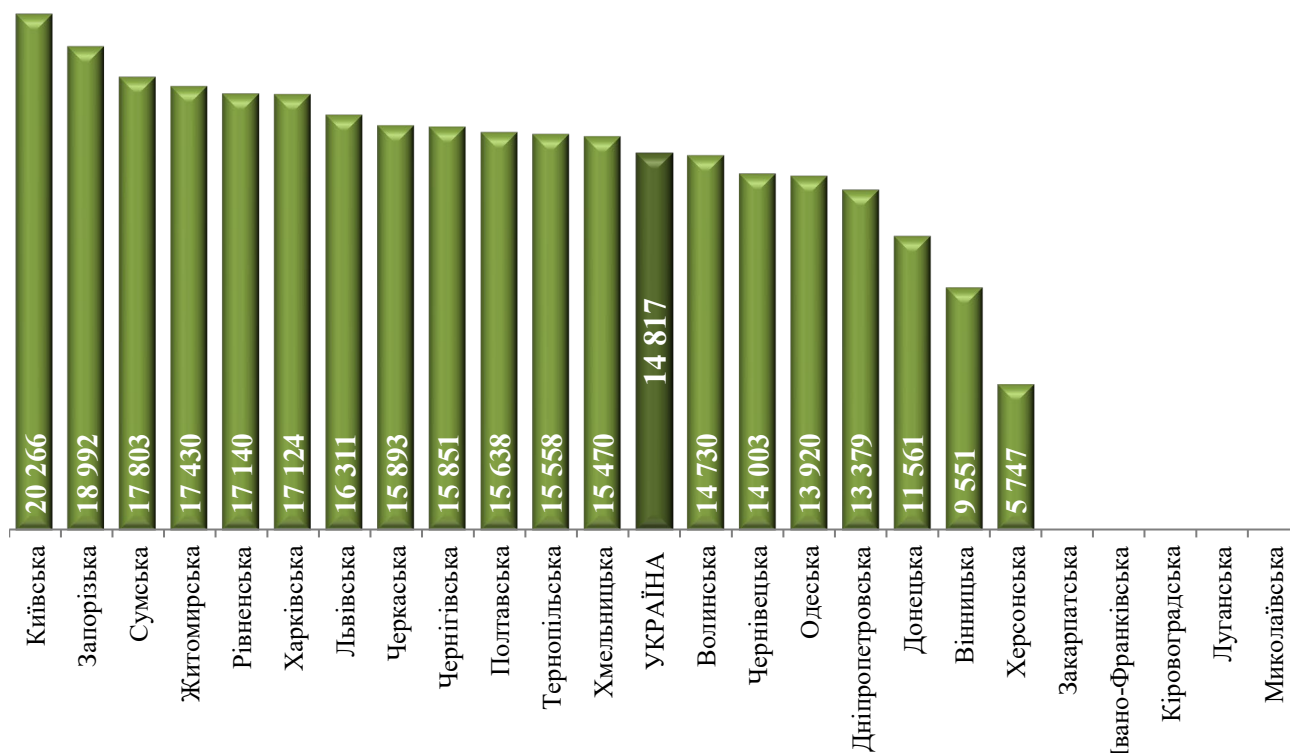

Рис. 7.3. Обласні бюджети: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників НРЦ за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

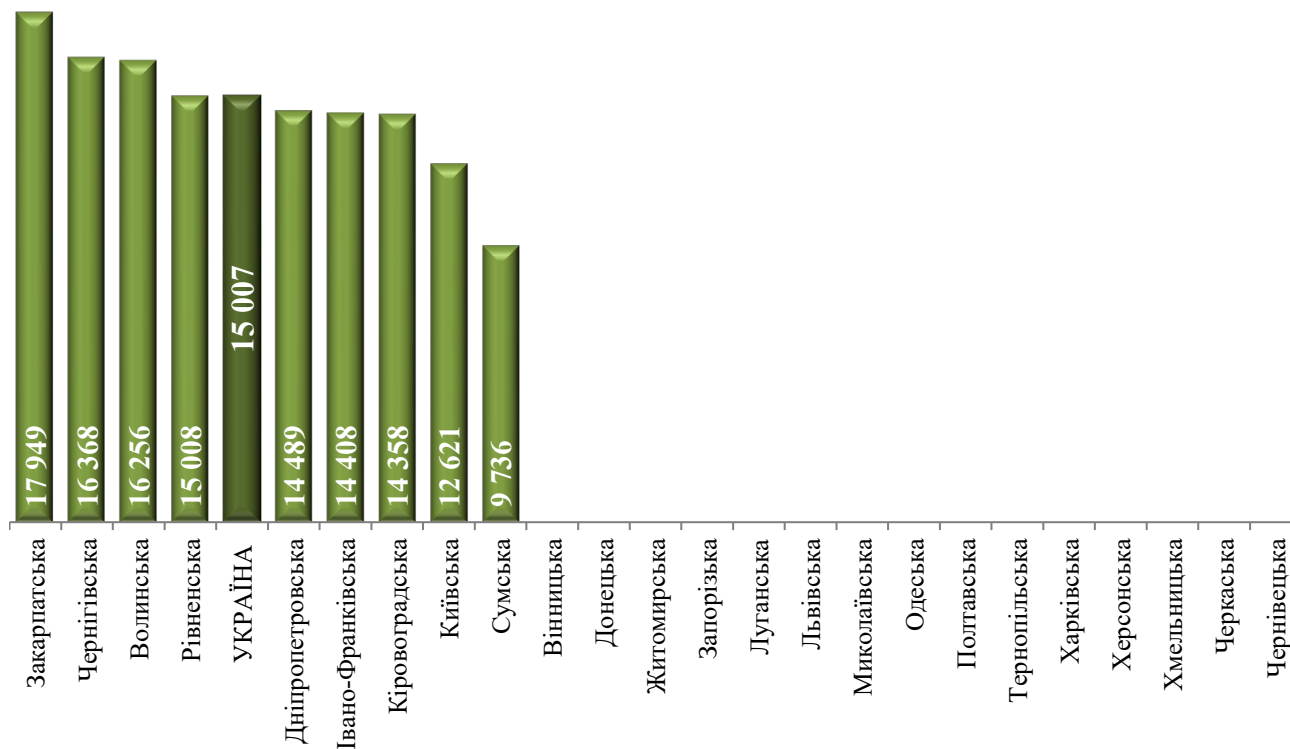

Рис. 7.4. Бюджети міських ТГ: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників НРЦ за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

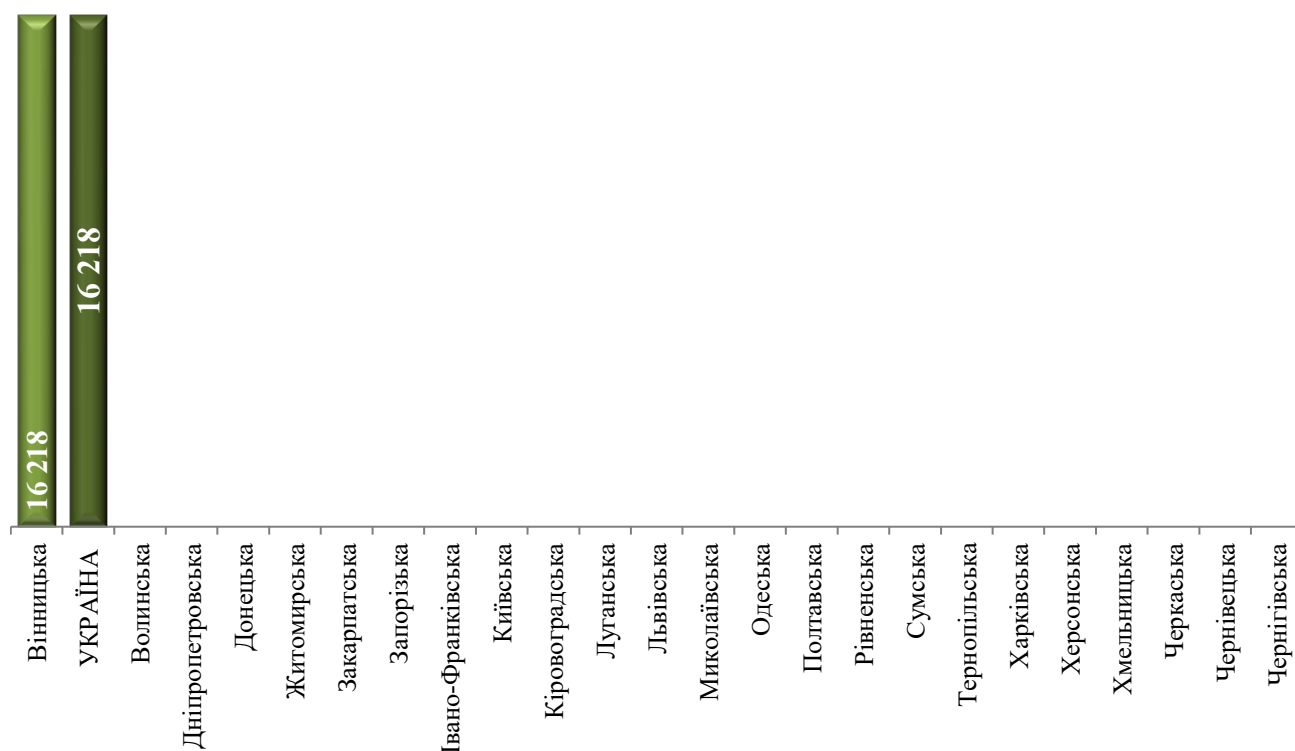

Рис. 7.5. Бюджети сільських ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників НРЦ за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти у 2023 р.

Рис. 8.1. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗП(ПТ)О за кошти освітньої субвенції, за рівнями бюджетів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

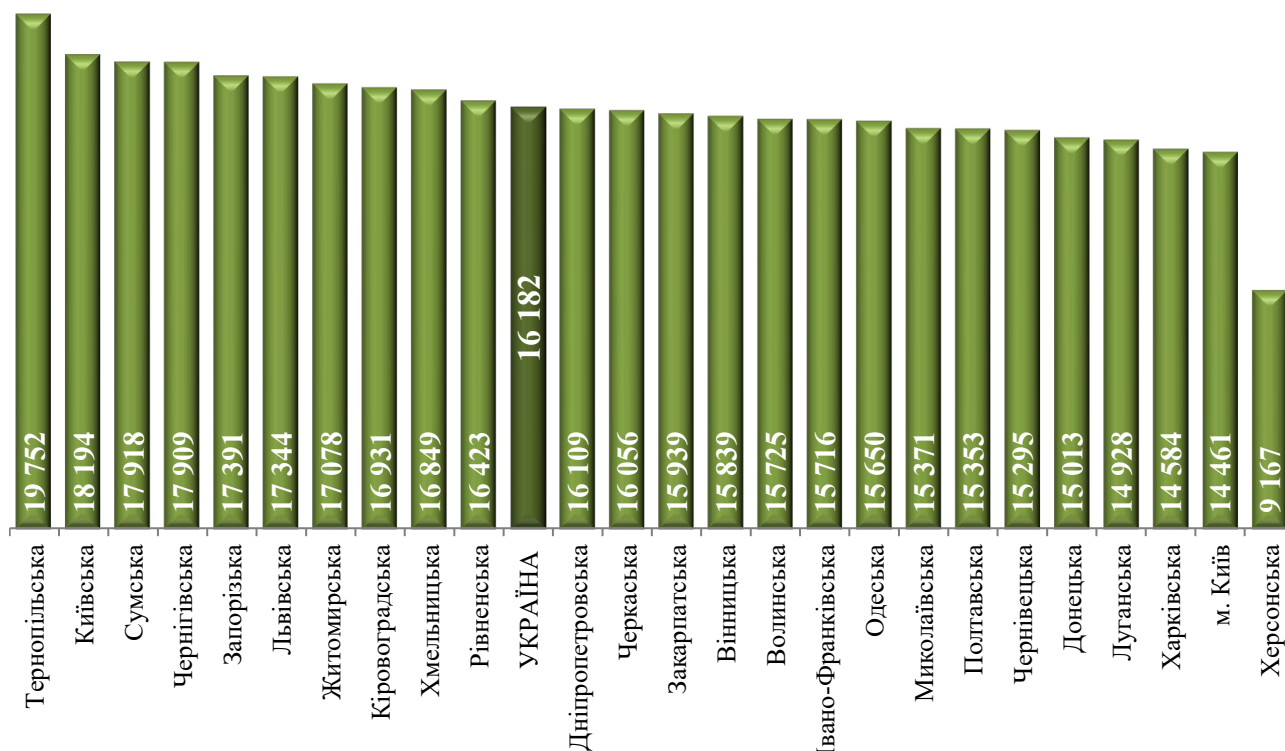

Рис. 8.2. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗП(ПТ)О за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

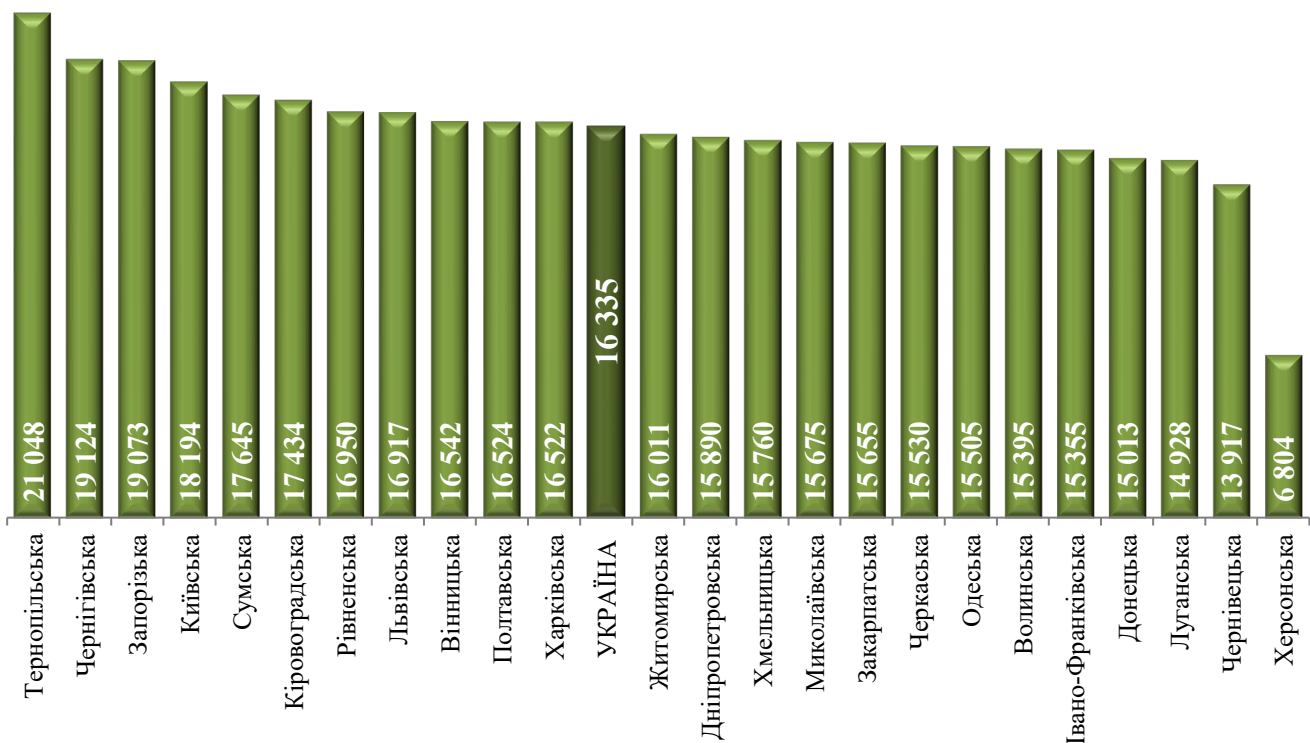

Рис. 8.3. Обласні бюджети: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗП(ПТ)О за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

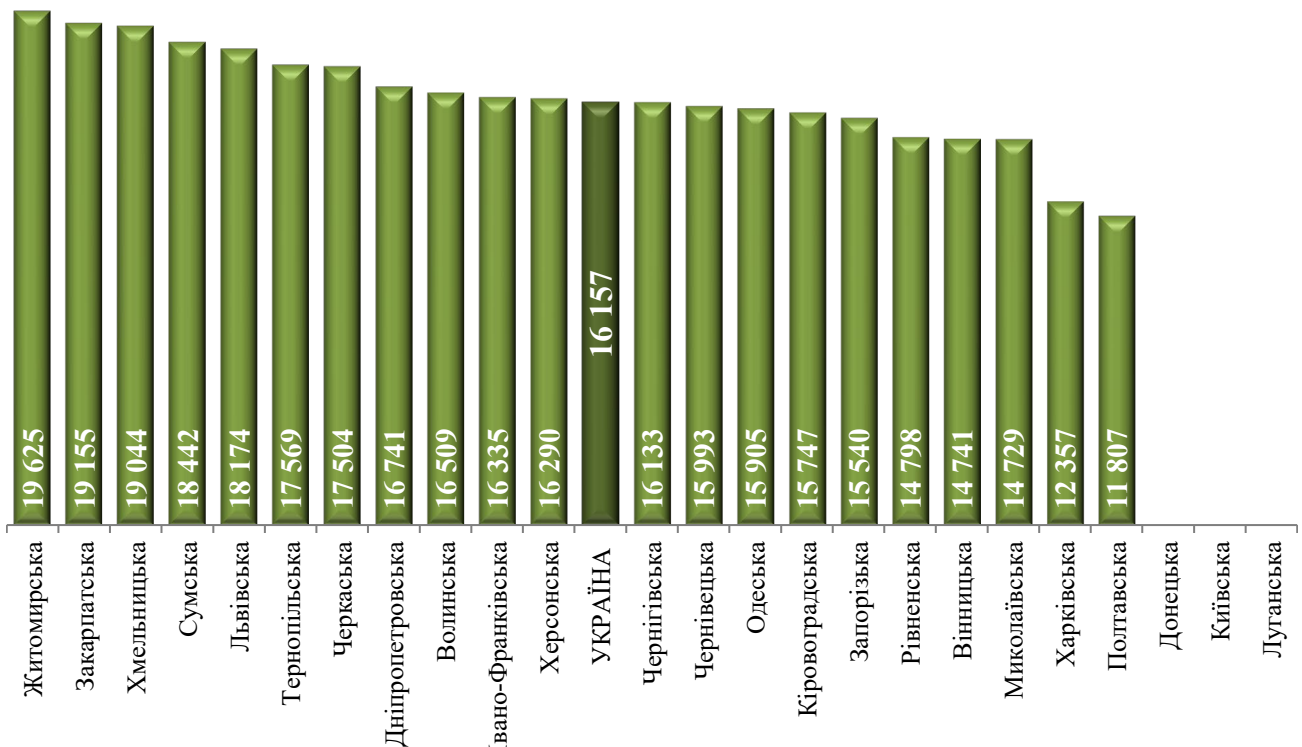

Рис. 8.4. Бюджети міських ТГ: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗП(ПТ)О за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти у 2023 р.

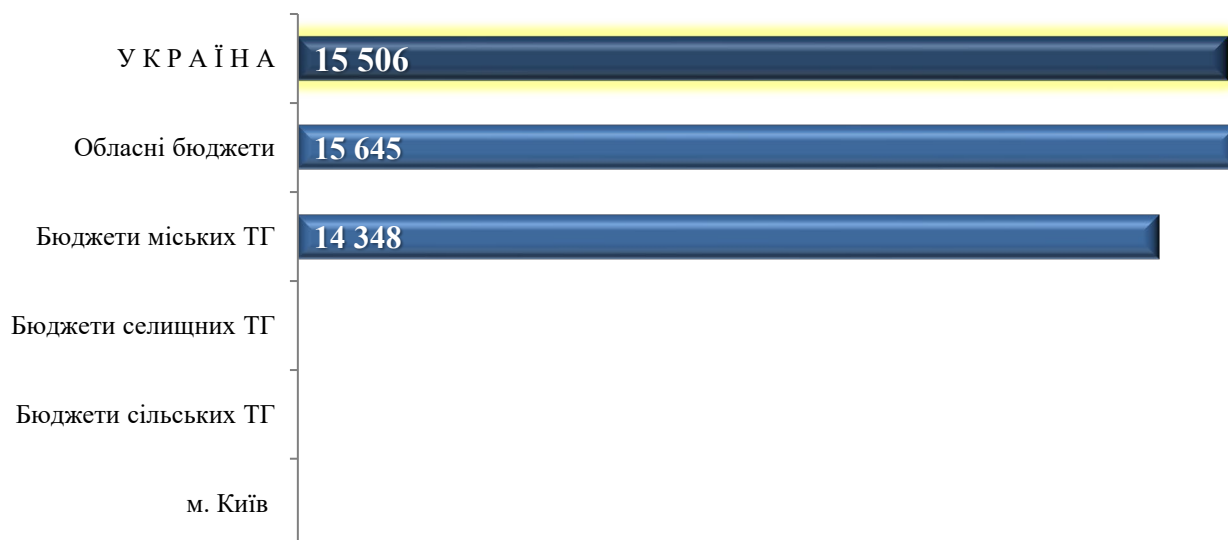

Рис. 9.1. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗФПВО за кошти освітньої субвенції, за рівнями бюджетів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

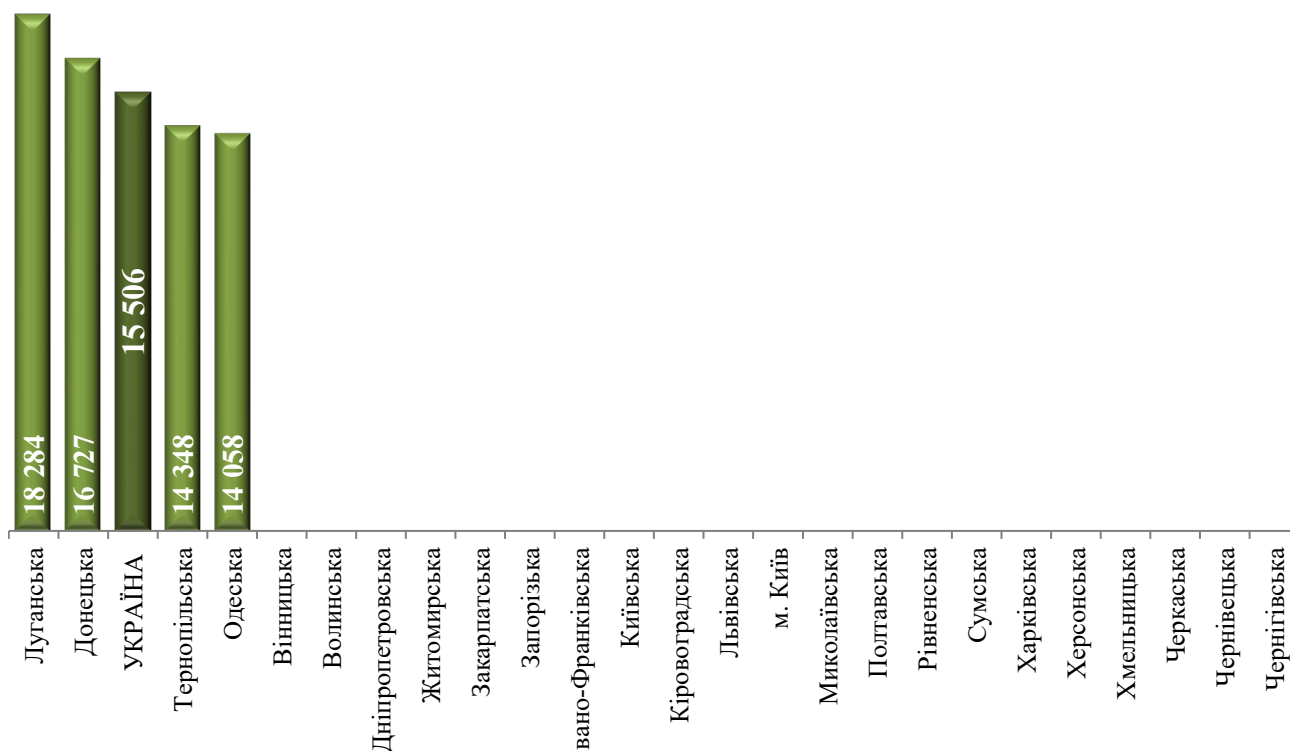

Рис. 9.2. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗФПВО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

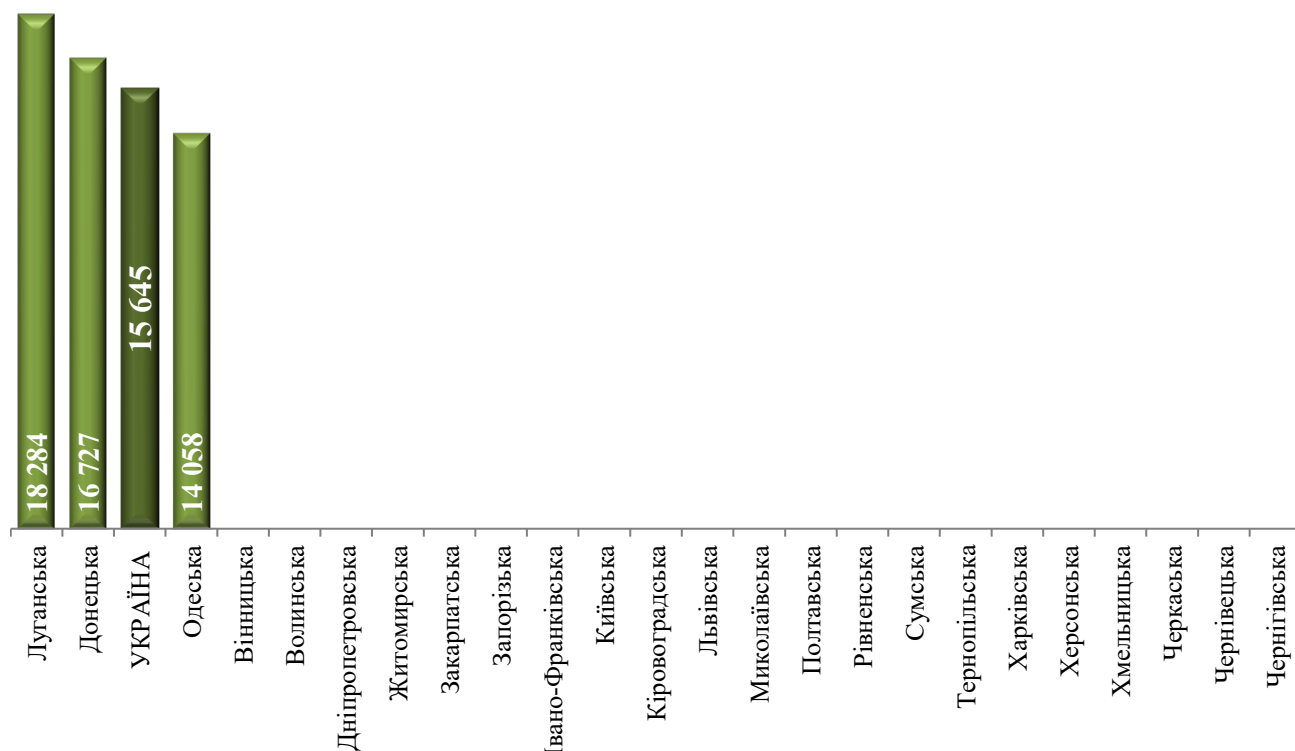

Рис. 9.3. Обласні бюджети: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗФПВО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

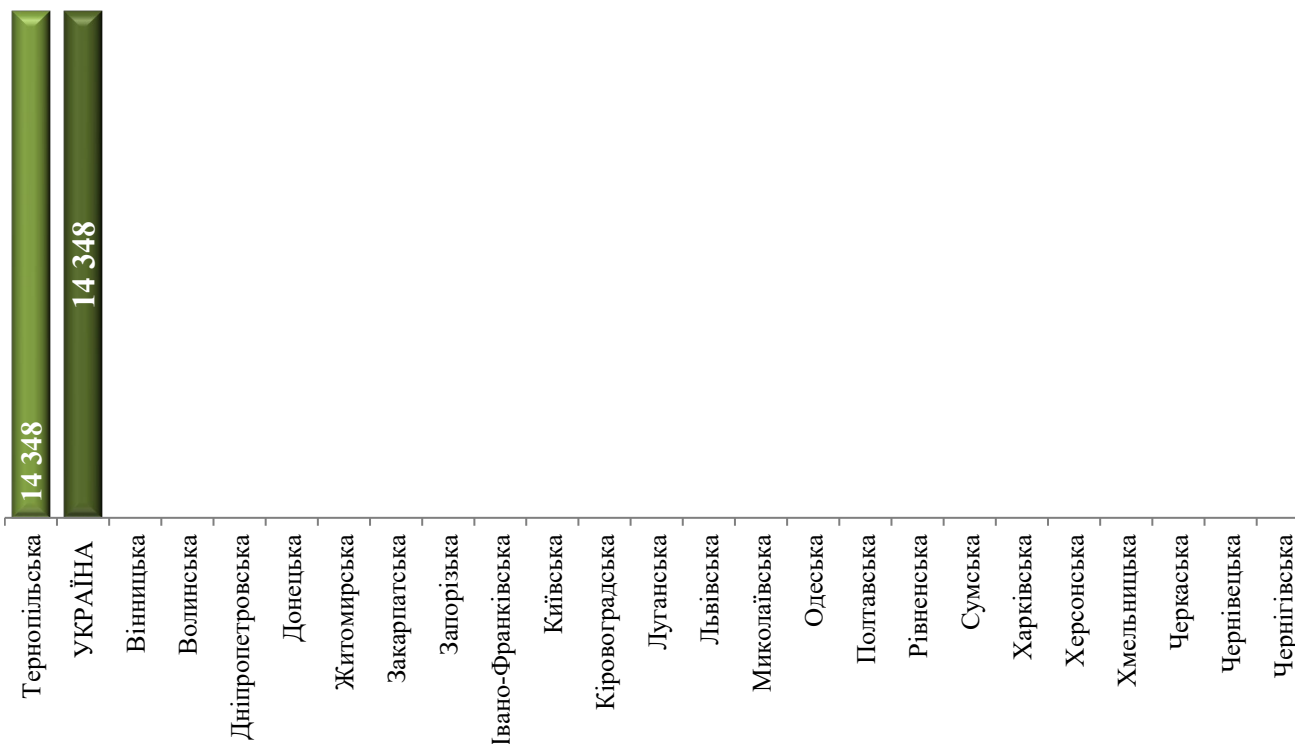

Рис. 9.4. Бюджети міських ТГ: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ЗФПВО за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

**Середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників
інклюзивно-ресурсних центрів у 2023 р.**

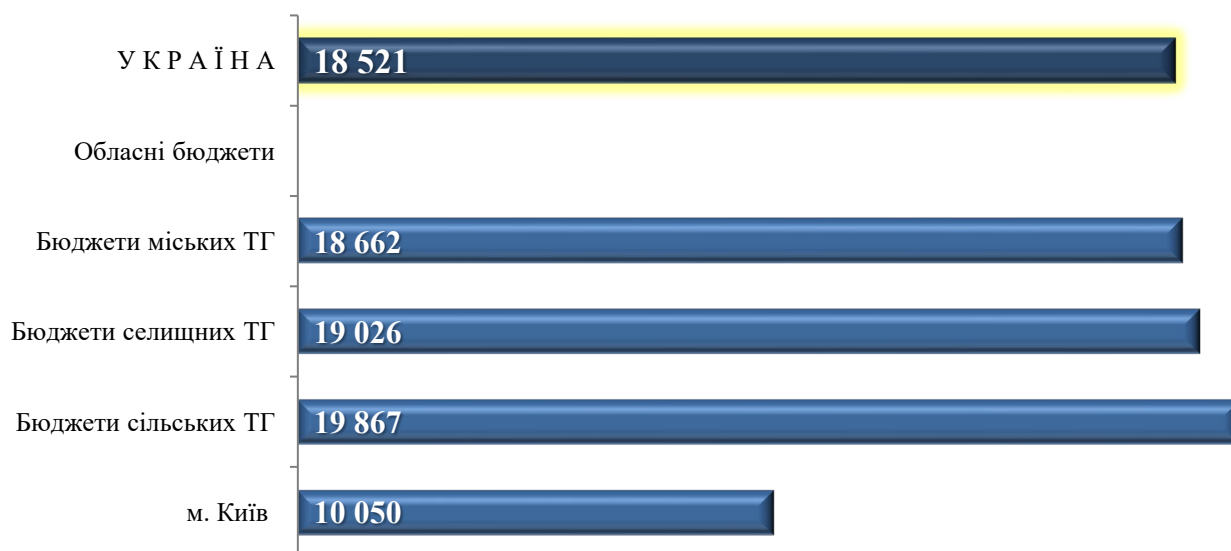

**Рис. 10.1. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями)
педагогічних працівників ІРЦ за кошти освітньої субвенції,
за рівнями бюджетів, грн**

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

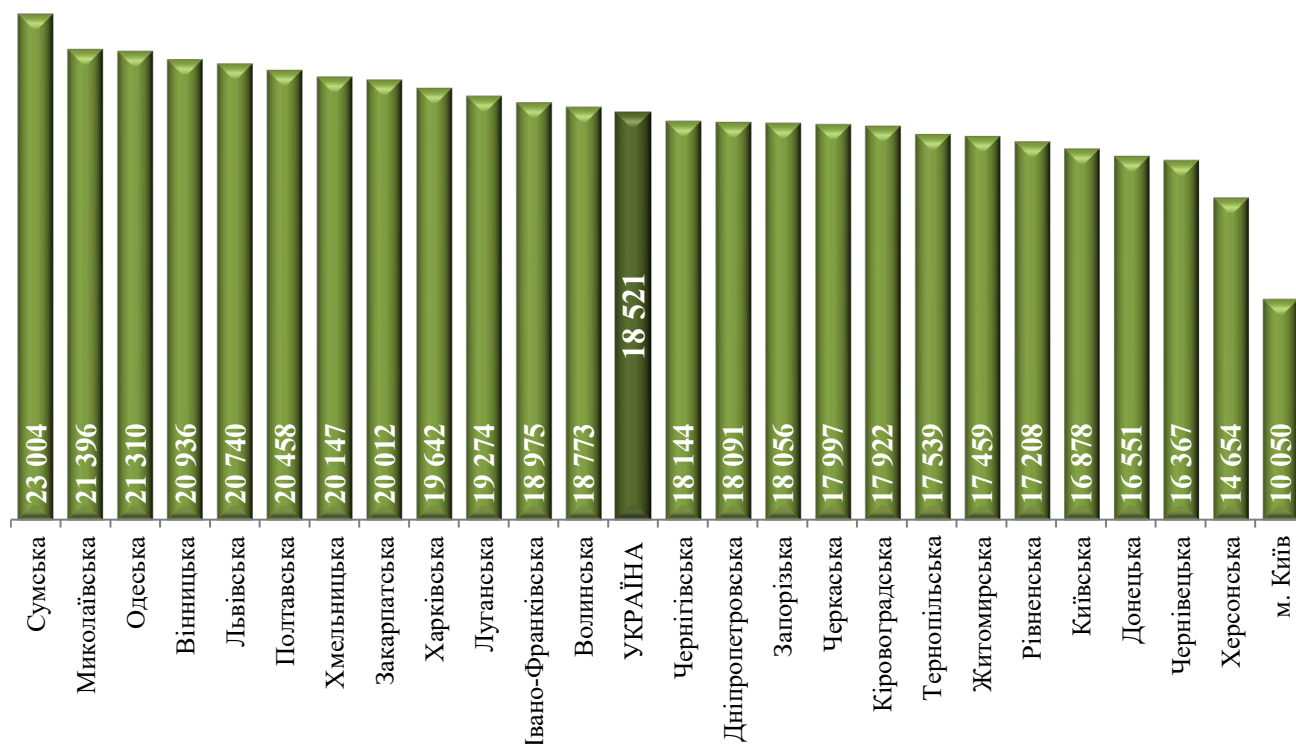

**Рис. 10.2. Зведені дані: середня заробітна плата (з нарахуваннями)
педагогічних працівників ІРЦ за кошти освітньої субвенції, у розрізі
регіонів, грн**

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

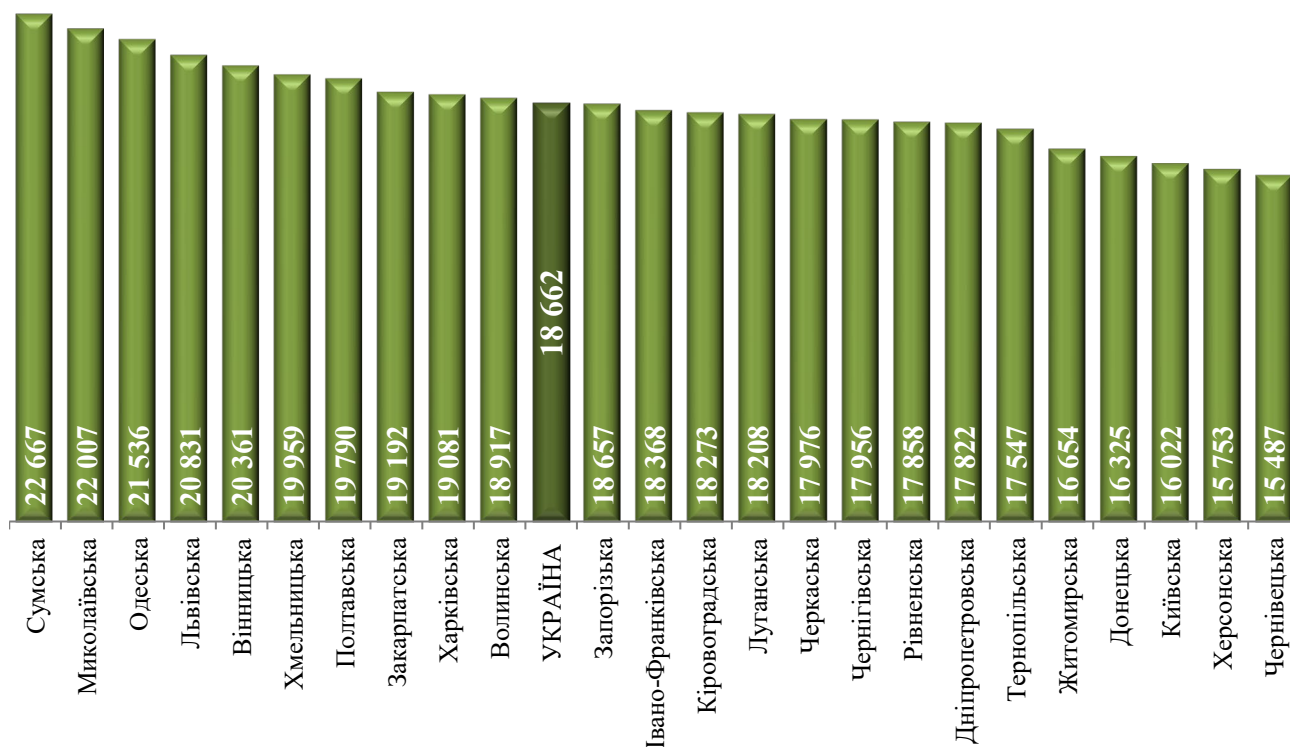

Рис. 10.3. Бюджети міських ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ІРЦ за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

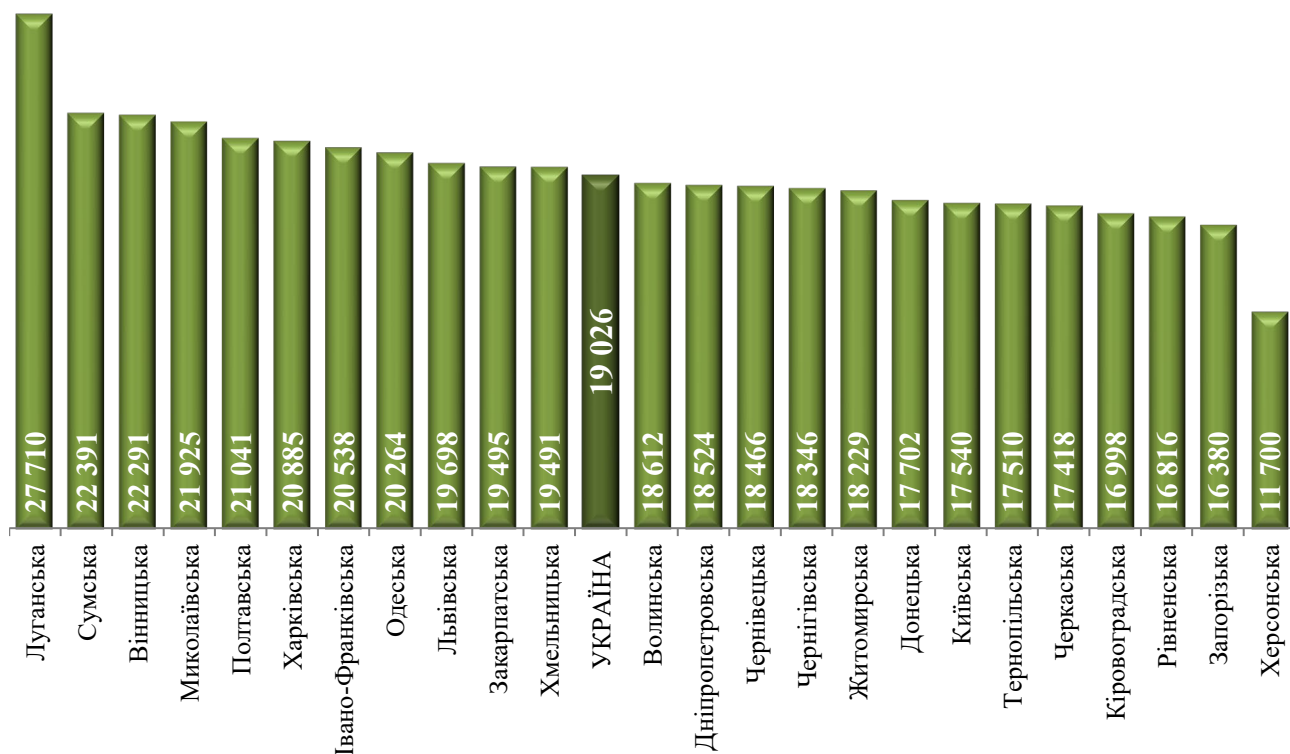

Рис. 10.4. Бюджети селищних ТГ: середня заробітна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ІРЦ за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

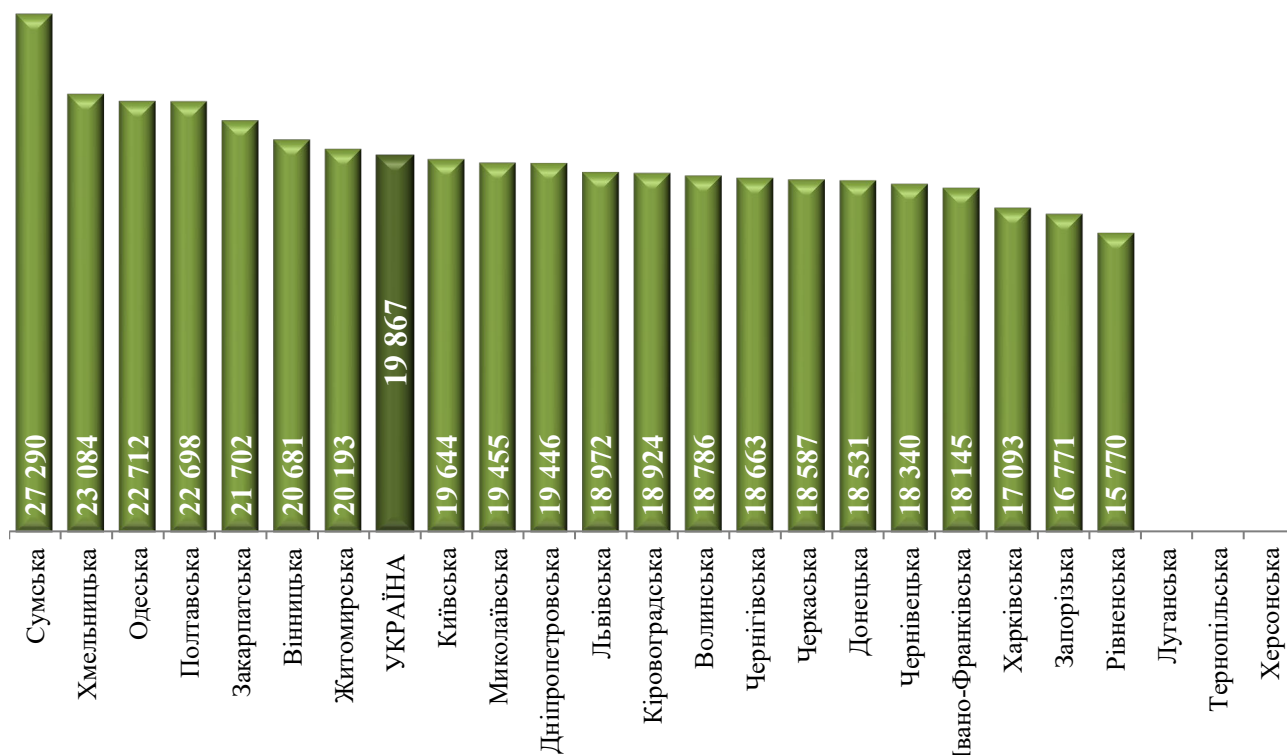

Рис. 10.5. Бюджети сільських ТГ: середня зарплатна плата (з нарахуваннями) педагогічних працівників ІРЦ за кошти освітньої субвенції, у розрізі регіонів, грн

Побудовано авторами за результатами розрахунків.

**Регіональний аналіз середньої заробітної плати (з нарахуваннями)
педагогічних працівників за типами закладів освіти у 2023 р.**

Таблиця 11.1

**Зведені дані: регіональний аналіз середньої заробітної плати
(з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції,
за типами закладів освіти, грн**

Регіон	Зведена	За типами закладів освіти							
		ЗЗСО	спеціальні ЗЗСО	спеціалі- зовані ЗЗСО	дитячі будинки	НРЦ	ЗП(ПТ)О	ЗФПВО	ІРЦ
Вінницька обл.	14 408	14 350	14 329	13 399	—	10 659	15 839	—	20 936
Волинська обл.	14 509	14 449	14 936	14 041	—	15 460	15 725	—	18 773
Дніпропетровська обл.	15 597	15 609	16 072	16 082	—	13 528	16 109	—	18 091
Донецька обл.	15 147	15 021	18 090	—	—	11 561	15 013	16 727	16 551
Житомирська обл.	14 505	14 371	16 340	15 798	—	17 430	17 078	—	17 459
Закарпатська обл.	14 961	14 888	16 166	18 343	14 696	17 949	15 939	—	20 012
Запорізька обл.	14 618	14 306	16 516	17 154	—	18 992	17 391	—	18 056
Івано-Франківська обл.	15 404	15 354	17 275	14 487	—	14 408	15 716	—	18 975
Київська обл.	14 735	14 618	17 157	18 685	13 372	19 091	18 194	—	16 878
Кіровоградська обл.	14 847	14 598	18 196	19 157	22 547	14 358	16 931	—	17 922
Луганська обл.	14 942	15 074	8 070	16 361	—	—	14 928	18 284	19 618
Львівська обл.	14 188	13 992	17 550	18 206	11 496	16 311	17 344	—	20 740
Миколаївська обл.	14 779	14 784	13 661	12 727	—	—	15 371	—	21 396
Одеська обл.	15 023	15 018	15 038	13 930	11 436	13 920	15 650	14 058	21 310
Полтавська обл.	14 561	14 388	16 967	16 480	—	15 638	15 353	—	20 458
Рівненська обл.	15 098	14 959	16 888	18 380	—	16 140	16 423	—	17 208
Сумська обл.	14 089	13 784	17 081	15 623	—	16 853	17 918	—	23 004
Тернопільська обл.	13 608	13 390	15 451	15 717	—	15 558	19 752	14 348	17 539
Харківська обл.	13 997	13 764	19 630	16 934	—	17 124	14 584	—	19 642
Херсонська обл.	11 964	12 191	6 245	11 905	—	5 747	9 167	—	14 654
Хмельницька обл.	13 983	13 812	15 642	14 946	19 333	15 470	16 849	—	20 147
Черкаська обл.	14 678	14 519	17 891	17 660	20 419	15 893	16 056	—	17 997
Чернівецька обл.	14 805	14 809	14 370	13 964	14 730	14 003	15 295	—	16 367
Чернігівська обл.	14 071	13 897	15 957	15 323	—	15 967	17 909	—	18 144
м. Київ	13 333	13 280	14 449	13 810	—	13 652	14 461	—	10 050
УКРАЇНА	14 509	14 398	15 891	15 598	14 516	14 781	16 182	15 506	18 523

Примітка.

— значення перевищує або дорівнює середньому по Україні.

— значення нижче від середнього по Україні.

Складено авторами за результатами розрахунків.

Таблиця 11.2

**Обласні бюджети: регіональний аналіз середньої заробітної плати
(з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції,
за типами закладів освіти, грн**

Регіон	Зведена	За типами закладів освіти							
		ЗЗСО	спеціальні ЗЗСО	спеціалізовані ЗЗСО	дитячі будинки	НРЦ	ЗП(ПТ)О	ЗФПВО	ІРЦ
Вінницька обл.	14 078	—	14 323	13 399	—	9 551	16 542	—	—
Волинська обл.	14 481	13 570	14 936	14 041	—	14 730	15 395	—	—
Дніпропетровська обл.	15 169	—	16 022	15 887	—	13 379	15 890	—	—
Донецька обл.	17 136	26 907	18 090	—	—	11 561	15 013	16 727	—
Житомирська обл.	16 468	18 070	16 340	15 798	—	17 430	16 011	—	—
Закарпатська обл.	16 319	16 443	16 166	18 343	14 696	—	15 655	—	—
Запорізька обл.	17 218	18 482	16 516	17 154	—	18 992	19 073	—	—
Івано-Франківська обл.	16 002	—	17 275	14 487	—	—	15 355	—	—
Київська обл.	19 512	24 530	19 516	18 685	—	20 266	18 194	—	—
Кіровоградська обл.	18 276	17 015	18 424	19 157	—	—	17 434	—	—
Луганська обл.	12 617	12 352	8 070	16 361	—	—	14 928	18 284	—
Львівська обл.	17 026	18 129	17 550	18 206	—	16 311	16 917	—	—
Миколаївська обл.	14 191	16 017	13 406	12 727	—	—	15 675	—	—
Одеська обл.	14 119	14 394	—	11 315	11 815	13 920	15 505	14 058	—
Полтавська обл.	16 277	16 046	16 566	16 227	—	15 638	16 524	—	—
Рівненська обл.	17 179	17 588	16 888	18 309	—	17 140	16 950	—	—
Сумська обл.	16 820	—	17 035	15 623	—	17 803	17 645	—	—
Тернопільська обл.	17 154	—	16 446	15 717	—	15 558	21 048	—	—
Харківська обл.	18 613	19 386	19 630	16 934	—	17 124	16 522	—	—
Херсонська обл.	8 724	13 482	5 270	11 905	—	5 747	6 804	—	—
Хмельницька обл.	15 921	15 372	15 642	18 992	19 333	15 470	15 760	—	—
Черкаська обл.	17 286	18 390	17 891	17 660	20 419	15 893	15 530	—	—
Чернівецька обл.	14 124	—	14 370	13 933	14 730	14 003	13 917	—	—
Чернігівська обл.	15 908	—	16 415	15 323	—	15 851	19 124	—	—
УКРАЇНА	15 895	16 632	16 089	15 686	15 273	14 817	16 335	15 645	—

Примітка.

 — значення перевищує або дорівнює середньому по Україні.

 — значення нижче від середнього по Україні.

Складено авторами за результатами розрахунків.

Таблиця 11.3

**Бюджети міських ТГ: регіональний аналіз середньої заробітної плати
(з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції,
за типами закладів освіти, грн**

Регіон	Зведена	За типами закладів освіти							
		ЗЗСО	спеціальні ЗЗСО	спеціалі- зовані ЗЗСО	дитячі будинки	НРЦ	ЗП(ПТ)О	ЗФПВО	ІРЦ
Вінницька обл.	14 439	14 375	14 386	—	—	—	14 741	—	20 361
Волинська обл.	14 165	14 085	—	—	—	16 256	16 509	—	18 917
Дніпропетровська обл.	15 544	15 516	16 453	18 186	—	14 489	16 741	—	17 822
Донецька обл.	15 076	15 062	—	—	—	—	—	—	16 325
Житомирська обл.	14 705	14 647	—	—	—	—	19 625	—	16 654
Закарпатська обл.	13 813	13 761	—	—	—	17 949	19 155	—	19 192
Запорізька обл.	14 094	14 024	—	—	—	—	15 540	—	18 657
Івано-Франківська обл.	14 509	14 458	—	—	—	14 408	16 335	—	18 368
Київська обл.	14 214	14 199	12 975	—	—	12 621	—	—	16 022
Кіровоградська обл.	14 796	14 701	17 009	—	22 547	14 358	15 747	—	18 273
Луганська обл.	15 638	15 609	—	—	—	—	—	—	18 208
Львівська обл.	13 841	13 760	—	—	11 496	—	18 174	—	20 831
Миколаївська обл.	15 129	15 022	18 711	—	—	—	14 729	—	22 007
Одеська обл.	14 670	14 601	15 038	17 255	10 376	—	15 905	—	21 536
Полтавська обл.	14 690	14 611	17 962	17 232	—	—	11 807	—	19 790
Рівненська обл.	14 688	14 642	—	18 802	—	15 008	14 798	—	17 858
Сумська обл.	13 930	13 763	17 200	—	—	9 736	18 442	—	22 667
Тернопільська обл.	13 541	13 457	13 899	—	—	—	17 569	14 348	17 547
Харківська обл.	13 513	13 487	—	—	—	—	12 357	—	19 081
Херсонська обл.	12 862	12 786	16 642	—	—	—	16 290	—	15 753
Хмельницька обл.	14 072	13 994	—	6 921	—	—	19 044	—	19 959
Черкаська обл.	14 532	14 473	—	—	—	—	17 504	—	17 976
Чернівецька обл.	14 344	14 300	—	14 163	—	—	15 993	—	15 487
Чернігівська обл.	14 244	14 175	15 475	—	—	16 368	16 133	—	17 956
УКРАЇНА	14 357	14 295	15 946	15 735	12 586	15 007	16 157	14 348	18 662

Примітка.

- значення перевищує або дорівнює середньому по Україні.
 — значення нижче від середнього по Україні.

Складено авторами за результатами розрахунків.

Таблиця 11.4

**Бюджети селищних ТГ: регіональний аналіз середньої заробітної плати
(з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції,
за типами закладів освіти, грн**

Регіон	Зведена	За типами закладів освіти							
		ЗЗСО	спеціальні ЗЗСО	спеціалі- зовані ЗЗСО	дитячі будинки	НРЦ	ЗП(ПТ)О	ЗФПВО	ІРЦ
Вінницька обл.	14 332	14 233	—	—	—	—	—	—	22 291
Волинська обл.	14 544	14 499	—	—	—	—	—	—	18 612
Дніпропетровська обл.	15 750	15 718	—	—	—	—	—	—	18 524
Донецька обл.	14 660	14 629	—	—	—	—	—	—	17 702
Житомирська обл.	13 851	13 794	—	—	—	—	—	—	18 229
Закарпатська обл.	15 880	15 844	—	—	—	—	—	—	19 495
Запорізька обл.	14 370	14 342	—	—	—	—	—	—	16 380
Івано-Франківська обл.	16 817	16 787	—	—	—	—	—	—	20 538
Київська обл.	14 712	14 674	—	—	13 372	—	—	—	17 540
Кіровоградська обл.	14 306	14 272	—	—	—	—	—	—	16 998
Луганська обл.	12 737	12 631	—	—	—	—	—	—	32 841
Львівська обл.	14 392	14 382	—	—	—	—	—	—	19 698
Миколаївська обл.	14 177	14 097	—	—	—	—	—	—	21 925
Одеська обл.	14 722	14 662	—	—	—	—	—	—	20 264
Полтавська обл.	13 833	13 742	—	—	—	—	—	—	21 041
Рівненська обл.	14 955	14 928	—	—	—	—	—	—	16 816
Сумська обл.	13 935	13 806	—	—	—	—	—	—	22 391
Тернопільська обл.	13 542	13 516	—	—	—	—	—	—	17 510
Харківська обл.	14 242	14 168	—	—	—	—	—	—	20 885
Херсонська обл.	10 842	10 834	—	—	—	—	—	—	11 700
Хмельницька обл.	13 535	13 465	—	—	—	—	—	—	19 491
Черкаська обл.	13 881	13 842	—	—	—	—	—	—	17 418
Чернівецька обл.	15 301	15 258	—	—	—	—	—	—	18 466
Чернігівська обл.	13 568	13 549	—	—	—	—	—	—	18 346
УКРАЇНА	14 479	14 430	—	—	13 372	—	—	—	19 036

Примітка.

- значення перевищує або дорівнює середньому по Україні.
 — значення нижче від середнього по Україні.

Складено авторами за результатами розрахунків.

Таблиця 11.5

**Бюджети сільських ТГ: регіональний аналіз середньої заробітної плати
(з нарахуваннями) педагогічних працівників за кошти освітньої субвенції,
за типами закладів освіти, грн**

Регіон	Зведена	За типами закладів освіти							
		ЗЗСО	спеціальні ЗЗСО	спеціалі- зовані ЗЗСО	дитячі будинки	НРЦ	ЗП(ПТ)О	ЗФПВО	ІРЦ
Вінницька обл.	14 542	14 439	—	—	—	16 218	—	—	20 681
Волинська обл.	15 177	15 150	—	—	—	—	—	—	18 786
Дніпропетровська обл.	16 048	16 037	—	—	—	—	—	—	19 446
Донецька обл.	14 605	14 572	—	—	—	—	—	—	18 531
Житомирська обл.	14 382	14 368	—	—	—	—	—	—	20 193
Закарпатська обл.	15 631	15 591	—	—	—	—	—	—	21 702
Запорізька обл.	15 177	15 168	—	—	—	—	—	—	16 771
Івано-Франківська обл.	15 990	15 982	—	—	—	—	—	—	18 145
Київська обл.	16 059	16 021	—	—	—	—	—	—	19 644
Кіровоградська обл.	14 808	14 791	—	—	—	—	—	—	18 924
Луганська обл.	17 010	17 010	—	—	—	—	—	—	—
Львівська обл.	15 213	15 208	—	—	—	—	—	—	18 972
Миколаївська обл.	14 916	14 865	—	—	—	—	—	—	19 455
Одеська обл.	16 379	16 359	—	—	—	—	—	—	22 712
Полтавська обл.	14 400	14 351	—	—	—	—	—	—	22 698
Рівненська обл.	15 502	15 501	—	—	—	—	—	—	15 770
Сумська обл.	13 929	13 856	—	—	—	—	—	—	27 290
Тернопільська обл.	12 997	12 997	—	—	—	—	—	—	—
Харківська обл.	14 870	14 858	—	—	—	—	—	—	17 093
Херсонська обл.	12 293	12 293	—	—	—	—	—	—	—
Хмельницька обл.	13 638	13 576	—	—	—	—	—	—	23 084
Черкаська обл.	14 646	14 623	—	—	—	—	—	—	18 587
Чернівецька обл.	15 295	15 283	—	—	—	—	—	—	18 340
Чернігівська обл.	13 360	13 300	—	—	—	—	—	—	18 663
УКРАЇНА	15 070	15 042	—	—	—	16 218	—	—	19 867

Примітка.

- значення перевищує або дорівнює середньому по Україні.
 — значення нижче від середнього по Україні.

Складено авторами за результатами розрахунків.